

Her boydan

ANADOLU
YAZARLAR
BİRLİĞİ

DÜNYA EDEBİYATINDAN ÖYKÜ ve YAZILAR

İbray Altınşarın
İlyas Esenberlin
Nurmurat Sarıhanöv Bilingual
Peter Bichsel
Sulayman Rısbayev
Tatyana Tolstaya
Vera Mustafçiyeva
Yüsuf İdris
Zekeriya Tamir
Zeynep

İspanya
Rusya
Ukrayna
Çin
Kosova
Bulgaristan
Tataristan
Sırbistan
Benin
Azerbaycan
Kazakistan
Almanya
Mısır
Ürdün

USKUDAR
BELEDİYESİ

Her boydan

DÜNYA EDEBİYATINDAN
ÖYKÜ ve YAZILAR

ÜSKÜDAR
BELEDİYESİ

Her Boydan
Dünya Edebiyatından
Öykü ve Yazılar

Üsküdar Belediyesi Adına
Hilmi Türkmen
Belediye Başkanı

Yayın Koordinatörü
Dr. Zeki Bıyık

Genel Yayın Yönetmeni
Hüseyin Karaca

Proje Danışmanı
Cem Yavuz

Editör
Alina Minsafina

Çeviri Eğitimcileri
Cem Yavuz
Kadir Turgut
Halil Çelik
Metin Ünlü
Osman Doğan
Kutse Özafşar

Kapak ve İç Düzen
Yalçın Şirin

Baskı ve Cilt
Hat Baskı Sanatları
Litros Yolu 2. Matbaacılar SitesiA Blok No: ZA 5 Topkapı / İstanbul
Telefon: 0212 567 77 66

1.Baskı, Aralık 2016, İstanbul

ISBN: 978-605-9719-09-4

Üsküdar Belediyesi
Mimar Sinan Mh. Çavuşdere Cd. No: 35 Üsküdar / İstanbul
Telefon: 444 0 875

Bu eser, Anadolu Yazarlar Birliği tarafından
Uluslararası Öğrenciler Akademisi çerçevesinde
yürütülen atölye çalışmalarındaki öğrencilerinin
çevirilerinden oluşmaktadır.

TAKDİM

Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı bünyesinde yürütülen Uluslararası Öğrenciler Akademisi, gerek ülkemizde Türkiye Bursları kapsamında eğitim gören öğrencilerimize gerekse bizlere faydalı olabilecek yeniliklere imza atmayı başarıyor.

Genel merkezi ilçemizde yer alan Anadolu Yazarlar Birliği'nin Uluslararası Öğrenciler Akademisi kapsamında yürüttüğü atölye çalışmaları ve bu çalışmaların neticesi diyebileceğimiz bu kitap, bunun güzel bir göstergesi.

Dünya Barış'ının 'boşuna söylenmiş bir söz' olarak kalmaması, kuşkusuz milletlerin birbirlerini tanımalarına bağlıdır. Doğrusunu söylemek gerekirse Türkiyemiz, uzunca bir süre kendi iç dünyası içinde kalmıştır. Bu içe kapanış hali, esasen bizim tarihi rolümüze de uygun değildir. Bu hususlarda, son yıllarda ülkemizde belirgin bir ilerlemenin olduğu açıkça görülmektedir.

Türkiye Bursları kapsamında ülkemizde ağırladığımız öğrencilerimiz, bu ilerlemenin en güzel örneklerindendir. Yaşadığımız günler, bugün bu düşüncelerimizde ne kadar haklı olduğumuzu göstermiş bulunuyor. Ülkemiz, "tarihi rolü"nü, sorumluluğunu üstlendikçe binlerce yıldır taşıdığı ruhuna hızla kavuşuyor.

Türkiye Bursları kapsamında ülkemizde okuyan her milletten, hemen her dilden öğrencimiz var. Bu öğrencilerin bir bölümü de Üsküdar'da okuyor ya da yaşıyor. Kimi bir yandan gazetecilik okurken öbür yandan da hat sanatıyla ilgileniyor; kimi mühendislik alanında eğitim alıyor ama edebiyat en sevdiği uğraş. Şiirler, öyküler de bu bakımdan değerli. Onları okuyunca yüzlerce yılın içinden geçip bugüne gelmiş kültürleri yakından tanıma imkânımız olabiliyor. Programın açılış töreninde tanışma ve sohbet etme imkanı bulmuştum öğrencilerle. Önce ana dillerinden sonra Türkçe şiirler okumuşlardı. Öğrencilerin kendi dillerinden Türkçemize yaptıkları bu çevirilerin her biri birer emek ürünü. Bize düşense bu emeği görünür kılmak. Öğrencilerimizin ülkemiz kültür hayatına bu tür katkılarının devam edeceğinden kuşkumuz yok.

Hem öğrencilerimiz hem de onlarla ilgilenen kurumlar da nitelikli, ülkemize hizmet eden çalışmalarında bizlerin destek ve katkısından kuşku duymasın. Bu vesileyle, Anadolu Yazarlar Birliği yetkililerini Uluslararası Öğrenciler Akademisi kapsamındaki çalışmaları için tebrik ediyorum. Bu kitabın ortaya çıkması için emek veren hocalarımıza, öğrencilerimize teşekkürlerimi sunuyorum; gayretlerinin devamını diliyorum.

Hilmi TÜRKMEN
Üsküdar Belediye Başkanı

ÖNSÖZ

Kıymetli Okuyucu,

Anadolu Yazarlar Birliği olarak, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı tarafından desteklenen Uluslararası Öğrenciler Akademisi kapsamında iki yıldır yürüttüğümüz Çeviri Atölyesi'ndeki çalışmalar bu yıl Üsküdar Belediyesi'nin de desteğiyle kitap haline geldi.

Bu yıl Uluslararası Öğrenciler Akademisi kapsamında Çeviri Atölyesi yanında Dil Ve Edebiyat Atölyesi ile Kültür ve Medeniyet Seminerleri çalışmalarını da yürüttük. Söz konusu üç proje çerçevesinde 65 ülkeden 228 öğrenci ile faaliyetlerimiz devam etti.

Çeviri Atölyesinde; Arapça, İngilizce, Fransızca ve Farsça dillerinde uzman hocalarımız eşliğinde çeviri teknikleri üzerine derslerimiz oldu ve dönem sonunda öğrenciler kendi edebiyatlarından dilimize çeviriler yaptılar. Bu ürünlerin bir kısmı elinizdeki kitapta yer alıyor. Böylece hem edebiyat literatürümüzün zenginleşmesine katkı sağladık, hem de öğrencilerin dilimizi-kültürümüzü yakından tanınmasına imkân sağlamış olduk.

Dil ve Edebiyat Atölyesi'nde ise; dilimiz ve edebiyatımız ile ilgili atölye çalışmaları yapıldı ve öğrenciler dilimizin zenginliğini daha yakından inceleme fırsatı buldular.

Bizim için en önemli projelerden biri de Kültür ve Medeniyet Seminerleri oldu. İki haftada bir edebiyatımızın ve düşünce dünyamızın önemli isimlerini öğrencilerle buluşturduk. Bu çalışmayla dünyanın farklı ülkelerinden gelip üniversitede eğitim gören yabancı öğrencilere kültür ve medeniyet değerlerimizi daha yakından tanıma fırsatı oluşturduk.

Tabii bütün bu çalışmalardan maksadımız ülkemizde yükseköğrenim gören gençlerin hem akademik, kültürel, sosyal donanımlarının güçlendirilmesi, hem de kültür ve medeniyet değerlerimizle bağlarının kuvvetlendirilmesinin sağlanması idi. Bu hususu başarmanın huzurunu yaşıyoruz şimdi. Çünkü bu gençlerden büyük bir çoğunluğu mezun olup memleketlerinde döndüklerinde istiyoruz ki; bizden bir şeyler götürsünler ve kalıcı ve sürdürülebilir ilişkilerimiz devam etsin. Amacımız tüm insanlığın huzur ve mutluluğudur.

Bu eserlerde, aralarında daha önce Türkçeye hiç aktarılmamış diller de yer alıyor. Mesela; Endonezya, Gana, Kamerun ve Fildişi Sahili gibi ülkelerin şiiirlerinden örnekler, Bolivyalı kadın şair Adela Zamudio'nun şiiiri gibi bir çok şiiir ilk kez Türkçeye çevrildi. Ayrıca Kırım'dan Balkanlar'a, Çin'den Afrika'ya kadar Türkçeye ilk defa çevrilen öyküler de var. Farklı ülkelerin efsane ve halk masalları ile Makedonya, Endonezya, Tataristan, son dönem Arap edebiyatından makaleler yer alıyor bu çalışmalarda.

Öğrencilerimizin emeklerini kalıcı hale getirmek için kitap basımı konusunda bizden desteklerini esirgemeyen Üsküdar Belediyesi'nin kıymetli başkanı Hilmi Türkmen beye müteşekkirimiz.

Kitapların edebiyat dünyamıza hayırlı olması dileklerimizle...

Yusuf TOSUN

Anadolu Yazarlar Birliği Genel Başkanı

İÇİNDEKİLER

I. BÖLÜM - ÖYKÜ VE MASALLAR

Abay Kunanbayev ON DÖRDÜNCÜ SÖZ	12
Abdulali Sila SON FACIA.....	13
Benin Halk Masalı APTAL ŞEYTAN	14
Beyimbet Maylin KADİR GEÇESİNDE BİR MUCİZE.....	15
SİYAH KOVA	19
Cava Masalı ALTIN SALATALIK	26
Chuang Tzu ÜÇ DİYALOG	27
Deyzi El Emir REFİK'İN HALASI.....	28
Fazıl İskender TAVŞANLAR VE BOA YILANLARI	32
Feriba Vefi ERTESİ GÜN.....	43
Habis Gelap Terbitlah Terang ŞÜPHEŞİZ HER KARANLIKTAN SONRA BİR AYDINLIK VARDIR.....	46
Hilman Hariwijaya BENİ KOVALA, VURAYIM KAFANA	47
Hristo Smirnenski MERDİVEN MASALI	49
İbray Altın Sarın KIYMETLİ OT	52
ÖRÜMCEK, KARINCA VE KIRLANGIÇ	52
KARGA VE KİRPİ	53
İlyas Esenberlin ALTI BAŞLI AYDAKAR (ALTIN ORDA, 1).....	54
Kamerun Halk Masalı TİMSAH NGANA VE MAYMUN KOE	103
Nurmurat Sarıhanov ŞÜKÜR BAŞI	104
Peter Bichsel MASA MASADIR	109
Sulayınan Rısbayev MELEĞİN GERİ DÖNMESİ	112
BİR BOHÇA PARA	117
Tatyana Tolstaya AZ/ ALEF (" Kıs' " ("Кыс") romanından bir parça).....	119
Vera Mutafoçiyeva PAGANE'NİN KEHANETİ	124

Yön. Nâsır Khamir	
BAB'AZİZ FİLMİNDEN BİR KESİT	137
Yûsuf İdris	
ÇUKURLAŞMIŞ DÖŞEK.....	138
Zekeriya Tamir	
GÜLECEĞİZ, ÇOK GÜLECEĞİZ	140
Zoya Pirzad	
LEKE	141

II. BÖLÜM - YAZILAR, MAKALELER

Aldila Widad Fatawa	
ENDONEZYA EDEBİYATI'NIN DÖNEMLERİ	144
LINGSIR WENGI MİTİ	151
ENDONEZYA ŞİİRİNE KISA BİR GİRİŞ	154
Alina Minsafina	
RUS EDEBİYATINDAN İLGİNİZİ ÇEKECEK 10 ROMAN.....	156
KAZAN TATAR EDEBİYATININ GELİŞİMİ	158
Mümin Ali	
MAKEDONYA TÜRK EDEBİYATINA DAİR.....	161
America Rocio Quinteros Condoretty	
MANCO CAPAC VE MAMA OCLLO EFSANESİ	164
Ashkan Rahmani	
İRAN'DA ŞİRAZ TÜRKLERİ	165
Ayixianguli Yimier	
OKUNMASI GEREKEN 10 UYGUR ROMANI	168
Cholpon Openova	
AYGÜL ÇİÇEĞİ	170
Gülnisa Usubova	
KARABAG VE 'KARABAĞNAME'LER	171
Huda Trabesli (Çev.: Fatma Maari)	
TUNUS SINEMASI: GERÇEĞİ YENİDEN BULMAK	174
Lamine Thiam (Çev.: Fahatie Doumbia)	
AFRİKA GÜCÜNÜN YENİLENMESİ	176
Namık Babayev (Çev.: Lale Bayramova)	
FUZULİ MÜSİKİSİ	178
Nurgül Tazhkuran	
XX.YÜZYILIN BAŞINDA KAZAK EDEBİYATI	181
Maksat Annataganov	
YEDİĞEN'İN SON YILDIZI MOLLAVELİ KEMİNE	183
Shouxin Zhang	
BİZİM AİLEMİZ	184
Muhammed Al Mahut (Çev.: Manar Almasre)	
OKYANUSTAN KÖRFEZE BU ARAPLAR NE YAPAR?	186
(Vatanıma ihanet edeceğim adlı makaleden)	
Bijen Necdi (Çev.: Abdullah Abdal)	
TOPRAĞA EMANET	187
Khatera SADAT	
DÜNYANIN EN BÜYÜK HAZİNESİ, BAHTER	191

KİTAP HAKKINDA BİRKAÇ SÖZ

Bu kitap, iki yıllık bir çalışmanın, emeğin ürünü. Anadolu Yazarlar Birliği olarak Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nca gerçekleştirilen Uluslararası Öğrenciler Akademisi kapsamında yürüttüğümüz “Çeviri Atölyesi” ile “Dil ve Edebiyat Atölyesi” faaliyetlerinin bir toplamı.

Dünyanın farklı coğrafyalarından öğrenim görmek için ülkemize gelen gençler, son derece güzel işlere imza attılar. Bu öğrencilerin çoğu Türkçe eğitimini zaten almıştı. Okuyacak, yazacak ve konuşacak derece Türkçe biliyorlardı. Fakat atölye çalışmaları-mızda Türkçe hakimiyetlerini artırdılar ve daha da önemlisi diller arası aktarım konusunda daha da yetkinleştiler. Çünkü tercüme faaliyeti bir dili sadece konuşabilmek ve yazabilmekle altından kalkılabilecek bir iş değildi. Daha düzenli tetkiklere ve kısmi de olsa akademik bir disipline ihtiyaç vardı. İşte atölye çalışmalarında Anadolu Yazarlar Birliği, öğrencilere bu imkanı elinden geldiğince tanımaya çalıştı.

Atölyede yaklaşık elli farklı ülkeden, aralarında kendi dillerinden metinlerin daha önce Türkçeye hiç aktarılmamış olduğu dilleri konuşan öğrencilerin de yer aldığı bir topluluk vardı. Çok farklı alanlarda eğitim gören öğrencilerin katıldığı atölyenin amacı tabii ki profesyonel çevirmenler yetiştirmek değil. Hem kendi dillerine, edebiyatlarına yaklaşımlarını hem de çeviri faaliyeti aracılığıyla Türkçelerini ilerletmelerini hedefledik. Öğrenciler arasında kültürel bir alışveriş oldu. Bizim açımızdan en önemli kazanım da çok farklı coğrafyaların, ülkelerin edebiyatına temas etmek oldu.

Kitap iki bölümden oluşuyor. İlk bölümde öyküler, bazı masal ve anlatılar var. Tatyana Tolstaya'nın romanından bir bölüm ve Kafkasya'nın en önemli yazarlarından olan ve geçtiğimiz aylarda yaşamını yitiren Fazı İskender'in eserinden bir pasaj var. Arap coğrafyasının metinlerinde ortak bir hüznün ve onun eşliğinde bir umut göze çarpıyor.

Kitabın ikinci bölümünde ise çoğunluğu öğrencilerin “Dil ve Edebiyat Atölyesi” kapsamında yaptıkları çalışmaların meyveleri diyebileceğimiz makale ve yazılar yer alıyor. Kazan Tatar, Uygur, Endonezya, Makedonya ve Kazak edebiyatlarına dair yazılar ve farklı ülkelerin edebiyatları hakkında genel bir izlenim edinmemizi sağlayacak metinleri ilgiyle okuyacağınızı düşünüyoruz.

★

Anadolu Yazarlar Birliği olarak kültür ve sanatımıza büyük katkıları olacağını düşündüğümüz ve nitelik açısından kurumsal misyonumuza da denk düşen bu projede çalışma imkanı verdikleri için Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'na şükranlarımızı sunarız. Projede görev alan; Dil ve Edebiyat Atölyesi misafir öğretmenleri Fatma Kevser Sümer, şair ve akademisyen Bahtiyar Aslan ile Arapça metinler konusundaki öğretmenlerimiz Metin Ünlü ve Halil Çelik, Farsçada Kadir Turgut, Fransızcada Osman Doğan, İngilizcede geçtiğimiz yıl Bünyamin Kasap ve bu yıl aramızda bulunan Kutse Özafşar ile özellikle iki yıldır kendisiyle çalışmanın hem bizim için hem de öğrenciler açısından büyük şans olduğu usta şair ve çevirmen Cem Yavuz'a emek ve çabaları için teşekkür ederiz. Diğer sınıflardan farklı olarak İngilizcede çok farklı ülke ve dillerden, İngilizce üzerinden çeviri çalışması yapıldı. Bu yoğun gayret ve dikkat isteyen bir süreç olduğu kadar, o dile hakim olunmasa da –ve aynı zamanda tam da bunun için- şiirin, imajların ortak anlam alanına vukufiyeti gerektiriyor. Cem Yavuz, şairliği yanında geniş bir coğrafyanın edebiyatı hakkındaki birikimiyle bu zorlu

süreci olabildiğince başarılı bir şekilde sonuçlandırmamızda pay sahibi... Yaptığı çeviriler ve yazdığı yazılar yanında bu kitapların editöryal sürecindeki yoğun gayreti için çeviri atölyemizin iki yıldır katılımcısı olan Alina Minsafina'ya ve yaptıkları çeviriler, kaleme aldıkları yazılarla bize başka dünyaların kapılarını aralayan, ülkemizde öğrenim görürken bize de nice güzellikler öğreten tüm öğrencilerimize ayrı ayrı ve özellikle teşekkür ediyoruz.

İki yılın sonunda, yapılan bunca çeviriyi, yazılan metinleri kayıtlara geçirmek ve ilgililerinin istifadesine sunmak da en az projenin kendisi kadar önemlidir. Yapılan çalışmaları görünür ve kalıcı kılmak; bunca emeğe duyulan saygının, hakkı teslim etmenin ve yapılan nitelikli çalışmaların karşılığını bulacağının bir ifadesidir. İki yıldır, atölye çalışmalarımız boyunca desteğini bizden esirgemeyen, programlarımıza bizzat katılarak yakından ilgilenen ve şimdi de bu çalışmaların okuyucuya ulaşmasına vesile olan Üsküdar Belediye Başkanı sayın Hilmi Türkmen'e ayrıca ve hususen şükranlarımızı ifade etmeliyiz. Genel merkezimizin yer aldığı Üsküdar'ın saygıdeğer başkanının ve ekibinin desteğini her zaman yanımızda bulduk...

Dünyanın birçok ülkesinin edebiyatından örneklerin yer aldığı bir kitabı elinizde tutuyorsunuz. İyi okumalar...

Hüseyin KARACA
Anadolu Yazarlar Birliği
Uluslararası Öğrenciler Akademisi
Koordinatörü

I. BÖLÜM

ÖYKÜLER

Abay Kunanbayev

Kazak Edebiyatı'nın en büyük şairi sayılan Abay Kunanbayev, Doğu Kazakistan'ın Şingiz dağında, 22 Ağustos 1845 tarihinde doğdu. Aynı zamanda besteci ve filozof da olan Abay, ilk eğitimini özel hocalardan aldıktan sonra Semey'de medreseye devam etti. Arap, Fars ve Rus edebiyatlarının yanı sıra klasik Osmanlı şairlerini de derinliğine öğrendi. Şiirleri ve yazılarıyla kazakların bozkır yaşamını ve geleneklerini ciddi bir eleştirel süzgeçten geçiren Abay, halkı göçebe düzeni terkedip yeni meslekler edinmeye ve kendilerini geliştirmeye teşvik ediyordu. Daha yaşarken bütün Kazak bozkırında şiirleri adeta ezberden okunan Abay'ın düzyazıları ise, «Kara Sözler» adıyla bir kitapta toplanmıştır. Abay,

23 Temmuz 1904'de yine Şingiz dağı sırtlarındaki Balaşakpak yaylasında vefat etti. Mezarı Semey vilayetine bağlı Abay ilçesindedir.

ON DÖRDÜNCÜ SÖZ

İnsanın en değerli parçası, kalbidir. Kazaklarda “cesur” ve “korkak” anlamına gelen tabirler “cüre” (yürek) sözcüğünden türetilmiştir. Halk arasında, batır (*bahadır*) “cürekti” yani hakiki kalp sahibi, korkaksa “cüreksiz” yani kalpsiz demektir. İnsandaki iyi kalplilik, merhamet, şefkat gibi en insani sıfatlar yürekte doğar. Hatta acelecilik de yürekte gelir. Dil kalbe itaat ederse yalan söylemez; şayet yalan söylüyorsa, o vakit kalbine ihanet etmiştir.

Halis bir kalbe sahip olan insan sözüne sadık; sürüyü köpek gibi takip etmeyen; en ağır koşullarda bile insanları doğru yola ileten; ne denli zor olursa olsun gerçeği kabul eden ve haksızlığa boyun eğmeyen birisidir. Bahadırlar böyle insanlardır – onların göğsünde bir kurdun değil, bir insanın titreyen kalbi bulunur.

Kazak da insan evladıdır ve yanılmak insana mahsustur. Ama o aptal olduğu için değil de, sağduyunun sesine kulak verecek gücü ve dayanıklılığı gösteremediği için yanılmakta. Bunun kabahatlisi de kalp.

İnsanların “bilmeden kötülük yaptık” demelerine hiç mi hiç inanmıyorum. İşin aslı bu durum, irade zayıflığından ve onuru ayaklar altına almaktan kaynaklanıyor. Kötülüğü bir kere tatmış olanlar ondan kolaylıkla vazgeçemez. Bu yiğitlik herkesin harcı değildir.

Farkettim ki bahadırlara “çetin cigit, cesur cigit, zeki cigit” diye lakaplar verip isimler koyarak onları belaya uğrattıyorlar... Ama herkes bilir ki onurunu yitirmiş ve haya duygusu kalmamış olana; kontrolünü kaybeden ve ahlaksızlık işleyene bırakın “cigit”i, adam bile denemez!..

Abdulali Sila

1958 doğumlu olan bir Gine-Bissau'lu roman ve drama yazarı. 1985'te Almanya'nın Dresden Üniversitesi'nden Elektroteknik Mühendisliği bölümünden mezun oldu. Ortaklarıyla ülkenin ilk özel yayınevi kurduktan sonra kendi romanlarını da yayımlamaya başladı. Eterna Paixão ("Eternal Passion", 1994), A Última Tragédia (Son Facia, 1995) ve Mistida (1997) Sila'nın yayımlanmış romanlarıdır.

SON FACIA

Dona Maria da Glória ve Dona Maria Deolinda sohbet ediyor (1). Dona Maria da Glória, beyaz bir öğretmen, Portekizli bir deniz subayının karısıdır. Dona Maria Deolinda, Portekizli bir memurun eşi olup denizde büyük bir fırtına atlattıktan sonra kendini Hristiyanlığa adanmış.

[s.53]

- (...) Bize yardım edecek daha fazla insanı nereden bulabiliriz, bana söyler misiniz?
- Buradaki insanlar arasında aramamız gerekir.
- Yerliler mi?
- Kesinlikle.
- Fakat onlar bizim medenileştirmeye çalıştıklarımız, unuttunuz mu Dona Maria da Glória?

[s.53]

• Onlarsız başka bir çıkış yolu göremiyorum.

• Anlamadım.

• Çok basit Dona Maria Deolinda. Şunu fark edeceksiniz: Sayımız çok az, her yerde bulunamayız. Bu ülkede gidemediğimiz mekanlar var, açık sözlü olalım. Bir Avrupalının yaşayamayacağı köyler var. Ayrıca buralar çok yabani, her yerde vahşi hayvanlar, yılanlar var. Aman yarabbi, tüylerim diken diken oluyor! İki seçenek var: ya vilayetdeki küçük şehir merkezlerinde sınırlı kalırız veya burada işimizi yaptıracağımız insanları yetiştirmemiz gerekir. Ancak onlar da işimizi tam istediğimiz gibi yapar.

[s.54]

• Bunu biraz daha açıklayın bakalım.

• Okullar açmamız gerekiyor.

• Okullar mı?

• Evet, okullar.

• Ne dediniz Dona Maria da Glória ... Yerliler için okul mu açacağız!?

• Okumayı bilmezlerse İncil'i nasıl öğretecekler ?

• Ama bildiğimiz gerçek okullar mı?

• Tabi ki sadece makul bir sayıyı yetiştireceğiz. Bunlar diğerlerini eğitecek .. Böyle devam edip [silsile hâlinde] gidecek. Her ân, süratini ve boyutunu denetleyeceğimiz bir kartopu gibi olacak.

- Görüşünüzü daha açık anlatınız, Dona Maria da Glória. İyice anlamak istiyorum.

Çeviren: **Luana Edla Cardoso Pereira,**

Gine Bissaulu. İstanbul Üniversitesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü öğrencisi

Benin Halk Masalı

APTAL ŞEYTAN

Bir gün bir çiftçi tarlasında çalışırken yanına şeytan gelmiş. “Burada ne yapıyorsun?” diye sormuş, şeytan. “Araziyi ekime hazırlıyorum.” demiş çiftçi. “Bu tarla senin değil; benim. Bütün tarlalar gibi.” demiş şeytan, “Hangi hakla onu ekmeye kalkarsın!”

Çiftçi “Beni affedin, yaşamak için yetiştirmek zorundayım.” diye cevap vermiş.

Şeytan, çiftçinin korku ve şaşkınlığından faydalanarak bir teklifte bulunmuş ona: “Dur! Sana bir şey öneriyorum: Bu tarlayı kullanmanı kabul ediyorum. Fakat sonra hasadı paylaşacağız. Arazinin üstünde çıkan şeyler senin olacak, toprağın altında yetiştirilenleri de ben alacağım.”

Sonra, sözlerini bitirir bitirmez çiftçinin cevabını beklemeden gözden kaybolmuş.

Hasat zamanı geldiğinde çiftçi hasadını satmak için pazara götürmüştü. Şeytan da toprağın altındaki kökleri aynı şekilde pazara götürmüştü satmak için. Çiftçi ürünlerini satarken, insanlar şeytanın satmaya çalıştığı şeyleri görünce ona gülmüşler.

Şeytan, çiftçi tarafından aptal yerine konduğu için ona çok kızmış ve şöyle demiş:

“Benimle alay ettin, ama intikamımı alacağım. Gelecek hasat döneminde sen toprağın altında çıkanları alacaksın, ben de üstünde çıkanları...”

Çiftçi bu kez patates ekmiş... Hasat zamanı patatesleri alıp pazarın yolunu tutmuş yine. Şeytan da ailesiyle tarladaki bütün yaprakları toplayıp paket yapmış ve pazara götürmüştü satmak için.

Çiftçi bütün patatesi kolayca satmış ama şeytan hiç bir şey satamamış. Yaprakları gören herkes kahkahalara boğulmuş.

Şeytan, şaşkın bir vaziyette “Bu çiftçi gerçekten çok kurnaz, bu çiftçi gerçekten çok kurmaz.” diye söylenip korkunç bir çığlık atmış ve sonsuza kadar kaybolmuş.

Beyimbet Maylin

1894 yılında Kostanay vilayeti Taran ilçesi şimdiki Maylin bölgesinde doğdu. Kostanay'daki Kazakça-Rusça okulunda ve gazetelerde çalıştı, yazarlık yaptı. "Avıl" (Köy) gazetesini çıkardı; "Avıl Tili" gazetesinde redaktörlük yaptı (1923-25). "Kazak Edebiyatı" gazetelerinde baş redaktör olarak çalıştı. Eserlerinde Kazak toplumunun çeşitli meselelerini dile getirdi. Beyimbet Maylin 1933-1979 yılları arasında "Şiir Külliyatı" (*Talık Cıynağı*), "Tandamalı Şığarması" (*Seçme Eserleri*), "Kızıl Calav" gibi pek çok eser yayınlandı.

KADİR GECEİNDE BİR MUCİZE

Baykan mollarının hayatı son iki üç yıldır, kendi deyişle dayanılmazdı. Hayvanlar az oldu, gelirler azaldı, ağullarda itibardan düştü. Önceden ona saygıyla "taksır" (efendi) diye hitap eden, her fırsatta dalkavukça eline yapışan softalar bile artık mukaddes şeriatin hükümlerini ve peygamberin nasihatlerini unuttular; sadece göbeklerinin derdine düştüler. Sofi İbray daha geçenlerde gündüz gece uykulu bir şekilde işandan alınmış arşın tespahi çekiyordu; şimdi ise uzun bir sarıktan gömlek biçmiş de köylü gibi tahta karasabanının peşinde sürükleniyor.

- Aman Allah'ım, Ya rabbim, millete ne oldu?! Belli ki gerçekten kıyamet koptu...

Baykan molla hüzünle iç çekti.

- ... Şimdi bir bela daha çıktı: Komsomol. Ben onu tek gözlü bir canavar sanmıştım oysa bizim köylü haylazlarmış!.. Çoğunu da ben eğittim. Aman Allah'ım, yoksa mukaddes öğreti onlara yaramadı mı? Onları dini ilkelere uygun olarak yetiştiremedim mi? Baksana düdük üfleyp akord çalıyor, şeytanı eğlendiriyorlar!"

Dinsiz komsomollar Baykan mollarının kafasından hiç çıkmıyordu. Bunlar başlarında bir hoca, büyük bir gayretle dine karşı çıkıyorlar. İğrenç şiirler okuyup hakaret dolu programlar düzenliyor, Allah'ın sadık kulları ile alay ediyorlar. Baykan tabii ki bu toplantıları katılmıyordu ama orada ne olduğunu gayet iyi biliyor, bundan dolayı da öfkeden çılgına dönüyordu.

Yalın ayaklı, pantolonsuz çocuklar bile komsomol çastuşkalarını (tekerleme/şarkı) ezberlemiş, Baykan mollarının arkasından söylüyorlardı:

- ... Köpek gibi çalışmayıp yiyor,

Bit gibi kan emiyor, sıkıntı çekmiyor

Sadaka verin fakir mollaya!..

- Ah, Yüce Yaratıcı!.. Çaresizlikten yalvarıyordu bazen Baykal molla.

- Böyle şeyleri göreceğine ölsem daha iyi.

Yakın geçmişte İdris'in evinde bir toplantı olmuştu, tabii ki komsomollar da oradaydı. Elebaşları ağul hocası ve ağul şurâ kâtibi Karim'di. Baykan molla özellikle Karim'den nefret eder, adını duyduğu zaman içi ürperirdi. Bunun için özel bir sebebi vardı: Molla ma Thimbay'ı toprağa verdiğinde aceleden bunu köy sovyetine bildirmeyi unutmıştı.

- Sen bizim haberimiz olmadan cenaze duası okuyordun!- diye bağırıyordu Karim ona ve ardından derhal bir rapor yazıp molla Baykanı mahkemeye veriyse de hoca, bu durum karşısında pek bir şey yapmadı. O günden beri molla, onun pek da o kadar kötü birisi olmadığını düşünmeye başlamıştı. Her ne kadar yoldan çıkmış ise de annesi babası faziletli insanlar olmalıydı. Üstelik hoca, her karşılaştıklarında ciddi konuşmalar yapıyor,

- Çalışmak lazım, efendim. Faydalı bir işle uğraşın, diyordu.

Bunun kötü bir tavsiye olduğunu kim söyleyebilir ki?!

İşte İdris'in evindeki toplantıya, Baykan molla da çaktırmadan giriverdi. Hoca konuşurken, molla gözünü üstünden ayırmadan Karim'i takip ediyordu. Karim ise habire hocaya evet efendim diye kafasını sallıyor; bir ayağa kalkıyor bir oturuyor ve her fırsatta hararetle "Evet, doğrudur! Haklısınız! Aynen öyle! Kesinlikle!" diye bağırıp duruyordu. Baykan onun bu haline izlerken istihkardan ağzını burnunu büküyordu.

- Hiç oğlu hiç! Belli ki yordakçı ve it olmak alınına yazılmış. Sonsuza dek birinin eteğine takılı yaşayacak!

Fakat molla toplantının sonuna kadar dayanamadı. Allah korusun bu alçakların gözüne ilişmekten. Hemen "Mollamız da toplantılarda dolaşıyor!" deyiverirler. Ezgin, öfkeli, düşe kalka eve vardı; burada da karısı kuduz bir deve gibi üstüne atladı. Bağırışları tüm evi çın çın çınlatıyor, iki kirli afacanı kıyı köşe sille tokat kovalıyordu.

- Sabahdan asayı alıp kafasını yukarı kaldırarak boş boş avlularda dolaşıyor, evde yemek var mı yok mu hiç umurunda değil!

- Apırmay, sen benim kazanmak istemediğimi mi sanıyorsun? diyerek kendini mazur göstermeye çalıştı molla.

- Ama bugünlerde kimse sadaka da vermiyor; kurbanlar yok. Biri ölse bile Kodebay-aunay 'açlara, fakirlere' diye hemen hepsini alıyor. Anma yemeklerinden bile gelir yoksa, o zaman ben nereden ne alayım, düşün bir?!

- Günahkârlar Allah'ı unuttular. Kıyamet günü yaklaşıyor, diye geçirdi içinden molla. Sanki yeryüzünde hiç iyi niyetli Müslüman kalmamış ve bütün günahkârlar, şu dönemlerin ayp konuşmalarını dinliyor gibi geliyordu ona artık. Molla ne kadar öfkeli olsa da hayatın akışına karşı durmaya ve yeni yaşam tarzı ile mücadele etmeye gücü yoktu...

Son zamanlarda Baykan molların zihnini sihirbaz olma fikri meşgul eder olmuştü.

- Ah bir mucizeyi yaratabilseydim, diye söyleniyordu kendine

- İşte o zaman herkes peşimden gelir, çevremdeki herkes ağzımın içine bakardı. Karim kendi komsomolundan vazgeçer, benim sâdik hizmetkârım olurdu. Her sözümü, "Evet evet! Haklısın! Doğrudur! Aynen öyle!" diyerek tasdik ederdi. Fakat mucize bile sanırım hocayı ayartamaz. Kâfirin de kendi güçlü imanı vardır.

Molla bu tuhaf düşünceyi bir türlü kafasından atamıyordu. Mucizeleri yaratabilseydi, sözelimi Musa peygamber gibi, o zaman hem Kodebay'ı hem Karim'i, cenaze töreni yapmasına ve dindar Müslümanları dürüst nikâhla birleştirmesine engel oldukları için susuzluktan can çekismekte olan göçebelere dönüştürürdü. Ya da Lut peygamber gibi onları taş sütunlara dönüştürürdü. Tüm bunlar tabii ki sihirbaz için bir hiçti; sadece kutsal sırrı öğrenmek gerek. İşte mucizeye ve Allah'ın lütfuna mazhar olmak isteyen molla her gece ta sabahlara kadar kararmış kutsal kitapları okuyor, delicesine dua ediyordu...

Nihayet, Baykan molların özellikle hazırlandığı Bereket (Kadir) gecesi geldi. Molla sürekli "İsm-i Azam" fısıldayarak genellikle cenaze töreni sırasında giydiği rengârenk kaftanı sırtına geçirdi, kafasını yeni çalma ile sardı, seccadesini yaydı ve diz çöktü. İşan kendisinden alınmış ince bağırsak gibi uzun siyah tespihi çekerken nezleli bir sesle heceleri uzatarak okumaya başlamıştı: "SubhanAllah".

Hayaller kafasında uçuşuyor, aklına eski sihirbazların acayip işleri geliyordu. Yüreği, Allah'ın lütfu beklentisiyle sıkışıyordu. Birden sanki bir melek üstünde kanatçıkları ile hışırdadı ve şöyle dedi: "Bugün, bugün dilek gerçekleşecek". Sonra rüya mı gerçek mi ayırd edemeden kendini yüksek kubbesi göklere kadar uzanan, kutsal yazılarla süs-

lenmiş bir camide gördü. Adeta mihrapta oturuyor ve tespih çekiyor gibiydi. Elindeki tesbih ise almış olduğu tespih değil, değerli taşlardan, başka bir tespihti. Etrafında dizlerinde sakız gibi çalmalar ile müritler oturuyor ve onu takiben duaları okuyorlardı.

- İya, al-la-a... ve aksisedası camide gümbür gümbür yankıladı. Baykan molla rüya mı gerçek mi hâlâ kestiremeden kafasını kaldırdı; uzaktan hoş, çekici bir ses duyuldu:

- Bu ahlaksız dünyada, kulum, çok acı çektin, sen olmasan yeryüzüne bir ceza indirdim. Ama sadece senin uğruna öfkeyi merhamet ile değiştirdim. Seni elçim olarak tayin ediyorum. Tüm günahkârları ve yolunu sapıtmış olanları doğru yola yönlendirmelisin. Halkını Müslümanlığın kaynağına geri döndür!..

Allah'ın çağırısını işitince mollanın aklına birdenbire komsomollar geldi ve kulaklarında onların rezil sözleri yankılanmaya başladı: "Din halkın afyonudur!"

- Rahman ve Rahim olan Yüce Rabbim!, molla yalvarmaya başlamıştı.

- Tüm buyruklarını yerine getireceğim, yeter ki şu yaygaracı komsomolları gözüm görmesin. Dinle alay ediyor, iğrenç şarkıları yazıp benimle de dalga geçiyorlar.

- Ben onları hallederim, diyen bir ses duydu.

- Karim'i de mi?

- Karim'i de ellerine vereceğim.

- Hocayı da mı?

Uzunca bir süre ses gelmedi, sonra boğuk bir cevap geldi:

- O iktidarım altında değil. Hocanın başka bir tanrısı vardır...

O ana kadar gönlü bir hayli ferahlamış olan molla, bu sözleri duyunca biraz kederlendi.

- Nasıl olur? diye şaşırıyordu.

- Kainatın sahibi Allah, her şeye kadir değil mi? E, belki de yaşlandı; ne de olsa dünya kuruluhi beri yönetiyor. Komsomollar ise kısa bir süre önce başlarını kaldırdılar. Tanrıları da galiba onlar gibi genç. Genç iseler de tecrübesiz ve kuvvetsiz olmalılar... Böyle düşününce bir parça teselli olmuştu.

... Sonra tepesindeki kubbe birdenbire açıldı, gökten parlak bir ışık boşandı ve etraf-taki her şeyi kapladı. Daha bu mucizeye şaşırmaya fırsat bulamadan bir el çelimli bir atı mollaya doğru yaklaştırdı. Attan küçük ama eşekten yüksek, heybetli bir hayvandı ve de kepekculak değildi. Bir yerlerden gene aynı ses duyuldu:

- Kulum, sana kanatlı atı yolluyorum. Onun üstünde, gök kubbesinin sekiz katını gez, gönlünü şenlendir!

Aslında dini lider olduğu için Baykan molla böyle bir armağana pek de şaşırmadı. Zaten Rabbi ile dertleşmek için çoktandır başbaşa görüşme ihtiyacı duyuyordu. Fakat şimdi bir konu kafasına takılmıştı: Ya gelirinin artışı nedeniyle komsomollar ona ek vergi uygularlarsa... Ayağını üzengeye atar atmaz yumuşak, minik bir el onu koltuk altından yakalayiverdi. Dönüp baktı; ay yüzlü, kanatlı bir kız şefkatle gülüyordu kendisine.

- Ben peri, dedi kız, size hizmet etmek için gönderildim.

Atı dizginlerinden tuttu, kanatlarını çırttı ve uçtu. Kanatlı at da uçmaya başladı. Bir anda sekiz gök küresini de geçip kendisini cennet bahçesinde bulmuştu.

- İşte Eden. Burada sizin gibi saygın misafirler yaşıyor.

Cennet bahçesindeki ağaçlar yüksek ve gölgeliydi; dallar meyvelerin ağırlığından eğiliyordu. Birbirinden değişik, olağanüstü kuşlar tüm bahçede şakıyıp durmaktaydı.

Ağaçların ardında ay yüzlü kızlar salınıyor, berrak gülüşleri ile atrafı aydınlatıyorlardı.

- Bunlar cennet kızları, dedi peri.

O sırada ses yeniden duyuldu.

- Kulum! Neden böyle hüznölüsün, canını sıkan nedir?

Molla gözünü cennet kızlarından ayırıp bunca zamandır yüreğini burkan hüznü dile döktü:

- Kodebay arada bir bağıyor bana, cenaze törenini gerçekleştirmek ve ağıl evrakı olmadan nikâhları kıymak için izin vermiyor.

- Tobakabil da bar bar bağıyor. Ben köy sovyetiylim, kaynak ver!, deyip duruyor.

- Komsomollar ise insanların kafalarını şişiriyor. Molla alçaktır, yalancıdır, dinlemeyin onu, ona kurbanlarınızı vermeyin, deyip gıybet ediyorlar.

- Hayvanlar az, gelir de yok...

- Seni bu kadar uzun dinleyecek vaktim yok; En önemlisini söyle, diyerek mollaı susturdu Tanrı: "Masalı bırak. Vaktim yok. Kısa konuş!.."

Molla kanatlı atın yelesine sokuldu ve ağlamaya başladı:

- Benim tek bir isteğim vardır.

- Söyle! Gerçekleştireceğim.

- Beni sihirbaz yap!..

Birden gök gürlledi, her şey zangır zangır titremeye başladı. Molla bir hayli korkmuştu. Peri kızı bu duruma güldü:

- Önemli bir toplantı için baş melekleri topluyorlar.

Ardından bir sürü melek adeta ıslık sesi gibi hızla geçti; hepsi bir ağızdan mollaya, "Ne emredersiniz? Her şeyin sahibi oldunuz!" diyordu.

Baykan molların adeta zaferden başı dönmüştü. Cennet kızının güzelliğiyle büyülenmiş, baştan çıkmaya hazır halde ona doğru bir hamle etmişti ki kanatlı at yana çekiliverdi ve molla yere yuvarlandı. Çılgılık koparmasına fırsat kalmadan alev alev yanan ateşin içine düşmüştü...

- Hay geberesice! Yanarsın!.., birisi bir yandan dürtüyor bir yandan bağıyordu.

Molla gözlerini açtı, fakat kanatlı atı dizginlerinden tutan cennet kızının yerine başucunda karısı Ayjan'ı gördü. Üstelik sadece dikilmiyor, her zamanki gibi çılgıllık atıyordu. Ev duman içindeydi, yanık kokuyordu. Çıtırtılar çıkara çıkara yanan zeminde, alevler uğuldayarak savruluyordu.

- Nedir bu? Ne oldu, molla telaşlanmıştı.

- Zavallı!.., üzerinden çalmayı kopardı Ayjan.

- Yatakta uykun mu gelmiyor, ne? Tespih seni deli eder, aklını oynatırsın! Görmüyor musun, lambayı devirdin. Gaz yağı alevlendi tutuştu, çalma yaniyor... Ay!..

Molla kendine geldi. Babasının şerefinden ve hatırasından daha çok korunan değerli çalması dileklere kadar yandı. Gaz yağının ağır kokusu ve isi rengârenk kaftanın eteklerine sinmişti.

- Mucize gördüm! Mucize!.. Hay eşekler kovalasın! Uyumak istiyorum karı, uymak!..

Molla öfke içinde siyah tespihi eşige fırlattı...

SİYAH KOVA

Her şey siyah kova ile başladı. Ayşe bu kovayı gözünden bile sakınıyordu. Üç yıl önce onsuz kalınca kocası Birmaganbet, Ayşe'nin sürekli ricaları ve sitemlerine teslim olup dükkândan yepyeni siyah bir kova getirene ve karşısına koyana kadar Ayşe sürekli komşularına koşmak zorunda kaldı.

Birmaganbet, 'Duyduğum tek şey 'kova da kova'! Artık midem bulanmaya başladı. Görüyor musun, kendime sigara almayı sana kova aldım. Al ve sus artık!' dedi.

Birmaganbet bunu söylerken, karısının kirli ve pasaklı olduğunu kastetmiyordu. Sadece kendisinin dürüst bir insan olduğunu ve karısının ricasını tereddütsüz yerine getirdiğini açıkça ifade etmeye çalışıyordu. Ayşe'nin tutumlu, giyimi temiz ve tedarikli olduğunu bütün ağıl biliyordu. Her şeyin değerini, sanki dünyada bir taneymiş gibi bilirdi. Çapaçul karılar, 'titiz' Ayşe'yi incitmek, aşağılamak amacıyla ara sıra homurda-nyorlardı:

– Ne diye sürekli her bok püsürün üzerine titriyor ki? Mezara götüreceksin değil al Pinti!

Ve sonunda olan oldu; siyah kovasını mahvettiler! Kojagül'un küçük karısı becerdi bu işi; –anlaşılsız, üstü başı kirli karı– sürekli avlularda aylak aylak dolaşır, birilerinin bir şeyler ister ancak aldığı hiçbir şeyi geri vermezdi.

Bugünse birdenbire kovaya ihtiyacı olmuştu; geldi. Aslında Ayşe, böyle istekleri olanları eve bile yaklaştırmazdı.

– Benden daha yoksul değilsiniz. Kendiniz satın alabilirsiniz, cevabını yapıstırıverirdi onlara.

Fakat bugün, böyle cevap vermedi. Çünkü buna vakti yoktu: Neredeyse bir ay oldu ve Birmaganbet evde yok, kayıp! Söylenenlere göre Rayo'nun emri üzerine oradaki bayların (zenginlerin) protokollerini hazırlayıp bu evrakları mahkemeye gönderiyor-muş. Ama ne işi var onun baylarla? Ayrıca evde karısı ve çocukları varken neden bütün ay başka bir yerde dolaşması gerekiyor? Evini böyle kolay bir şekilde bırakandan adam olur mu hiç? Buna benzer düşünceler günlerdir Ayşe'nin kafasını kurcalıyordu. Her zamanki gibi küll çıkıyor, ocağın altında ateş yakıyordu; biricik "pestruşka" ineği su-vata geçiriyor, kendi ise durmadan Birmaganbet'i düşünüyordu. Bu ağıllara gittiği ilk yıl değildi. Üç senedir evde durmuyordu. Rençberler toplantısının temsilcisi olarak ilk seçildiğinden beri ağzından "kongre", "grup", "kararname" lafları düşmüyordu. Ağula vekil geliyorsa her şeyden ve herkesten önce Birmaganbet'i çağırıyor; ardından her yeri birlikte geziyorlardı. İnsanları bir araya toplayıp vekil konuşmaları yapıyor; insanlar sus pus olup da kamu yetkilisinin görüşünü açıklamak gerektiğinde ise- işte o zaman da sözü Birmaganbet alıyordu.

– Arkadaşlar!, bunu yüksek sesle söylüyordu.

Herkes silkiniyor, ağzının içine bakıyordu. Birmaganbet de bazılarını iğnelemeye, bazılarını takılmaya, bazılarını da coşturmaya başlıyordu:

– Arkadaşlar! Belli ki baylardan korkuyorsunuz! Evet – evet! Başkalarının korkudan dilleri bile tutuldu. E-e, tırsmayın o zaman! Yeter sustuğunuz! Söyleyecek bir şeyleriniz olduğunu biliyorum. Öyle değil mi ya? Haydi, haydi!

Bunun üzerine herkes birbirinin sözünü keserek konuşmaya başlıyordu. Toplantı bi-tip de herkes evine dönünce, Ayşe ocağın yanına oturarak kocasına sitem ederdi:

– Neden belanı arıyorsun? Adın fesatçıya mı çıksın istiyorsun? Evde oturup çorbanı içsene. Yok, ille de konuşman lazım!

Birmaganbet Ayş'a, "Tavsiyelerini kendine sakla!" der gibi sinirli bir bakış atıp kâseyi önünden ileriye doğru iterdi. Kocasının asabi huyunu iyi bilen Ayş'a, bunu gö-rünce toplantı hakkında konuşmayı kesiverirdi.

Mâlum, başlarına her türlü iş gelmişti. Neler yaşamamışlardı ki geçmişte Ayş'a ile Birmaganbet? Küçük düşürmelere de, rezaletlere de, bayların dayaklarına da, bay-bişenin (ilk hanım) küfürlerine de, her şeye katlanıyordu Ayş'a. Sadece dört sene olmuştu bir yuva kuralı. Birmaganbet ise evlendikten sonra bile rençberliğe devam etmişti. Sadece geçen yıl kurtuldu bu esareten. Müsadereden sonra bayların hay-vanlarından birkaç baş hayvan da onun payına düştü.

O zamandan beri işleri düzelmeye başlamıştı. Ayş'a sahip olduğu her şeyi koruyordu. Evi her zaman temiz ve derli topluydu. Bazen aç kalıyordu, üşüyordu da, ama bir hayvanın dahi olsun kesildiğini veya satıldığını duymak istemiyordu. Birmaganbet bir gün boz düveyi satıp giyecek bir şey almaya çalışırken, Ayş'a öyle bir maraza çıkarmıştı ki!

– Aklın başında mı senin? Düve nasıl satılır? Eskiden de yalınayak başı kabak duruyorduk, bir şey oldu mu?!. Şimdi de bir şey olmaz!

Gerçekte Ayş'a'nın tek bir isteği vardı; o da emekle kazanılmış olanı yitirmemek, evin işlerini düzeltmek ve nihayet lanet fakirlikten kurtulmaktı. Alnına yazılmamıştı ya fakir olmak. Onlar başkasının lokmasının acısını öğrenmişlerdi. Ayş'a'nın düşündüğü buydu. Birmaganbet'inki neydi peki? Başkalarından on kat daha fazla acı çekmedi mi? Ondan farklı mı düşünüyordu? Anca şimdi bir şeye ulaşmıştı, ancak şimdi içinde bir umut ışığı doğmuştu. Peki, neden evine kayıtsız kalıyordu? Neden evde oturmuyordu? Neden ailesini düşünmüyor, hayvanlara bakmıyordu? Neden başka erkekler gibi kazanarak, kuruşu kuruşa ekleme çabasında değildi? Fakat şimdi Ayş'a'nın gönlünün rahatını bozan şeyle karşılaştırılınca, bunların hepsi boş şeylerdi. Hiç yapmadığı, ömründe hiç düşünmediği, özellikle evlendiği zamandan beri aklına bile getirmediği bir şeye cesaret etti. Kendi bile bunun nasıl olduğunu anlayamıyor; doğru mu yaptı yanlış mı kestirmeye çalışıyor ama akıl erdiremiyordu. Alma-gabet'le konuşmayı denedi, ne de olsa kayınbiraderi oluyordu, ancak o, her şeyi şakaya vurup sadece kalbini daha fazla daralttı. Tam da zihni allak bullak durumdayken Kojagul'un şu lanet, üstü başı kirli karısı çıkageldi ve adeta dilenircesine siyah kovayı istedi.

Şöyle oldu.

Ağula vekil geldi ve sakinleri toplantıya çağırdı. Ağul küçüktü, yirmi belki de daha az haneliydi; bu nedenle herkes Sartay'ın evine sığdı. Kadınlar da toplandı; aralarında Ayş'a da vardı. Şeref makamında sakalını sıvazlayarak tören havası içinde Kayralap oturuyordu; yanında da yağlı çenesini öne çıkarmış İdris. Zenginlerin ikisini de geçen temizlik sırasında boykot ederek iyice sarsmışlardı. Herkesin gayet iyi hatırladığı gibi toplantıların birinde Birmaganbet şöyle demişti:

– Umulur ki aramızda fesatçı baylar olmasın. Rençberler ve kedeyler (yoksullar) kendi işlerini kendileri yönetsinler.

O zaman işte Kayralap ile İdris toplantıdan kovulmuşlardı. Şimdi Birmaganbet'in ağulda olmayışını fırsat bilen bayların ikisi de toplantıya gelmiş ve hatta yan yana oturmuşlardı. Bu da şöyle veya böyle Ayş'a'yı incitti. Nasıl da küstahlaştılar bak hele! Madem Birmaganbet yok, demek ki gene başlarına çekebileceklerini düşünüyorlar? Yok, öyle bir şey! Yarın kocası dönecek ve Ayş'a hepsini ona anlatacak, o da zenginlerin kuyruk-larını hemen kıştırarak!

– Geç, Ayş! Kocanın yüzünden toplantılara doğru dürüst katıldığın olmadı, –genç yiğitlerin birisi bağırıldı.– Haydi, Birmaganbet yokken bir konuşma yap bakalım!

Cümledeki gizli alayı hisseden Ayş, Aulnay’a daha da kızdı. Kekeme Orınbay, ya-nından ayırmadığı keten bezinden çantasını sürükleyerek, kâh biriyle kâh ötekiyle al-çak sesle bir şeyler konuşuyordu.

Gür saçları birbirine karışmış esmer bir yabancı, kekemeye hırçın hırçın bakarak söylendi:

– Başkan arkadaşım! Köşelerde fısıldadığınız yeterli değil mi? Oturumu açmanın zamanı gelmedi mi?

Esmer yabancı, rayondan vekil çıktı. Konuşmaya başladı ve şöyle tamamladı:

– Evet arkadaşlar, düzensiz küçük çiftlik işletmesinin önünü kesme ve büyük kamu üretimine, sosyalist ekonomi yöntemine geçmenin zamanı geldi!

İnsanlar, sanki uyku bastırılmışçasına susuyorlardı.

– Sormak istediğiniz bir şey var mı? –birkaç kere sordu başkan, ama kimse ağzını bile açmadı.

– İya, Allah, bizi günahkârları kurtar! – yüksek sesle iç çekti Kayralap.

– Neden susuyorsunuz ya! Bir şey söyleyin artık!

– İşte Ayş silkindi. Galiba bir şey söylemek istiyor! –yiğitlerin birisi şaka eder gibi konuştu.

– Ne de olsa etkin bir üyenin karısı o. İsterse öyle bir keser ki, – başka biri de katıldı.

– Ayş ya tamamen kızmıştı ya da gerçekten konuşmaya niyet ediyordu; derhal öne çıktı.

– E-e, ne var ki? Söyleyeceğim de! Baylardan korkacağımı mı düşünüyorsunuz? Ben sizin gibi değilim!

Vekil başını kaldırdı ve dikkatle Ayş’a baktı. Kadın utandı, bir an duraksadı.

– Konuşun, jengey (yenge)! Haydi! – vekil güldü.

– İlk önce şunu söylemek istiyorum: burada iki maykot (istenmeyen kişi; persona non grata) oturuyor. Oturumu terk etsinler.İnsanlar birbirine baktı. Satıbaldı, Ayş’a yan bakarak hayretle başını salladı. Vekil, bu “maykotların” adlarını söylemesini talep ederek ağul kurulu başkanına saldırdı. Kim olduğunu da öğrenince sertçe sordu:

– Kim çağırıldı ki sizi buraya?

– Oybay (Aman yarabbim), canım herkes toplantıya gelsin dendi, biz de geldik. Gel-mesem gene suçlu olacağım diye düşündüm... – Kayralap kendini temize çıkarmaya çalıştı.

– Baylar kapı dışarı edildi. Vekil, Ayş’a hitap etti:

– Devam edin, jengey.

Ayş bundan sonra ne konuşacağını bilmiyordu. Aklına ayrıntılı bir şeyler de gel-miyordu. Ama madem vekil devam etmesini rica ediyor – susmak uygun değildi; o da kısaca şunları söyledi:

– Vekilin burada söylediği her şey çok doğru. Ben tamamen onu destekliyorum!

– Neden desteklemeyeceksin ki: Hayvanlarını alının teri ile değil bedava kazanmış mısın? Birilerinden alıp sana vermişler. Onu kolektif çiftliğe devretmek tabii ki zor de-gildir. Diğerleri de söylesin, –diye atıldı Kusain.

Doğrusu hayvanların kamulaştırılmasının ne olduğunu Ayşa kendi de anlamadı. Vekilin raporundaki şeyler pek onun anlayacağı şeyler değildi. Adamı dinliyor ancak kendi meselesini düşünüyordu; son zamanlarda aklından çıkmayan şu meseleyi. Mahcup olmuştu.

– Bir sorum var, – Jaman seslendi. – Peki, diyelim ki kolektif olduk. Tüm işletme ve malı birleştiririz.

Ama aileleri ne yapacağız? Eskisi gibi herkes kendi gecekondusunda mı yaşayacak ya da Smata'nın akrabaları gibi kırk kişi bir taстан şapur şapur içmeye mi başlayacağız?

– Tabii ki bir taстан içilecek, – Kusain vekilin önüne geçti.

Gürültü etmeye başladılar.

Vekil sözü aldı ve kamu işletmelerinin nasıl düzenleneceğini ve tarım üretim kooperatifinin üyelerinin nasıl yaşayacağını ayrıntılı olarak anlattı. Bunun üzerine herkes sakinleşti.

– Vekil arkadaşım! – Tmakbay söz aldı.

– Sözelimi fakir. Diyelim ki onun hiç bir şeyi yok. Sürekli bir sefalet içinde. Geçimi ni terzilik yaparak sağlıyor. Böyle birini de mi üretim kooperatifine alırsınız?

Tmakbay'dan sonra Jusup, Kadirbergen, Jakip konuştu. Bu sözlerden sonra Ayşa, hayvanların kamulaştırılmasının ne anlama geldiğini kesin olarak anladı. Ama nasıl bir şeydi bu? Birmaganbet ile o, sadece bir süre önce bazı hayvanlar edindiler. Az da olsa, hayvan sayısını çoğaltmanın hayaliyle giyimde de boğazdan da kısıyorlardı. Şimdi de, aniden her şey kamunun mu olacaktı? “Pestruşka” çağızın memeleri arşının dörtte biri kadardır. Bir sağmada bir kova süt verir. Geçen sene Bazaubay'ın mülksüzleştirilmesi sırasında, vekil Ayşa'yı çağırmış, – “Jengey, demişti, – Kocanız ile beraber az çalışmadınız. O zaman hayvanlarından herhangi bir ineği seçin.”

Bazaubay'ın ineklerinden alını lekelik kırmızı cinsin süt verimi oldukça iyiydi. “Pestruşka” da bu cinstendi. Ayşa yanına koştu, boynuna sarıldı. ... Şimdi de sevdiği “Pestruşka”, aniden kamunun olacak; sütü, yağı, üstü başı kirli çapaçul Kojagul'un karısına mı düşecekti? Ya rabbim, nedir bu? Ama en önemlisi evin efendisi, bütün malın sahibi olmayacaktı. Acaba hayvanların kamulaştırılmasına hemen mi başlayacaklar yoksa Birmaganbet'in dönmesini mi bekleyeceklerdi?

Sorular bitti. Toplantının başkanı oylamayı başlattı.

- Haydi, kolektife katılmaya razı olanlar ellerini kaldırsınlar!

Ağul sakinleri birbirlerine yan bakarak susuyor, bekliyor, yerlerinde duramıyorlardı. Kimse ilk olarak el kaldırmaya cesaret edemiyordu. Ayşa, böyle durumlarda Birmaganbet'in nasıl davrandığını hatırladı. Yerinden fırlıyor, elini kaldırıp konuşuyordu:

– Oy veriyoruz!

Ve herkes aynı anda ellerini kaldırıveriyordu.

Ayşa da kendinden beklenmedik bir şekilde haykırdı:

– Oy verelim arkadaşlar! Haydi!

Ürkek ürkek birkaç el kalktı, sonra oy verdiler ve tamam. Oybirliğiyle kabul kararı aldılar: “Kolektif oluşturacağız!” Şimdi sıra başkanı seçmekteydi. Farklı teklifler yağmaya başladı. Vekil söz istedi:

– Eğer beni dinlerseniz başkan olarak işte bu jengeyi seçin. Pişman olmazsınız!

– Bırak! – Ayşa korkudan ayağa fırladı.

– Şu arkadaşla belki de kimsenin bir itirazı olmayacak, duraksayarak uzatmaya başladı Kusain, –ama o okuma-yazma bilmiyor ki...

– Okuma-yazma öğrenilebilen bir şey. Ben şahsen Ayşa gelin için seve seve oy vereceğim. Haydi ellerimizi kaldıralım! – diyen saygın Dosım'ın ardından herkes ellerini kaldırdı.

Böylece “NovıyBıt” üretim kooperatifinin başkanı olarak Ayşa'yı seçtiler.

O günün olayı Ayşa'ya tuhaf bir rüya gibi geliyordu. Birdenbire iktidarın dizginleri eline geçmişti. Niçin? Ne diye? Hangi hizmetler için? Ne ile biter bu? Hayırlısı ile mi yüzkarası ile mi? Birmaganbet memnun olur mu? Burada olsa öyle yapar mıydı? Veya aksine yüzü taş olup susar mıydı?

Ayşa eve geldi; sekiz yaşındaki oğlu Kuandık, ağuldaki bütün arkadaşlarını toplayıp evin altını üstüne getirmişti. Haylazlar avludan kuru otu getirmiş, küllü serpmiş, suyu dökmüşlerdi. Genellikle Ayşa bu afacan çocukları amansızca evden kovardı; küçüklerse Ayşa'yı fark eder etmez dayak yiyeceklerini hissederek her biri bir tarafa kaçışırdı. Ancak bu sefer Ayşa her zamanki gibi bağırıp çağırmaya başlamadı ve geciken kavgacıları kovmadı. Yığınlar halinde gittiler; Ayşa ise hiçbir şey fark etmeden sırtını sobaya yasladı ve pencereden bakmaya başladı. Kar fırtınası vardı; dışarıda kocaman bir kürtün oluşmuştu. Kudurmuşçasına esen rüzgâr üzerine konuyor, kar fırtınaları çıkarıyor ve kaygı verici bir biçimde uluyordu. Tipi, camın aşağısını örttü; evi bir loşluk kapladı.

Kolektif! Uğur getirsin diye mi yoksa bela getirsin diye mi oluşturuldu? Toplantıda birisi yarı şaka yarı ciddi şunu teklif etmişti:

– Haydi, aynı zamanda karıları da toplumsallaştıralım:

Diğeri ona cevabı geciktirmeden:

– E, biliyoruz, biliyoruz senin Jeksen'in genç kadınına göz koyduğunu!

Ya gerçekten kadınları da kamulaşıtırlarsa... Ayşa'nın aklına, Birmaganbet'in adeta barut gibi öfkeli biri olduğu geldi. Üstelik son derece kıskanç, telaşlı ve asabidir. Bazen: “Dünyada en çok seni seviyorum. Birisi sana baktığı zaman içimdeki her şey alt üst oluyor” diyordu. – Peki şimdi ne olacak? Eğer... Ya rabbim, ne düşünüyorum ben böyle!

Tam bu sırada Kojagul'un küçük karısı geldi. Jaulığı (baş örtüsü) yağlı ve kirliydi. Deri lastikleri yana çarpılmış, sanki peşinden sopalarla kovalıyorlar gibi soluk soluğaydı. Sırtını sobada kaşıdı. Biraz durup çene çalmaya başladı:

– Apırmay, havaya bir şey oluyor! Acaba gökyüzü mü çöktü! Allah'ın her günü kar fırtınası, tipi! İnsan delirebilir. Bu havada bazıları bir de toplantılarda sürtüyor. İşsizlikten kudurmuş olmalılar. “Berezoviykolok'tan” beş konuk gelmişti. Öz babası imiş gibi gelip oturdular! İnsanlar ne düşünür? Yiyecek bir şey yok ki. Kış için gariban bir hayvanı kestik gerçi, kalçasını dün iç ettiler. Başka bir şey yok, tamtakır...

Suluk alıp yeniden başladı:

– Onlara çay koymaya karar verdim, kurtulayım diye, ama ne anlamı var böyle bir tipide bir kovayla bir aşağı bir yukarı gezmenin? Dedim belki sen, gelin, siyah kovani verirsin...

Ayşa üstü başı kirli, boş boş konuşan karıyı dalgın dalgın, dikkatsizce dinliyordu. Anladığı tek şey, siyah kovaya ihtiyacının olduğuydu. Başka bir zaman olsaydı, Ayşa onu kovanın yanına bile yakınlaştırmazdı, ama şimdi canı, bu sırnaşık misafiri geçiştirip kendi düşünceleriyle kalmayı o kadar çok istiyordu ki, elini salladı:

– Orada, köşede! Al!

Akşam oldu, hava karardı, suya gitmek gerekiyordu. Şimdi de ne gaf yaptığını anlayıp Ayşa buz kesti. Kojagul'un küçük karısı, nadir bulunan türde bir sakardı. Eline ne geçerse kaybolmuş say. Kâseyi alır, ikiye kırar; çaydanlığı alır, illa emziğini veya kulpu- nu kırar; kovayı alır. . .

Ayşa dayanamayıp evden fırladı. Koşuyordu; ayaklarını sürtüyor, kürtünlerin üzeri- ne düşüyordu, ama bunun farkında bile değildi. Yeter ki şu çapaçula daha çabuk yetiş- sin. Yeter ki siyah kovaşını daha çabuk görsün. . .

Kojagul'un karısı kirli saç örgülerini açıp, buram buram külleri kaldırarak, sobanın yanında oturuyordu. Bir hışımla içeri giren Ayşa'yı görüp kömürleri uzun kısıkaç ile süngülemeye başladı. Kül döküldü, siyah duman çıktı. . .

– Kova için geldim, – içine kötü şeyler doğarak söyledi bunu Ayşa.

– Şu... İpsiz sapsız çocuk... Ben de onu öyle bir patakladım ki ebediyete kadar ak- lında kalacak... - sobadan ayrılmadan mırıldandı üstü başı kirli kadın.

Ayşa dinden imandan çıkmışçasına, ürkütücü bir şekilde yaklaştı. Kirli, biraz ürküp mırıldandı:

– Hâşâ, hâşâ! Büyüğe saygı göster! Sakin ol! İşte orada duruyor kovan.

Kova yassılaşmış, dibi bastırılmış eşğin yanında yerlerde sürünüyordu. Ayşa öfke ve dargınlıktan boğulacak gibi olmuştu adeta. Haşat olmuş kovayı kavrayıp pasaklı kariya fırlattı ve ağlamaya başladı.

– Oybay-ay! – üstü başı kirli kadın tüm evde duyulur bir şekilde, çirkin bir sesle çığlıklar atmaya başladı. – Öld-ü-ü-ürdü beni şu ca-a-adi!

Kojagul girdi. Sakalındaki ve bıyığındaki saçak buzlarının su damlaları göğsüne doğ- ru eriyordu. Büyük gözleri daha da büyümüştü. Neredeyse yuvalarından fırlayacak gibi görünüyordu.

Durdu biraz, dudaklarını çiğneyerek, içini çekti:

– Gelinciğim, neden karımızı dövüyorsun ki?

– Başkasının eşyalarını almasın, kırmassın diye!

– Dediğin tabii ki doğrudur. Kırma olmaz. Ama “başkasının” bununla ne ilgisi var?

Siz toplantıya katılmışsınız, o zaman vekilin ne dediğini duymuşsunuzdur: “Tüm gerekli tüketim araçları kamulaştırılacaktır”. Aynen böyle demişti. Kova da bir tüketim aracıdır. O da gereklidir. Demek ki o ortak kullanılmalıdır. Kırma gerekmez, kabul ediyorum. Ama madem istemeden kırmış, hemen kavga çıkarılır mı? Vekil de hoş kar- şılamaz bunu. Üstelik sizi de başkan olarak seçtiler. Eğer biz, başkan insanları dövüyor diye bir şikâyet yazarsak, sizi hemen mahkemeye verirler, haberiniz olsun!

Ayşa susuyordu. Öfkesinden içi içini yiyordu. Toplantıda, tüketim araçlarının kamu- laştırılmasıyla ilgili söylenmiş tüm sözler tamamen aklından çıkmıştı. Kova artık ger- çekten ortaktı. Tamam, aldı onu bu pis cadalo, kırdı. Artık herkes özgürdü. Şu halde Ayşa'nın kudurmaya ne hakkı var? Düşünmesi bile içini acıtıyordu ama, ezilmiş siyah kova gözlerinin önünde bir görünüyor, bir kayboluyordu.

Sonra Kojagul'un üstü başı kirli, cadı gibi saçları dağınık karısı bir an için görünüp kayboldu. Ayşa hem korktu, hem darıldı.

Boynu bükük, şaşkın, yatışmaya gücü olmayan ayaklarını sürükleyerek titreye titreye eve yürüdü.

Gece... Cam, karla örtülmüştü. Tipi kuduruyor, rüzgâr ılık çalıyor, uğulduyor, ulu- yordu. Ayşa, yarı karanlıkta Kuandık'ı kendine bastırmış, iki büküm olmuştu. Uyku

onu terk etmiş, üzüntülü düşünceler huzurunu kaçırmışken, içini çekiyordu.

Biri ansızın kapıyı hızla açtı. Ayşa korkudan ayağa fırladı:

– Kim o?

– Ben!

Tanıdık, uzun zamandır sabırsızlıkla beklenen o ses. Ayşa bir anda kocasına koştu ve soyunmasına yardım etmeye başladı.

– Apırmay, böyle bir kar fırtınasında gelmeye nasıl cesaret ettin?

Birmaganbet tamamen kar içindeydi. Sakalında kırağı, bıyıkları saçak buzları içindeydi. Kısa boylu, kırmızı yüzlü, soyunurken memnun memnun oflayıp pufluyordu, zaman zaman vıkvk ediyordu.

– Canım benim, halsiz düşmüşsün, özlemişsin. Gel, doya doya öpeyim seni!

Soğuk, hantal, kalın kıyafetleriyle onu kendine çekti, sarılmaya çalışarak; Ayşa da kız gibi kızarıverdi, eğildi, yüzünü uzattı.

Uzun zamandır onu, Birmaganbet'i görmemişti! Kocasına öyle dargındı ki, döndüğü zaman onun suratına bakmamaya yemin etmişti. Oysa şimdi mutlu, neşeli, öpücük için uysalca yanağını uzatmaktaydı. Böyledir işte Birmaganbet! Başka hangi Kazak uzun bir ayrılıktan sonra eve döndüğünde karısına “canım” der, üstelik doya doya öper? Başkaları karılarına selam vermek şöyle dursun, yüz karası sayarlar. Birmaganbet ise böyle değildir! Kendine mahsus bir mizacı vardır onun... Ayşa, kocasının yokluğunda ağılda neler olduğunu ayrıntılı olarak anlattı. Birmaganbet takdirle böğürüyordu. Karısının kolektife katıldığını ve başkan seçildiğini öğrenince daha da sevindi ve kakhaha atmaya başladı.

– Dur, gülme. Daha her şeyi anlatmadım!

– Tamam, anlat hepsini.

– Beni mahkemeye vermeyi istiyorlar!

– Kim?

Ayşa heyecanlanarak, gücenikliğinden ve öfkesinden boğularak titreyen bir sesle, siyah kovanın nasıl mahvolduğunu anlattı.

– Tuh! Pöf! Korkulacak birini bulmuşsun! – kocası başını salladı.

– Kojagull! Kim olduğunu biliyor musun? Bezirgân! Molla!

Bu sonbahar ölen için dua okuyordu ve kırmızı danayı çaldı. Kaç kez söyledim ben Kakimjan'ın oğluna, ihtiyarı vergilendirsın diye. O ise kötü niyetli adam, hep koruyor onu. Onlar kolektife yaklaştırılmamalı bile! Yarın üretim kooperatifinin tüm üye lerini topla, ben de herkesin önünde maskesini kaldıracığım ve patır patır kovacağız onu. Ama eğer o kolektife olursa bile, bu hiçbir şekilde başkalarının eşyalarının kırılabilceği anlamına gelmiyor. Kova kamulaştırmaya tabi midir ki?

– Ya inek? O tabi midir? – kederle sordu Ayşa.

... Kara bir gecede, yatakta, kocasının yanında birdenbire bir an için ağır şişmiş memeleri olan “Pestruşka”cığını görür gibi oldu.. Bir de siyah, yassılaşmış kovayı...

Çeviren: **Diana Kerimova**

Ukraynalı. İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Yüksek Lisans öğrencisi.

Cava Masalı **ALTIN SALATALIK**

Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman içinde Sirni Teyze isimli yaşlı bir kadın yaşarmış. Sirni Teyze, kocası uzun zaman önce vefat ettiği ve çocukları olmadığı için tek başına yaşıyormuş. Her gün Tanrı ona bir çocuk versin diye dua edermiş. Yine bir gece Sirni Teyze dua ederken bir dev, onun evinin yakınlarından geçmiş ve dualarını duymuş. “Bir koşulda sana bir çocuk verebilirim” demiş Dev Sirni Teyzeye. “Çocuğun altı yaşına girdiğinde bana geri vermelisin.” Sirni Teyze o kadar mutlu olmuş ki, daha sonra çocuğu kaybetme tehlikesini düşünmeksizin devin teklifini kabul edivermiş. Bunun üzerine dev, Sirni Teyzeye bir demet salatalık tohumu verip, “Bunu evinin etrafına ek.” demiş. Ondan sonra da başkaca tek kelime etmeden çekip gitmiş. Sabahleyin Sirni Teyze hemen tohumları ekmiş. Tohumlar günler içinde büyüüp bol bol çiçek açmış. Daha sonra bu bitkilerden büyük altın renkli bir salatalık çıkmış. Sirni Teyze altın salatalığı tarladan alıp eve götürmüş. Dikkat ve özenle salatalığı dilimlemiş. Salatalıktan güzel bir kız bebeği çıktığını gören Sirni Teyze, çok şaşırılmış. Sirni Teyze bebeğe Altın Salatalık ismini koymuş. Yıllar geçmiş, Altın Salatalık tatlı ve güzel küçük bir kız olmuş. O da zeki ve nazıkmış. Sirni Teyze Altın Salatalık’ı çok seviyormuş. Ancak sürekli olarak devin Altın Salatalık’ı kendisinden alacağı günü düşünüyormuş. Bir gece Sirni Teyze bir rüya görmüş. Altın Salatalık’ı devden kurtarmak için, Sirni Teyze’nin Gundul Dağı’ndaki kutsal bir adamla görüşmesi gerekiyormuş. Ertesi sabah Sirni Teyze Gundul Dağı’na gitmek için Altın Salatalık’tan ayrılmış. Kutsal Adam kendisine gelen yaşlı kadına dört küçük torba vermiş; her biri salatalık tohumları, iğneler, tuz ve karides macunu içeriyormuş. Kutsal adam Sirni Teyze’ye “Altın Salatalık bunları kendisini korumak için kullanabilir.” demiş.

Birkaç gün sonra dev, verdiği sözü yerine getirmesi için Sirni Teyze’yi görmeye gelmiş. “Sirni Teyze! Altın Salatalık nerede?” diye bağırmış. Sirni Teyze ise Altın Salatalık’a “Kızım bu torbaları yanına al. Bunlar seni devden kurtaracak. Şimdi arka kapıdan kaç.” demiş Sirni Teyze. Ama dev Altın Salatalık’ın ormana doğru koştuğunu görmüş; çok öfkelenmiş. Aç ve öfkeli olan dev, Altın Salatalık’ın peşinden koşmuş. Sirni Teyze devı durdurmaya çalışmış ama dev durdurulamamış.

Dev yaklaşmaya başlamış. Altın Salatalık da Sirni Teyze’den aldığı ilk torbayı açmış. Torbanın içinde salatalık tohumları varmış. Altın Salatalık tohumları yere atar atmaz tohumlar büyük bir salatalık tarlasına dönüşmüş. Ama Dev tüm salatalıkları yiyip daha çok güç kazanmış. Dev yaklaşınca Altın Salatalık iğneyi içeren ikinci torbayı açıp iğneleri arkasına dökmüş. İğneler, keskin ve dikenli bambu ağaclarına dönüşmüş. Devın vücudu çizilmiş ve kanamış. Dev “Aaaah, seni yakalayacağım Altın Salatalık” diye feryat ederek kendisini bambu tarlasından kurtarmaya çalışmış. Sonunda çıkmayı başarmış ve Altın Salatalık’ı yakalamak üzere peşindenm koşmaya devam etmiş. Altın Salatalık üçüncü torbayı açıp bu sefer içindeki tuzu yere dökmüş. Tuzun döküldüğü yerler derin bir denize dönüşmüş. Dev az kaldı boğulacaktı ve denizi geçmek için yüzmek zorundaymış. Bir süre sonra dev sudan çıkmayı başarmış. Altın Salatalık yine devın arkasından geldiğini görünce son torbayı da çıkarmış, içindeki karides macununu alıp yere atmış. Karides macunu, kocaman bir kaynayan çamur bataklığına dönüşmüş. Dev bataklığın ortasında sıkışmış, çamur da yavaş yavaş devı boğmuş. Çaresiz Dev, “İmdaat, yardım eeeet!” diye bağıra bağıra ölmüş. Altın Salatalık hemen evine dönmüş. O zamandan sonra, Altın Salatalık ve Sirni Teyze sonsuza kadar mutlu yaşamışlar.

Çeviren: **Vera Febrina Harludi**

Endonezyalı. İstanbul Ticaret Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler Bölümü öğrencisi.

Chuang Tzu

Lao Tzu'yla birlikte Toaculuğu kuran iki bilgeden birisi olan Chuang-Tzu'nun, milattan önce 370 ila 301 yılları arasında, Çirrin savaşı beylikler döneminde yaşadığı sanılmaktadır. Yaşam felsefesi uyarınca sosyal alanda aktif rol almayı reddetmiş ve bir fidanlıkta bahçıvanlık yaparak yoksul bir yaşam sürdürmeyi yeğlemiştir. Rivayete göre üstad Chuang-Tzu'ya başbakanlık bile önerilmiş, ancak o, özgürlüğünü korumak uğruna bu teklifi reddetmiştir. Chuang-Tzu'nun günümüze ulaşan "Çiçekli Güney'in Kutsal Kitabı" isimli eseri, İ.S. 742 yılında Tang imparatorluğu döneminde derlenmiş otuzüç kitapçıktan oluşmaktadır. Ancak bu kitabın yedi kitapçık dışındaki bölümlerinin ustanın kaleminden çıkıp çıkmadığı halen tartışma konusudur.

ÜÇ DİYALOG

I.

Chuang Tzu'nun karısı ölünce, Hui Thu taziye ziyareti için onun evine gelmiş. Odaya girdiğinde Chuang Tzu'yu dizlerinin üzerindeki ters çevrilmiş bir kaseye vurarak şarkı söylerken bulan Hui Tzu, gördüğü manzara karşısında bir hayli şaşırması ve şöyle konuşmuş:

"Kadıncağz bütün ömrünü seninle geçirdi, senin evladını büyüttü, seninle kocayıp gitti. Yasını tutmuyor olmanı geçtim, bir de hiç utanmadan arkasından çalıp söylüyorsun. İnsaf!"

"Hakkımda yanlış düşünüyorsun" demiş Chuang Tzu: "Karım öldüğünde ben de herkes gibi kederler içindeydim. Fakat bir süre sonra olan biteni düşününce, ölümün hiç de öyle (beklenmedik) acı bir şey olmadığını kavradım. Başlangıçta yalnızca yaşamdan değil biçimden de ve hatta sadece biçimden değil ruhtan da yoksunduk. Özeliksiz, ayırdedici hiçbir niteliği bulunmayan devasa bir kütle içerisinde karışmış haldeydik. Sonra bir zaman geldi ve, bu kütle ruha, ruh biçime, biçim de yaşama evrildi. Şimdi de sırası geldiği için yaşam ölüme dönüştü. Sadece doğanın değil insan hayatının da mevsimleri vardır: ilkbahar, sonbahar, yaz, kış. Birisi yorulup da uykuya varmak istediğinde, bağırsı çağrıyla onun ardına düşmek doğru mu! Yitirdiğim can, Büyük İç Oda'da bir müddet dinlenmeye gitti. Feryadü figan edip onun istirahatini bölmek, olsa olsa benim Doğa'nın kanunundan bihaber olduğumu gösterir. İşte bu yüzden yas tutmayı bıraktım."

Çeviren: **Shouxin Zhang**

Çinli, İstanbul Üniversitesi Felsefe ve Din Bölümü Doktora öğrencisi

Deyzi El Emir

Iraklı yazar, şair ve romancı. 1935 Basra'da doğdu. 'Bekleme listesi: Gurbetteki Iraklı kadının hikayeleri' adlı kitabı kendisini Iraklı yazarlar içinde ilk sıralara çıkardı. "Endülüs Hikayesi", "Sevdiğim uzak ülke" ve "Mutlu Arap Evi" önemli eserlerinden.

REFİK'İN HALASI

Pencereden baktı. Yemyeşil bir orman, güneşin ışıkların karanlığa götürmüyor. Derin bir sessizlik evreni pürüzsüz bir elbiseyle kaplıyordu.

Salıncaklı koltuğa tekrar oturdu. Koltuğu hareket ettirdi, Koltuk sallandı ama o sallanmadı. Bugün koltuğunun her zamanki sesi gelmiyordu. Peki bu sessizlikte ses nereden gelebilir? Radyoyu açtı. Yabancı sözlerle ses yükseldi. Spiker ne diyor? Bu batı müziğini nasıl yorumluyordu? Acaba başka sesler koltuğa cevap verebilir miydi? Bu yıkıcı gurbette hiç bir Arapça ses yok mu?

Bu garip ülkede son gecesi idi. Bu sabah mineral banyolar ve masaj bitti. İşçi, son siyah çamur banyosunun yığınlarını hasta bedenine boşalttı.

Doktor, kırık bir aksan ile "bedensel, düşünsel ve duygusal bir rahatlamaya ihtiyacı olduğunu" söyledi.

Bedensel rahatlık, düşünsel rahatlık ve duygusal rahatlık!!

Açıkladığı bu rahatlamalardan hiçbirini yapamayacağı şeklinde karşılık verdi.

Doktor "Neden?" diye sordu.

Ne cevap verebilir ki? Kim olduğunu ona nasıl anlatabilir? Omuzlarındaki, başındaki, kollarındaki görevlerini açıklayabilir mi? Bu garip ülkede gerçek kişiliğini gizleyen kendisiyken. Hiç kimse burada onun bedensel, düşüncel ve duygusal rahatlığını bilmezken o kendini gizlemeye çalışıyordu.

Kendi ülkesinde doktor çöküş derecesinde yorgun olduğuna, yeni bir ortama, hiç bir görev veya iş yapmamasına ve tatile ihtiyacı olduğuna karar vermişti.

Abisi uzun süre düşündükten ve derin bir araştırma sonrası "O zaman kim bana yardım edecek?" demişti.

Yabancı doktor tekrar sordu: "Ne işle uğraşıyorsun da bu kadar stresli ve yorgunsun?"

Ne yanıt vereceğini bilemedi. Ona yaptığı işi açıklayabilir mi? Abisinin gözü olduğunu söyleyebilir mi?

Abisi ona şöyle demişti: "Eğer Arap turistler seni tanısaydı, burjuvalaştığını söylerlerdi. Ama gerçekte biz mücadelecileriz. Burjuvalaştığını sanacaklar ancak gerçekte biz bir dava için sorumlu kişileriz."

Evet o devrimcinin kız kardeşi, sorumlunun kız kardeşi ve mücadelecinin kız kardeşi. Burjuvalaşmamalı. Yorgunluk hissi burjuvalaşmaktır. Vücudunun çöküşü burjuvalaşmaktır, zayıflamak ve güçsüzlük burjuvalaşmaktır, sabahlamak da burjuvalaşmaktır.

Abisi kendisini davasına adanmıştı. Hayatını bu davanın yoluna bağlamıştı. Vatanın kaygılarını ilk anladığından itibaren ateşliydi. Kız kardeşi kendisinden küçüktü. Evi-

nin tek delikanlısıydı. Kız kardeşi onun sözlerinden etkilendi ve çalışmalarına güvendi. Güçlü kişiliğine hayran kaldı. Görüşlerini savundu, sözleri tekrarladı. Abisi davanın şartlarını kendisine açıklıyordu. Kendisini sır küpü yapmıştı. Evin tek genç kıızıydı. Büyü-
yük bir direnişçi çalışmaya giriyordu. Abisi onu direnişin yoldaşı olarak gördü. Coşku-
su arttı ve tüm zamanını çalışmakla geçiriyordu.

Lakin abisi tüm bu mücadele ve eylemler ile birlikte bir başka yoldaş daha buldu. Bu yoldaş farklıydı. Abisinin yeni yoldaşı, eşi olmuştu. Abisinin hayatına kolayca girmiş ve şımarık bir eş olmuştu. Fakat o yani kız kardeşi devrimin yoldaşı olarak kaldı.

İnsanlar abisinin sır küpü olduğunu biliyor. Cezbeden kişiliğinin arkasında kız kardeşinin olduğunu, tüm açıklama ve planlarında ona danıştığını biliyor.

İnsanlar kadından, erkekten daha fazla konuşmasını bekledikleri için onu gördük-
leri yerde doğrudan veya dolaylı soru yağmuruna tutuyorlardı. Fakat sınavı kazandı ve sorunun çekiciliğine direndi. Abisinin destekçileri onu “erkeklerin kız kardeşi” olarak adlandırdılar.

Davanın bütün beşeri ayartmalardan önemli olduğunu biliyordu. Bu yüzden, kadın-
ların dünyasını boykot etmişti. Kuaför salonları, moda evleri, pazar gezilerini ve sabah ziyaretlerini uygun bulmuyordu. Bunlar vakit kaybı. Vaktin direniş için önemli oldu-
ğunun farkındaydı.

Abisinin eşi çocuğunu doğurmuştu. Abisinin “Ebü Refik” (Refik’in babası) diye çağ-
rılmaya başlandığını görünce şaşırdı. Değerli vaktinin bir kısmını oğluyla geçirmesine şaşırdı. Sorumlulukları arttı. Kendisine “Refik’in Halası” dediler. Artık “erkeklerin kız kardeşi” seslenmediler. Erkeklerin küçük çocuğu oldu!

Künyası “Ümmü Refik’ (Refik’in annesi) olabilir miydi? Bu düşünce daha önce hiç akıldan geçmemişti. Evlilik teklifleriyle ilgili tek bildiği sadece gençlik yıllarında hiç görmediği bir oğlanla nişanlı kalmasıydı. Yüzünü görmemişti. Sadece oğlanın annesi ve kız kardeşi kendisine hediyeler gönderiyordu. Sonra babasına göre oğlan kızına uygun değildi. Babasının olumsuz kararından dolayı hediyeleri geri göndermişti. Babasına “Niçin önce uygun gördüğün halde şimdi uygun görmediğini” sormuş ancak babası cevap vermemişti. Aynı soruyu annesine de sormuş ve annesi “Baban senin için en doğrusunu bilir.” demişti.

“Bu hediyeler şimdi kimin üzerinde acaba?” Abisi yolcularından döndüğü zaman onun eşine, Refik ve başka çocuklara hediyeler getiriyordu ona ise sadece bir kaç yeni siyasi kitap.

Bir defasında abisinin eşinin, misafirleriyle oturduğunu ve içlerinden birinin kahve falına baktığını gördü. Kendisi de fincanını faklına bakması için uzattı. Akşam abisi kızarak “senin entelektüel seviyen bu mu? Kahve fincanından gelecek öğrenmeye bekleyecek derecede düştün mü? Biz geleceği inşa ederiz. Ne yapmamız gerektiğini ve ne olacağını bir fincandan mı bekleyeceğiz!” diye sordu.

“Eğer abisinin eşinin yaptığı gibi aynanın karşısına geçip süslenseydi, ne olurdu?” diye kendi kendine sordu.

Dedesi “O bir eş ve kocasını hoşnut etmek için süslenmeli. Sen abinin arkadaşları için süslenmekten hoşnut olur musun? Eğer abinin arkadaşlarından biri Allah muhafa-
za sana ilgi duyarsa, insanlar ne der?” dedi.

Abisi de kendisine “onlardan biri seni sevseydi bir koca bulmak için seni milli da-
vamıza kattığım anlamına gelecekti. Sana “erkeklerin kız kardeşi” ismi övünç olarak

yeter.” dedi. Abisi gülerek “Refik’in halası öyle değil mi?” diye sordu.

Pencereden tekrar başını uzattı. Otel çevreleyen orman daha da kararmıştı. Güneş batmıştı. Akşam gitmiş, uzun bir gece gelmişti. Bu yabancı ülkedeki son gecesi. Herhangi birinin onu görmemesi, izlememesi ve tanımamasına dikkat ederdi. Bu yabancı ülkedeki son gecesi ve bu ülkede gece olduğunu bilemedi. Sabah hastaneye giden sokakları gördü, elle ve su ile masaj odalarını ve çamur odalarını gördü. Bu yabancı ülkede maden suyu resimleri dışında ne gördü ki?

Odasında duvarları, tavanı ve sabahları yeşil, akşamları karanlık gece uykusuzluk vaktinde kasvetli bir ormana uzanan penceresi dışında bir şeyi yoktu.

Lokantanın akşam yemeği saatini haber veren zili çaldı. O genellikle salona inmez, hatta akşam yemeğini odasına isterdi. Bu gece son gecesi bu yabancı ülkede. Lokantaya inecek, meraklı gözlerden uzakta münzevi köşede bir masayı seçecekti.

Lokanta yolunda insanlarla dolu ve aydınlatılmış bir oda gördü. İlk defa gördüğü odanın kapısında kırmızı ışıkla ayırt edebildiği tüm dillerde “Bar” yazılı.

Oda hep vardı ancak gündüz saatlerinde kitliydi. Gece bu haftalar boyunca bilemediği ikinci dünya. Uzun geceleri odasında siyasi kitapları inceleyerek geçirmesi onu rahatlatmış mıydı? Lokantanın dünyası yeni. Tüm bu geceler onu bunlardan nasıl mahrum bıraktı? Akşam yemeğini odasında geçirmesine iten neydi? Geceye karşı onu korkutan neydi? O erkeklerin kardeşi direnişçi. Refik’in halası. Gündüz daha cesur muydu? Daha önce yaşlılar, ihtiyarlar ve hastalarla dolu hastanenin yemekhanesinde öğle yemeklerini yediğini unuttu mu? Orada kahvaltısını yaptığını unuttu mu? Odasındaki musluktan akan maden suyuna mahkum olduğunu unuttu mu?

Yüksek sesle tekrarladı: “Erkeklerin kız kardeşi ve Refik’in Halası olduğunu unuttu mu? Gerçek ismiyle çağrılmamasının anlamı ne? Tüm bu direniş, özveri ve kurban verdikten sonra kendi adını söyleyecek düzeye ulaşamadı mı?”

“Acaba kadın olmamak bir onur mu? Niçin o erkeklerin kız kardeşiydi? Niçin bir adamın eşi değil de bir çocuğun halası?

Akşam yemeği münzesinin son çeşidi olan tatlıyı yiyordu, Öncesinde ne yediğini hatırlamıyordu.

Etrafindakileri düşündü. Birinde erkekler, diğerinde kadınlar ve bazılarında her iki cinsiyetten insanların olduğu masalar vardı. O tek başına hangi cinsiyete ait olduğunu bilmiyordu.

Masaları tekrar düşündü. Acaba insanlar kendisine sunulan aynı yemekleri mi yiyor? Bir kaç masada türlü içecekler var. O önceden bilmediği dünya, şimdi gerçek. Bu dünya İki cinsiyete müsait. Gözleri ile garsonu aradı bir şey istemek için. Garsonu arayarak sandalyeye sarıldı. Masaların arasında dolaşırken gördü garsonu. Diğer masadakilerle konuşuyordu. Bazen gülme sesleri geliyordu bazen de kahkahalar!

Garson yanından hızlıca yürüdü. Ona dikkat etmedi ve varlığını hissetmedi.

Üç hafta boyunca gözlerden kaybolmuştu. Tüm bu yıllar boyunca kendisini gizledi. Başkalarının kendisini takip etmemesi için hatırlanmak istemedi. Bu garson da ona dikkat etmedi! Önem dahi vermedi!

Bir ses yükseldi. Sonra kendi sesiyle garsonu çağırdığını anladı. Garson geldi ve ne istediğini sordu. Garson ona şaşkın ve kızgın şekilde baktı. Talebini yeniden tekrar etti. Garson “Şimdi mi? Akşam yemeğinden sonra mı? Bu hastaneye ait lokantadayız. Talepleri alma saati bitti. Sağda kapıdan çıkarken sipariş verebilirsiniz şafak vaktine kadar.” dedi.

Garson onun yorumunu dinlemeden gitti. Bu garson ona meydan mı okuyordu? Onun kim olduğunu bilmiyor mu? Kendisini gizlese de bu ihmal edileceği anlamına gelmezdi. Ülkesinde binlerce insan onunla konuşmayı ister. Haberlerini, bazı işlerini ve abisiyle ilgili bazı konuları bilmek ister.

İlk defa şöyle sorarken buldu kendisini: Abisi davaya kendisini adamıştı. Peki kendisi kime adamıştı? Davaya mı abisine mi?

Garson imzalaması için faturayı uzattı. Akşam yemeği servisinin bittiğinin açık ilanıydı bu. Ülkesindeki malum güvenli ve gururlu edasıyla kalktı ve yürüdü. Yarın ülkesinde olacak. Gurur duyduğu ve sözlerini duymayı beklediği ülkesinde.

Asansöre yaklaştı. Boştu. Girdi. Kaldığı kata çıkmak için düğmeye basmadan önce kapısını tekrar açıp birçok dilde kırmızı ışıkla yazılmış yazıya doğru yöneldi. Bar kalabalıktı. Duman her yeri kaplamıştı. Müziğin nereden geldiğini bilmiyordu.

Dolu masaların arasında yürüdü. Boş masa bulmak için hiç kimse ona yardım etmedi. Bir küçük masa vardı uzak bir köşede. Ona gidip oturdu karşısında koltuk boş kaldığı için rahattı. Kimse onu tanımaz.

Acaba bir bardak şarap ister mi? Etrafına baktı, hiç kimse ona bakmıyordu, bu nedenle istediğini söyleyecek. Hiç kimse ona bakmıyordu. Bu rahatlatıcı bir şey mi?

Loş ışık ve duman bulutları onu kaplamış olacak, böylece hiç kimse onu göremeyecek. Hiç kimsenin kendisini görmesini istemiyor mu?

Bir bardak şarap içerse, baş döner miydi? Başı dönerse kime dayanacaktı? Eğer birine dayansa ülkesinde birileri bunu duyacak mıydı? Eliyle boş sandalye arayan bir adamın sesini duydu. Başıyla boş koltuğa işaret etti. Başıyla “buyur” işareti yaptı. Adam oturdu. Onun yüzü ülkesinin vatandaşlarına benziyordu. Ona bakmadı. Alkollü içkilerin listesi önünde açıktı ama hızlı bir şekilde kapattı.

Elinin parmakları erkeklerin parmakları gibiydi. Hemen geri çekti. Oturan adam herkese bakıyordu. Başını periyodik olarak hareket ettiriyordu. Adamın gözlerini takip etti. Sarışın uzun boylu güzel yüzlü bir kıza bakıyordu. Kız bardak ve şişe servisi yapıyordu.

Yüzüne dikkatle baktı. Şevk ve özlem vardı. Kız yakın bir masaya yaklaştı. tepsiyi koymadan önce onların yanına gitti ve adama güldü. Sonra diğer masaya gidip tepsiyi koyarak bardaklara şarap koydu.

Barın kızı onların yanına tekrar gidip adamın kulağına bir şeyler fısıldadı. Konuşulanları anlamadı. Bu ülkenin dilindendi. Adam yabancıydı. Bu daha iyi. Peki niçin daha iyi? Oturan adamın gözleri barın kızını takip ediyordu. Barın kızı ona gidip geliyordu ve kulağına yeni cümleler fısıldıyordu.

Barın kızı sonraki gelişinde bir dakika bekledi, sonra dakikalarca. O sırada adam ona baktı. Karşısındaki boş masaya bakakaldı. Adamın gözleri sorguladı. “Şarabımı bitirdin mi?” diye sordu. Başını “evet” anlamında salladı.

Asansör hâlâ orada boş duruyor ve konuşuyordu.

Fazıl İskender

Kafkasya'nın yaşayan en önemli edebiyatçılarından birisi olan Fazıl İskender, 1929 yılında Sohum'da dünyaya geldi. İlk ve orta öğrenimini Abhazya'da tamamladıktan sonra, üniversite eğitimi için Moskova Kütüphanecilik Enstitüsü'nü kaydoldu. Ancak daha sonra ayrılıp Maksim Gorki Edebiyat Enstitüsü'ne yazıldı ve buradan 1954 yılında mezun oldu. 1954-55 yıllarında "Branskiy Komsomolets", 1955-56 yılları arasında "Kurskaya Pravda"da, 1956 yılında ise Abhazya Devlet Yayınevi'nde çalıştı. 1989-1992 yılları arasında Abhazya Özerk Cumhuriyeti milletvekiliği görevinde bulundu. Birçok gazetede yayın kurulu üyeliği de yapmış olan İskender, 1996'dan 2001'e kadar Devlet Başkanlığı Kültür ve Sanat Kurulu üyesi olarak da görev yaptı. "Çık ve Puşkin", "Sandro Dayı" gibi eserleriyle geliştirdiği kendine özgü ironik üslubuyla 1989'da SSCB, 1992'de A. Tepfer Vakfı Puşkin ve 1999'da Üstün Hizmet ödüllerine layık görülen İskender'e, ABD'nin Norwich Üniversitesi tarafından da fahri doktor unvanı verildi. Fazıl İskender 31 Temmuz 2016 yılında Moskova'da vefat etti.

TAVŞANLAR VE BOA YILANLARI

Bütün bunlar çok çok eski zamanlarda, güpgüneyedeki ülkelerden birinde, kısacası Afrika'da olmuş.

O sıcak yaz günü, yosunla kaplı büyük bir taşın üzerinde yatan iki boa yılanı, güneşin keyfini çıkararak az önce yuttukları tavşanları sakince hazmediyorlardı. Yılanlardan yaşlı olanı, her ne kadar tek gözlü ise de kardeşlerinin arasında Şaşı lakabıyla anılıyordu...

Diğeri gencecik bir ylandı ve henüz bir lakap edinmemişti. Gençliğine rağmen tavşanları yutmada büyük bir başarı gösteriyor ve gelecek için umut vaat ediyordu. Her halükarda, yaban hindisi ve fare yavrularıyla besleneli çok da fazla zaman geçmemesine karşın tavşanları yemeye başlaması, yaşını hesaba katacak olursak hiç de az şey değildi.

İstirahata çekilen boa yılanlarının etrafını şarap ve Hindistan cevizi palmyeleriyle muz ve ceviz ağaçlarının yetiştiği sık tropikal orman kaplıyordu. Havada minik kuş büyüklüğündeki kelebeklerle kocaman kelebek büyüklüğündeki kuşlar uçuşuyordu. Uçarken bile gevezeliği bırakmayan papağanlar, rengarenk tüylerini parlatarak ağaçtan ağaca konuyordu.

Ara sıra ağaçların tepesindeki dallar çatırdayınca maymunlar çığlık atıyor, ardından da yakınlarda pinekleyen aslanın uykulu kükreyişi duyuluyordu. Kükremeyi duyar duymaz maymunlar seslerini alçaltıyor, fakat sonra yine farkında olmadan ciy ak ciy ak bağırmaya başlıyordu. Bu yaygara üzerine aslan yine rahatsız olduğunu ve akşam ava çıkması gerektiğini, kükreyerek hatırlatıyordu.

Maymunlar tekrar seslerini alçaltıyor ancak tamamen susmak ellerinden gelmiyordu. Sürekli bir şeyler tartışıyorlardı, ancak neyi paylaşamadıkları belli değildi.

Gerçi yosunla kaplı taşın üzerinde keyif çatan iki boa yılanı onların çığlıklarına pek de aldırış etmiyordu. Maymunların gürültüsünün kulaklarına ulaştığı nadir zamanlarda ise, "Ne saçmalık, bütün bu yaygarayı çürük bir muz yüzünden koparmışlardır.." diye geçiriyorlardı içlerinden.

Tavşanları yutmayı yeni öğrenen genç boa yılanı:

- Anlamadığım bir şey var, dedi. Ben tavşanlara bakarken, tavşanlar çok hızlı koşabildikleri halde neden kaçmıyorlar?

Şaşı:

- Ne demek neden? diye şaşırdı. Onları hipnotize etmiyor muyuz? Şunu belirtmemiz gerekir ki, anlatmaya kalkıştığımız o uzak zamanlarda boa yılanları, avlarıyla kafa kafa geldiklerinde onları boğmak yerine bakışlarıyla uyuşturur, halk tabiriyle söylersek, hipnotize ederdi.

- Peki hipnotize etmek ne demek? diye sordu genç boa yılanı.

- Kesin cevap veremem, - dedi şaşı olmayıp tek gözlü olan Şaşı. Ama her neyse, tavşana yeterince yakından bakıldığında onun kımıldayamaması lazım.

Genç boa yılanı şaşırdı:

- Peki, neden kımıldamaması gerekiyor? Mesela, ben bazen midemde kımıldadıklarımı hissedebiliyorum. Şaşı, başını sallayarak:

- Midedeki kımıldayışlarına bir şey diyemem. Yeter ki uygun yöne doğru kımıldasınlar, dedi.

Bu arada Şaşı, konuştuklarını duymuşçasına birden hareketsizleşen tavşanı itirmek için hafifçe yerinden oynadı.

Aslına bakarsanız, bu yaşlı boa yılanının hayatında, onu bir gözünden eden, güç bela canını kurtardığı bir kazanın izi vardı. Bu kazayı her hatırladığında yuttuğu tavşan midesinde düğümleniyor ve yaşlı boa onu yerinden oynatmak için vücudunu hafifçe kıpırdatmak zorunda kalıyordu. Genç boa yılanının soruları, hatırlamayı sevmediği bu kazayı tekrar gözlerinin önüne getirdi.

Bir süre sonra genç boa yılanı:

- Yine de bir türlü aklım ermiyor, dedi. Tavşana baktığımızda tavşan neden kıpırdamamalı?

Şaşı, düşünceli düşünceli:

- Ya, bunu sana nasıl açıklayabilirim, dedi. Anlaşılan, hayatın düzeni böyledir, bu eski, hoş bir gelenektir... Biraz düşündükten sonra, genç boa yılanı:

- Bizim için hoştur, tabii, dedi. Ama tavşanlar için değildir.

- Olabilir, - diye cevap verdi Şaşı, bir süre sessiz kaldıktan sonra. Aslında Şaşı, bir boa yılanı için fazlaca merhametliydi; gerçi tavşanların yumuşak etlerinden vazgeçecek kadar da değil. Tavşanlar için elinden gelen tek şeyi yapıyordu - onların canını fazla acıtmadan yutmaya çalışıyordu, ki sonunda bunun bedelini ödemişti.

- Tavşanlar onlara hoş gelmeyen bu geleneğe hiç isyan etmeyi denememişler mi? diye devam etti genç boa yılanı.

Şaşı:

- Denediler, diye cevap verdi. Ama en iyisi bana bunu anlattırma, hatırlanması hoş bir olay değil...

- Ama nölür, - diye yalvardı genç boa yılanı. İlginç bir şey dinlemeyi o kadar istiyorum ki!

- Mesele şu ki, isyan eden benim tavşanımdı, diye yanıt verdi Şaşı. O olaydan sonra bir gözümden oldum. Genç boa yılanı şaşıarak:

- Ne yaptı gözüne, tırmaladı mı? diye sordu. Şaşı, sözlerinin karnındaki tavşanı nasıl etkilediğini anlamaya çalışarak:

- Mecazi anlamda evet, onun yüzünden gözümden oldum, diye karşılık verdi. Ama bir şey yoktu, tavşan kımlıdır gibiydi...

Genç boa yine yalvarırcasına:

- Ne olur, anlativer, dedi. Bunun nasıl olduğunu öğrenmek istiyorum.

Şaşı çok yaşlı ve çok yalnızdı. Yetişkin boa yılanları ona ya gülüyor, ya düşmanca davranıyordu. İşte bu sebeple, genç ama gayet becerikli olan bu boa yılanının arkadaşça davranışına önem veriyordu.

Sonunda:

- Pekala, dedi Şaşı. Anlatırım sana. Ama sakın unutma, diğer genç boa yılanları bunu bilmemeli.

Böyle zamanlarda merakla alev alev yanan, ama bu ateşin, verdikleri yemine sadık kalacaklarından kaynaklandığını zanneden tüm yemin edenler gibi genç boa yılanı da:

- Asla unutmayacağım, diye yemin etti.

Şaşı:

- Bu olay bundan yetmiş yıl önce cereyan etti, diye anlatmaya başladı. O vakitler yaşça senden pek de büyük değildim. O gün Eşek Suvatı'na yakın bir yerde tavşanı avlayıp her zamanki gibi yutmuştum. Önceleri her şey yolunda gidiyordu ama sonra tavşan midemin yarısına ulaşınca, aniden arka ayaklarının üzerine kalkıp kafasını sırtıma dayadı ve...

Bu sırada Şaşı aniden durup kulaklarını kabarttı.

Genç boa yılanı sabırsızlanarak:

- Kafasını sırtına dayamış, peki sonra ne olmuş? diye soru.

Şaşı, gören gözünü yanında yattıkları ormangülü çalılarına çevirerek:

- Kulak misafirlerimiz varmış gibi sanki, dedi.

Genç boa:

- Hayır, diye itiraz etti. İyi duymadığın için sana öyle gelmiştir. Devam etsene!

- Sağır değilim, şaşıyım, diye mırıldandı yaşlı boa yılanı. Ama az sonra sakinleşti. Çalılarda uğuldayan rüzgarı canlı birine benzettim herhalde dedi içinden.

Ardından sürükleyici hikayesine devam etti. Şaşı, kimi zaman tavşanın hazmiyle uğraştığı, kimi zaman da birilerinin ona kulak misafiri olduğunu düşündüğü için -ki genç boa yılanı bunun doğruluğuna inanmıyordu, zira bir başkasının sırrının açığa çıkma tehlikesi ona hep biraz abartılı geliyordu- anlatımına habire ara verdiğinden, hikayesine biz devam edelim. Kimsenin bize kulak misafiri olacağından korkmadan, ki itiraf edin, bir başkasının sırrını açığa vururken cesur davranmak hoş geliyor, her şeyi olduğu gibi anlatalım.

Hasıllı, o zamanlar ne yaşlı, ne de şaşı olan Şaşı, Eşek Suvatı'nın yakınlarında bir tavşanı yutmuş. Şaşı'nın anlattığı gibi sahiden önce her şey yolunda gidiyormuş, derken tavşan arka ayaklarının üzerine kalkıp daha fazla ilerlemeye niyeti olmadığını belirtircesine kafasını yılanın sırtına dayayıvermiş.

Şaşı ona:

- Ne halt ediyorsun? demiş. Hazmol ve ilerle!

Tavşan, karnının içinden:

- Ben de sana inat ilerlemeyeceğim! diye bağırılmış.

Şaşı:

- Besle kargayı, oysun gözünü, demiş. Biraz düşündükten sonra da:

- Bakalım, buna ne diyeceksin, diye eklemiştir. Ardından genç, henüz esnek ve kuvvetli olan kuyruğuyla karnındaki tavşanı dövmeye başlamıştır. Öyle ki döve döve kendi canını acıtmış, tavşanın ise kılına bile zarar gelmemiştir.

Tavşan:

- Acıtamadın, acıtamadın! diye bağırılmış.

Hakikaten, diye düşünmüş boa yılanı, postum çok kalın olduğu için bu hergelenin canını acıtacağıma kendi canımı acıtıyorum. Soğukkanlılığını muhafaza etmeye çalışarak:

- Peki, demiştir. Şimdi seni oradan çıkaracağım.

Etrafına bakınarak, sağanak yağmurların kambur gibi yükselen köklerini toprağın üzerine çıkardığı kocaman bir hindistan cevizi palmyesini gözüne kestirmiş. Ağır ağır, bu dirençli tavşanın karnını genişlettiği yer kökün altında kalacak şekilde bedenini sü-rüklemiştir.

- Yat! diye bağırılmış. Yoksa dövmeye başlayacağım!

Karnındaki çılgın tavşan:

- Döv! diye bağırılmış. Döv de daha sıkı dayanayım.

Bunu duyan boa yılanı küplere binmiş ve var gücüyle kökün altında bir ileri bir geri gitmeye başlamıştır.

Palmye sallanır, hindistan cevizleri yerlere yağarken tavşan, bütün bu olanlar kendisine vız gelirmiş gibi, - Hadil! Bastır! Var mısın? diye bağırıp duruyormuş.

Aklı başından giden Şaşı palmyeyi o kadar şiddetli salamış ki, ağaçtan onu merakla izleyen maymun kafasına yığılivermiş. Maymun palmyenin ta tepesinden düştüğü için haliyle aldığı darbe oldukça sertmiş. Önce maymunu ısırmaya çalışmış ama hayvan, kafasına iner inmez başka bir tarafa seki vermiş. Ardından maymuna saldıracak olmuş boa yılanı, ama bu sefer de karnındaki tavşan onu engellemiş.

Tavşanın davranışından dolayı yeterince gururu incinen, maymunun düşüşünden sonra da tamamen rezil olan boa yılanı artık iyice zıvanadan çıkmış ve öyle bir çırpınmış ki kafasını yanbaşındaki kökü kopmuş şimşir ağacına vurarak kendinden geçmiştir.

Neredeyse bir saat sonra kendine gelen boa yılanı başını kaldırıp etrafına bakmış. Kafası uğuldadığı halde etrafında tanıdık boa yılanlarının tanıdık fısıltısını duyabiliyormuş. Demek öğrenip gelmişler, şimdi de konuşuyorlar...

- Talihin yoksa, diye tıslamış yılanlardan biri, boğazına tavşan kaçarak bile ölürsün...

Diğer boa yılanlarının arasında karamsarlığıyla tanınan başka bir boa yılanı:

- Garip, bize imrenenler de var... demiştir.

Şaşı:

- Kardeşlerim, diye inlemiş. Ne olmuş, büzüşüp ilerlemiş mi?

Yanındaki boa yılanı:

- Aşağı yukarı bir maymun avucu kadar, diye cevap vermiş.

Palmyede oturan bir maymun:

- Maymun avucu maymundan maymuna değişir, demiş. Orangutan avucuysa, avucun dörtte üçü kadar ilerlememiştir demek...

Karamsarlığıyla tanınan boa yılanı:

- Tavşan ne büzüşmüş, ne de ilerlemiş, demiş. Dikilip durduğu gibi duruyor...

Şaşı:

- Kardeşlerim, diye yalvarmış. Ne olur yardım edin...

Aniden boa yılanlarının kralı Ulu Piton'un sesi duyulmuş:

- İşimiz kötü. Körle yatan şaşı kalkar. Baksanıza maymunlar bize akıl öğretmeye kalkışıyor...

Palmyedeki maymun homurdanarak:

- Maymunların diğerlerinden aşağı kalır ne yanı var? diye terslemiş. Bir şey oldu mu, hemen maymunlara laf atılıyor...

Ulu Piton'un sesini duyan Şaşı dehşete düşmüş, o kadar ki kendine olanları bile unutmuş...

Diğer yılanların bulunduğu yeri teşrif buyuran Ulu Piton, bütün boa yılanlarının bir sadakat göstergesi olarak başları yukarıda dinlemeye mecbur olduğu bir savaş marşı söylemiş... Bu kısa ama kendince etkileyici olan marşın sözleri şöyle:

Ejderhanın nesli.

Şanın varisleri,

Pitonun evlatları,

Genç boa yılanları,

Yuttuğunuz tavşanların tatlı yükünü

Taşın! İstikbalimizin isteği budur!

Ulu Piton'a göre bütün boa yılanları, ondan yaşça büyük olanlar dahi, küçük sayılırdı. Başını kaldırmadan marşı dinleyenler birer hain olarak ölümle cezalandırılıyordu.

İşte bu yüzden – marşı dinlerken bayıldığından başını kaldıramadığı için – Ulu Piton'un sesini duyan Şaşı'yı korku sarmıştı.

Ama korkmasına lüzum yoktu. Marşı duyar duymaz ondaki kafa kaldırma alışkanlığı o kadar güçlüydü ki, bayginken bile diğer boa yılanlarıyla birlikte kafasını kaldırmıştı.

Ulu Piton'un teklifi üzerine boa yılanları talihsiz kardeşlerini nasıl kurtaracaklarını tartışmaya başlamışlar. İçlerinden biri, haddini bilmez tavşanı ezmek için en yüksek palmye ağacının tepesine çıkıp kendisini oradan atmasını teklif etmiş.

- Ne diyorsunuz, kardeşler, diye yalvarmış Şaşı. Zaten şu halde oraya sürüklenerek varamam... Varsam bile, muhakkak yanlış yere atlarım... Hiç şansım yok ki...

- Doğru söylüyor, varamaz, demiş Ulu Piton. Başka önerisi olan var mı?

Boa yılanlarından biri çekinerek:

- Peki, tavşanı salsak olmaz mı? diye sormuş. Ulu Piton düşünceye dalmış.

- Bir yandan, bu bir çıkış yoludur, demiş. Ama öbür yandan, boa yılanının ağzı çıkış değil, giriştir...

Bu tuhaf öneride bulunan boa yılanı cesaretlenerek:

- Biz de gitmesine izin vermeyiz, demiş. Çıkar çıkmaz hemen icabına bakarız.

- Bu budala tavşanı yutmaktansa kirpiyi yutayım daha iyi, demiş karamsar olan boa yılanı.

- Sessiz olun, diye uyarmış Ulu Piton. Fısıldayarak tıslayın, unutmayın ki düşman içimizdedir... En azından birimizin içinde... Tüm ömrümde, çok şükür 200 yaşındayım, tavşanın boa yılanının ağzından kaçtığına sadece bir kere tanık oldum.

Boa yılanları:

- Anlat, demişler. Daha önce böyle bir şey duymamıştık.

- Kardeşlerim, diye inlemiş Şaşı. Dayanacak gücüm kalmadı, ne olur bir an önce karar verin.

- Sabret, demiş Ulu Piton. Halkımla üç beş söz edeyim. Bu olay, "Tavşan tavşana, bir sonraki tavşana kadar" oyununun yaygın olduğu "altın çağda" olmuştu.

Boa yılanları:

- Nasıl bir oyundur bu? diye bağırılmışlar. Anlatsana!

Şaşı yeniden:

- Kardeşlerim, diye yalvarmış. Ama kimse onu artık dinlemiyormuş.

Genellikle Ulu Piton anılara daldığında onu durdurmak zordu. Gerçekten de eskiden boa yılanları arasında bu oyun bayağı yaygınmış. Tavşanı yutan bir boa yılanı, tavşanı yutan öbür boa yılanını bulup ona, "Tavşan tavşana, bir sonraki tavşana kadar" diye oyun teklifinde bulunurmuş.

Oyun şöyle oynanırmış: İki boa yılanı yan yana uzandıktan sonra hakem görevini üstlenen üçüncü boa yılanının sinyali üzerine karınlarındaki tavşanlar kuyrukla baş ucunun arasında koşarak yarışmaya başlar; tavşanı en hızlı olan kazanırmış. Tavşanlar hareket ettikçe boa yılanının sırtı da dalga gibi kıvrıldığından tavşanların boa yılanlarının içindeki koşuşları kolay takip edilebilmekteymiş. Komik olan şu ki hakem yarışı, sesini değiştirip "Kaçın tavşanlar, yakında boa yılanı var!" diye bağırarak başlatıyormuş.

İşte hipnozun etkisi geçtikten sonra ne olduğunu hatırlamayan tavşanlar, tuhaf bir inde bulunduklarını ve çıkış aramaları gerektiğini zannederek, bu uyarı üzerine yılanların içinde koşuşturmaya başlarmış. Ve tavşanı hızlı çıkan boa yılanı oyunu kazanırmış. Nihayet kaybeden tarafın bir tavşanı bulup hipnotize etmesi, sonra da bir tarafa çekilip kazanan boa yılanının bu tavşanı yutuşunu izlemesi gerekirmiş. İşte bu tam bir cehennem azabıymış; öyle ki bazı boa yılanları 2-3 defa kaybedince dayanamayıp sinir hastalıklarına tutuluyorlarmış.

Ulu Piton'un anlattığına göre oyunun şöyle bir özelliği varmış: Boa yılanı kazandıkça midesi genişler, midesi genişledikçe de tavşanın içinde koşması daha kolay olurmuş; dolayısıyla bu boa yılanının kazanma şansı daha da artarmış. Hatta aralarındaki bir şampiyon midesini o kadar çalıştırmış ki, içinde bir oğlağı bile koşturabilirmiş.

Aniden Ulu Piton'un sözünü Bücür bir boa yılanı kesmiş:

- Kralcıgım...

Bu boa yılanı, bitmek tükenmek bilmez merakıyla tanınıyormuş. Bu merak, muz yutmaya başlamasına ve hatta muzların lezzetli olduğunu söylemeye cesaret etmesine

bile yol açmış. Bereket versin bu açık fikirlilik diğer boa yılanlarına bulaşmamış. Yine de mayası bozuk olduğu için Bücür,

Ulu Piton'un hiç hoşuna gitmiyormuş.

Bücür:

- Kralcığım..., demiş. Peki diyelim ben kısaysam, rakibim de uzunsu?.. İçimdeki tavşan, kafamla kuyruğum arasında daha hızlı gidip gelmez mi?

Ulu Piton, ona doğru yönelerek:

- Offf, Bücür, diye tıslamış. Her zaman diğerlerinden üstün olduğunu sanıyorsun... Eskiden boa yılanları senden aptal değildi. Boa yılanlarından biri uzun olduğunda, kuyruğu bükülerek boyları eşitleniyordu.

Kralın anlattıkları o kadar ilginç, bu eski oyunun kuralları da o kadar adil gelmiş ki boa yılanlarına, hepsini bir sevinç, bir heyecan kaplayıvermiş.

- Kralımız ve hafızası dert görmesin! diye bağırılmışlar. Bu güzel oyunu oynamak istiyoruz!

Ortalığın sakinleşmesini bekledikten sonra Ulu Piton üzülerek:

- Maalesef, bu mümkün değil, demiş.

Boa yılanları hayal kırıklığıyla:

- Neden? diye sormuşlar. Ama bizi hep kısıtlıyorsun. Biz de içimizde tavşanlar koşsun istiyoruz.

- Çünkü, demiş Ulu Piton, başımıza büyük bir bela geldi. Ondan sonra tavşanların boa yılanlarının içinde hareket etmelerini sınırlamak zorunda kaldık.

- Hep böyle oluyor zaten, diye homurdandı karamsar boa yılanı.

Tavşanların özgürlüğü kısıtlanıyor ama zarar gören taraf boa yılanları oluyor.

- Mesele şu ki, diye devam etmiş Ulu Piton, oyunların birinde boa yılanı ağzını fazla açtığından ya da içindeki tavşan hızını alamadığından, tavşan kurtulup ormana kaçır-verdi.

Birkaç boa yılanı bir ağızdan:

- İnanılmaz! diye haykırmış.

Diğerleri, başlarını sallayarak:

- Şerefsiz, diye tıslamışlar.

- Evet, inanılması zor ama olan oldu. O günler, tarihimizin en karanlık dönemiymi. Kaçan tavşanın bünyemiz hakkında neler anlatacağını, diğer tavşanların onun anlattıklarını nasıl karşılayacaklarını kestiremiyorduk.

Tabii, bulunması için tedbirler aldık, ödül koyduk. Ama boa yılanlarının saflarında da yozlaşma başladı. Bir süre sonra ard arda suçlu tavşanın yakalanıp sindirildiği haberleri gelmeye başladı. Ama tavşan tek, yutma haberleri de çok olduğu için yakalandığına inanmak zordu. Sonra gitgide eski huzurumuza kavuştuk. En azından tavşanlar örgütlenip biz isyana kalkışmadılar. Kaçak tavşanın, kimi yuttuğunun farkında olmayan dolayısıyla da ödül istemeyen, ücradaki mütevazı bir boa yılanı tarafından yutulmuş olma ihtimali vardı. Bir süre sonra sersem boa yılanını idam edip normal hayatımıza döndük. Sonuç olarak bu fazlasıyla riskli oyunu yasaklamak, ayrıca doğa kurallarına aykırı olan, tavşanların boa yılanlarının içindeki hayatlarını sürdürme pratiğini kaldırmak zorunda kaldık. Yuttun mu anında sindir, niye uğraşıyorsun!..

Sersem boa yılanının idamının muhteşem ayrıntılarını aklına getirmeye çalışan Bir süre sessizliğe bürünen Ulu Piton, birisinin ona idamı sormasını istiyor, ama kimseden çıt çıkmıyormuş. Bu can sıkıcı durum üzerine yaverlerinden birine herhangi bir boa yılanına soru sordurmasını fısırdamış.

Nihayet:

- Bir grup boa yılanı, sersem boa yılanını nasıl idam ettiğinizi merak ediyor, diye bir ses yükselmiş topluluktan.

Ulu Piton, başını sallayarak:

- Değişik bir soru, demiş. Şahane bir temaşaydı... Günümüzde bu idam türü kaldırıldı ama keşke kaldırılmasaydı. İdam, boa yılanının kendi kendini yemesinden ibaret. Boa yılanına iki ay boyunca yemek yedirmedikten sonra kuyruğunu kendi ağzına sokuyorlardı. Bundan daha ibretlik bir şey düşünülemez. Bir yandan ağzındakinin kuyruğu olduğunun farkında olduğu için yutmaya cesaret edemiyor, öbür yandan herhangi başka bir boa yılanı gibi ağzına düşen her şeyi yutmadan edemiyor. Bir yandan kendi kendini yiyerek kendi kendini yok ediyor, öbür yandan ise işkencesini daha da uzatıyor. Sonunda geride sadece kafası kalıyor, onu da akbabalalarla kargalar silip süpürüyor.

- Ne korkunç bir manzara, diye haykırmış bazı boa yılanları. Bazıları ise sessizce, göz ucuyla kuyruklarına bakmışlar.

- Bir bu eksikti, diye söylenmiş karamsar boa yılanı. Bundan böyle halka halka dolandığımda ya kuyruğum ağzıma gelirse diye düşüneceğim.

- Ama emin olabilirsiniz, demiş Ulu Piton, o zamandan beri hiçbir boa yılanı içindeki tavşanı bırakmadı.

Bücür arka sıralardan, fazla görünmemeye çalışarak:

- Yine de bu bir vahşet! diye haykırmış.

Diğer boa yılanları tam bu kabalığa cevap verecekken, hepten akıl almaz bir şey duyulmuş; biri belirgin bir şekilde:

- Pislik! demiş.

Bütün boa yılanları, bu hakareti ağzına almaya kimin cesaret ettiğini tahmin etmeye çalışarak birbirine şüpheyle bakmışlar.

Herkesin unutmuş olduğu Şaşı, bu sesin yuttuğu tavşana ait olduğunu anlayınca yüreği ağzına gelmiş. Yuttuğu tavşanın yaptıklarından sorumlu olduğunu bildiği için büyük bir dehşete kapılmış.

Boa yılanları kimin bağırıldığını tahmin etmeye çalışırken, ne olur ne olmaz diye kralarına hakaret edeni arıyormuş gibi bakınmaya başlamışlar.

Korkunç bir şekilde tıslamış Ulu Piton:

- Kimdi o pislikler diyen?

Ve gözlerini, dehşet içerisinde kafalarını otların içine saklamaya çalışan boa yılanları üzerinde gezdirerek eklemiş:

- Sen olmayasın Bücür?

Bücür alaylı alaylı:

- Ben vahşet dedim, pislik demedim, demiş.

Ulu Piton, "pislikler" ifadesini, diğer boa yılanlarına da içersin diye bilerek çoğul kullanmıştı. Böylece hakareti mevcut boa sayısına bölerek elde edilecek kesirin daha az

aşağılayıcı olacağını zannediyordu. Gerçi bir gruptaki pislik miktarı, o grup üyelerinin her birinin günlük pislik kotasını karşılamak için ihtiyaç duyduğu pislik miktarından fazla olabilmektedir.

Başka bir deyişle, pislik paylarının matematiksel olarak ifade edilmesinde ısrar edecek olurlarsa, her pislik başına bir buçuk pislik denk gelebilmektedir.

Bu arada sonradan aborijinler; pisliklerin pislik paylarını, aşağılıkların ise aşağılık paylarını saklamak için boa yılanlarının hakaretin anlamını genişletme geleneğini benimsemişlerdir.

Ulu Piton:

- Offf Bücür, bir gün seni yerle bir edeceğim, diye tıslamakla yetinmiş.

Bu arada Şaşı'nın karnındaki tavşan yine:

- Pislik! diye bağırmış.

Korkudan buz kesilen Şaşı:

- Ne olur, sus, diye yalvarmış.

Tavşan bu defa daha yüksek sesle:

- Buraya susmaya gelmedim, diye cevap vermiş.

Şaşı'nın etrafındaki boa yılanları, bu eziğin ölmek üzereyken nasıl böyle küstah küstah konuşmaya cesaret edebildiğine şaşırarak bakışmışlar. Ulu Piton'ın anlattığı hikayeye kendilerini kaptırdıkları için Şaşı'nın içinde canlı, enerji dolu bir tavşanın oturduğunu tamamen unutmuşlar.

Ulu Piton, şaşı olmaya çok yakın olduğu halde henüz şaşı olmayan Şaşı'ya dönerek tıslamış:

- Demek, sensin.

Şaşı dehşet içinde:

- Ben değilim, içimdeki, diye karşılık vermiş.

Ulu Piton tiksiniyor:

- Benlik ikileşmesi mi? diye sormuş. Benlik ikileşmesi, boa yılanları arasında rezil bir hastalık sayılıyor.

- Kralım, diye yalvarmış Şaşı, şanlı geçmişimizi anlatmaya kendinizi o kadar kaptırmıştınız ki içimde tavşan olduğunu unutmuşsunuz.

Ulu Piton sözünü keserek:

- Eee, benim içimde de tavşan var demiş, hem de kaç tane...

O sırada yaverlerinden biri kulağına eğilerek olanları anlatmış. Ulu Piton bunun üzerine:

- Heee, bize pislikler diyen o muymuş?

Dehşetten donakalan Şaşı'nın içindeki cüretkar tavşan:

- Evet, benim! diye bağırmış. Pisliklerinin arasındaki en büyük pislik sensin, üstelik ahmaksın!

Ulu Piton öfkesinden ne diyeceğini şaşırmış bir halde kesik kesik tıslamış:

- Bana mı pislik dedin?

Cüretkar tavşan sevinçli sevinçli:

- Evet, sensin! demiş.

Kulaklarına inanamayan Ulu Piton:

- Bana mı ahmak dedin? diye tekrarlamış.

Tavşan bir kez daha, neşeyle :

- Sensin, evet! diye bağırılmış.

Bu sefer söyledikleri daha belirgin çıkmış, zira Şaşı korkudan ağzı açık, donakalmış.

Bu tüyler ürpertici diyalogun ardından ortalığı korkunç bir sessizlik kaplamış. Ulu Piton gözlerini ayırmadan Şaşı'ya bakıyormuş. Sonra tehditkar bir sesle:

- Miden tavşanın kürsüsü olmuş. Ama bunun bedelini ödeyeceksin, ezik sakat, demiş.

Zavallı Şaşı, "Kralım" diye yalvaracak olmuş ama Ulu Piton:

- Kral mral yok artık, diye çıkmış. İçinden tavşan konuşan boa yılanına ihtiyacımız yok!

- Yok, yok, diye tıslamış diğer boa yılanları.

Nihayet kendine gelen Ulu Piton şöyle buyurmuş:

- Öyleyse onu Fil Patikası'na götürün. Bu ezik sakat, tavşanı kendisi bastırıp sıkıştırırmadıysa, filler bastırıp sıkıştırırsın.

Ulu Piton'un muhafızları Şaşı'yı alıp Fil Patikası'na doğru sürüklemeye başlamışlar. Onlar Şaşı'yı sürüklerken içerdeki tavşan da durmadan bağırıyormuş:

- Kardeşlerim! Tavşanlardan biri boa yılanının karnından kaçmıııı! Bunu anlatan Kralın kendisiydi! Boa yılanlarına karşı koyun! Karınlarındayken bile! Tıpkı benim gibi!

Sırlarının açığa vurulmasından hiç hoşnut olmayan Ulu Piton:

- Haydi, hızlı olun, diye emretmiş.

- Elimizden geleni yapıyoruz ama o diremiyor, diye cevap vermiş muhafızlar.

Bu arada Şaşı onlara fısıldayarak:

- Kardeşlerim, acıyın bana, filler beni tavşanla birlikte ezerler, diyormuş.

Muhafızlar, ormanın içine doğru hızla sürünürken:

- Sen tavşanlara kardeş de, biz senin kardeşlerin değiliz!, karşılık vermişler ona.

Cüretkar tavşanın sesi ise hâlâ duyulmakta imiş:

- Tavşanlar! Tavşanlardan biri boa yılanının ağzından kaçmış! Bunu anlatan Kralın kendisiydi!

Bu sırada Bücür kıs kıs gülmeye başlamış:

- He-he-he. Fısıldayarak tıslayın diyen, kabilemizin sırrını yumurtladı.

Bücür'le tartışıp da kendini küçük düşürmek istemeyen Ulu Piton:

- Soysuz, demiş. Maymun gibi muz yiyorsun.

O esnada ceviz ağacını yeşilliğinden sarmakta olan bir maymun:

- Maymunların nesi sizden kötü? diye bağırmış. Bir şey oldu mu, hep maymunlar diyorsunuz.

Tabii Ulu Piton'un başını kaldırmasıyla maymunun yeşillığe geri fırlaması ve oradan kabukları öfkeyle aşağı atıp cevizleri çıtlamaya başlaması bir olmuş.

Aslında maymunların boa yılanlarıyla çetrefilli bir ilişkileri vardı. Boa yılanlarının maymunları yemeleri mübahtı, ancak fazla kıllı oldukları ve pek lezzetli olmadıkları için maymunlarla beslenmek görgüsüzlük kabul ediliyordu. Defalarca Ulu Piton tarafından da dile getirilen bu görüş, bir yandan yenecek kadar lezzetli olmadığı zannedilen maymunların işine geliyor, öbür yandan kusurlarına yönelik bir ima olarak algılanıyordu. Bu yüzden de ince bir siyasetle boa yılanlarının bazı hakaretlerine tepki vererek yaşamlarını sürdürüyor; boa yılanlarının lezzetlerine dair kanaatlerini değiştir-memelerini sağlamaya gayret ediyorlardı...

Neyse; cüretkar tavşanın bağırıışlarının uyandırdığı tatsızlığı gidermek için

Ulu Piton:

- Bir bilmece ister misiniz? diye sormuş. Aynı zamanda bir şakadır. Hangi tavşan boa yılanı olabilir?

Boa yılanları düşünmeye koyulmuş. Bazıları, Ulu Piton'un bu bilmece vesilesiyle muhtemel hainleri bulmaya çalıştığını düşünerek susmayı tercih etmiş. Diğerleri ise az çok makul birtakım varsayımlar ileri sürmüşler; lakin

hiçbiri doğru cevabı bilememiş. Boa yılanları:

- Cevap! Cevap! diye bağırmaya başlamışlar.

- Peki demiş Ulu Piton; işte cevabınız: Boa yılanının yuttuğu tavşan, boa yılanı olabilir.

- Peki, neden? diye sormuş boa yılanları.

- Çünkü boa yılanının sindirdiği tavşan boa yılanına dönüşür. Demek ki, boa yılanları tavşanların gelişmelerinin son evresidir. Başka bir deyişle, biz eskiden onlardık, onlar da biz olacaklar.

Boa yılanları, Ulu Piton'un şakasına gülmüşler:

- Ha-ha-ha! Biz eskiden onlarmışız. Ne alâ!

Ulu Piton, boa yılanlarının hayran bakışlarından kaçıyormuş gibi alçakgönüllülükle:

- Bilim öyle diyor, diye ilave etmiş.

Krallarının zeki şakasını hatırlamaktan zevk alarak dağılan boa yılanları:

- Ulu Piton'a boşuna Ulu Piton demiyorlar, demişler birbirlerine.

Tavşanları yutarken sadece ince postlu yumuşak bedenlerini iştahla tüketmediklerini, aynı zamanda kendilerine dönüştürerek mertebelerine yükselttiklerini düşünmekten memnuniyet duyuyorlarmış.

Peki Fil Patikası'nda neler olmuş?

Şaşı pek bir şey hatırlamıyor. Hatırladığı tek şey, filler yaklaşıp kadar boa yılanlarının onu tuttuklarıymış. İçindeki tavşansa durmadan boa yılanının midesindeyken bile mücadeleyi bırakmamak gerektiğini haykırıyormuş.

Fiiller onları ezmeye başladığında tavşanın kurtulup kurtulamadığını ise hatırlamıyor, çünkü ilk fil üzerine basar basmaz bayılmış.

İki hafta sonra Büyük Yağmurlar Sezonu'nda bilinci açılınca, kendisini, herhalde titiz bir filin hortumuyla fırlatıldığı Fil Patikası'nın kenarında yatıyor bulmuş...

Çeviren: **Anna Golinskaya**

Tataristan, Rusyalı. İstanbul Üniversitesi Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi

Feriba Vefi

Fariba Vefi 1962'de İran'ın Tebriz şehrinde doğdu. Çok genç yaşlardan beri öykü yazmaya ilgi gösteren Vefi, ara sıra edebi dergilerde kısa öykülerini yayınladı. 1988'de ilk önemli eseri **Adine Dergisinde** yayınlandı. 1996'da ilk kısa öykülerin mecmuası olan **"Sahnenin Arkasında"** ve **"Hatta gül-düğümüz zaman"** adlı ikinci kısa öyküleri 1999'da yayınlandı. 2002 yılında yayınlanmış ilk romanı **"Benim Kuşum"** defalarca ödül almış olup 2005'te yayınlanan üçüncü romanı **"Tabbet Rüyası"** adlı eseri de ödüller almakla birlikte birçok baskıda yayınlamıştır. Vefi şimdi Tahran'da ailesi ile yaşamakta ve yazmaya hala devam etmektedir.

ERTESİ GÜN

Kıyası Hanım ona bağırdı: "Zırlamak yerine biraz ıkın."

Meryem ıkındı. Mosmor olmuş diş etleri, kurumuş dudaklarının arasından gözükiyordu. Artık onun kısa ve kesik inlemeleri doğumhanedeki diğer kadınların çığlıkları arasında kaybolmuştu.

"Öldüm Allah'ım... Öldüm"

Hasta bakıcı fırsat bu fırsat diyerek heyecanla bağırdı:

"Kes sesini hangi yüzle Allah Allah diye bağıryorsun. Kendin ettin kendin buldun işte".

Meryem dudaklarını ısırarak yatağın demirlerini sıktı. Uzun tırnakları ojeli uzun boylu hemşire hanım şaşkın şakin Meryem'e bakarak: "İnanamıyorum... Nasıl olabilir ya... Bir kız..." dedi.

Hasta bakıcı onun sözünü kesti: "Tüh... İt kopuk kadın, işte başını böyle belaya sokacak".

"Babasının yaşındaymış."

"Hem de iki çocuk babasıymış."

Ebe onu muayene etti.

"Az kaldı... Hemen doğumhaneye..."

Bebeğin ilk sesini duyan hasta bakıcının yüzü asıldı.

"Rezil bir de kız doğuruyor. Bari erkek olsaydı..."

Meryem'i doğumhaneden çıkardıkları zaman yüzü bembeyazdı. Onu bir üst kattaki hasta odasına çıkardılar. Odadaki yeni doğum yapan diğer iki kadın halsizce ona baktı. Hemşireler ve hasta bakıcılar yatağın etrafında toplandılar.

"Neden müsaade ettin?"

Hasta bakıcının yardımcısı hafifçe güldü.

Meryem'in sessizliği hasta bakıcıyı iyice kızdırdı.

"Yakalanman iyi oldu yoksa Allah bilir bundan sonra ne rezillikler yapacaktın."

Meryem'in yüzü kıpkırmızı oldu ama yine de bir şey demedi. Orta yaşlı bir hemşire nefretle yüzünü ekşitti.

"Erkeklerin hepsi aynı... Hiç birisine güvenmemeliyiz. Hepsi birbirinden beter."

Hasta bakıcı sinirli görünüyordu.

“Arsız kadın iki masum çocuğun babasını bu duruma düşürdü.”

Tartışma büyüdü. Meryem bakışlarını saklayacak yer bulamıyordu. Tavana doğru gözünü dikti. Gözleri kızarmış, alnında ter damlaları birikmişti. İnce yapılı bir hemşire merhametle ona yaklaştı.

“Ne yaparlar şimdi seni?”

Gözlerini Meryem’den alamayan hasta bakıcı bu sefer sabrını yitirmiş bir şekilde tırnaklarını Meryem’in yüzüne götürerek “Ne yaparsa yapınlar hak ediyorsun... Allah belanı versin, pislik.”

Kıyası hanım odaya girdi.

“Yeter hanımlar. Odayı boşaltalım.”

Meryem rahat bir nefes alıp Kıyası Hanım’a baktı. Doktor Meryem’i muayene etti. Meryem sancıdan sesli bir çığlık attı. Nefes alamıyordu.

“Çabuk ona bir şey ver.”

Kıyası hanım bir bardağa su doldurup ona içirdi.

“Doktor, ne zaman taburcu edeceksin?”

“Götüremezsiniz, durumu kötü...”

Kıyası hanım tedirgince odada yürüyordu. “Şansa bak, yarına kadar bu kahrolası yerde kalmak zorundayım.”

Hasta ziyaret zamanı gelince Kıyası Hanım odadan çıkıverdi. Doğum yapan kadınların masaları çiçekler ve tatlılarla doluydu. Ziyaretçilerin monoton fisıldaşmaları inatçı bir sivrisinek gibi Meryem’in başında dönüyordu. Üstündeki çarşafı çenesine kadar çekti ve bakışlarını kapıya dikti. Hizmetçi bir leğen taşıyarak odaya girdi ve Meryem’in boş masasını bir bez ile sildi.

“Eee yükünden kurtuldun... Şimdi rahat mısın?”

Meryem bir şey demedi.

“Annen gelmeyecek mi?”

“Hayır üvey babamdan korkuyor.”

“Şimdi bu herif seninle evlenecek mi?”

“Bilmem.”

“Bebek ne olacak bakayım?”

“Umurumda değil.”

Gece gelmek bilmedi. Kıyası Hanım yatakta uzamrken uzun uzun esnedi.

“Bu arada çocuğun ismini ne koyacaksın?”

“Bilmiyorum hanım”

Kıyası hanım yüzünü çevirdi.

“Kendim ona bir isim bulacağım”

Meryem ölü gibi tavana doğru gözünü dikti. Büyük bir örümcek tavanın karanlık bir köşesinden asılmıştı. Bir yerden su damlıyormuşçasına bir ses geliyordu. Ara sıra bir ayak sesi koridordan sürüklenerek geçiyordu. Keskin bir koku odayı doldurmuştu. Meryem elini karnına koyarak inledi. Gözlerini kapattı, açtıktan sonra korku ile etrafına göz attı.

Kıyasi Hanım uyuyordu. Doğum yapan kadınların biri gitmişti diğeri de ölü gibi hareketsizdi. Hiç bir ses yoktu. Yüzü doğum sırasındaki gibi kaskatı kesildi. Çarşafı ağzına koyup ağladı.

“Sancın mı var?”

Meryem korku ve hayretle hala hareketsiz duran kadına baktı ve sesini yutmuşçasına “Evet” dedi.

Odanın beyaz ışığı onu daha da cansız gösteriyordu. Kan içinde kalan çarşaf lar ayağının altından gözükiyordu.

Doğum yapan kadının sesi sıcak ve merhametliydi.

“Neyin var?”

Meryem artık daha rahat ağlamaya başladı.

“Ben... Ben suçsuzum... Üvey babam beni dövüyordu, küfür edip duruyordu. Anem de ona bir şey söyleyemiyordu. Aslında ben o evde fazla ve istenmeyen biriydim”

Konuşamıyordu. Çenesi titriyordu ve yüzü gözyaşlarından sırlıslıkladı. Kadın Meryem’in yastığını düzeltti.

“Canım bir şey ister misin?”

Komposto suyunu bardağa döküp Meryem’e verdi ve sessizce onu izledi.

“Üvey babam benimle uğraşıyordu... Müsaade etmediğimi anlayınca bana kötü davrandı ve sürekli beni dövdü”

Kadın irkildi.

“Üvey baban mı?”

Meryem kendini topladı.

“Hiçbir şey anlamıyordum. Sonra anladığımda hep ondan kaçıyordum.”

“Bu herif kim o zaman?”

“Komşuydu. O gün üvey babam dövmüştü beni. Yalnızdım. Evimize geldi. Yalnız olduğumu anlayınca ‘yine mi dövdü seni?’ dedi. Hiçbir şey demedim ve gözümü yere diktim. ‘Ağlama...’ dedi. Ağlamadığım halde beni kendisine doğru yakınlaştırdı. ‘Ağlama, her şey düzelecek’ diyordu. Ondan sonra üvey babam evde olmadığı zamanlar gizlice evimize geliyordu. Bana iyi davranıyordu. Güzel şeyler getiriyordu bana”.

Sabah erkenden Kıyasi Hanım onu uyandırdı. Gitmek için acele ediyordu. Araba kapıda bekliyordu. Kıyasi Hanım’ın peşinde yalpalayarak yürüyordu.

“Beceriksiz çabuk ol. Bebeğin kıyafetleri nerde?”

Meryem bebeği Kıyasi hanımdan aldı. Giydiği çarşafın altına götürdü ve ona baktı.

Duvara yaslanıp tekrar ona bakmak istediği anda Kıyasi Hanım bir daha bağırdı.

“Haydi git!”

Hızlıca arabaya binip hapis haneye doğru yola çıktılar. Şoför aynada Meryem’e bakıyordu. Meryem utançtan eğilip kızardı. Kıyasi hanım sürekli saatine bakıyordu.

“Mesai saatlerim bitti ama bu pisliklerin işleri bitmiyor. Ertesi gün yine başka birisi doğacak tam da benim nöbetçi olduğum zamana denk gelecek”

Meryem ağlayan bebeği göğsüne sımsıkı yasladı.

Çeviren: **Mercan Mohamedi**¹

¹ Çeviri sırasında yardım eden İstanbul Üniversitesi Fars Dili ve Edebiyatı öğrencisi R. Reyhan Karataşa teşekkürler.

Habis Gelap Terbitlah Terang

Jepara, 25 Mayıs 1899

ŞÜPHEŞİZ HER KARANLIKTAN SONRA BİR AYDINLIK VARDIR...

Modern dili bilmiyorum. Ah! Kanunlarımız gereği, biz kızların dil öğrenmesi yasak; Flemence öğrenmek bizim için büyük bir yenilikti. Dil öğrenmeye can atıyorum. Konuşabilmekten ziyade yabancı yazarların nice güzel eserini kendi dillerinde okuyabilme keyfi için. Bir çeviri ne kadar da iyi olsa hiçbir zaman asıl metin kadar tat vermez, doğru değil mi? Orijinal olan her zaman daha güçlü, daha büyüleyicidir.

Okumaya çok zamanımız var. Okumak bizim en büyük zevkimiz – biz derken kız kardeşlerim ve ben. Üçümüz aynı terbiyeyi aldık; üstelik de hep beraberiz. Aramızda sadece birer yaş fark ve büyük bir uyum var. Elbette zaman zaman görüş ayrılıklarımız oluyor ama bu bizi birbirimize bağlayan kardeşlik şuurumuzu zedelemiyor. Tatlı tatlı atışmalarımızın ise müthiş olduğunu düşünüyorum; özellikle bu tartışmaların ardından gelen uzlaşmalara bayılıyorum. İki kişinin her konuda aynı düşünceye sahip olması dünyanın en büyük yalanı, sence de öyle değil mi? Mümkün değil; böyle söyleyen insanlar ikiye bölünmelidir.

Sana kaç yaşında olduğumu henüz söylemedim. Daha geçen ay yirmi yaşına girdim. Ne tuhaf, on altı yaşındayken kendimi çok ama çok yaşlı hissediyordum ve oldukça bunalımlı hallerim de oluyordu! Şimdi yirmi yaşına girdim ya, kendimi genç, hayatın neşesi ve de tabii ki mücadelesiyle dolu hissediyorum.

Bana sadece Kartini de yeter, ismim bu benim. Biz Cavalıların soyadı olmaz. Kartini hem ismim hem soy ismim. “Raden Adjeng” a gelince, bu iki kelime benim ünvanım. Mevrouw van Wermeskerken adresimi verdiğim vakit ona, mektuba sadece Kartini yazmayın yoksa bana ulaşması çok güç olacak dedim. Mejurow (hanımefendi) falan gibi bir şey yazmaya da hakkım yok çünkü ben sadece bir Cavalıyım.

Şimdilik bu kadar yeter, beni az çok tanıdın, değil mi? Başka bir zaman sana yerel yaşamımızdan bahsedeceğim. Bizim yerli işlerimizle ilgili kafanda takılan herhangi bir şey varsa, lütfen bana sor. Sana memleketim ve buradaki insanlar hakkında bildiğim her şeyi anlatmaya hazırım.

Hilman Hariwijaya

Jakarta şehrinde 25 Ağustos 1964 yılında doğan Endonezyalı bir yazardır. Yazar sonradan roman haline getirilen 1986 yılının Aralık ayında Hai isimli dergide Lupus başlıklı kısa hikâyeleri yazdıktan sonra şöhret kazanmaya başlamıştır. Lupus, Hilman Hariwijaya'nın yazdığı aynı başlık altında olan roman serisinde bir hayali karakterdir. Lupus romanı, ilk olarak 1986 yılında "Lupus I: Kovala Beni, Vurayım Kafana" adı altında yayınlanmıştır.

BENİ KOVALA, VURAYIM KAFANA!

Lupus'u tanıyor musun? Uzun kollu gömlek giymeyi seven Merah Putih lisesinde birinci sınıfta okuyan çocuk var ya? Gayet popüler o! Cidden. Onun evine bir uğrayıp adını çağırırsan evdekiler bilir, elbet! O da onun popüler olduğunu kanıtlıyor, dimi. En azından... evdekilerin arasında.

Onun tarzı bugünkü gençlerin çoğu gibi zayıf ve boyu biraz uzun. Dış görünüşü fena değil, kapının arasında sıkışan biriyle kıyaslarsak. Onun saç modeli de ilginç. Ön tarafı gözünü az kalsın örtüyor, yan tarafı arkaya düzgün bir şekilde yatıyor, arka tarafı ise yakayı örtecek kadar uzun.

"John Taylor gibi olsun" dedi eminle.

"Hatta sen arkadan Mick Jagger gibisin," arkadaşları sık sık böyle över, "ama yandan... dolmuş gibisin"

Ama Lupus öyle alay edildiğinde hiç kırılmıyor.

Eğer öylesine iyice bakarsan nereye giderse hep sakız taşıdığını göreceksin. Ama sakın isteme, sevdiği yemekleri vermez, çok cimri o. Daha pahalı bir çikolata karşılığında ise bir istisna yapar. Lupus sadece heyecanlandığında, telaşlandığında ya da arkadaşlarından isteyebildiği beleşten başka bir yemek olmadığında sakız çiğner. Adil değil, dimi? Öyle biridir işte. Bir başka kötü alışkanlığı, çiğnemiş olduğu sakızı belediye otobüslerde oturduğu koltuğun yanındaki boş koltuğa yapıştırır. Kaç kişi mağdur olmuşsa artık. Bilmen gereken bir şey daha var. O çok suskun. Hele uyuduğu zaman. Ama bazen de öyle değil. Özellikle onun sevdiği insanlarla bir arada bulunduğu zaman çok konuşkan birine dönüşüyor.

Diğer gençlerin çoğu gibi Lupus müziği çok sever. Her türlü müzik. Korku filmlerin tanıtım müziği dışında. O da yürürken şarkı söyleme alışkanlığından vazgeçemez. Öyleyse yanındaki arkadaşı ona bakıp: "öksürük mü var?" diye soracak.

O da genç dergilere makale ve bazen de kısa hikâyeler yazmayı sever. Ondan tek gurur duyulabilen yetenek o olabilir. Çünkü yazdıklarından Lupus annesinden hiç para istemiyor mecbur olmazsa. (Ne yazık ki neredeyse hep annesinden mecbur para isteme durumunda.) Ancak iyi kalpli annesi ona hiç sinirlenmedi. Çünkü Lupus da fazla parası varsa, ondan yarısı sık sık annesine verir.

Her günkü gibi, o sabah zihni boş olan Lupus Grogol durağında otobüsü bekliyor. Grogol durağı, Kalideres (biliyorsun, Kaliforniya'ya yakın) durağına taşındığından itibaren Lupus mağdur hissediyor. Oradan geçen otobüsler hep dolu. O yüzden de onlar kendini ağırdan satıyor. Onlar Grogol durağından geçmek bile kendine çok hava-

lı olduğuna inanıyor. Lupus da sıklıkla otobüsün peşinden koşmak zorunda. Ayrıca Lupus'un okuluna geçen otobüs azdır. Ayda bir geçerler. O da şoför'ün başka yapacak bir şeyi yoksa (hihihi...)

O zamanda Lupus hala boş boş bakıyor. O kadar ki bekliyor yüzü de Durağın Yüzü gibi oldu. Eşyaları da o kadar çok ki memleketine gidecekler gibi duruyor. Bütün bunlar biyoloji hocasının süçüdür. Bu öğledeki uygulamalı ders için bitki örnekleri, laboratuvar önlüğü ve biyoloji uygulamalı için diğer eşyaları getirmesini emretti.

Beklendiği otobüs geldi. Lupus da diğer göçmenler gibi tüm tutkuyla otobüsün peşinden koşmak için koşma alışkanlığını oluşturuyor. Fena değil, otobüse binip okul kıyafetli güzel bir kız yanında durdu. Ve bu da Lupus gibi insanlara Allah'ın verdiği tek nimetidir. Sadece öyle bir zamanda bir kıızı dokunmak, parfümü koklamak ve de sohbet başlamak için cesaret buldu. Ruh eşi olabilir...

Lupus o fırsatı kullanmak da tuhaf değil. Kızın ayağına 'yanlışlıkla' bastıktan sonra Lupus çaresiz yüzüyle onunla konuşmaya çalıştı. İnsanların dediği gibi biriyle konuşmaya başlamak için birçok yöntemi varsa da bu Lupus için en uygunudur.

"Ah pardon! Dikkatsizdim! İtiyorlar bak! Acıyor mu?" Lupus'un yüzü pişman olduğunu çok iyi gösteriyor. Vay oyuncu olmak için yeteneği varmış...

"Yoo.. yoo hiç de değil. Devam etsene basmaya!" soğuk bir sesle dedi. Oyunculuğun kusurundan dolayı kızın ayağına hala bastığını unuttu.

"Kızıyor musun?" pişman yüzüyle dedi. Bu sefer ciddi.

Kız gülümsedi.

Aha. Çok iyi bir fırsat bu.

"Adın ne?" Lupus bir süre sessiz kaldıktan sonra sordu. Kız bu 'tuhaf' soruya şaşırıldı. Aman erkekler ya, ayağı bastıktan sonra tavlama'ya çalışıyor. Birkaç saniye içinde sadece Lupus'a bakıyor. Lupus da ne yapacağına şaşırıp düşünüyor. Onu sormak günah mı ya?

"Yanti ben. Sen?" geri sordu. "Ben Lupus" elini uzatarak yanıt verdi. Ondan sonra okul, hava, müzik, film ve favori yemekten bahsediyorlar tahmin edilebileceği gibi. Trafikte kaldılar. Böyle işlek bir sabahta herkes işe gidiyor zaten. Ama Lupus bu durumu lanetlemiyor, tersine buna şükrediyor. Senayan'da biri otobüsten indi. Yanti boş bıraktığı koltuğa hemen oturuverdi. Lupus eşyalarını Yanti'ye verdi. Örnek bitkiler ve kocaman makaleler.

Kahretsin! Yanti'nin yanında oturan bir erkek vardı. Lupus'tan daha agresif bir şekilde Yanti'yle hemen konuşmaya başladı. Konuşmalarında Lupus'a göre komik olmayan fakat Yanti'yi güldürebilen şakalar vardı. Lupus, o erkekle çok kolay vakit geçirebilen Yanti'yi kendisini unuttuğu için lanetledi. İşte kızlar ya! Kendi içinden söyledi.

Hristo Smirnenski

Gerçek adı Hristo Dimitrov İzmirliiev olan Hristo Smirnenski, 17 Eylül 1898'de Kilkış şehrinde (*bugün Yunanistan sınırlarında*) doğmuş, ilk eğitimini de aynı kentte almıştır. 1912'de Balkan Savaşı'nın başlangıcıyla Bulgar askerler Kilkış kentini geri kazanmayı başarmış, ancak kısa bir süre sonra müttefikler arasında da savaş kopunca Kilkış, Yunan işgali altında kalmıştır. İşgalle birlikte kent sakinleri şehri terk etmek zorunda kalmış ve kent tamamen yakılmıştır. Smirnenski'nin ailesi de diğer mülteciler gibi Sofya'ya sığınmış; Hristo burada bir yandan teknik lisede eğitimini sürdürürken diğer yandan ailesinin gelirine katkıda bulunmak üzere kardeşleriyle beraber sokaklarda gazete satmaya başlamıştır.

Hristo Smirnenski 1915 yılından itibaren, Toma isimli kardeşinden aldığı ilhamla mizah gazetelerinde yazı yazmaya başlamış ve "K'vo da e" (*Ne olsun?*) gazetesinde ilk kez *Vedbal* lakabını kullanmıştır. Sonraki yıllarda farklı yıllarda hicivleri ve fıkralarıyla da görünen Smirnenski, genç yaşına rağmen döneminin en meşhur mizahçılarından biri olmayı başarmıştır. Eserlerini ilk kez 1917 tarihinde '*Smirnenski*' diye imzalamaya başlayan yazar, bu isimle Bulgar edebiyatında yerini almıştır. 1918 yılında ilk kitabını çıkarmıştır.

Meşakkatli yaşam macerasının sonucu olarak 20'li yaşlarından itibaren bir dizi hastalıkla boğuşan Smirnenski, 18 Haziran 1923 tarihinde, verem nöbeti geçirerek, henüz 25 yaşındayken hayata veda etmiştir.

MERDİVEN MASALI

"Bunların benimle ne alakası var"
diyecek herkese ithaf edilmiştir.

"Kimsin sen?" diye sordu Şeytan...

"Ben doğuştan ayak takımından biriyim ve baldırı çıplak herkes kardeşimdir. Ah, ne kadar da çirkin bir yerdir dünya ve insanlar ne kadar da sefil!"

Bunları alnı açık yüzü ak, yumrukları sıkılı genç bir adam söylüyordu. Pembe şeritli beyaz mermerden yapılmış yüksek basamaklı merdivenin başında duruyordu ve gözlerini uzağa, sefaletin gri kalabalıklarının, yatağından çıkmış nehrin çalkantılı suları gibi uğuldadıkları yere dikmişti. Hiddetle kabarıp kaynayan kalabalıktan kara kuru ellerden oluşmuş bir orman yükseliyor; kulakları sağır eden öfke ve gazap çılgınlıkları yeri göğü inletiyor ve yankılanan sesler uzaktaki bir top ateşi gibi usul usul sönüyordu. Sarı toz bulutu içerisinde kalabalık büyüdükçe büyürken, tek tük karartılar kül rengi ufuktan çıkarak belirgin bir hal alıyordu. Adeta kaybettiği gençliğini ararcasına iki büklüm yere eğilmiş yaşlı bir adam göründü önce. Eski püskü kıyafetine tutunmuş yalınayak bir kız, peygamberçeğini andıran, tatlı mavi gözleriyle yüksek mi yüksek merdivene bakıyor; bakıyor ve gülümsüyordu. Arkalarında ise hepsi yırtık pırtık giysiler içinde çelimsiz şekiller belirliyor; hep bir ağızdan bitmek bilmeyen cenaze ağıtları söylüyorlardı. Biri keskin bir ısıklıyor, gözlerinde cinnet kıvılcımları yanıp sönen bir diğeri ise, elleri ceplerinde, haşın kakhahalar atıyordu.

“Ben doğuştan ayak takımından biriyim ve baldırı çıplak herkes kardeşimdir. Ne kadar da feci bir yerdir dünya ve insanlar ne kadar da perişan! Ah, siz yüksektekiler, siz yok musunuz siz...”

Bunları alnı açık yüzü ak, yumruklarını tehditkâr bir edayla sıkmış genç bir adam söylüyordu.

“Demek yukarıdakilerden nefret ediyorsunuz” deyip sinsice delikanlıya doğru eğildi Şeytan.

“Ah, bu prens ve knezlerden intikamımızı alacağım ben.

Aralık fırtınalarından daha beter feryad fğan eden, yüzleri kum gibi sapsarı kardeşlerimin intikamını acımasızca alacağım! Kan içindeki çıplak etlerine bak, iniltilerine kulak ver! Öçlerini alacağım! Geçmeme izin ver!”

Şeytan gülümsedi:

“Ben yukarıdakilerin muhafızıyım; rüşvet almadan onlara ihanet edemem.”

“Altınım yok benim, sana verebilecek hiçbir şeyim yok...”

Paçavralar içinde, yoksul bir delikanlıyım ben... Ancak onlara ulaşabilmek için basımı bile veririm.”

Şeytan’ın yüzünde yeniden bir gülümseme belirdi:

“Yo, hayır, o kadarını istemeyeceğim senden! Sadece kulaklarını ver bana, yeter!”

“Kulaklarımı mı? Memnuniyetle... Bir daha asla, hiçbir şey duymayayım, öyle olsun...”

“Yine duyacaksın!” diye teselli etti delikanlıyı Şeytan ve ilerlemesi için ona yol verdi. “Geç!”

Genç adam ileri atılıp tek hamlede üç basamak birden geçmişti ki, Şeytan’ın kılı elini yakalayverdi:

“Bu kadar yeter. Dur da aşağıdaki kardeşlerinin feryadlarına bir kulak ver!”

Delikanlı bir süre durup dinledikten sonra, “Çok tuhaf.” dedi; “Neden hepsi birdenbire neşeli şarkılar tutturup kayıtsızca gülmeye başladı ki?..”

Bir kez daha ileri doğru atılmaya yeltenmişti ki, Şeytan onu yeniden durdurarak, “Üç basamak daha çıkmak istiyorsan gözlerini bana vermen gerekecek!” dedi.

Çaresizce elini salladı genç adam:

“İyi de, o zaman ne kardeşlerimi ne de intikam almaya gittiğim o hainlerini görebileceğim!”

Şeytan cevap verdi:

“Meraklanma, yine de görebileceksin... Daha farklı ve çok daha güzel gözler vereceğim ben sana!”

Genç adam üç basamak daha çıktıktan sonra aşağıya bir göz attı. Bu defa Şeytan, “Kardeşlerinin çırılçıplak, kanlı etlerine bir bak!” diye hatırlattı.

“Tanrım! Ne tuhaf şey! Ne vakit bu kadar güzel giyinmeyi başardılar? Ve ne ara kanlı yaralarının yerini şu muhteşem, al al güllerle süslediler!”

Her üç basamakta Şeytan küçük rüşvetini alıyordu. Fakat delikanlı yürümeye devam ediyordu ya, her şeyini vermeye dünden razıydı; yeter ki istediği yere ulaşıp o semirmiş prens ve knezlerden intikamını alabilsin! Ve işte, en tepeye varması için sadece bir ba-

samak, tek bir basamak kalmıştı! Nihayet kardeşlerinin intikamını alabilecekti!

“Doğuştan, ayak takımından biriyim ben ve baldırı çıplak herkes...”

“Genç adam, tek bir basamağın kaldı! Sadece bir adım daha attın mı öcünü alacaksın. Fakat bu basamak karşılığında ben her zaman çifte rüşvet alırım: kalbini ve hafızanı vereceksin bana!”

Genç elini sallayıp, ‘Kalbimi mi? Hayır! Bu büyük insafsızlık!’ diye haykırdı.

Şeytan boğuk boğuk ve amirane gülmeye başladı:

“Sandığın kadar gaddar değilim. Bunların karşılığında sana altından bir kalp ve yepyeni bir hafıza vereceğim!”

Teklifimi reddedersen, bu basamağı asla geçemeyecek; Aralık fırtınalarından daha beter feryad ü figan eden, o yüzleri kum gibi sapsarı kardeşlerinin intikamını asla alamayacaksın.”

Delikanlı, Şeytan’ın müstehzi yeşil gözlerinin içine bakarak şöyle dedi:

“Fakat dünyanın en zavallı mahluku ben olacağım o zaman. Bütün insanlığımı çekip alacaksın!”

“Bilakis, senden mutlusu olmayacak!.. Fakat.. kabul ediyor musun? Sadece kalbini ve hafızanı...”

Genç adam düşündü taşındı, yüzüne kapkara bir gölge düştü, kırıksık içinde kalmış alnından kirli ter damlacıkları döküldü ve yumruklarını sıkıp kenetlenmiş dişlerinin arasından, “Öyle olsun! Al ikisini de!” diye tısladı.

... Gazap ve öfke yüklü bir yaz fırtınası misali, siyah saçlarını rüzgârda dalgalandırarak en son basamağı da çıktı delikanlı. Ve aniden yüzüne geniş bir gülümseme yayıldı; gözleri dingin bir mutlulukla parıldamaya başlamış, yumrukları gevşemişti. Bir önünde âlem yapan knezlere, bir de aşağıda kükreyip lanet okuyan hırpani kılıklı kül rengi kalabalığa baktı. Baktı fakat yüzündeki tek bir kas bile titremedi; çehresi aydınlık, şen ve hoşnuttu. Aşağıda gördüğü, bayram kıyafetlerine bürünmüş topluluktaki; iniltileri ise şükran ilahisine dönüşmüştü.

“Kimsin sen?” diye sordu Şeytan kısık, sinsice bir sesle.

“Doğuştan prensim ben ve bütün tanrılar kardeşlerimdir!”

Ah, ne kadar da güzel bir yerdir dünya ve üzerindeki insanlar ne kadar da mutlu!..”

İbray Altınsarin

Çağdaş Kazak edebiyatının kurucusu kabul edilen **İbray Altınsarin**, 1841 yılında Kostanay vilayeti Zatabolsk köyünde doğmuştur. Yetim kaldıktan sonra tanınmış bir Kazak beyi olan dedesi Balgoca Janbırşın tarafından büyütilen Altınsarin, bir süre dini eğitim aldıktan sonra tercüman olmak için Ruslar tarafından açılan bir okula devam ederek burada Rus, Tatar, Arap ve Fars dillerini öğrendi. Mezun olduktan sonra, 1859 tarihinde, dedesinin yakın dostu ve Orenburg Sınır Komisyonu başkanı olan tanınmış doğu bilimci Vasiliy Vasilyeviç Grigoryev'in tercümanlığına başladı. Bu sırada onun zengin kütüphanesinden istifade ederek Puşkin'den Tolstoy'a, Shakespeare'den Goethe'ye, Byron'a pek çok yazarı okuma imkanına kavuştu. 1879 yılında Kazak Türkçesinin ilk edebi eseri olan "Qazaq Qrestomatyası"nı (*Kazak Antolojisi*) kiril harfleriyle neşreden Altınsarin, yazmış olduğu Kazak gramerinin yanı sıra pek çok Rus klasiğini de Kazakça'ya çevirmiştir. Eserlerinin büyük çoğunluğunun çocuklara yönelik olması nedeniyle Kazak çocuk edebiyatının atası olarak anılır.

KIYMETLİ OT

Birinin yanında hizmetçi olarak çalışan Zeliha ile Betima isimli iki genç kız, başlarının üstünde birer meyve sepeti ile şehre doğru yola koyulmuşlar. Zeliha oflaya puflaya yorgunluktan şikayet ederken, Betima yol boyunca gülümseyip şakalaşmış. Bu duruma hayli şaşırın Zeliha sormuş:

- Sen nasıl böyle keyif içinde yürüyüp duruyorsun. Ne başının üstündeki yük benden hafif, ne de benden daha güçlü kuvvetlisin?!
- Ben sepetime, yükü hafifleten bir ot koydum diye cevap vermiş Betima
- Öyleyse şu otun ismini bana da söyle de, ben de yükümü hafifleteyim demiş Zeliha. Bunun üzerine Betima şunları söylemiş:
- Maalesef senin o otu bulabileceğini sanmıyorum; zira onun adı Sabırdır.

ÖRÜMCEK, KARINCA VE KIRLANGIÇ

Dedesi on yaşındaki torunuyla dolaşırken ona sormuş:

- Şuradaki örümceği görüyor musun, sence ne yapıyor?
- Evet fark ettim, ağımı örüyor.
- Peki şu karıncayı görüyor musun?
- Evet, ağzında bir ekmek kırıntısı var, bir yerlere doğru koşuşturuyor.
- Şimdi yukarı bak, orda neyi fark ettin?
- Gökte bir kırlangıç uçuyor ve ağzında bir parça ot var.

Bunun üzerine dede, şunları söylemiş:

- İşte yavrum o küçük varlıklar sana ibrettir. Örümcek, sinek ve sivrisinekleri avlamak için ağını örüyor, yakaladıktan sonra da bir güzel yiyor. Karınca da çoluk-çocuğunu beslemenin peşinde; ekmek kırıntısı bulduğunda kendi yemek yerine, onu sevinçle, ağzında yuvasına taşıyor. Kırlangıç ise civcivlerine yuva yapmak maksadıyla ot topluyor. Gördüğün gibi işsiz gezen tek bir mahluk yok. Hüda Teala seni de boş gezmek için yaratmamış; kendini çalışmaya alıştırman gerekiyor.

Çeviren: **Daniya Şakimova**

Kazakistanlı. İstanbul Üniversitesi İlahiyat Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi

KARGA VE KİRPİ

Karga yavrusuna ‘bembeyazım’ der, kirpi yavrusuna ‘yumuşagım’ der.

Bir varmış bir yokmuş, uzak bir diyarda Süleyman isimli bir padişah yaşarmış. Günlerden bir gün padişah, kirpi ve kargayı huzuruna çağırıp onlara şöyle buyurmuş:

— Sen, karga, bir günde dünyayı gezip güzel ötebilen bir kuş bul. Bulduğun kuşu ya tağımın başına getir. Tan ağarınca bu kuş öterek beni uyandırın. Sen, kirpi, yeryüzünü dolaşa araya yumuşak bir şey bul. O şeyi yastığının üzerine, yüzüme yakın bir yere koy. Kuşun sesiyle uyandığımda yüzüm o yumuşak şeye değsin!

Bunun üzerini karga uça ese dünyayı dolaşıp pek çok kuşun sesini dinledi, ancak hiçbirini beğenmedi. Ona göre ne bülbül ne diğer kuşlar güzel ötmüyordu. Sesi güzel bir kuş bulamayan karga buna çok üzülüyordu. Yorgunluktan bitkin düşen karga, “Artık ölmekten başka çarem kalmadı” diyerek şafak vakti yuvasına döndü. Yuvalarda annelerini görünce gaklamaya başlayan yavrularının sesi karganın kulağına öyle güzel ve nazik geldi ki, bülbül ve diğer kuşların ötüşleri bu gaklamaların yanında adeta bir hiçti. Karga kıvanç içinde yavrularını Süleyman’a getirdi ve yuvasını padişah yatağının başına kurdu.

Kirpi ise dünyayı dolaştı dolaştı, fakat hiçbir yerde yumuşak bir şeye rastlayamadı. O da son derece yorgun ve aç bir şekilde inine döndü. Yavruları, annelerini görünce heyecanla ona sarıldılar; kirpi de yavrularını kucakladı. Onun için evlatları çok yumuşaktı. Dünyada benim yavrularımdan daha yumuşak bir şey yok ki diyerek onları Süleyman’ın sarayına getirdi ve yastığına koydu.

Sabah olduğunda karganın yavruları gaklamaya başladı. Süleyman uyanıp başını çevirdiğinde yüzüne kirpi yavrularının dikenleri battı.

Çok sinirlenen Süleyman padişah, cellatlarına derhal kirpi ve karganın başlarını vurmalarını emretti.

Ağır bir cezaya çaptırılan karga ile kirpi feryat ettiler:

— Efendimiz! Diyeceklerimiz var!

Süleyman:

— Söyleyin ne istiyorsunuz, diye karşılık verdi.

Karga ile kirpi başlarından geçeni bir bir anlattılar. Süleyman onları dinledikten sonra,

— Herkes için kendi evladından daha değerli bir şey yok; evlat baldan tatlı, ateşten sıcak, güneşten aydınlık, kuş tüyünden daha yumuşak imiş, dedi ve karga ile kirpiyi affederek serbest bıraktı.

İlyas Esenberlin

Akmola eyaletinin Atbasar şehrinde 5 Kasım 1915 tarihinde dünyaya gelen büyük Kazak yazar, tiyatrocu, şairi İlyas Esenberlin, 1940 yılında Kazak Tavan Enstitüsü'nü bitirdikten sonra II. Dünya Savaşı'na katıldı. Kazak dilinin ve ulusunun edebi ve kültürel anlamda gelişimine ciddi katkılarda bulunan Esenberlin, bilhassa nesir alanında son derece velut bir yazar olarak temayüz etti. 1945 yılında ilk olarak "Sul-tan", "Aysa" gibi kısa hikâyelerini müteakip, 1960'tan itibaren aralıksız olarak eserleri bir bir gün ışığına çıkmaya başladı. Söz konusu dönemin ürünleri arasında "Irmak Kenarında" (1960), "Aykaş" (1966), "Tehlikeli Geçit" (1967), "Aşıklar" (1968), "Öfke" (1969), "Elmas Kılıç" (1971), "Göçebeler" üçlemesi (1976) ve "Altın Orda" zikredilebilir.

İlyas Esenberlin, tarihi gerçeklerin araştırılmasının ve yazılmasının yasak olduğu Sovyet döneminde, Kazak tarihinin karanlığa mahkum edilmiş devirleri hakkında arşivlerde sürdürdüğü araştırmalar sonucunda edindiği bilgileri romanlaştırarak okuyucuya sundu. Yazarın her biri üçer ciltten oluşan iki takım halinde yayınladığı tarihî romanları Rusça, Lehçe ve Macarca başta olmak üzere birçok yabancı dile çevrilmiştir. Göçebeler adıyla neşredilen serinin 1969 tarihli ilk kitabı ve Kahar adını taşıyan roman, Kazakların Çarlık Rusyası'na karşı millî kurtuluş mücadelesi veren kahramanı Kenesarı Kasımoğlu'nun hayatını konu edinmektedir. Bunun devamı niteliğindeki Elmas Kılıç (1971) ve Can Çekişme (1973) romanları ise, Kazak Hanlığı'nın kuruluşu ile Cungarlara karşı başarıyla savaşmış Kazak Hanı Abılay'ı anlatır.

Yazarın ikinci trilogisi (üçleme) ise, Altın Ordu adını taşır. Eserleriyle Sovyet döneminde Kazakların millî bilincinin oluşmasında önemli bir rol oynayan ve bundan ötürü Komünist Parti tarafından milliyetçilik yaptığı konusunda ciddi kovuşturmalara uğrayan Esenberlin, 1983 yılında, doğduğu gün yaşama veda etmiştir...

ALTI BAŞLI AYDAKAR (ALTIN ORDA, 1)

Birinci Bölüm

Batu Han başını kaldırıp gökyüzüne baktı. Şaşılacak kadar temiz, öğle güneşinden hafif solmuş, uçsuz bucaksız ve gençliğinde gördüğü deniz gibi dipsizdi. O zaman korkusuz tümenleri <Tümen, 10 bin kişilik bir ordudur.> atlarını Trigestum (Trieste) şehri yakınlarında durdurdu...

Bu uzun zaman önceydi. O kadar uzun zaman önceydi ki artık uzak, yarısı unutulmuş bir rüya gibi görünüyordu. Hayat kısa... Zaman, sanki sert Moğol yayından atılan bir okmuş gibi uçup gitti.

Batu Han çekik gözlerini kıstı. Mavi gökyüzünde güneşin yanında minicik koyu bir nokta şeklinde avına dikkatle bakan bir kartal süzülüyordu. Gerilimden gözleri sulandı, Han da yüzünü indirdi. Hayır! Denizi, bozkırı sevdiği kadar hiçbir zaman sevmeydi. Gözün alabildiğine uzanan güzel bozkır ayaklarının dibinde yatıyordu ve büyük bir

sessizlik üzerinde duruyordu. Bozkır, Kaynakların dirliği ve pelin otunun kekre kokusu ile doldurulmuş tatlı bir rüzgâr ile nefes alıyordu. Kurganın eteğinde yüksek sorguç otlarında kâh görünerek kâh gözden kaybolarak Batu Hanın beş yaşındaki en küçük oğlu Barak çayır çekirgelerini kovalıyordu. Buhara kadifesinden kırmızı çapan ve su-samuru postu ile süslenmiş, aynı kırmızı başlığı borik ile uzaktan canlı kandamlasına benziyordu.

Batu Han sessizce içini çekti. Yakıcı öğle sıcağından gevşemiş bozkır, semanın mavi örtüsünün altında yatıyordu. “Kartal, kendi yüksekliğinden ne görüyordur?, diye düşündü. Nasıl bir av bakıyordu?” Yavaşça bütün vücudu ile Batu Han nehir yönüne doğru döndü. Burada büyük İtil’in kıyısında <İtil, Volga’dır.> karargâhı bulunuyordu. Saray Batu güzel bir şehirdi <Saray Batu, İtil’in sol kıyısındaki Hacı Tarhan’dan (Astrahan) yaklaşık olarak 140 km kuzeyinde olan Altın Orda’nın ilk başkentidir. Şimdi bu yerlerin yanında Selitryanıy köy kenti bulunuyor.>

Sarayın yaldızlı çatıları tören ve bayram havası içinde güneşin altında parlıyordu. Saray, Orusutların şehri Harmankibe’ye benziyordu <Harmankibe, Kiev şehrinin Moğol adıdır.>, fakat biraz daha küçüktü. Onu inşa edenler Orusutların toprağından getirilen en iyi ustalardır. Han Sarayı’nı ise Rumeyley kurdu. Fethedilen topraklardan getirilen beyaz mermerden, İtil’in yukarı kesimlerinden tomruk (sallarını) yüzdürülen taş gibi sert meşe ağaçlarından ve çınlayan tunç çam ağaçlarından büyük Batu Han başkentini kuruyordu.

Kamçı ve altın gücü ile kurulmuş şehir çok hızlı büyüyordu. O, Batu’nun sevinci ve gururuydu. Yaratmaya değil de tahrip etmeye alışmış bir göçebe aşiretin oğlu, ustaların hünerli ellerinin yarattığına bakarak tarifsiz heyecan verici bir duygu hissediyordu. Aynı bu duygu, onu cömert olmaya, şehri her geçen gün daha da güzel olsun diye elinden geleni yapmaya sevk ediyordu. O, büyük Batu Han değil miydi Moğol şamanların mabetlerinin acayip kavisli çatılarını saf altın ile kaplamaya emreden? Kendi başkenti için esirgeyebileceği ne var? Fethedilen halkların altını mı? Kölelerinin kanı mı? Cömert eli hepsini bol bol veriyordu.

Fakat her sene bozkır bayırlarının dik yanlarında derelerin ilk gümüş damarları ortaya çıkar çıkmaz ve geçen yıldan kalma çimlerin boz keçesinin içinden doruklar gibi sivri yeşil saplar uç verir vermez Batu Han sarayını terk ederdi.

Uçsuz bucaksız bozkırda başka bir şehir, beyaz çadırlar şehri yükseliyordu. Ve sonbaharın sonuna kadar İtil kollarında yaban kazları kırmızı gagaları ile ilk karaya bağlı buzların çınlayan parçacıklarını koparmaya ve yutmaya başlayana kadar hiçbir geceyi sarayda geçirmiyordu.

Büyük Hanın bu geçici karargâhına yabancılar Beyaz Orda dedi. Ve o zamandan beri bütün toprakları Kıpçak bozkırlarından başlayan kuzeye, batıya ve güneye doğru Moğol atının toynağının basabildiği sınırlara dek Altın Orda Hanlığı adını aldı.

Fare yılı (1240), Batu’nun Harmankibe’yi fethettiği ve tahrip ettiği sene o, başkentini, Saray şehrini kurmaya başladı...

Bu on yedi yıl önceydi... Bugün ise karargâhına bakarak Batu Han birdenbire ilk defa her zamanki heyecan duymadı. Onun gözleri dünyaya cansız sevinçsiz bir biçimde bakıyordu. Adı aşiretlere ve halklara dehşet salan ve yarım dünyayı titreten büyük Batu Han hastaydı. Batu, ata bindiği ilk andan beri tek bir hastalık görmedi. Seferlerde alınan yaralar bozkır kurdunun yaraları gibi çabuk iyileşiyordu. Ama bu sene yılan senesi elli altı yaşı tamamlandığı zaman Tanrı’nın büyük güçleri ona arkasını çevirdi.

Hırvatistan'da Batu ağır yaralandı, mirasçılar da Altın Orda'nın Han'ı olmak için artık birbirine girmeye hazırlardı.

Ama ölümünü yendi. O zaman ona öyle geliyordu kaderi kandıramayacağını hissedene kadar. Gizemli bir hastalık Batu Han'ın vücudunda yerleşti. Kimse teşhis koyamıyordu. Bozkırdaki Bahslar diye en ünlü tıp adamları hastalığın karşısında güçsüz kalıyordu, Çin'den, Irak'tan, İran'dan ve Rum'dan davet edilen tabipler ve hekimler de çaresiz kaldı.

Daha geçen sene güç ve sağlık ile dolu Batu, genç boğayı kolayca durduruyordu ve yere deviriyordu şimdi ise bedeni kuruyor, kasları uyuşuyor, ellerinde de önceki güç kayboldu. Daha kısa bir süre önce ürkütücü Batu Han'a bakarak zaman gelir de kurganın üstünde sırtı hafifçe kamburlaşmış ve yaşlanmış, içinden bütün kırmızı içilmiş saba denilen deri bir torbacığa benzemiş yalnızlıkta oturacağı kim söyleyebilirdi? Büyüklerden böyle korkunç ve anlaşılmaz bir hastalığı kim biliyordu?

Batu Han yavaşça tükeniyordu ve bedenini eridiği aynı anda dünya ona daha çekilmez geliyordu. Başkalar için ilginç olan, onlara neşe veren onun için anlamsız ve gereksiz kalıyordu. Canı artık hiçbir şey çekmiyordu: ne zafer, ne düşmanların kanı, ne uzak seferler.

Han'ın soluk alnında iri ter damlaları çıktı. Güçlkle elini kaldırıp avucu ile onları sildi. Ve birden aklına, otuz sene önce Deşt-i Kıpçak'ın, Horasan'ın ve İbir-Sibir'in <İbir-Sibir, Sibir'dir.> hükümdarı olan ünlü babası Cuci Han'ın bu dünyayı terk ederken meydana gelen olay geldi. O zaman... O zaman kalbi hızlı güm güm atıyordu, sıcak kanı da damarlarında hızla akıyordu. Hayat ona büyük bir bayrammış gibi görünüyordu ve kendi atının toynaklarının altında bırakmayı hayal ettiği toprakların üzerinde ufuklar yükseliyordu, sonsuzluğa çekiliyordu.

Ölürken babası Batu'ya sadece Deşt-i Kıpçak ulusunu bıraktı. İki sene sonra beyaz keçe kumaşta kaldırıldı ve Orda'nın Hanı oldu. Acaba aradan otuz sene geçmiş miydi? Geçmiş yıllar Batu Han'a günler gibi kısa geldi. O zamanlar, her zafer ona tören duygusunu veriyordu, her fethedilen ülke ise tırmanılmayı başardığı yüksek bir dağmış gibi görünüyordu. Büyük dedesine benzemek için her şeyi yapmak istiyordu ve yapıyordu.

Batu Han içinde geçmişteki öfkeyi uyandırmaya çalıştı ve başaramadı; gönlü susuyordu. Fidyeye verip ölümden kurtulmak veya en azından onun vaktini ertelemek mümkün değilse bugün ona ait yarı dünya galiba fakir dervişin bakır parasının bile değmediğini birdenbire acı ile düşündü. Kaçınılmaz vahşi bir korku Han'ı sardı, o da gözlerini kapadı.

Göklerde bir yerde güçlü ve özgür kartal süzölmeye devam ediyordu ve eskisi gibi tasasız mutlu küçük Barak çayır çekirgelerini kovalıyordu. O zaman Batu Han kendisini yendi. Büyük ve korkusuz olan o, Tanrı'nın nasip ettiğinden mi korkacak? Oğlunun oynadığı yere baktı. Han'ın kansız dudaklarında hafif bir gülümseme belirdi ve sönük gri gözlerinde bir kıvılcım yandı. Barak, Batu Han'ın son sevincidir. Beyaz Orda hükümdarının dört oğlu vardı: Sartak, Toktu Han, Ayuhan ve Ulakçı. Onların üçü askerden sadece Ulakçı henüz seferlere gitmiyordu ve hiçbir ulusu yönetmiyordu ama o da artık at yarışına katılıyor ve köle kızlarına uğruyordu.

Büyük oğlu Sartak'ın annesi soylu Oyrot (Altay) beyin kızıydı. Diğer hanımlar çeşitli soylara, genelde Kıpçak topluluğaa aitti dini de İslam'dı.

Fethedilen aşiretlerin ve halkların kızlarını gelin almayı seviyordu. Yatağın yenilen-

mesinin kanı kaynattığına ve gençliğini geri verdiğini inanıyordu. Elli yaşını doldurduğu zaman ve hanımlarının yaşadığı çadırları daha az ziyaret etmeye başladığında bir mucize oldu. Son seferinde dağ vadisinde Hırvat aşiretinden bir kıza rastladı. O kız, Mevzun, mantarlar ile dolu sepet ile sık ormandan beklenmedik bir sırada çıktı. Kız Han'a o kadar yakındı ki onun göller gibi derin korkudan genişlemiş gözlerinde kendisini aynada gibi gördü.

Batu daha önceden de bu aşiretten kızları gördü ama diğerlerin tümü gibi içinde onlara sahip olma arzusundan başka bir şey uyandırmıyordu. Ama bu kızda Batu Hanın şimdi bile hiçbir açıklama bulamayacağı bir şey vardı.

Onun yakalanması ve karargâhına götürülmesi emrini verdi. Ondan sonra askerler kızın ana babasını arayıp buldu, Han ise kızı için ödünç olarak onların hayatta kalmalarına izin verdi.

Altın Orda hükümdarına tuhaf bir şey oluyordu. Hiçbir zaman ve hiçbirini sevmeyen Batu Han birdenbire ona bir şey olduğunu hissetti. Bilmediği bir duygu buyururcasına onu kıza çekiyordu, ona nefret ile karşılık vermesine rağmen çekiyordu. Kız kaçmaya çalışıyordu, zehir içti ama koruma, hizmetçiler ve yanına özellikle konulmuş Sahiler denilen kadınlar ölmesine müsaade etmediler. Batu Han ona zorla sahip oldu. Dokuz ay ve dokuz gün sonra yeni hanım Hana Barakı doğurdu. Ve o andan itibaren yaşamayı istedi. Artık ölümünü aramıyordu. Ama kader başka türlü belirledi. Annelik mutluluğunu hiçbir zaman bilmeyen küçük hanımlardan biri ebeye loğusanın öldürülmesi için rüşvet verdi.

Batu Han'ın derdi büyüktü. Öfke ile suçluları kesmeyi ve cesetleri bozkırda bırakmayı emretti. Fakat Batu kendini güçten düşürmeye izin verseydi Cengiz Han'ın torunu olmazdı. Dünyada kaderden daha yanlış bir şey olmadığını biliyordu. Kader, sigara dumanı gibi hep yükselen küme bulutlara benzer ve güneş gibi aydınlatacak mı yoksa gölge mi düşecek hiç bir zaman bilinmezdi. Barak'ın geleceği de sisli ve belirsizdi. Kimin nefretinin ve kimin merhametinin ona yansıyacağını kimse söyleyemezdi. Bozkırdaki hayat haset, sinsilik, ihanet gibi sürprizler ile doludur. Zehir ve bıçak burada çok şey çözer. Genç Han'ın yanına en sadık ve en vefalı muhafızlar koyuldu. Oğlan sağlam ve sağlıklı büyüyordu. İlk sözlerin ağzından çıktığı zaman geldi ve o zamandan beri Batu onu daha sık ziyaret etmeye başladı. Han oğlunu kucağına aldığı zaman çarpıcı güneşin etkisiyle yanmış ve uzun seferlerin rüzgârları ile yıpratılmış yüzü aydınlanıyordu. Bu da ona yabancıydı. Her zaman çocuklara ilgisiz, her zaman şüpheci ve acımasız, savaşlar ve çekişmeler ile meşgul olan Batu Barak'ı gördüğü zaman başkalaşırdı. Yıllar geçiyordu oğlan da daha çok annesine benzemeye başlıyordu. Hiddete kapıldığında da onun gibiydi, inatçı ve öfke doluydu. Batu oğlunu göğsüne bastırıyordu ve Moğol âdetine göre onu okşayarak alnını kokluyordu. Keskin çocuk kokusu alışılmadık bir şekilde Hanı heyecanlandırıyordu. Zamanla Barak'ın onun tarafından oluşturulan Altın Orda'nın veliahtı, hükümdarı olabileceği fikri aklına daha da sık gelmeye başladı. Batu, bu inanç duygusunun nereden geleceğini anlatamıyordu ama genç Han'da böyle düşündürecek bir şey vardı. Batu Han, günlerinin sayılı olduğunu anladığını zaman bu fikir özellikle güçlendi. Hayalinin gerçekleşmeye nasip olmayacağını bilmiyordu. İktidar peşinde düşünmeden kardeşinin kanını döken bu acımasız ve hain dünyada ayakta durabilmek için Barak çok küçük ve hassastı.

Oğluna, belki Batı tarafından fethedilen halkların adlarını yani Kıpçak veya Orusut adını koymak gerektiğini düşündü. Eski Moğol âdeti yeni doğmuş çocuğa düşman adı-

nı koymayı buyuruyordu. İyi bir uğurdu bu, zira oğlan kaderin ona vereceği yıllarına düşman tarafından yaşadığı yılları katıyordu ve ömrü uzun oluyordu. Keşke biraz daha yaşasaydı, oğluna sağlam olma, kanatlarını açma imkânı verseydi, iradesini güçlendirseydi ve düşmanlara karşı acımasız olmayı öğrenseydi. Keşke...

Batu Han gene yüzünü gökyüzüne kaldırdı. Kartal hala öylece bulutsuz mavilikte süzülüyordu ama şimdi yeryüzüne daha yakındı ve artık biçimsiz bir tarzda açılan parmakları ile kudretli kollara benzeyen onun kocaman kanatları görünüyordu. Ve aniden korkunç bir düşünce Han'ı çarptı. Kana susamış kuşun sık sorguç otlarında ne aradığını anladı. Batu Han'ın gözleri tasasız ve mutlu oğlunun oynadığı yere kurganın eteğine bakıverdi. Vahşi, çatlak çılgılık ile ayağa fırladı fakat kartal ondan atik davrandı. Kanatlarını kapatıp kuş taş gibi zemine, Barak'ın kırmızı çapanının görüldüğü yere atıldı.

- Haydi! Buraya!..., diye bağıryordu Batu Han. Soluk soluğa, taşlar üzerinde tökezleyerek kollarını geniş geniş açarak Barak'a koşuyordu. Kara kuş tırnaklarında canlı kırmızı bir yumağı sıkarak yerden yavaşça ayrıldı ve oğlunun tiz, acı, yeis ve dehşet dolu çılgılığı Batu Han'ın kulaklarını inletti. Artık koşamıyordu. Kartalın semaya daha da ve daha da yüksek uçtuğunu ve oğluna yeryüzünden bakarak küçük kandamlasına benzeyen küçük bedeninin onun demir tırnaklarında çırpınışına şaşkın gözleri ile bakıyordu.

Doğuştan beri yeryüzündeki hiçbir canlıya acımayı bilmeyen Batu Han, sessizce ağlıyordu. Binlerce insanı ölüme göndermeye alışık, toprağın kandan kırmızı olmasından zevk alan o ölümün işkence gibi, hiçbir şey ile karşılaştırılamayacak bir acı olduğunu anladı. Yangın yerinin ateşi, fethedilenlerin, aman bilmeyen Moğol kılıçlarının altında can çekişmekte olanların çılgınlıkları, tüyleri diken diken edebilecek manzaralar her zaman ona sevinç verirdi. O anda onlar sanki yeniden kafasından geçti ve korkunç bir titreme bütün vücudunu sarstı. Acaba oğlunun ölümü takdiri ilahi mi, ne olursan ol adı asker veya Altın Ordanın hükümdarı, kaçışı olmayan ve eninde sonunda yakalayacağı kader mi? Batu'nun şehirler yıkılsın ve ülkeler fethedilsin diye tek bir el hareketi yeterliydi. Bugün oğlunu kurtarmak için elinin altında adı bir yay ve bir ok bulamadı. Hayatında ilk kez sert Batu Han canlı bir varlığa sevgi ve şefkat hissetti fakat kader onu kara kartal suretiyle yakaladı ve sevincini aldı. Kader aman zaman bilmez ve Han'ın onu durdurabileceği bir gücü yoktu. Batu, kartalın eğri tırnaklarının oğlunun bedenini parçaladığını gözünün önüne getirdi ve âciz öfkesinden dişleri gıcırdadı. O, büyük ve kudretli Han kadere karşı ne yapabiliirdi? Gözlerinin önüne birdenbire yirmi yıl önceki bir tablo geldi. Keşiktenlerden <Keşik, muhafız birliği mensubudur (Moğol).> ibaret tümenleri küçük dağ kabilesinin küçük bir kalesini kuşattılar. Erkekler eşitsiz bir savaşta öldü kale ise sadece kadınlar tarafından savunuldu. Onlar yaralarından, açlıktan ve susuzluktan ölüyordu ama kapılarını açmadılar. Dağlara son bahar geldi ve tümenlerin bozkıra götürüleceği vakit geldi, kale ise zapt olunmaz kalıyordu. O zaman Batu Han hileye başvurdu. Savunucularına "Teslim olun. Biz sizi öldüreceğiz ama çocuklarınıza dokunmayacağız" diye söylemelerini emretti.

Onlar, kalenin savunucuları sadece yüz kişiydi: yaralanmış, yarı ölü yarı diri onlar yenilemezlerdi çünkü onlara güç veren çocuk sevgisiydi. Çocukların hatırı için Han'a inandılar. Fakat Batu sözünü tutmadı. Annelerinin gözlerinin önünde askerleri çocukları kavisli Moğol kılıçlar ile doğradılar. O an Batu'nun yüreği oynamadı. Kanın aktığına kayıtsızca bakıyordu, korkunç bağırsıkları dinliyordu ve yangın yerinin kızılı gözbebeklerinde oynuyordu. Bu zalimlik Moğolları bile şaşırttı. Savaşçılar şöyle fısıldıyordu: "Cengiz Han daha yaşıyor. Ruhu Batu'ya geçmiş".

Evet, Batu Han her zaman sert ve amansızdı. O zaman yüz kadın Batu'nun yani kaderin karşısında güçsüzdü bugün ise o namağlup hükümdar kartal suretindeki kaderin karşısında güçsüz kaldı.

Han, hayatın bir savaş olduğunu düşünüyordu o yüzden de o savaşta gücünün kazandığını adilane olduğunu sayıyordu. Dün kendi böyleydi ama bugün güç kara kartala geçti. Bu böyleydi ve her zaman öyle olacaktır. Batu kendine başka bir hayat düşünmüyordu onun içindeki ilk düşüncelerden biri intikam düşüncesi idi. O andan beri güneşi ve bozkırı gördüğü zaman Han, düşmana fırsat vermemesi gerektiğini biliyordu. Bazen bütün bunların anne sütü ile ona geçtiğini sanıyordu ve bunun için Batu her zaman ve her yerde onun yolunda duranlara veya şerefine tecavüz etmeye kalkışanlara acımasızdı. Kanının kefareti sadece kan ödeyebilirdi. O başka çözümleri bilmiyordu. Sadece Batu'nun kendi elleri ile kara kartalı öldürdüğü ve onun sıcak kanını içtiği zaman sadece o zaman Barak'ın intikamı alınmış olacak. Han bozkırın oğluydu ve kartalların huylarını biliyordu. Lanetli kuş eninde sonunda oraya, avı bulduğu yere bir gün döner.

Barak'ın korkunç hastalığını Batu han kimseye anlatmadı. Onun yüceliğine alışık, Han'a yardım eden Sema'nın kendisi olduğunu inanan halk Cengiz Han'ın torununa sıradan ölümlüler ile aynı şey olabileceğini bilmemeliydi. Düşmanlar da sevinirlerdi, acı haberi bütün yeryüzünde yayarlardı.

Karargâhta oğlunun nerede kaybolduğunu sormaya kimse cesaret edemedi. Her şeyi uzaktan gören Han'ın yüz kişisel koruması ise bu gece sihirli bir infüzyon ile zehirlendi. Batu, Cengiz Han'ın bıraktığı vasiyetine göre davranıyordu: "Han sırrını hiçbir canlı bilmemelidir".

Eski gibi, her gün Orda işleri ile uğraşıyordu: büyükelçileri kabul ediyor, emirler veriyordu. Yakın ölüm onu korkutmuyor gibi görünüyor. Buna rağmen, gözlere sahip olan herkes Batu Han'ın bedeninin gittikçe daha da güçsüz olduğunu görüyordu. Kımıldamaz dede çekik gözlerine benzeyen her zaman ürkütücü olan gözleri şimdi donuk ve sönüktü.

Sadece öğleden sonra bütün işlerini bitirip Batu aynı Barak'ın giydiği gibi kırmızı çapanını ve susamuru kürkü ile süslenmiş şapkasını giyip bozkıra imrenilen kurgana gidiyordu. Korumalar, Han'ı rahatsız etmekten korkarak onu önemlice bir mesafeden takip ediyorlardı. Hastalık ile kurutulmuş, küçük ve zayıf bozkırda yavaşça gidiyordu ve burada yüzünü kimsenin göremeyeceği yerde ona ağır ve kara kara düşünceler yeniden geliyordu. Gün geçtikçe ölümden daha az korkuyordu ve yaşadığı her an daha değerli oluyordu. Batu'yu tedavi etmek için büyük Karakurum Mengü Hanı tarafından bir ay önce gönderilmiş tabip şöyle söyledi: "Çok saygıdeğer Altın Orda Hanı dünyada hastalığınızı tedavi edecek bir ilaç yoktur. İnsan vücudunda bulunan yirmi su parçasından sadece bir tanesi kaldığı zaman bu dünyayı terk eder. Buna yapacak bir şey yok. Kan koyulaşır ve hiçbir dünya sevinci onu damarlarda akıtmaz. Ne kadar ömrünün kaldığını ben bilmiyorum. Her şey Sema'nın ellerindedir".

Çadırdaki yalnız oturuyorlardı, Batu Han ise ağır göz kapakları ile gözlerini kapatıp tabibin yavaş sözlerini dinliyordu. Ve o anda gönlünde acıdan başka bir şey yoktu. Bu konuşmayı kimseye anlatmıyordu ama her zaman onu hatırlıyordu. At her zamanki yolu iyi biliyordu. Batu Hanı kurganın tepesine kolaylıkla çıkarıyordu. Han atını bırakıp bozkıra, korumaların yüksek otlarda ok uçuşu mesafesinde saklandığı yere gidiyordu. Buraya neden her gün geldiğini tek Batu biliyordu. Han kartalı bekliyordu. Bunun için kırmızı çapanı giyiyordu, onun altında keskin bir kılıcı saklıyordu. Batu, kuşun yanıla-

cağına ve onun hastalıktan kurutulmuş bedenini çocuk bedeni sanacağına inanıyordu.

Han, gökyüzünü dikkatle inceleyip bir taşta oturur sabırla beklemeye başladılar. Hastalık ondan gücünü aldı fakat akli eskisi gibi açıktı. Yakın gidiş Batu Hanı tedirgin ediyordu. Mucizevi bir şifa hayaline kapılmıyordu onun tarafından oluşturulmuş Altın Orda'nın geleceğini düşünüyordu. Torunlarına, takip edecekleri ve her biri büyük hanlığın varlığını sürdürmeye yardım edebilecek vasiyetleri bırakmalıydı. Onlara, fethe-dilen halklar için her şeye rağmen kaderi, cezalandırıcı kılıcı olarak kalmayı öğretmek gerekiyordu.

Torunlar... İnsan hayata geliyor, yaşıyor ve ölüyor. Torunların kendi kaderi, kendi yolu vardır ve belki onlar için endişelenmek gerekmiyordur? Büyük dede Cengiz Han bir gün ona şöyle dedi: "Bütün ömrüm boyunca sadece iki şeyi hayal ediyordum. Birincisi şanımla sonsuza kadar büyüsün ikincisi ise şan torunlarımı bırakmasını ve onlar her zaman başka halkları yönetsinler".

Ansızın Batu Han'ın hatırına dedesinin ordu komutanlarından Borakul ile olan konuşması geldi.

- Cengiz Han "Bu dünyada senin için değerli olan nedir?" diye sordu.

- Borakul "Hayat" diye cevap verdi.

- Peki, bunu nasıl ispatlayabilirsin?

- Borakul "Büyükleğin büyüğü Cengiz Han'ın sayesinde şimdi ben Büyük Orda yapısını ayakta tutan dokuz önemli dayanaktan biri oldum," dedi. Büyük Han'ın omzundan altın iplik ile dikilmiş ermin kürkü giydim, bir birinden güzel otuz kız ile evlendim, yönetim altında bir ulus ve sayısız süre aldım... Ama yaşlandım. Artık şeref yerine mezar bana daha yakındır. Tanrı: "Şandan, ulaştığın mutluluktan vazgeçip sıradan bir çoban olduğun zamana, gençlik dönemine dönmek ister misin?" diye sorsaydı bana, düşünmeden kabul ederdim.

- Doğru diyorsun, dedi Cengiz Han. Dünya'da hayattan daha değerli bir şey yoktur...

- O zaman Borakul ona "Peki, sen bu şekilde davranabilir miydin?" diye sordu. Cengiz Han uzun bir süre düşünceye daldı ve sonra şöyle söyledi:

- Hayır. Ben yapamazdım. Senin için şanı, mutluluğu, hürmeti bırakmak kolaydır çünkü çocukların yok. Benim ise dört oğlum var, onları hepsi de çar, her torun Han, torun oğulları da kendi eyerlemeye başladı... Onların sayesinde şanımla yükseliyor Tanrı bana gençliğimi geri verseydi, kim bilir onların her birinin sahip olduklarının hepsini, onlara tekrar verebilir miydim? Sadece kendim için yaşamadım, savaşmadım, itaat-sizlerin kanını dökmедim ki. Hayır! Hiçbir zaman her şeyi baştan başlamaya cesaret edemedim. Torunlarımın günleri uzun ve başarılı olsun daha iyi. Ben sadece o zaman her zaferde de, her ileri adımda da defalarca yeniden doğacağım. Çocuklar ömrümün devamıdır. Onların şanı sonsuz olursa ben hiçbir zaman ölmeyeceğim. Bu da bir insanın en büyük arzusu değil midir?

Büyük ve bilge Cengiz Han Borakul ile böyle konuşuyordu...

Ağır bir rahavet Batu Han'ın vücuduna çöktü, uyku basıyordu. Omzunu silkti ve sanki içi geçmiş gibi görünüyordu. Ama sadece öyle görünüyordu. Bunun için gelmedi Batu kurgana...

Cuci'nin on yedi oğlu arasında en kudretlisi Batu Han'dı. Mevkiye ve şana göre onun ardında kardeşlerinden büyüğü Ordu ve küçüğü Berke bulunuyordu. Diğerleri ise sıradan aymakları yani eyaletleri yönetiyordu.

Daha Batu'nun Deşt-i Kıpçak topraklarının üzerinde Altın Orda bayrağını yükselttiği o zamanlar, büyük oğluna sıradan bir ulusu, İbir-Sibir hanlığına dönüştürmeye yardım etti. O'da Mavi Orda adını aldı. Cuci'nin diğer oğulları da fethedilen halkları yönetiyordu, sayısız süreklere sahiplerdi ama onların hiç biri han unvanına kadar yükselemedi. Kudrete ve şana göre Cengiz Han'ın bütün torunlarının arasında Batu ile sadece Kuzey Çin'in hanı Kubilay ve Kafkasya, Azerbaycan, Rum, İran ve Bağdat hanı Hülagû boy ölçüşebilirdi. Ama bunların hiç biri Batu Han gibi böyle bir bölgenin halkını bu kadar fethetmedi. Onların mülkiyetindeki toprakları Altın Orda toprakları ile karşılaştırıldığında boğa postunun yanında koyun postuna benziyordu. Uzak Karakurum'da Cengiz Han'ın sonrasında bir birinin yerini alarak Moğol Hanlığı Ögeday ile Güyük tarafından yönetiliyordu, daha bir süre önce de beyaz koşmada Mengü kaldırıldı. Batu Han ataların vatanına kayıtsızdı. Altın Orda'yı kendi oluşturdu ve bütün niyetleri buradaydı.

Batu Han'ın başarısının sırrı neydi? İnsanlar bunu, Batu'nun gençliğinden beri atalarının vasiyetlerini mukaddesatını korur gibi koruduğu gerçeği ile açıklıyordu. Dünya Sarsıtıcısının diğer torunlarının genellikle karargâhtan baskınlar ve seferler düzenleyerek yönetmeyi tercih ederlerdi. Batu ise her zaman tümenlerinin önünde yürürdü. Altın Orda'yı yönetirken ipek elbiseleri hiç giymezdi kendini altın ile süslemezdi büyük dedesi gibi aynı şekilde basit yaşıyordu. Yazın üzerinde deve tüyü çekmen, başında sin-cap ile süslenmiş Kıpçak boriki vardı, bedenini tay postu göğüslüğü koruyordu. Kışın başlaması ile birlikte Batu koyu kahverengi bir kısa kürkü veya kurt kürkünü ve sık karsak postu tımak şapkasını giyerdi.

Han'ın birdenbire zarif kıyafetler giymeye başlaması herkesi şaşırttı. Vezirler, noyanlar, nükerler kabahatin hep hastalıkta olduğunu düşünüyordu. Batu Han'ın ömrü az kaldığını herkes tahmin ediyordu ama kimse bunu dile getirmeye cesaret edemiyordu, o'na ne olacağını sormayı kimse cesaret edemiyordu. Ama Batu Han'ın er ya da geç bunu söylemesi gerekiyordu. Bunu hatırlıyordu ve onun için bir gün kurgana yola çıkarken yayına Taycığut soyundan hanımından doğmuş küçük oğlunu Ulakçı'yı aldı. Ulakçı gençliğine rağmen uzun boylu, kambur burunlu, elmacık kemikleri çıkık ve Moğol'dan daha çok İranlıya benziyordu. Tabii Batu'nun, onun için bu zor günlerde büyük oğlu ile konuşması gerekiyordu çünkü o Batu Han'ın dayanağıydı ve asıl o Cengiz Han'ın kanunlarına göre Altın Orda'da tahtın varisiydi. Ama Sartak yoktu karargâhta. Hastalığı yüzünden Han onu kendi yerine büyük kurultaya Karakurum'a gönderdi.

Ulakçı'nın, en küçük oğul olarak adet gereği Batu'nun evinde ocak bekçisi olması gerekiyordu. Cengiz han böyle emrediyordu. Ama bu düzen her zaman uygulanmıyordu. Torunları dedesinden kurt alışkanlıklarını miras aldılar, bu yüzden de çoğu zaman hakkı olan değil güçlü olan kazanıyordu. Meşru mirasçı bazen daha kurnaz, sinsî ve güçlü olan için av oluyordu.

Batu Han bunun hepsini iyi biliyordu ama yedi yaşına kadar onu büyütüp yetiştiren yer dedesinin Moğol Orda'ydı ve bunun için Cengiz Han'ın emrettiği gibi davranıyordu. Sartak'ı iktidar için zor bir mücadele bekliyordu ve Batu onu Karakurum'a amaçsız göndermedi, ileride Altın Orda hanı olunca ona faydalı olacak şeylerden çoğunu öğrenir ümidiyle gönderdi. Ulakçı, Sartak gibi değildi, yine de şimdi o Han'a herkesten daha yakındı. Kim bilir Batu'nun ömrü büyük oğlu dönene kadar sürecek mi? Bunu sadece Tanrı bilir.

Onlar kurgana çıktı ve Batu çekik gözlerini kısıp ve düşüncelere dalıp uzun süre bozkıra baktı sonra şunu söyledi:

- Han'ın veliahdı kendi ata binmeye başladığından beri artık çocuk sayılmaz. Sen büyüdüñ oğlum onun için seninle konuşmamız lazım, deyip Batu durakladı. - Ulakçı onu anlar mı, kardeşlerine şimdi duyacaklarını iletebilecek mi?, artık yaşlı ve hastayım. Geçmişe dönüp bakma ve neleri yaptığımı ve neleri yapmadığımı düşünme vakti geldi. Ayrıca her şey düşünüldüğü gibi oldu mu yoksa hiçbir şey olmadı mı? Sen müstakbel ocak muhafızısın. Gel yanıma otur.

Ulakçı babasının ayaklarındaki taş levhaya oturdu.

- Kartal her zaman çocuklukta gördüğün gibi avlar. Aynı şey bende de oldu. Yedi yıl Cengiz Han dedemle yaşadım. Bir gün beni eyerinin kaşına oturtup savaş yerine getirdi. Bütün bozkır gözün alabildiği kadar dağ taş Moğol savaşçılarının kalın sopaları ve kılıçları darbeleri altında düşmüş düşmanların cesetleri ile kaplıydı. Cengiz Han bir şey demedi. Sadece gözlerime bakıp onların parladığını gördü. Ben ise bizim Baturlarımız gibi cesur ve amansız olmayı ve aynı onlar gibi düşmanları öldürmeyi öğrenmeyi hayal ediyordum. Dedem bazen bana tavsiyeler verirdi. Onların üçü hayat olarak adlandırılan yolumu, gece karanlığında aydınlatan parlak yıldız oldu. Kanlı yıkıcı seferlerin sırasında Cengiz Han'ın tavsiyeleri kalbimi ısıtıyordu, güven ve güç veriyordu.

Bir gün bana şöyle dedi: "Köpek sürüsünün başına bir kaplan geçerse zamanla köpekler kaplan sürüsüne dönüşürler. Kapların başında bir köpek olursa bir süre geçtikten sonra kaplanlar köpek sürüsüne dönüşürler".

Uzun zamandır bu sözlere önem vermiyordum, Moğol atlarının toynakları altında ki büyük bozkır, Deşt-i Kıpçak düşene kadar. Onun halkını fethettik ama ben ansızın fark ettim ki her geçen sene askerlerim daha da sık yerli kadınlar ile evlenmeye ve Kıpçak adetlerini benimsemeye başladı. İşte Cengiz Han'ın sözlerini anladığım zaman ben de köpeğe dönüşmemek için kaplan olmak istedim. Biz Moğollar azdık ve halkı itaat içinde tutmak için Kıpçakların en iyilerini kendime yaklaştırmaya başladım. Cesareti inkâr edilemezdi ama kazanmak için onların Moğollar gibi amansız olması gerekiyordu.

Boşuna demiyor millet, kırıkdan öte bütün hastalıklar bulaşıcıdır. İstedğim gibi yapmayı başardım. Artık Kıpçaklar bize, halkı yönetmede yardım ediyordu. Korku Kıpçak savaşçıları cesur adamlara dönüştürdü, yolumuzda gitmek istemeyenleri ise biz yok ediyorduk. Cengiz Han'ın ordusuna benzer bir şekilde düzenlenmiş büyük bir ordum oluştu, onunla ise Bulgarlara, Karluklara, Oğuzlara, Alanlara ve diğer milletlere gidebildim...

- Ancak kamçı aracılığıyla kaplana dönüştürülen köpek gazez bağlayabilirdi. Kendini kaplan hissetmek, köpekdişlerini göstermek için ne engel olacak?... düşünceli düşünceli söyledi Ulakçı.

Batu belli belirsiz gülümsedi. Oğlunun duyduklarının üzerinde düşündüğü onun hoşuna gidiyordu. Kim bilir belki Ulakçı'nın talihi yar olur ve bir gün oldukça iyi bir Han olur.

- Haklısın. Böyle bir şey olabilir... Ama her şeyin istediğin gibi kalması için de bir yol vardır. Cengiz Han'ın onun için gençliğinden beri Celme Noyan inanç ve hak olarak yaradığı söylediği sözleri hatırla:

- Ben doğarken sen de doğdun,
Ben erkekleşirken sen erkekleşiyordun.
Soylu, köpek beşiğinde,
Mutlu, fevkalade güzel Celmem benim!

Bu sözler dışında noyanına dokuz hata yapma ve onlar için ceza almama hakkı tanıdı.

Dedem Torgan Şire, gençliğinde onu düşmanlardan kurtaran adama ne dedi? O şöyle söyledi: “Selenge Irmağı boyunca uzanan Merkitlerin toprakları göçebelik alanın olsun. Bundan böyle onlar torunlarına ve torunlarının torunlarına ait olacaktır”. Cengiz Han sadece fethetmek değil ona sadık olan insanların kalplerine yol bulmayı da biliyordu. Onlar için iyi söz eksik etmiyordu ve ödüllendirirken cimrilik etmiyordu.

Ben de aynı biçimde davranıyordum. En iyi askerler benden en büyük ipek parçaları alıyordu, avuçlarına daha çok altın döküyordum. Orda'nın karşısında kendini gösteren soy veya aşiret hayvanları, en iyi otlamaları ve yaylacılıkları için en iyi yerleri alıyordu. - Batu Han düşünceye daldı. - İnsan sadece şiddet karşısında güçsüz değildir. Refahını kendi ellerinde tutmayı becerebilirsen kuyruğunu sallarsın...

Batu Han sustu, soluklandı, alnından terini sildi. Onun için konuşmak zordu.

- Başka sefer dedem bana şöyle dedi: “Avam korktuğu kişiye saygı duyar ve onu göklere çıkarır. Adını bütün dünya bilsin istiyorsan kimseye acıma: yok et, kes. Senin elinden ne kadar çok insan ölürse şanın o kadar büyük olur”.

Ulakçı kafasını indirdi. Batu alayla güldü:

- Neden gözlerini saklıyorsun? Yoksa Bukenci Kazi dedesinin bu bilgiğe nasıl bir cevap verdiğini mi hatırladın?

Oğlan başıyla işaret etti.

Altın Ordada bu hikâyeyi herkes biliyordu. Moğolların tümenleri Horasan'a ilk geldiği sene onlara Kadı esir düştü <Kadı, Müslüman din adamı, hâkimdir.> Bahiddin (Bahattin) Bukenci. Bilgisinin genişliği ile hayretler içinde kalmış Cengiz Han hayatını bağışladı ve yanında bıraktı. Kadı'nın farklı ülkelerdeki adetler ve töreler hakkında hikâyelerini dinlemeyi severdi. Bir gün Dünya Sarsıtcısı arkadaşlarına şöyle dedi: “Birçok halkı kestim o yüzden de şanım bütün dünyaya yayıldı. Eğer bir canlı bırakmasam şöhetim daha da artar”.

Kadı bu sözleri duyup şunu rica etti: “Büyük Han bana hayatımı bağışlarsanız size karşı çıkmaya cüret ederim”.

Cengiz Han'ın keyfi yerindeydi ve Bulenci'ye ceza vermeme sözü verdi.

Kadı: “Büyük Han! Eğer siz ve ordunuz bütün halkları yok ederseniz o zaman şöhetinizi kim kazandıracak?” dedi.

Cengiz Han Bukenci'ye hareketsiz soğuk gözlerini dikti ve birden güldü: “Şimdilik sadece yarım dünyayı fethettim ve şöhetimi kazandıracak olanlar daha bitmedi”.

- Batu: Benim dedem bilgeydi. O, neyin hakkında konuştuğunu her zaman iyi biliyordu. Onun tarafından fethedilen topraklarına yenilerini ekledim ama ben de bütün halkları yok edemedim. Sizin payınıza da uzak seferler ve kanlı savaşlar yeter, dedi.

- Baba ama sen de her şeyi her zaman Cengiz Han'ın vasiyet ettiği gibi yapmıyordun.

- Batu: “Evet. Her şeyi değil. Arkadaşlarımdan kimseye hanımlarımı hediye etmiyordum. Bu konuda Batu Han büyük dedesi gibi olamadı...” dedi.

Vaktinde Dünya Sarsıtcısı iki aşireti fethetti: Merkitleri ve Naymanları. Bu aşiretlerin reislerinin başları kesilmiştir. Hazin akıbetten sadece Kereitler kaçtı. Onların hükümdarı Jaha Gambu, Cengiz Han'a İbahan Begim güzel kızını verdi. At sürüleri, pahalı ipek, altın ve gümüş kaplar kervanları ve iki yüz köle onunla birlikte Cengiz

Han karargâhına vardı. Kalıcı ve sürekli barış yapılmış gibi görünüyordu. Fakat Caha Gambu'nun sadece soluk alma ihtiyacı vardı, Moğollara karşı çıkana kadar da çok az zaman geçti. Cengiz Han'a sadık olan Jurşatay Noyan hile ile onu tuzağa düşürüp hanının başını kesti. Kereitleri de kırıp geçirmeye o yardım etti ve onlar ile savaşta büyük Cengiz Han'ın hayatını kendini siper ederek kurtardı.

Cengiz Han Jurşatay'ın davranışından memnun kalıp ona kendi hanımı İbahan Begim'i hediye etti. Hem de şöyle söyledi: "Düşman saldırdı ise onu çukuru kazımış karşıla. Yanında dostun var ise onun için kendi vücudundan bir parça et esirgeme".

Baba ve oğul şu an tam bunu düşünüyordu.

Ulakçı inatla başını salladı.

- Büyük atamız sadece hayatını kurtaranlara hanımlarını hediye etmiyordu. Kaktay Noyan Jurşatay'ın yaptığı yapmadı ki?

- Evet. Böyle de oluyormuş. Atan dünya hükümdarıydı o yüzden her kötü davranış onu süslüyordu. Bu olayın nasıl olduğunu ben biliyorum... Bu iş şöyleydi: Kereitler ve Tayjigutlar aşiretleri ile savaş sırasında Kaktay Noyan Cengiz Han'ın tarafına geçti. Başka yararı yoktu. Van Han ile savaşta bile dedem tavsiye için ona hitap ettiği zaman atının yelesini okşayarak sustu. Bu adamın yararlıkları hepsi bu kadardır işte.

Ama çok geçmeden Cengiz Han korkulu rüya gördü, sanki vücudu kocaman lekeli yılan sarmış. Yılan insan sesiyle: "Hanımı vermezsen yutarım." Dedi.

Cengiz Han şamanlara ve tabiplere inanıyordu ve rüya tabir etmesini biliyordu. Sabah yanında kuğu gibi çok güzel Aybike Begüm'ün yatığını gördü. Daha yeni onu eşi yaptı. Han onu uyandırdı. "Seninle evlendiğimden beri ruhum huzur ve neşe içinde. Ama sen darılmamalısın. Kötü bir rüya gördüm ve seni birine vermeye mecburum."

Aybike Begüm, Han'ın bir şeyi iki kez tekrarlamayacağını biliyordu. Üzüntülü o: "Senin emrettiğin gibi olsun. Birlikte geçirdiğimiz günlerin sevinci bizimle kalsın. Yanıma sadece kımız içtiğim altın tası ve bana sadık olan Konatay adlı hizmetçiyi almama izin ver."

Cengiz Han kabul etti ve muhafızları çağırdı.

O: "Bugün kim nöbet bekliyor?" diye sordu.

Kaktay Noyan: "Ben" diye cevap verdi.

"Eşimi Aybike Begüm'ü sana hediye ediyorum."

Bu sözler ile noyanı bir titreme alıverdi.

Cengiz Han buyururcasına: "Korkma! Ben sadece bir kere ve daima gerçeği konuşurum." dedi.

Han'ın amirane bakışına itaat ederek Aybike Begüm saç örgüleri göğsüne attı. Moğolların şöyle bir âdeti vardı: kadın ere vardığı zaman saçlarını iki eşit kısmına ayırırdı. Bu, artık hayatının yarısı kocasına ait olduğunun anlamına geliyordu. Eğer bir kadın şimdi Aybike Begüm'ün yaptığı gibi davrandıysa o sonsuza dek sevgilisinden ayrıliyordu.

- Korkusuz atamız kötü rüyalardan korkardı... Ne tuhaf... Bir kere bile yılmadan yarım dünyayı fethetti.

Batu Han kederli bir şekilde başını salladı:

- Ne kadar az anlıyorsun oğlum. İnsanın ileride büyük bir hedefi varsa gençlikte ölümünü düşünmüyor. Hayalinin nihayet gerçekleştiği ve yaşlılık yaklaştığı zaman her ka-

lan gün, insan için paha biçilmez oluyor. İnsanlar sadece eksik olduğu şeylerin değerini bilirler.

Ulkaçı, kudretli, korkusuz babasının ölümden korktuğunu birden anladı. Çok korkuyordu. Ona cevap verecek bir şey bulamadı ve kurganın üzerine iç karartıcı, sıkıntılı bir sessizlik çöktü.

Sessizliği bozan Batu Han'dı.

- O: "Dedemden ülkeleri fethetmeyi öğrendik, hükmetmeyi ve onları yönetmeyi ise bizden öğrenmelisiniz. Ancak bu durumda Cengiz Han'ın soyundan gelenler dilleri ayrı ayrı olan ulusları sağlam dizgin altında tutabilecekler ve bütün dünyaya diz çöktürebilecekler." dedi.

- Ulakçı: "Yani dedemiz kimseden bir şey öğrenmiyor muydu? Demek oluyor ki onun yalnız başına açtığı yoldan mı gidiyoruz?" diye sordu.

- Batu kesinlikle: "Evet. Bu yolu o açtı. Şehirleri yıkmak ve yerle bir etmek, ekinleri ve bahçeleri çığneye çığneye berbat etmek bütün toprakları Moğol atları için kocaman bir otlağa dönüştürme amacıyla istiyordu. Bu onun büyük hayaliydi. Onun uğruna Cengiz Han dünyayı kan ile doldurarak kimseye aman vermiyordu. Şehirlerde yaşayanları hor görüyordu. Gerçek insanlar sadece Moğollardır. Onlara bütün dünya ait olmalı, onlar da tek bir kişinin emrinde buyruğunda olmalı. Bu amacın uğruna Cengiz Han bütün Moğol tribünlerini demir eli ile birleştirdi ve yolunda duran herkese karşı amansızdı. Bize de bunu emretti. Dedem birinden eğitim alıyor muydu diye soruyorsun? Evet. Başkalarının tecrübesi hedefe ulaşmakta yardımcı olabildiği takdirde bunu yapmaktan utanmıyor." dedi.

- Onun için değerli olan öğretmen kimdi?

- Çin bilgeleri, ona Cengiz Han gibi yarım dünyayı fetheden İskender-i Zülkarneyn'in < İskender-i Zülkarneyn - Makedonyalı İskender (Büyük İskender) >, savaşlarını nasıl sürdürdüğünü anlatıyorlardı. İskender ordusunda bizde gibi ahuruk yoktu <Ahuruk, ordunun peşinden gelen özel aile kervanıdır.>, ama fethedilen toprakları ona ait olduğunu göstermek için her yeni ülkede kırk yaşına ulaşmış askerleri bırakıyordu. Askerler aile kuruyorlardı, evler inşa ediyorlardı ve İskender'in emrettiği düzenleri kuruyorlardı. Dedemiz bu tecrübeyi benimsedi. Kentleri fethederek o da orada savaşçıları bırakıyordu lakin İskender'den farklı olarak ordunun peşinde atlı araba katarında gelen eşleri ve çocukları ile birlikte. Yeni topraklarda yerleşip temelleşince fethedilen milletlere Moğol kanunları zorunlu kılıyorlardı ve Cengiz Han ile fethedilen alanları Moğol topraklarına dönüştürüyorlardı. Ayrıca... Roma hükümdarları gibi Orda Divanı hümayunu kurdu ve onu "Dokuz Kartalcık" olarak adlandırdı <Dokuz Kartalcık - dokuz değer.>. Cengiz Han kendisi Ordanın çadırı tutan altın sütunu ise kartalcıklar, altında çadırın tonozu olan dokuz gümüş dayanaktır. Divanda layıklardan en layık olanlar yer alıyordu. Onların bilgeliliğini ve yiğitliğini herkes bilirdi. Divanın toplandığı özel günü dışında dokuz kartalcıktan her birinin dünya hükümdarı ile sohbet için kendi günü ve saati vardı. Cengiz Han, akrabalarından hiç birini divana dâhil etmedi. Kendi kanının temsilcisi ondan daha akıllı olmaz diye inanıyordu. Dedemiz, zenginliğe ve şana göre ondan daha aşağıda olan biri ile hiçbir zaman düşmanlık etmiyordu. Böyle bir kişi ona engel oluyor ise noyanların birini itaatsiz katletmekle görevlendiriyordu, çoğu zaman da onu dost yapmaya çalışırdı. Cengiz Han: "Eğer senden daha az soylu olan kişinin üzerinde şiddet uygulamazsan o zaman o seninle düşmanlık değil dostluk kurmaya çalışır." derdi...

Batu silkindi. Keskin gözleri yakıcı bozkır serabında minicik bir noktayı farkettiler. O yanılmış olamazdı. Bu, bunca günler beklediği kurgana dönen kartaldı. Batu Hanın kalbi durur gibi oldu sonra çok hızlı güm güm atmaya başladı. İntikam vakti yaklaşıyordu...

- Ulakçı, Barak'ın hakkında Orda'da ne konuşuluyor? yavaşça dedi.

Oğlu beklenti içinde babasına baktı, fakat Batu Han'ın yüzünde öfke alameti yoktu.

- Ulakçı: "İnsanlar, Barakı kartalın götürdüğünü söylüyorlar... Elâlem, Batu Han ile bütün dünyanın başa çıkamadığını ancak bir kuşun ona bela getirmeye cesaret ettiğini söylüyorlar..." dedi.

Batu'nun benzi attı. Orda'da oğlunun ölümü hakkında gerçeğinin zaten bilindiğini kalbi ile hissediyordu fakat buna inanmak istemiyordu. Demek ki Barakı kartalın götürdüğünü gören yüz savaşçıyı boşuna öldürmeyi emretti, demek ki elâlem doğru diyor: gerçek bir hançerdir ve onu çuvalda saklayamazsın. Birden bir fikir geldi aklına: oğlunun ölümü, belki günahsız akıtan kan için bir cezadır. Bu fikir tutuşuverdi ve gece karanlığına uçan şerare gibi hemen söndü.

- Batu Han, Ulakçı'nın tarafına biraz dönüp: "Sonra..." dedi.

- Elâlem, Barak'ın ölümü, Batu Han'ın büyük dedesinin kanunu ihlal etmeye karar verdiği için Tanrı'nın intikamının olduğunu söylüyorlar.

Batu uzun süre susuyordu.

- Nihayet "Evet, öyle..." dedi.

- Ulakçı'nın gözleri parladı.

Han bunu fark etmemiş sanki.

Barak'ın büyüdüğüne ve benim yerime geçtiğine kadar yaşama dilediğimde hatam yok, Altın Orda Hanı haklı olarak Sartak olmalı ise de... Oğullarımdan hangisi tahtıma çıkacağı fark etmez diye düşünüyordum, yeter ki Orda'nın şanı artsın ve fâni dünya eskisi gibi ürkütücü Moğol kılıcının karşısında titresin... Ve burada ben hata yapmadım... Hatam tam başka bir şeyde...

- Ulakçı sabırsızca: "Nerede?" sordu.

Batu Han, oğlunun sertliğine dikkat etmemiş gibi yaptı. Kırgınlıklar ve öğütler için artık vakit kalmıyordu. Han: "Gelecek ona ait, diye düşündü, oğluma da yarın ona faydalı olacak bir şey anlatmak lazım. Gitme vakti gelmiş olanların hatalarının tekrar etmemeli."

- Benim hatam başka bir şeyde... Biz, Cengiz Han'ın torunları, dedemiz tarafından oluşturulan büyük Moğol hanlığının sürekli büyüdüğünü ve güçlendiğini düşünmeliyiz. Eğer biz Moğolların ruhunun ve Cengiz Han'ın ruhunun Aruah her zaman bizimle olmasını istiyorsak han tahtına fethedilen ülkenin kızından olan oğlunu oturtmamalıyız. - Batu Han bir süre sustu. - Fethedilen ülkeden olan kadının sütü ile emzirilmiş han bir gün babası tarafından fethedilen halkın tarafına geçebilir. Ve bir gün Tanrı Orda'yı yıkmak isterse o zaman yıkılışı tam bundan başlar... Bunu biliyorum, bunu görüyorum... Büyük Cengiz Han'ın ruhunun karşısında hatam onun öğüdünü bozduğumdur ve Barak'a karşı baba sevgisine kapılıp Altın Orda'nın geleceğini düşman kızından doğmuş olan oğluna vermek istediğimdendir. Ama şimdi adalet namında ürkütücü güç kara kartal kılığına girip hatamı düzeltti...

Ulakçı inatla başını eğdi.

- Büyük han Barakın ölümünü adil sayıyorsa o zaman neden... - sustu, baba öfkесinden korkarak ama gene de korkusunu yenip devam ediyordu: - Neden o zaman renkli elbiseleri giyip hunhar kuşun dikkatini çekmeye çalışıyorsunuz?

- Adaletin savunucusu olduğumu kim dedi? - Batu'nun buruşuk yüzündeki cilt gerginleşti, tebessüme benzer bir şey soluk dudaklara dokundu. - Dünyaya iradeni dikte ettirmek istiyorsan adaleti anmamalısın. Bu Cengiz Han'ın toruna layık bir şey değildir. Hükmetmek istiyorsan dünyada gerçek olan tek bir güç var olduğunu ve onu içinde korumak ve evini ısıtan ateş gibi ona sönmeye izin vermemek gerektiğini aklında tutmalısın. Bu gücün adı intikamdır. İntikam duygusunu bilmeyen adam/insan yoğurması kolay kile benzer. Bir şey intikamı alınmamış bırakmamalısın. Düşmanın kim olduğunu da önemli değil: insan olsun, vahşi hayvan olsun, kuş olsun... İntikam alma mahareti azamet ve kuvvet belirtisidir...

Ulağçı rahat bir nefes aldı:

- Affet baba, sesimi yükseltiysem...

- Şu an nasıl konuşacağın umurumda değil... Bugün bu kurgana seni başka bir şey için aldım.

Ulağçı tamamen dikkat kesildi.

- Yakında ben öleceğim, acımasızca söyledi Batu. - Ben olmayacağım günden itibaren Altın Orda tahtına kardeşin Sartak çıkacaktır, senin ise han evinin sahibi olman ve bütün Orda'nın ocağını koruman gerekecektir. Sartak şimdi uzakta, ben de seninle konuşmak istiyorum...

Oğlunun beti benzi attı, gözünü ayırdı.

- Böyle konuşma, büyük han...

- Batu Han yorgunca kendini boşuna yorma..., dedi. - Herkesin bir kaderi vardır, mutlulukta babadan daha değerli ve yakındır. Senin için de... Sana üç görev vermek istiyorum, çünkü kim bilir belki günlerden bir gün sen de Altın Orda sahibi olursun...

Ulağçı'nın yüzüne kanı sıçradı.

- Dinliyorum büyük han...

- Bir gün Mangutau adında bir şakacının Cengiz Han'a ne anlattığını biliyorsun galiba?

Ulağçı hayır anlamına başını salladı.

O zaman dinle. Eski zamanlarda dünyada iki ejderha yaşıyordu. Onların birinin bin başı ve bir kuyruğu, diğеrin ise bir başı ve bin kuyruğu vardı. Günün birinde korkunç bir fırtına patladı ve bozkıra vaktinden önce kış geldi. - Bin başlı ejderha sığınağa girmek istiyordu ama başları nasıl davranacağını tartışmaya başladı. Onlar bir türlü mutabık kalamadılar ve ejderha ölüp gitti. Diğеri, bir başı olan fena havadan vaktinde sığındı ve kurtuldu çünkü bin kuyruğu bir başının isteğine boyun eğdi. Ayaktakımı/avam bin kuyruğa benzer. Tek başı olursa - han, o zaman kimse onu yıkmaz, o da istediğine ulaşır. Cengiz Han'ın torunları ise bin başlı ejderhaya benzer. Eğer onlar birlik olmayı beceremezlerse ve kavgalara tutuşurlarsa o zaman düşmanların elinden hızlı ölümünü bulurlar. Sana ilk görevim: "Bütün Moğol soylarının ve büyük Cengiz Han'ın torunlarının birliğini korumayı başar. Sadece o zaman hep güçlü olacaksınız."

Ulağçı birden hızlıca yanında duran yaya uzandı. Kara kartal kurganın üzerine yavaş yavaş iniyordu.

- Dokunma..., dedi Batu Han.- Şimdilik yaşasın... Madem geldiyse ne için geldiğini de bilir...

Kartal sanki hanın sözleri duymuş gibi yeniden irtifa almaya başladı.

- Batu, gözleri ile kuşu takip etmeye devam ederek İkinci görevini dinle dedi. - Deşt-i Kıpçak'ı Cengiz Han'ın emri ile babam Cuci fethetti. Dedem ona bu toprakları verdi ve onların üzerinde hükmetmeye izin verdi. Deşt-i Kıpçak halklarının bir atasözü vardır: "Akıllı olan hayvanları elde eden değil onları besleyendir." Büyük hanlığını Cengiz Han yüz Moğol soyunu birleştirip ve kırık halkı fethedip kurdu. Biz torunlarıyız ve torun oğullarıyız, Cuci, Çağatay, Ögeday ve Tuli ünlü dört Cihangir oğlunun evlatlarıyız, Karakurum büyük hanlığının sınırlarını açtık ve şanını arttık. Akrabalarım Mengü, Güyük, Ordu, Arık Böke, Algu, Kaydu iyi işler çok yaptı. Ben ise Deşt-i Kıpçak sınırlarını aşтым, iktidarımı Orusutların topraklarına teşmil ettim, Kuzey Kafkasya'yı fethettim ve Macarların başkentine kadar vardım.

Ulakçı babasının hikâyesini ıslıl ıslıl gözleri ile dinliyordu.

- Ateşli ateşli, Ögeday'ın ölümü olmasa siz daha da ileri, Almanların, Frankların topraklarına kadar gidecektiniz... dedi. - Ne yazık ki atanızı döndürmek zorunda kaldınız...

Batu Han yavaşça kahkaha ile güldü. Yüzü yeniden gerildi, elmacık kemikleri keskin bir şekilde belli oldu.

- Demek sen de bunu dönüşümün nedeni olarak görüyorsun? Eğer her şey büyük han Ögeday'ın ölümüne bağlı ise o zaman neden o sırada Bağdat'a kadar varan Hülagû tümenlerini geri çevirmedi? Küçük bir ordunun başına Karakurum'a yola çıktı, büyük kısmı ise onları Ketboğa Noyan'a emanet edip yerinde bıraktı. Ben de böyle yapabildim., Batu durakladı ve geçmiş anılara daldı. Düşünceli düşünceli "Hayır. Böyle bir şey yapamazdım" dedi. - Büyük Ögeday'ın ölümü sadece bahaneydi. Arkadaşlar da düşmanlar da bugüne dek gerçek sebebi bilmiyorlardı. Sebebi ise oldukça farklı...

Ulakçı'nın her tarafı gerildi. Babası ona kimsenin bilmediği bir sırrı açıklayacaktı.

- Peki, sebebi nedir?

Batu Han sorusunu duymamıştı sanki. Tek ona bilindiğini düşünmeye ve aklına getirmeye devam ediyordu.

- Çoğu insanlar Macarların topraklarını fethetmek için İtil'i yürüyerek geçtiğini düşünüyorlar. Yok, rüyamın sınırı orada değildi. Ama önce Macaraları yıkıp onların engin bozkırlarını tümenlerimin istirahat yerine dönüştürmek, ondan sonra Almanlara, Franklara ve diğer Batı'ya uzak yaşayan uluslara saldırmak istiyordum. Hayallerim cüretliydi arzularım ise güçlü. Tümenlerimi, ta Hiung-nu'ların reisi Etil <Etil – Attila, Hunların reisi> tarafından açılmış göçebe fatihlerinin eski yoluna sürdüm. Üzerinden geçmem gereken olan topraklarında birçok ulusun meskun olduğunu biliyordum ve onun için arkadan hain darbesini almamak için Polonya'ya başında Şiban'nın torunu Baydar Sultan ile bir orduyu, Çek Cumhuriyeti'ne büyük Ögeday Han'ın on sekiz yaşındaki torunu Kaydu Sultan'ı, Bulgaristan'a babam Cuci Nogay'dan daha küçük olan torunu gönderdim. Her birine bir tümen verdim. Bu sefer de Orusutlara gittiğimde davrandığım gibi aynısını yaptım: ordunun önünde bu toprakların uluslarına "Büyük Batu Han'a kendi rızanız ile boyun eğin" diyecek büyükelçileri gönderdim. Kimsenin kendi isteği ile Moğol kılıcının altında boynunu eğmeyeceğini biliyordum ama benim için önemli olan bu değildi. Hatırlıyor musun bir gün büyük dedemiz Şığı Hutuç

Noyan'a ne dedi: "Bütün dünyayı görecektir bir göz ol. Bütün dünyayı işitebilecek bir kulak ol." Tam bunun için büyükelçiler gerekliydi. Onlar da beklediğini yaptılar. Artık bilmek istediğini her şey biliyordum. Daha tavuk yılında (1237) Kıpçak hanı Köten benden kırk bin kibitka (üzeri örtülü kızak) ile kaçıp Macar kralı IV. Béla'den sığınma istedi. Birlikte onlar müthiş bir güç olmayı başardı. Ama Cengiz Han'ın ruhu Moğolları bırakmadı. Büyükelçiler, bana Macar zadenin kralın kuvvetlenmesinden korkarak Köten ile aralarını açtığını söyledi. Kader firariler ile acımasızca hesaplaştı: bir gecede Kıpçak savaşçılarından yarısından daha fazlası kesildi, Köten Han öldürüldü, sağ kalanlar ise yolda sivil halk köylerini soyarak ve yakarak Koca Balkan Dağları'na gitti. IV. Béla kötü savaşçı çıktı. Adı bir çobanın gördüğünden daha ileriye görmüyordu. Ona bütün dünyada topraklarına el uzatmaya cesaret edecek bir gücü yokmuş gibi geliyordu ona, onun için de Orusutlar ile ittifakı red etti. Sübedey, Mengü, Güyük, Ordu, Kadan, Baydar, Böri, Peşek, Nogay, Burunday ve Kaydu önderliğin altında yüz elli binlik ordumun Harmankibe topraklarına girdiği zaman Çernigov Knezi Mihail Macar kralına adamlarını gönderdi: kızını oğluna Rostislav'a vermesini rica ediyordu. Hısım olup onlarla birlikte bize karşı çıkabileceklerdi. Fakat IV. Béla bu irtifağa rıza göstermedi. Galitskiy Knezi'ne karşı da aynı şekilde davrandı. Macar kralı, anlaşılan o ki kızının başının altın, arkasının ise gümüşten olduğunu düşünüyordu. – Batu Han muzipçe sırttı. – Ama bunun hepsinde Tanrı'nın isteğini görüyordum. Macarların ve Orusutların arasında birliğin olmamasından daha elverişli ne olabilirdi? Güçlü düşmanlar Almanlar olabilirdi ama dil avcısı tüccarlardan bildiğim gibi Moğol atının toynağının bir gün topraklarına basacağına inanmıyorlardı. Müslüman olmadığımızı bekliyorlardı onun için de bize karşı Arapları bile kullanmayı ümit ediyorlardı. O sırada Almanlar, Orusutların kuzey knezlikleri Novgorod ve Pskov'a sefer için hazırlanmaya başladılar. Macarlara seferim böylece başlıyordu. Cengiz Han'ın vasiyetlerine sadıktık: korkuyu bilmiyorduk, acımayı bilmiyorduk. Kralın yakın çevresi dayanağı olamadı onun için de istediği kadar orduları toplansın, kahraman tümenlerim onları geri püskürtüyordu, yerler de kandan kırmızı oluyordu. Şehir şehir harabeye dönüştürüyordum, yangın yerlerinin siyah dumanı güneşi kapatıyordu. Yaz ortasına ulaşmadan önce Macarların başkenti Estergon'u zapt ettik. On bin asker ve otuz duvar yıkıcı makinaları ile duvarlarını yıktık. Macar savaşçıları ne kadar cesurca dövüşseler de hücumumuz o kadar azgındı ki, kan şehir duvarlarından sel gibi akıyordu. O sırada Baydar, Nogay ve Kaydu komutanlığında Moğol tümenleri Polonya'yı kana buladı. Başarı Ögeday'ın orta oğlu Kadan ile de yaver gidiyordu. Birer birer güney ülkelerini fethetti. Duvar yıkıcı makinaların darbelerinin altında Slovakya'nın kaleleri titriyordu ve çöküyordu. Polonya'yı fethedip başarıdan ve kandan sarhoş Baydar ve Kaydu Tümenlerini doğu Çeklerinin topraklarına sürdü. Burada da kader onlardan yüzünü çevirmiş gibi: her manastırı, her kiliseyi hücumla zapt etmek gerekiyordu. Moğol savaşçıları, kaç düşmanın düştüğünü bilmek için her öldürülenin sağ kulağını kesti. İlerliyorlardı, sayısı da daha az oluyordu. Bunu öğrenince Baydar ve Kaydu'ya durmayı emrettim. Çek Kralı Votslava kırk binlik ordusu ile meydana savaşına girmeden bayrağının altına girdiler. Tam bu sırada ulak Ögeday Han'ın Karakurum'da öldüğü kara haberini getirdi. Ona layık bir halefi seçmek için büyük kurultaya Cengiz Han soyunun tüm temsilcileri gelmeliydi. İşte o zaman tümenlerime İtil'in kıyılarına dönme emri verdim.

- Ulakçı, O zaman orduyu yiğit noyanlarınızdan birine emanet etseydiniz..., diye fısıldadı.

Batu Han uzun süre sustu, yüksek gökte kartalın süzülüşünü izliyordu. Akli buradan

uzaktı. Gençliğinin günlerini, savaşlarından vecd halini sanki yeniden yaşıyormuş gibiydi ve gözünün önünde yangınların alevleri ile sarılmış şehirler duruyordu.

- Han kesin bir ifade ile: “Bunu yapamazdım” dedi.

- Ama neden?..

- Fethettiğimiz topraklar ve memleketler sayısızdı ama aklın sesi beni dikkatli olmaya sevk etti. Bu toprakların, atları geri döndürdüğümüze kadar bize ait olduğunu görüyordum. Bu memleketleri elde ettik ama fethetmedik. Savaşlarda sağ kalan krallar ve çarlar bize bağlılık yemini ettiler ama halk bize itaat etmedi onun için de onlar onun adından konuşmıyordu. Bu sefere çıkarken Macar nehirlerinin vadilerinin Moğol atlarının otlakları olacağını düşünüyordum. Burada biz dinleneceğiz, ileriye batıya yol almak için güç toplayacağız. Ama bu işe yaramadı. Fethedilen topraklarda barış yoktu. Gün geçmiyordu ki ormanlarda saklanan müfrezeler savaşçılara saldırmazın. Kan akınaya devam ediyordu tümenlerim de seyrekleşiyordu. Unutulmaması gereken bir sebep daha vardı...

Batu Han, çoktan unutulmuş zamanları ve olayları hayalinde canlandırıyormuş gibi gözlerini avucu ile kapadı. Ulakçı güç hâl ile sabırsızlığını tutarak babasının tekrar konuşmaya başlamasını bekliyordu. - Sebep Orusut topraklarındaydı... Onlara karşı harekete geçmeden önce büyük dedemin yaptığı gibi yaptım: oraya tüccarları ve casusları gönderdim. Yakın zamanda bilmek istediğimi her şeyi biliyordum: Orusutuların ordusunun nasıl olduğunu da, knezlerinin nasıl yönettiğini de, bu halkın önceden nasıl olduğunu da.

Orusutlar ayrı knezlikler olarak yaşıyorlardı ama tek bir halktı ve hiçbir zaman kimse onları fethetmiyordu. Bazen diğer milletler ile savaşlarda yenik düşüyorlardı ama bir kez bile olsun özgürlüğünü kaybetmediler.

Onları fethetmenin kolay olmayacağını biliyordum. Yanılmadım da. Üç buçuk sene aldı bu. Ve Moğol atlarının toynaklarının altında diğer toprakları atmak için sadece bir sene.

- Ulakçı hararetle: “Ama gene de onları fethettiniz!” dedi.

- Evet. Korkusuz tümenlerimin karşısında dayanamadılar çünkü her knez kendini diğerinden daha güçlü ve daha akıllı sayıyordu. Ufak knezlikleri konuşmayacağım ama Vladimir-Suzdal Knezliği ve Galiçya-Volinya Knezliği iyi geçinirlerdi kim bilir seferimiz nasıl sonlandıracaktı... Ama biz büyük Cengiz Han'ın torunlarıyız ve bizimle Moğol savaş tanrısı Sülde... Galiçya-Volinya Knezliği şehirleri ateşe verip Lehlerin, Macarların ve Oğuzların topraklarına girdik. Sonradan ne olduğunu sana anlattım zaten. Elbette ki malikânelerinde daha uzun zaman dayanabildik ama arkada kalmış Orusutlar da her zaman aklımdaydı. Münhezim intikamı düşler, ben de onu bekliyordum, arkadan vurmasını bekliyordum, çünkü Orusutuların nasıl savaşabildiğini görmüştüm. Deşt-i Kıpçak'ta ve Harezm'de hükmetmek kolaydı çünkü yerli ahalî bizim gibi göçebeydi. Burada ise Macar, Leh ve Bulgar topraklarında her şey başka türlü oluyordu. Bunu hepsini görünce biraz daha geciksem fethedilen memleketlerin halkları birleşirler ise tümenlerimin onları yenemeyeceğini anladım. Arkamda Altın Orda vardı, gücünü, kudreti ve şanı tehlikeye atılamazdı. Sanki korkularımı doğrulamak için Bulgaristan'da ve Moldova'da Nogay'a karşı isyan başladı. Ögeday'ın öldüğü zaman orduma Deşt-i Kıpçak'a dönmeyi emrettim.

- Ulakçı: “Demek oluyor ki bütün Doğu'yu korkuya düşürmüş Moğol kılıcı diğer ulusları korkutmadı mı? diye sordu.

Batu Han şaşkınlık ile oğluna baktı:

- Bizden bütün Doğu'nun korktuğunu kim söyledi sana? Evet, Moğol savaşçısı zalimliği ile fethedilen ulusları dehşete düşürüyordu ama zaman geçiyordu ve köleciliğe ölümü tercih edenler çıkıyordu. Fethedilen devletlerin hükümdarları, knezleri, zadeğânı bize itaat etti. Bunu da halkına yaptırmayı çalışıyorlardı ama eski savaşçıların hikâyelerinden ayaktakımının şehirlerini ve köylerini nasıl savunduğunu biliyosun. Her yerde böyleydi: Harezm'de ve Rus'ta, Deşt-i Kıpçak'ta ve Kafkasyada. - Batu Ulakçı'nın gözlerine baktı. - Kıpçak Boşpan Batır hakkında duymuşsundur her halde? Cüretinde sınır tanımazdı. Bizden nefret eden yiğitleri ile birlikte Moğol müfrezelerine saldırdı ve hayvanları kaçırdı. Orda'da büyük fesat çıkardı. O zaman Mengü'ya ordunun lüzum gördüğü sayısını almasını ve bana Boşpan'ı ölü veya diri ulaştırmasını emrettim. Mengü iki yüz yelken gemisini donattı. İtil'i ağzından pınarbaşlarına kadar geçti ve sonunda savaşçıları itaatsiz Batır'ı tuttu. Mengü: "Başını eğ! Dizini çök", diye emretti. Boşpan: "Deve değilim ben ki dizime geleyim, başım da düşmanların karşısından eğilmez", diye cevap verdi. Böyle bir cüret ile kudurmuş Noyanların biri Batır'ı ikiye kesti. Tüm yiğitlerini koyunları gibi boğazladılar. Boşpan öldürülmüştü ama ben biliyorum: eskisi gibi çoğunun gönüllerinde isyan kıvılcımı yanıyor. Şimdi de tekrar Orusutlara dönelim. Birleşmeyi başarırlarsa, bir sıraya dururlarsa o zaman ne yapabileceğini göürsün! Şu anda gücü birbirinden kopuk ama korku yok artık. Bizim tarafımızdan yakılan Ryazan'dan Yevpatiy Kolovrat'ı hatırlıyorum. Onu ölü görmüştüm... Vaktinde etrafında bin yedi yüz savaşçı topladı. Onlar farklı knezliklerden giderilmemiş intikam hırsları ile geldiler, cesur ve hızlı parsılara benzerdi. Binlerce askerlerim Orusutların karla örtülü ormanlarda kaldı. Moğollar Yevpatiy Kolovrat ve adamlarının hakkında efsaneyi yazmışlar. Orusutların kanatlarının, her savaşçısının ise yüz asker ile dövüşme kabiliyetinin olduğunu anlatıyordu. Bu böyleydi... Ülkeyi fethedip halkını yeneceğine inanma. Uyanık ol. Daha kısa bir süre önce Çernigov Knezi Andrey ordumuz için atları vermek istemeyip onları başka bir yere sürdü. Suçu ispatlanamadı ama ben knezlerden hiç biri böyle davranmaya cüret etmesin diye onu ölene kadar çubuklar ile dövmeyi emrettim. Galiçia Knezi Daniel Romanoviç ise... Boyarlar Moğollara yardım etmeye karar verdiği için atalardan kalma mal varlığını talan etti, topraklarını aldı kendileri ise haşarı atların kuyruklarına başladı... Fethedilen topraklar kazandaki su gibi kaynıyorlar... Tver'deki isyan, Boyan ve Jeku komutanlığında İtil kıyıları boyunca göç eden Bulgarların arasındaki memnuniyetsizlik... On bin Moğol savaşçı ayaklanmış Buhara'yı itaate getirirken başlarını verdiler. Sen hatırlamıyorsun, o zaman dünyada yoktun... Ama böyle bir şey oldu ki askerlerim Kafkasya Lezgilerinin ve Çerkeslerinin boyunlarını eğdiremeyip geri çekilmek zorunda kaldı... Zor zamanda Altın Orda'yı yönetmek için kalıyorsunuz evlatlarım. Orda güçlü, büyük ama mülkiyetindeki toprakları huzursuzdur. Açık zihne ve demir ele ihtiyacı var... Şimdi söyle: düşmanlar ile çevrili olup başka türlü davranabilir miydim? Tek ben ve bana en sadık olan noyanlar fethedilmiş toprakların tutamayacağımızı anlıyorlardı. Düşman her yerdedi. Kadınlar bile savaşçı olup korkusuzca ölüme gidiyorlardı. Görünüşe göre Macarlar bozguna uğramıştı, şehirleri yakılmıştı, ekili tarlaları da çiğnenmişti ama Moğol kılıcından kurtulmayı başaran savaşçılar, esnaf, ekinciler aklını kaybetmiş ve sanki hayata değer vermekten vazgeçmiş gibiydi. Hayaletler gibi orman girilemeyen yerlerinden çıkarlardı intikamını alıp hiçbir iz bırakmadan kaybolurlardı. Lanka adlı bir kız tarafından yönetilen bir müfreze başınıza çok bela getirdi. Moğollar ona Kuralay güzeli derlerdi. Bu, Çernhaze şehrinin altındaydı. En iyi Sübedey Bahadır Noyanımı bu müfreze ile mücadele etmekle görev-

lendirdim. Sübedey'i tilki gibi kurnaz ve akıllı, kaplan gibi gözü pek ve hunhar biliyordum. Tümenleri Lanka'nın savaşçıları kuşattı o da ellerimize düşmemek için Moğol ciritlerine atladı. Sübedey Bahadır bana kellesini getirdi. Lanka ölü bile gerçekten çok güzeldi. O zaman böyle bir kadının korkusuz bir bahadırı doğurabileceğini düşündüm ama savaş savaştır ve düşman düşmandır... Güvenilir insanlar, Altın Orda'nın gücünü değerlendirip fethedilen ve Moğol kılıcı değmemiş olan devletler bizimle mücadele etmek için ittifak görüşmeleri yapmaya başladı. Şimdi anladın mı Ögeday'ın ölümünden yararlanıp tümenleri neden geri çevirdim?

- Evet, dedi Ulakçı. - Ama ikinci görevimi söylemeyi unuttunuz...

- Batu Han: "Hayır." diye itiraz etti. - Altın Orda tahtı ait olan kişi her şeyi son saatine kadar aklında tutmalı.

Ulakçı farketti: babası süzülen kartalı dikkatle izliyor, ölümün sönük sisi ile bürümüş gözlerinde de bazen kuşun haşmetli uçuşu ile hayranlık kıvılcımları tutuşuyor.

- Şimdi, dedi Batu, - şimdi ikinci görevini söyleyeceğim. Hatırlıyor musun, Kıpçak atasözünü söylemiştim: "Hayvanları elde eden değil onları yetiştiren akıllıdır." İşte, düşmana saldıran ve onu yenen değil ondan itaat elde eden ve ona ustalıklı itaat gem dizgini atan akıllıdır. İkinci görevin: "Fethedilen düşman halkın olmalı. Sonuna kadar onu kendine ait etmeyi başlar."

Ulakçı'nın içinde birdenbire bir cüret uyandı, babasına şimdi konuştuğunu o zaman neden yapmadığını sormak istedi ama hanın daha her şeyi söylemediğini fark etti. Batu oğlunun ne düşündüğünü anladı:

- Kendim neden öyle davranmadığımı mı sormak istiyorsun? Bunu yapmalıydım ve yapabildiğim kadar yapıyordum. O kadar ulus ve memleket fethedildi. Babam Cuci o Cengiz Han'ın verdiği dört bin Moğol savaşçı ile bunu yapabilir miydi ki? Seferlerime Karakurum'dan askerler katılırdı ama onlar ile hiçbir zaman Altın Orda'yı kurmazdım. Ömür boyu fethedilen halkların gücünü kendi gücüne dönüştürmeyi çalışıyordum. Bunu Maverainnehir'de <Ceyhun (Amu Derya) ve Seyhun (Siri Derya) nehirleri arasında kalan tarihi bölge.> ve Horasan'da, Harezm'de ve Deşt-i Kıpçak'ta yapmayı başardım. Diğer sayısı daha az olan birçok halkın erkekleri de askerlerim oldu. Bugün bütün Altın Orda onlara dayanıyor. Onlara kendi noyanlarımı verdim, onlar da Moğollara benzer oldu.

- Belki onlara benzemeye başlayan biziz? Ataların topraklarından o kadar uzaklaştık ki...

- Batu Han düşünceli düşünceli: "Belki..." diye kabul etti. - Derinlik içine çeker... Onlar çok... Ama Altın Orda'nın sahipleri biz Moğollar kalıyoruz, elimiz de dizginleri hala sıkıca tutuyor. Böyle devam edene kadar, iyi işler ile veya korku ile onları istediğimiz yere geçmelerini zorlarız. Zafer için güç ve silah, yönetme için kurnazlık ve maharet lazım. Kıpçaklar şunu boşuna iddia etmiyorlar ki: "Yumuşakça konuşursan yılanı bile deliğinden dışarıya çıkıncaya ikna edebilirsin. Kaba konuşmaya başlarsan Müslüman bile kendi dininden vazgeçer". Zorlamayı yumuşaklık ile düzlemeyi bil o zaman fethedilen ülke güç ile alınmış kadın karın olduğu gibi itaatlı olur. Üçüncü görevin ikinciden çıkıyor.

Ulakçı başını eğdi.

- Dinliyorum büyük han...

- Orusutlara karşı harekete geçmeden önce Moğollar, İbir Sibir'e, Kuzey Çin'e ve Orta

Asya'ya, Kıpçak steplerine ve Kafkasya'ya karşı savaş ile gitti. Dünya kuruluhi beri, büyük Cengiz Han'ın yolunda karşılaşmış olduğu halklara karşı gösterdiği zalimlik görmedi. Yiğit askerleri kimseye acıımıyordu. Düşman herkes sanılıyordu: kadınlar, yaşlılar, çocuklar. Hiçbir canlıya merhamet ediliyordu. Dedem amansızdı.

Ama her şey başka türlü olsaydı bozkır ve dağ kocaman alanlarında dağıtılmış sayısız Moğol kabileleri birleştirebilir miydi, arasındaki yüzyıllar süren düşmanlığın kökünü kazıp onları erki sınırsız ve özgür tek bir millete dönüştürebilir miydi bilmiyorum. Torunlar Cengiz Han'ın yaptığını hiçbir zaman unutmazlar. Biz de torunları her şeyde dedemize benzemek isterdik: biz yıkardık, yakardık, öldürürdük. Kurt yavrusu ona sürde öğretileni yapmadan duramaz.

Batu Han durakladı, yorgun argın gözlerini kapadı. Onun için konuşmak zordu. Hastalıktan basılmış göğüs hızlı ve kesik kesik solumadan kısılarak silkeniyordu. Niha-yet zayıflık ile baş edip şöyle söyledi:

- Sana sıradaki görevini söylemeden önce uzun konuşuyorum. Uzaktan başlıyorum çünkü deneyiminin kaynaklarını bil istiyorum. Bilge sözler sadece deneyim ile doğrulandığı zaman kalbe düşer. İşte sonrasını dinle. Tavşan yılında (1219) Cengiz Han'ın cesur Cebe ve Sübedey Noyanları Azerbaycan'ı ve Gurcistan'ı kana boğup, bu devletlerin gökyüzünü yangın yerlerinin ateşi ile aydınlatıp Kafkasya dağlarının eteklerinde yatan dağ boğazlarından bozkırlara çıktı. Burada Moğol tümenlerinin yolunu Alan ve Kıpçak kabileleri kesti. Cebe ve Sübedey hileye başvurdu. Kıpçaklara büyükelçileri gönderip onlara söyle demeyi buyurdular: "Sizinle kan kardeşleriyiz. Moğollar da siz de göçebesiniz. Alanlardan çekilin biz de size dokunmayacağız." Kıpçaklar dinledi ve Alanlara ihanet edip gitti. Tümenlerimiz Alan ordusunu yeryüzünden silip süpürdü sonra Kıpçaklara yetişip onlara kanlı kıyım düzenlediler. Deşt-i Kıpçak engin bozkırlarına yol açılmıştı. Bu toprakların hakkında Babam Cuci şunu dedi: "hava burada güzel kokuyu saçıyor, su bal gibi tatlı, sulu çimen ise atı başı ile gizler." Kıpçakların bölük müfrezelerini bozkırın güney sınırlarında takip ederek Moğollar ilk defa Orusutlar ile karşılaştı. O zamanlar Orusutlar ve Kıpçaklar sağlam bir ittifak içindeydi. Bozkır sakinleri, çoğu zaman Orusut kızları, knezler ise Kıpçak kızları ile evlenirlerdi. Korkudan titreyen Köten Han damadına Galiçia Knezi Mstislav Udaly'ya sadık adamını aşağıdaki sözler ile gönderdi: "Bugün Moğollar bizden bozkırlarımızı aldı ama yarın şehirlerinizi alacaklar." Köten Mstislav'dan yardım istiyordu. Harmankibe'de savaş kurulu için Orusut Knezleri toplandı. Onlar bizi tanımıyorlardı, gücümüzü bilmiyorlardı. Knezler Köten'in ricasını duydular ve bize karşı harekete geçmeyi karar verdiler. Ama onlar orduyu toplamadan önce kurnaz Sübedey Orusutların planlarını zaten biliyordu. O zaman o ilk savaşın arifesinde davrandığı gibi davranmaya karar verdi. Knezlere ulaşı gönderdi: "Sizinle değil Kıpçaklarla dövüşmek niyetliyiz. Onlar çok kez topraklarınıza akınlar düzenlediler. Onlar sizin ve bizim düşmanlarımızdır. Kıpçaklardan intikam almak için bize engel olmayın." Ama Orusutuların knezleri bu hileye kanmadı. Kortuk ada yakınındaki silahlı güçler (Druzhina) <Kortuk ada - Khortytsia> Dinyeper'dan geçip Kıpçaklar ile birleştirdiler. İlk savaş başarısızmış gibiydi Moğollar için. Cebe ve Sübedey geri çekildiler. Orusutlar ve Kıpçaklar peşine düştüler, ama yorgunluk bilmeyen Moğol süvarisi kolaylıkla gitti onlardan. Sekizinci gün Cebe ve Sübedey tümenlerini Kalka nehri yakınında durdurdular. Burada da gerçekleşti efsanelerin anlattığı savaş. Büyük Cengiz Han'ın savaşçıları mağlup ettiler çünkü şuunu biliyorlardı: geri çekilecek bir yer yok, arakada dost olmayan halklar ile harabe topraklar. Üstelik sayımız çoktu ve biz birdik. Orusut ordusunda ise knezlerin arasında kavgalar yatışmıyordu, Kıpçak savaşçıların da

Moğolların onlara düzenlediği hunharca kıyımı hala aklındaydı. Köten Han, ordunun kalan kısmı ile Macar topraklarına kaçtı. Orusut silahlı güçlerinden sadece on savaşçısının biri Knezliğine döndü. Sadece Harmankibe şehri bu savaşta on bin ekrek kaybetti. Zaferinden sarhoş Cebe ve Sübedey tümenlerini İtil Bulgarlarına sürdü. Ama onlar açık savaşa baskınları ve pusuları tercih ederek onu kabul etmediler. Sayısız savaşlardan yorgun düşmüş Moğollar bir gün yeniden İtil kıyılarına dönmek için geri çekilmek zorundaydı. Zekinin kurnazlığı, sıcak kırmızı kömürlerin üzerinde yürümekte değil, onlara sadece sıcaklığı düştüğü anda basmaktadır. Daha önceden Cuci Maveräünnehir'in bir kısmına ve Kıpçak bozkırlarının doğu topraklarına sahip oldu. Şimdi bütün Deşt-i Kıpçak Moğollara aitti. Cengiz Han'ın dokuz kuyruklu beyaz bayrağı batı sınırlarında temelli yerleşiklik kazandı. Cuci Han bilgeydi. Bu toprakları ebedi olarak kendi malını yapmak istedi. Cuci Sarı Keñgir nehrin kıyılarında karargâhını kurup gereği yokken Kıpçakları yok etmeyi bıraktı. Cengiz Han'ın diğer oğlu Çağatay fethedilen halkları insafsızca kılıcından geçiriyordu ise Cuci sülüğe benzerdi: acıtmadan fethedilenlerin kanı emmiyordu. Çağatay'ın Otrar'ı, Buhara'yı, Semerkant'ı yerle bir ettiğini, döktüğü kan derelerini görmüş Kıpçaklar, kendi hâkiminin karşısında onun bilge ve adil olduğunu sayarak saygı ile eğilmeye başladılar. Hile ile kandırılmış halk direniş güçlerini kaybetti. Büyük başını taşlara vurup bayılmış balığa benzerdi. Kıpçaklar gitgide alışıyordu Moğollara. Cengiz Han, Cuci'nin yaptığını öğrenince oğlunu anlamadı. Hilesi, Dünya Sarsıtıcısına güçsüzlük gibi geldi. Ateş ve kılıç ile hükmetmeye alışık, Cuci'nin işlerini vasiyetlerine bir aykırılık olarak algıladı. Söylentiye göre Cengiz Han oğlunu öldürmeyi emretti. Bunun doğru olup olmadığını hala bilmiyorum. Ama bu doğru olabilir. Onun tarafından kurulmuş Moğol devletinin azameti için Cengiz Han hiç kimseye acımazdı. Cuci öldü ama yaptığı artık değiştirilemezdi. Bize daha kısa bir süre önce düşman olan şimdi ise bizden pek çok şey edinmiş halkı Moğolları bıraktı. Babasının ölümünden sonra Dünya Sarsıtıcısı Cuci'ye ait olan topraklarını iki kısmına böldü. Harezmi ve bütün Deşt-i Kıpçak'ı bana verdi, sık ormanlar ile kaplanmış, sayısız nehirler ve göller ile kocaman diyardı İbir Sibir'i ise büyük ağabeyim Ordu'ya ait oldu. Benim yardımım ile ağabey on yıl sonra han karargâhı olarak Şangi Tara şehrini ilan etti ve Mavi Orda'yı düzenledi, ben ise Beyaz Orda'nın namağlup sancağını kaldırdım...

Gün öliyordu. Güneş yeryüzünün kenarına iniyordu ve mavi pus bozkır uzakları kaplıyordu. Büyük İtil'in yüzeyi altın ve kan ile oynaşıyordu ve Orda'nın başkenti Saray'ın altın çatıları gün batımı güneşinin altında sıcaklıkla yanıyordu.

- Bizim Beyaz Orda'mız Altın Orda'ta dönüştü..., sessizliği bozdu Ulkaçı.

Batu Han başı ile işaret etti:

- Evet. Orusutlar ona Altın Orda derler. Sadece Doğu halkları Kıpçaklar, Bulgarlar onu hala Beyaz sayıyorlar. Ben kendim ikinci adını beğeniyorum... Onu duyduğum an bana devlete büyük Cengiz Han'ın kutsal dokuz kuyruklu beyaz Sülde'nin <Sülde - sancak (Moğol).> aksi düşünyormuş gibi geliyor. Bu da çok güzel. . Altın olduğu yerde de yakınında her zaman ihanet ve hainlik vardır. Bu her zaman böyleydi. Bazen Ordu'na Beyaz demekten korkarım çünkü bana bu sözcük kötülüğe ve nefrete neden olur gibi görünüyor bana... Ve ölüm... Ulakçı biliyordu: Moğol Noyanları da, sıradan savaşçılar da kötü ruhlara inanıyorlar, kehanetlere ve önsezilere inanıyorlar, ama bunun, yüzünde hiçbir zaman kimse şüpheli ve korkuyu görmemiş babası büyük Batu Han ile hiçbir ilgisi yokmuş gibi görünüyordu ona. O da inanıyormuş...

- At yılında (1235), yeniden konuşmaya başladı Han, Moğollar bütün Kafkasya'yı

kendi egemenliğine tabi kıldı, İtil Bulgarlarını bozguna uğrattı, Başkurt, Mordvin topraklarını itaata getirdi ve aşağı Dinyeper ve İtil bölgelerine ele geçirdi. Büyük kurultayda Moğol tümenlerinin ileri batıya Orusut topraklarına sürülmesine karar verilmiştir. Laşkarkarşı <Laşkarkarşı – sefer reisi.> olarak ben tayin edilmiştim. Kurultay kararına göre Cengiz Han soyunun her dalı sefere katılmak üzere birer oğul ve mevcut her on savaşçıdan ikişer savaşçı tahsis etmeliydi. Yüz kırık bin savaşçı sancağımın altına toplandı. Cengiz Han'ın torunlarından bana tümenleri ile birlikte Ordu, Güyük, Bori, Baidar, kadan ve Kaydu katıldı. Tam bir yıl sonra sefere çıktık, daha bir yıl sonra da Orusut topraklarına girdik. . .

Batu Han düşünceye daldı. Geçmişin görüntüleri önünde geçiyordu. Bir an için yanında oğlu oturduğunu ve devamını beklediğini unuttu.

- Mutlu günlerdi, birden kısık bir sesle söyledi o. Geçtiğimiz yer fethedilenlerin göz yaşlarından tuzlu oluyordu, rüzgâr ise kan kokuyordu. Sefere başlarken ordumu böldüm. Bir dalı İtil'i geçip Suzdal'a harekete geçti, öbürü ise Ryazan tarafında katı, üçüncüsünün ise Voronej Knezliği'ni zaptetmesi gerekiyordu. Üç yıllık bir sürede güney ve doğu Orusut topraklarını ele geçirdik. Harabede en büyük şehirleri bulunuyordu: Harmankebe, Ryazan, Voronej, Vladimir, Suzdal, Çernigov... Fethedilmemiş sadece Novgorod ve Pskov kaldı. Ormanlar ve bataklıklar yolumuzu kesip oraya duvar yıkıcı araçlarını ulaştırmaya imkân vermediler. Bu toprakların ele geçirilmesinden vazgeçmedim ama önce tümenlerime istirahat vermeye karar verdim çünkü zaferimiz kolay olmadı. Ele geçirilmemiş bazı kalaler kaldı. Smolensk te bize itaat etmedi. Ve biz Cengiz Han'ın bizi bu gibi durumlarda nasıl davranacağımızı öğrettiği gibi davrandık. Zaman gelir ve bu şehir her tarafı çevrili gene de bizim olacağımızı bilerek ondan uzak durduk. Ordumda köle ihtiyar Rumey vardı. Bana sonradan onun sefer hakkında gizlice notları aldığını söyledi. İşte bu Rumey'in ne yazdığını dinle: "Bu kadar cinayet işlemiş Moğol savaşçıların kalbi nasıl dayanabilirdi? Ordunun yolu cesetler ile kaplıydı. Moğolları tapınakları yakarlardı, canlı herşeyi yok ederlerdi..."

Batu Han yavaşça güldü. Yüzü kırışmış, gözleri ağır göz kapaklarının altında saklandı:

- Moğol savaşçıların kalbi nasıl dayanabilirdi?.. Kana açtık ise ve başkaların topraklarına neden gittiğimizi bilmiyorduk ise neden dayanmasın? Zafere giden yol her ne kadar zalim olsa da her zaman doğru yoldur. Diğerlerin tapınakları bize ne için gerek? Kendi tanrılarımız var ve onlar bize kazanmaya yardım ediyorlar. Başkaların enginlik olmayan ve geniş duvarları sakinlerini cüretkârlar ve güçlülerden kurtaramayan şehirleri bize ne için gerek? Büyük Cengiz Han şöyle öğretiyordu: tüm halklar Moğolların yaşadığı gibi yaşamalı çünkü bizim âdetlerimiz ve törelerimizden daha iyisi yoktur. İnsanlar vahşi hayvanlar gibi özgürlüğü bilmeli, Tanrı'nın ve yerin emrettiği gibi yaşamalı ve hâkimi olmak için yaratılmış olan tek bir kişiye itaat etmelidir. Evet. Büyük dedemiz böyle öğretiyordu... İşte seferimizi bitirdiğimiz ve vatanımıza dönmeden önce büyük bayrama toplandığımız zaman benim ve Güyük'ün arasında düşmanlık başladı. Babası Ögeday büyük han ama o kendisi tıfırcı ve hasetlidir. Kahramanlıklar ve şan her zaman yanından geçiyordu çünkü ister akıl olsun ister cesaret onun ayrıncı niteliği değildi. Bayramda, ben, bütün ordunun reisi olarak şarap tasını ilk kaldırmalıyım. İşte o zaman haset ile eziyet çeken Güyük ve Bori konuşmaya başladı: "Batu bizden evvel nutuk söylebilir mi ki ve şarap içebilir mi ki? Onun ve tüm sakallı karıları yere düşürüp iyice ayaklar ile çiğneyip ezme vakti gelmedi mi? Neyin ne olduğunu bilsinler!" Bu ikinin tarafında Cengiz Han'a hizmette büyük yararlıklar göstermiş olan Yeloçidey Noyan'ın

oğlu Argusun da söz aldı. Görüyor musun oğlum büyük Cengiz Han'ın torunları nasıl oluyormuş? Düşmana karşı biz birlikte gidiyoruz ama şanı ve başarıyı paylaşma vakti gelince herkes sadece kendini düşünüyor ve bunun için herşeye hazırdır. Ben bilgece davranıp onlara kötü bir şey yapmadım. Sonra babaları Ögeday ve Çağatay Güyük'ü ve Bori'yi sert bir şekilde cezalandırdılar. Argusun da payını aldı. Fakat... Gözlerin daima kesin olsun... Bunu sana gelecek için anlattım şimdi ise konuşmaya yeter çünkü bazıları artık bu dünyayı terk etti. İyi de kötü de onlar ile birlikte gitti...

Bu sefer Batu Han uzun bir süre için sustu, Ulkaçı ise sessizliğini bozmaya cesaret edemedi. Babasının yüzünün her zamankinden daha da çok sivrileştiğini, gözlerinin ise akşam gökyüzündeki süzülen kartalı ayrılmadan izlediğini görüyordu.

Ürkütücü hanın aklına birden Kırım'da tutulan ihtiyar bir denizci ve uzak ülkeler hakkında hikâyesi geldi. İhtiyar anlatıyordu ki gemide biri ölecek ise yamyam köpek-balıkları bunu hissediyordur ve avına ulaşana kadar rahat bırakmıyorlar. Birden böyle bir fikir geldi ki kara kartal bunca gün gelmiyordu çünkü biliyordu Batu'nun vakti daha dolmadı. Bugün ise... Bunun için yani ne de olsa o son saatinin geldiği için ta geceye kadar uçmuyor ve saldırmaya çalışmıyor olmasın mı? Belki bu ondan oğlunu almış uğursuz kuş ölümün yaklaştığını hissediyor...

Yüreği acıdan ürperdi. Hayır! Böyle olmamalı! Sadece kuzgun leş ile beslenir ama bu kartal... Avını canlı alır... Bunun gerçekleştiği zaman gücü yetsin de...

Batu Han derin derin içini çekip çevresine baktı. Çok güzeldi akşam toprağı, mavimsi kır bir pus ile kaplanmış uzaklık ta esrarengiz görünüyordu ve kendisine çağırıyordu.

Han yerin güzelliğini nadir fark ettiğini düşündü. Her zaman ve her yerde aklı fikri düşmanlara karşı zafer, dünya fethi hayalindeydi. Bir de birinin eli tahtına uzanmasından korkardı...

Nihayet Ulakçı sessizliğe dayanamadı:

- Baba siz Cengiz Han'ın şanı artmışsınız. O kadar çok iyi şey yapmışsınız...

Batu Han ürperip oğluna baktı:

- İyi şey mi diyorsun? İnsanları öldürerek, şehirleri yakarak iyi mi yapıyordum?.. Ben, o kadar memleket ve ulus zalimliğim ile şahlandırmış..., Han sustu. Ve birden güz suyu gibi sönük su gibi gözlerinde alev aksileri dört dönmeye başladı., Haklısın, dedi Batu sert bir biçimde., İşediğim iyi bir fiildir. O Tanrı'nın memnun eder. Büyük dede ile kurulmuş hanlığı memnun eder. Fiillerim onun ve bütün evrendeki Moğolların şöhretini kazandırdı. Ve madem böyle ise demek ki bu iyiliktir... Sana çok az diyeceğim kaldı. Sözüm ömrüm gibi de sonuna geliyor... Yakında ağabeyin Sartak Altın Orda tahtına çıkacaktır... Benim isteğim ile o Aleksandr Nevski Novgorod Knezi ile Anda <Anda - kan kardeş.> oldu. Şimdi o Orusutların en güçlü knezidir. O cesur, yürekli ve başkalarına erişilmez olanı görmeyi bilir. Ona Tanrı teveccüh gösteriyor ve onu diğerleri dinliyor. Onları neden kan kardeş yaptığımı sorarsın? Ben söyleyeceğim. Orusutlara karşı seferden sonra Güyük ile düşman olduk ve Karakurum'da babasının tahtına çıktığı zaman benimle hesabını görmek istedi. Elinin altında yüz bin mert Moğol savaşıdan fazlası vardı. O zaman, iki ateş arasına düşünce, Orusut Knezlerinin kendime karşı gazez uyandırmamak gerektiğini anladım. Güç ile fethedilmiş onlar sadece Altın Orda'ya vuracağı zamanı bekliyorlardı. Cebe ile Sübedey'in Orusutlara karşı harekete geçtiği zaman Aleksandr Nevski de aynı duruma düşmüştü. Novgorod'a ve Pskov'a bir yandan tümenlerimiz diğer yandan Livonia nişanının haçlıları tehdit edi-

yorlardı. Almanlar, Baltık Denizi yakınındaki ormanlarında yaşayan halkları fethettiler, aynı şeyi de Orusutlara yapmak istiyorlardı. Ancak öyle oldu ki Aleksandr onları Neva Nehri'nde yenilgiye uğrattı, bizim tümenlerimiz ise Legnica şehri yakınında Leh Knezi ile tutulan Leh ve Alman gönüllü milis erleri ve Alman şövalyeleri bozdular. Bir yıl sonra Almanlar tekrar Novgorod'a ve Pskov'a karşı harekete geçti ve yeniden Peipus Gölü savaşında zafer Aleksandr'ın oldu. Dövülmüş dövüşmekten vazgeçmez. Haçlılar Orusut sınırlarında duruyorlardı ve Novgorod Knezleri yardımı aramak zorunda kaldı. Tanıdığın düşman tanımadığın dosttan yeğdir. O yıllarda Orusut Knezliklerine seferleri artık durdurup onları haraca bağladık, Almanlar ise Orusutları köle yapmak ile tehdit ediyorlardı. Aleksandr Nevski babası Yaroslav Knezi Karakurum'a Güyük Han'a yardım almak ümidiyle görüşmeler için yola koyuldu. Güyük'ün uzak görüşlülük diye bir ayrıncı niteliğinin olmadığını söylemiştim. Knez maiyet erkânı Boyarlarından birinin curnasına göre Turakine Hatun Ögeday'ın duldu Yaroslav'ı göndermeyi emretmişti. İşte o zaman iki oğlu Aleksandr Nevski ve Andrey Yaroslavoviç Orda'ya geldi. Bu ittifak bana yararlıydı. Sartak Aleksandr'ın andası oldu.

- Sartak Hristiyanlığı kabul etti..., olumsuz bir biçimde dedi Ulakçı.

- Din nedir? Halkı yönetmekte ve onu dizgin altında tutmakta yardım eden bir araçtır. Dinin sana hanlığın kudretini korumaya ve artmaya yardım ettiğini görüyorsan gerekli olanı kabul et. Büyük dedemiz bilgeydi. O diyordu: "Kimin daha büyük olduğunu Allah'ın mı yoksa Hristiyan Tanrısının mı ben bilmiyorum. Ama onlar gerçekten büyük ise o zaman ikisi de bana yardım etsin." Sartak'ın Hristiyan olmasına Berke'nin Müslümanlık'ı kabul etmesine ise karşı değilim. Öyle olsun. Ben başka şeyden korkuyorum. Fazla uzak bir birinde bu dinler ve eğer oğullar onların fazla gayretli takipçileri olurlarsa ve onları ne için kabul ettiklerini önemlisini unuturlarsa arasında düşmanlık başlayabilir. Bu Orda'yı zayıflatır...

- Baba, böyle bir şey olabilir mi?, endişe ile sordu Ulakçı.

- Evet. Ama olmamalıdır. Din tahtın yanında sadece vezir olarak olmalıdır. Orda'yı Sartak yönetecektir. Tanrı, Karakurum'da bizim yardımımız olmadan beyaz koşmada kaldırılmış Mengü'nün canını koruduğu takdirde öyle olur. Tahta oturmak bir, devleti yönetmek başka. Bizim dedemiz Cengiz Han dünyayı fethetmeyi hazırlanırken üç şeye inanıyordu. Birincisi: tek güçlü eller yüz Moğol kabilesini birleştirebilir, tümenlerini sürülen ülkeler ise hiçbir zaman arasında anlaşmazlar. İkincisi: Moğollardan daha güçlü ve daha cesur savaşçı yok bütün dünyada ve hiçbir halk onlara karşı göğüs germez. Üçüncüsü ise: bütün evrende kendisinden daha bilge bir hükümdar yoktur, öbürleri ise sadece ayaklarındaki küllerdir. Cengiz Han kendisinin söylediğine ne kadar inandığını bilmiyorum. Çoğu kez bozkır kurdu gibi kurnazdı ve başkalar inansın diye sözler söylüyordu. Ama hem dostlar hem düşmanlar, sayıca az bir halk olan Moğolların bütün Asya'yı, Çin'i ve yüzlerce başka ulusları nasıl fethetmeyi başardığını tam olarak hala anlayamıyorlar. Bazırları, bunu, savaşları, önce kimse yapmamış bir biçimde sürdürme beceri ile öbürleri ise Cengiz han ordusunda düzenlenmiş demir düzeni ile açıklıyorlar. Galiba bu doğrudur. Moğollar, sayısı onlardan aşkın olan yılmaz Orusutları ve Gucıyanları başka türlü yenebilir miydi ki? Bunun üzerinde uzun süre düşünüyordum ama gene de zaferlerimizin en önemli sebebi büyük Cengiz Han'ın ürkütücü kılıcı işaret ettiği ülkelerin bizim ile savaşa hazır olmadıklarıdır. Biz gençlik ve Tanrı bize tüm Moğol kabilelerini tek bir yumruğa toplamayı başaran bir kişiyi gönderdi. O hedefi belirtti ve zalimliği savaşının esas onuruna dönüştürdü. Cengiz Han'ın gözü çevrik olan ülkeler ise uzun zaman önce kurulmuştur, içinde de iktidarı isteyen ama yönetmeyi

bilmeyen çok kişi vardı. Hırgürü, çekişme ve nifak sokmaya çalışıyordu. Yeni devletin daima genç kaplanı andırdığı adet olmuştur: o sataşmayı sever, eski ise yıpranmış zayıf düşmüş arslana benzer ve sadece postunu nasıl kurtarabileceğini düşünür.

- Baba, Orusutların ve Gucıyanların cesaretini abartmıyormusunuz?..

- Hayır, kesinlikle söyledi Batu Han., Hayat beni düşmana saygı duymayı öğretti, gerçekten mertliğe sahip ise. Bunu yüksek sesle hiç söylememiştim ama her zaman hatırlıyordum. Düşmanın korkak ise o zaman zaferin değeri yüksek mi ve şanın kaçan tavşanları yok etmekten artar mı? Biz, Moğollar, halkları ölümü köleliğe tercih eden topraklarında daima en çok zalimdik. Kendi ululuğumuz ve gelecek güvenliğimiz için onlara acımazdık. Sen, oğlum, tüm fetihlerimizin geçmişini ve gerçeğini bilmelisin. Ağaç ne kadar yüksek olursa kökleri de o kadar derindir. Altın Orda'nın gelecek azametini düşünmelisiniz, bunu için ise geçmişin özünü anlamalısınız. Ona kamçı ile kesken gelecekte cop darbesini alır. Hatırında olsun bu. Zafer hatrına herşey yapılabilir. Sana üçüncü görevini verme vakti geldi. Dinle onu ve aklında tut: "Sefere çıkmadan önce kafasının üstünde kılıcı geçirmeyi düşündüğün düşmanın gücü ve kudreti hakkında herşeyi öğren. Ve eğer onu yeneceğin zamanın henüz gelmediğini anlarsan, kandır, bu millet ile ahab ol ama düşman olduğunu unutma."

- Demek..., Ulakçı şaşkınlık içinde babasına baktı., Demek, Aleksandr Nevski Knezi'ni de Sartak'ın kankardeşi bu sebepten dolayı yapmışsınız?

Batu Han'ın gözleri darlaştı:

- Evet. Şimdilik ne Novgorod'a ne Pskov'a elimizi sürdük... Henüz vakti gelmedi... Aleksandr Knezinin düşmanımız olduğunu biliyorum. Ancak hedefe ulaşman gerekiyor bütün yollar iyidir. Düşmanlarının birleşmesine izin verme, gözün açık olsun. Sartak'ın Aleksandr'ın kankardeşi olmaya karar verdiğini öğrenince ben buna karşı durmaya başlamadım. Aleksandr Nevski güçlü bir knezdir... Artık o Orda ile sağlam bir biçimde bağlanmıştı ve diğer knezler ona karşı kimisi şüphe ile kimisi kıskançlık ile davranırlar. Birlik uzun bir süre onlara gelmez.

- Ama Aleksandr knezi oldukça akıllıdır ki...

Batu gözlerini kıstı. Gözlerinde soğuk öfke dolu kıvılcımlar parıldadı:

- Ben sana başka bir şey mi dedim? Büyük zaruret onu bu davranışa itti. Knez, kavisli Moğol kılıcının Novgorod ve Pskov topraklarına inmeyeceğinde emin olmak istiyor, en azından Alman şövalyeler tarafından ona bir şey tehdit etmediğini hissedene kadar. Sartak belki herşeyi anlamıyor ama Aleksandr leriye bakıyor. Bir birimizden korkuyoruz, onun için Orda ve Knez arasındaki dostluk yangından canlarını kurtarılan kurt ve vaşak dostluğuna benzer. Tehlike geçer ve öbürünün boğazına ilk yapışan kim olacağı henüz belli değil... Galip ve mağlubun arasında gerçek bir dostluk olamaz. Orusutlar, sadece şimdi başka çare olmadığı için hamiliğimizi arıyorlar. Gerçi knezlerin arasında kendi çıkarı için herşeyi yapmaya hazır olanlar da vardır... Ben her zaman onları hor görüyordum ama Orda menfaatine onlar hiçbir zaman kendinden soğutmuyordum... Fitne soksunlar, kan döksünler, onlardan kimin kazanacağı ise önemli değildir. Senin için bir kez daha tekrarlayacağın: Orusut topraklarının tarafına bakınca gözün açık olsun ve savaş atının daima eyerlenmiş olması gerektiğini aklında tut. Orada, onlara ateş ve kılıç getiren insanlara hiçbir zaman dost olmayacak insanlar yaşıyorlar.

Batu Han durakladı, yüzünün üzerinden birleşmiş avuçlar ile geçirdi.

- Sana üç öğüt verdim. Birincisi büyük atamız Cengiz Han'dan geliyor. İkincisini de-

den Cuci kendine kılavuz edindi. Üçüncüsü bana aittir. Her birimiz zamanın ne emrettiğini yapıyorduk ve Moğollar şanı sönmedi aksine göklere ulaştı. Demek ki biz doğru yaptık. Öğütlerim sizin için kural olursa Altın Orda çadırı sonsuza dek durur.

Batu Han ümit dolu bir bakış ile oğluna baktı ve gözlerini görmedi.

- Bir süre sonra: Git, git, dedi yavaşça. Söylebileceğim herşeyi söyledim sana...

Ebedi gökyüzünün altında ebedi hiçbir şeyin olmadığını nasıl bilsin ki Batu? Byük dedesi Cengiz Hanın yaşadığı gibi yaşıyordu, düşünmeyi de sadece aynı şekilde biliyordu. Atanın gölgesi ondan uzaklığı kapatıyordu, onun için sadece yakınındakini tanımak ve görmek mümkün olduğu sünen gününün alaca karanlıkları ile kaplanmış bozkırda yürüyen süvariye benzerdi.

Batu, bozkırın ebedi olacağına ve mağlupların ebedi olarak kalacağına inanıyordu. Han olunca bile sıradan bir göçebenin nefret ettiğini ve hor gördüğünü nefret ederdi ve hor güürdü, onun için de Altın Orda için geleceğini hazırlanan şeyi göremiyordu. Yakında hayattan ayrılmak zorunda kalacağını bilerek torunlara bilgeliği vasiyet ettiğine inanıyordu, ama aslında onlara sadece bozkır haydudunun kurnazlığı bırakıyordu. Batu, böylece sonsuza dek kalacağına inanıyordu: diğer halklar toprağı sürecekler, ekmeğı ekip yetiştirecekler, ipeğı dokucaklar, demiri ve altını elde edecekler, şehirleri inşa edecekler, onun torunlarına ise geçip kavisli kılıcın yardımıyla bol hasatı toplamak nasiptir. Fethedilen halkı hor görerek Moğol onun ne düşündüğünü bilmek istemiyordu. Ama Batu'yu kim öğretebilirdi ve ekmeğini alın teriyle kazanan insanoğlunun büyük sırrını kim açabilirdi? Pulluk üzerinde eğilerek ve ellerinde ılık buğday başağını ezererek insanların sadece ekmeğı değil ileride nasıl yaşayacaklarını da düşündüğünü nasıl bilsin ki? Şehirleri inşaa ederek, yere sağlam bir şekilde tutularak insan kendi yarını yaratıyor, çocuklarının geleceğini ve böylece kendi halkını da düşünüyor. Göçebenin atının, adı yaratıcılık olan ve sahibinin artık ne anlayabilecek ne kavrayabilecek ama şaşkınlık ile geriye dönüp bakınca arkasında aynı bin yıl öncesi gibi boş, rüzgârlardan ve güneşten boz, nadide köhne, bütün atalar birlikte oraya getirdikleri herşeyin yabancı olduğu ve kan koktuğı için dipsiz bir uçurum gibi bir türlü zenginlikler ile dolduramayacağı yurtalar ile bozkırı görececek acayip bir pekentin önünde durduğı vakti gelir. Eseri olan Altın Orda ile gurur duyarak Batu, zaten ta doğuşunda ölümün koyulmuş olduğunu düşüncelerinde bile kabul edemezdi.

Güneş dünyanın kenarına dokundu. Artık Batu Hanın Orda'ya dönme, kara kartalın ise kendi yuvasına yatıya uçma vakti gelmişti. Ama ikisi de bir şeyi bekliyorlardı. Gün batımı güneşi ile aydınlatılmış baştanbaşa kırmızı elbiseler ile han sanki kan ile dökülmüş gibiydi. Kurganın tepesinde hafifçe kamburlaştırmış kafasını omuzlarına çekmiş oturuyordu ve uyukluyormuş gibi görünüyordu. Kartal haşmetli haşmetli gökyüzünde süzülüyordu ve her daire ile daha da aşağı yere iniyordu. Batu kuşun uçuşunu görmüyordu ama bedeni gelecek çarpışmanın beklentisi içinde titriyordu ve tostoparlak büzülüyordu. Son savaşına hazırda ama birden korkuya benzer bir duyguya kapıldı. Böyle bir şeyi han hiçbir zaman bilmezdi. Onun, çok kez tümenlerini düşmanlara karşı sürenin, çok kez yakın ölüm duygusunu yaşayanın tüyleri ürperdi. Ve sadece önüne geçilmez intikam isteğı Han'ın kendine hâkim olmaya yardım etti. İçinden Tanrı'ya yatakta ölmek zorunda kalmadığı için, Moğol savaşçısına yakıştığı gibi elinde kılıç ile olduğu için şükür etti.

Aniden siyah yayılmış gölge yerin üzerinde geçti ve rüzgârın katı sağanak hanın yüzüne vurdu. Batu başını kaldırıverdi. Külrengi, kanını akıtmış yüzü ölüm beyazlığı ile doldu. Kartalın çil göbeğini, altına almış çelik ile çalan cırnaklı pençelerini... Onların birinde ipek kaytanda altın levhayı gördü. Batu Han yanlış olamazdı. Bir zamanlar evcilleştirmiş ve daha iki yıl önce onunla kurt avladığı kartalıydı. Deli gözler ile izliyordu han yeni hamle için irtifa alan kara kuşu, hayalinde ise gözün alabildiğine uzanan ilk kar ile örtülü bozkır ve boğazların karanlık çöküntüleri ile uzak dağlar doğdu. At büyük bir hızla gidiyordu, yüzüne dondurucu rüzgâr vuruyordu, eyerin kaşında gözleri kapatan deri bir külah ile tam o kartal oturuyordu.

Batu Han, sürücülerin müzmin ağarmış canavarı kaldırdığını hatırladı, o da en sevdiği av kuşunun kafasından külahı koparıp ipek gibi mavi semaya attı. Hanı gerisinde bir yerde eşlik eden Nökerlerin biri davulbaz diye deri bir davula birkaç kere vurdu.

Sonradan yüze rüzgâr ve müthiş bir at koşusundan şarap gibi mesteden sevinç vardı.

Kartal kurdu aldı ama Batu Han'ın atı bırakıp koşar adımla yere serilmiş canavarın yanına kılıcını kalbine saplanmak için geldiği zaman artık geçti. Kuş kurdun göğüsünü yırtıp kalbini sökmüştü.

Batu kudurmuştu. Kartalın sahibinden atik davranma hakkı yoktu. Han öfkede kamçıyı kaldırdı...

Ömrü boyunca kuşun soğuk kıpırtısız gözleri, beyaz karda açılmış kocaman siyah kanatlarını ve hayvanın ayazda tüten parçalanmış göğsü hatrında kaldı. Kartal tiz bir çığlık attı ve göğe yükseldi. Bir daha sahibine dönmedi.

“Senden nefret etmeye başlayan dosttan daha korkunç bir düşman olamaz”, fısıldadı Batu. Bir de o anın onu neyi öğrettiğini oğluna anlatamayacağını düşünmesi için zaman vardı. “Dosta dost, düşmana düşman ol, dostu kırma, düşman ile dost olma...” Kartal kanatlarını kapatıp taş gibi aşağıya atıldı.

Batu Han kılıcı kaldırmaya başardı... Kesilmiş kanadı ile kartal yere yıkıldı. Han ona doğru bir adım atıp acımasız kan çanağı gibi kuş gözlerini ve içindeki zaptolunmaz bir öfkeyi gördü...

Batu, son bir defa alınmış intikam sevincini hissetmek üzere kılıcı düşmanı olmuş dostunun göğsüne saplanmak için kaldırdı ancak bedeni itaatsız oldu, gün batımının kanı ile dolmuş gökyüzü de başına çöktü. Bilinmeyen bir kuvvet büyük Batu Han'ı acımasızca yere düşürdü...

Ertesi sabah gün ağarırken ayılmadan hayattan ayrıldı ürkütücü Batu Han. Kader ve acı gözyaşlarından yiğit Noyanların ve sıradan savaşçıların gözleri bulutlanıyordu.

Cengiz Han'ın torunları, her hangi dinden olurlarsa olsunlar Moğol adetlerini kutsal bir şekilde yerine getiriyorlardı. Han nerede ölürse ölsün onu ataların toprağında gömmek zorundalardı. Ancak Saray'dan Karakurum'a varan yol fazla uzun, onun için geleneği bozmaya cesaret edemeyince yakınları şu şekilde yapmaya karar verdi: iki siyah tabut yapıldı, birine han elbiseleri ve silahları konuldu ve tamamen siyah giyimli iki yüz savaşçı siyah atların üstünde ataların vatanına halkların büyük fatihinin ruhunu götürerek Moğol bozkırlarına yola çıktı. Altın ile süslenmiş öbür tabuta Batu Han'ın teni, değerli sihalar, içinden şarap ve kırmızı içtiği altın tasları konuldu.

Altın pırıltısı kimseyi ayartmasın, düşmanlar da ona hakaret etmesin diye Batu'nun bedeni olan tabutu gecenin ileleyen saatlerinde en yakın insanlar yüksek sık orman ile kaplanmış İtil kıyısına götördüler. Burada onu toprağa verdiler. Gene de Moğol ge-

leneğini yerine getirerek Batu Han'ın mezarının başında mezar anıtı konulmadı. Yumuşak toprağa genç ağaçlar dikilmişti. Birkaç yıl muhafaza ormanı, ona yaklaşmaya veya onun üzerinden uçup geçmeye çalışan her canlıyı yok ederek seçkin Telengitler müfrezesi koruyordu. Batu Han'ın mezarındaki ağaçlar boylana ve kimse artık Altın Orda büyük hanın nerede yatacağını tanımayana kadar öyleydi.

Babasının ölüm acı haberi Sartak'ı yolda yakaladı. Hristiyan olduğu için müfrezeden Orusut savaşçısına gece gündüz ölünün ruhuna duaları okumasını emretti ama kendi atını geriye çevirmedi.

Moğol bozkırı büyük hanı Mengü Sartak'ın babasının ölümüne rağmen Karakrum'a kurultay için geldiğinden memnun olup onu Altın Orda hanı olarak onayladı.

İkinci Bölüm

Tavşan yılı kışı (1255), ona Altın Orda hanı unvanını getirdiği yıl, Sartak Saray Batu şehrinin Gülistan Sarayı'nda geçirdi. Emrindeki topraklar sakindi ve sonbahardan başlayarak yeni han tüm kaygıları bırakıp din işleri ve Orusut Knezlikleri ile ilişkilerin sağlamlaştırması ile uğraşmaya başladı.

Sartak Novgorod Knezi Aleksandr Nevski ile kankardeş olduktan ve Hristiyanlığı kabul ettikten beri çok şeyi değişti. Novgorod'a gittiği zaman kiliseleri ve katedralları ziyaret ederdi, Orusutların yaşam tarzını dikkatle izliyordu.

Hristiyanlık inancı, görkemli törenleri, şatafatı ile genç hanın hoşuna gidiyordu. Altın Orda'nın esas dayanağı olan emrindeki halk Kıpçaklar İslam'a bağlılardı ama bu Sartak'ı rahatsız etmiyordu. Göçebeleri zamanla Hristiyanlık'a döndürülebileceğine inanıyordu. Onun emriyle esir olan Gosset adlı bir Alman usta aşağı İtil bölgelerinde Sümerkent diye küçük bir şehrinin yakınlarında kiliseyi inşa etti. Hanın beklenilenin aksine Kıpçaklar bunu umursamadılar ve vaftiz töreni gerçekleşmeye acele etmiyorlardı. Sadece zadedanın bir kısmı ve han soyunun bazı üyeleri Sartak'ından örnek aldılar.

Genç hanı bu şaşkına çevirdi ama bundan pek müteessir olmadı. Herşeyin vakti sırası var olduğunu düşünüyordu. Sartak kimseyi zorlamaya kalkışmadı. Ortodoksluk hoşuna gidiyordu ama tutarlı bir Hristiyan da denemezdi ona. Tüm Moğollar gibi eyerde yetişmiş, çocukluktan beri şamanlara ve tabiplere inanan Sartak, din ile konulan pek çok gücünün üstünde olan koşulları ve mükellefiyetleri hemen can ile kabul edemezdi. Böylece Hristiyan olduğu halde otuz yaşında altı hanıma sahipti. Onlardan iki Moğol soyundandı, üçü Kıpçak soyundan ve biri Alan'dı. Hepsi ona çocukları doğruyordu ama onlardan hiç biri yaşamadı. Ulakçı'nın büyük oğlu yedi yaşındayken, Sartak'ın Hristiyanlık'ı kabul ettiği yıl attan düşerek öldü. Diğer çocuklar bir veya iki yaşına gelince bilinmeyen bir hastalıktan ölüyorlardı. Kıpçaklar, anlaşılan hanının üzerinde bir lanet var diye arasında fısıldaşıyorlardı. İki hanımı Budist, üçü Müslüman kendi ise Hristiyan olduğu halde başka türlü nasıl olabilir ki? Ana babası farklı tanrılara tapıyorsa çocuklar nasıl yaşayabilir ki? Eğer iki deve sürtülmeye başlarsa arasında bir sinek ölür, bebeğin ruhu için ise tanrılar kavga ediyorsa o zaman onlardan birinin lanetinden mutlaka çocuk ölür.

Bu söylentiler Sartak'a ulaştı, o da yedinci hanımı almaya karar verdi: bu sefer Hristiyan olanı. İşte burada ilk defa o yeni dinin özellikleri ile karşılaştı.

Bir gün Novgorod'da konuk olduğu zaman gözüne asil bir Orusut soyundan olan on

altı yaşındaki Nataşa adlı bir kız ilişti. Yüreği oynadı. Beyaz yüzlü, mevzun, uzun kumral saç örgüsü, şefkatli mavi gözlerinin açık bakışı ile hemen hanın gönlünü fethetti. Ana babasının özel bir sevinci olmasa da rızasını gösterdiler. Hem büyük Batu Han'ın oğlunu kim reddedebilirdi ki?

Burada da kiliseye müdahale etti. Hristiyan âdetine göre Sartak'ın ve Nataşa'nın nikâhı kırıılması gerekiyordu. Novgorod metropoliti Daniil şöyle söyledi: "Büyük Batu Han'ın oğlu, isteğin bizi sardı. Altın Orda'nın dayanağı, bizim için değerlisin ama Hristiyan için en değerlisi onun inancıdır. Bizim kurallarımıza göre Mesih'e inanan kişinin sadece bir hanımı olabilir. Ve eğer Nataşa kızı sana hoş ise ve kendine almak istiyorsan önceki hanımlarını bırak. Sadece o zaman nikâhınızı kıyacağız."

Sartak harın metropoliti razı etmeye çalışıyordu, tehdit ediyordu ama o katıydı. Han, Daniil'in omuzlarına pahalı samur kürkü attı, gümüş eyerin altında atı hediye etti, altın paralara garketti.

Metropolit: "Verdiğin her şey kutsal kilise için bağışın olsun lakin önceki hanımlarını bırakmadan önce senin nikahını kıyarsam Tanrı beni lanetler." Deyip hediyeleri kabul etti.

Genç han, metropolitin talep ettiği gibi davranmak mertliğini gösteremedi. Herşeye kadir olmasına rağmen Sartak Orda'nın birliğini dağıtmak istemeyerek, hanımlarının akrabaları tarafından intikamdan sakınarak, zaman kollamaya karar verdi.

Sağduyu kazandı gibi görünüyordu, ama Orusut kızına karşı uyanmış tutku kalbi yakıyordu.

Ne yapacağını, sonradan nasıl davranacağını bilmeyip bir gün karargâhta farklı görevleri yerine getiren Koyak Rume'y'e müracaat etti.

- Söyle, rica etti Sartak, Hristiyan inancını yaratan azizler bütün ömrü tek bir kadınla mı geçiriyordu?

Koyak, hanın ona neden müracaat ettiğini kolayca sezdi. Dudaklarında belirmiş kurnaz bir tebessümü çabukça söndürüp ciddiyetle şöyle söyledi:

- Evet. Azizler kanuna sımsıkı bağlı kalıyordu. Ayrıca Hristiyan inancının tüm takipçileri ilk eşi hayatta olduğu sürece veya onu boşanmamış halinde yeni bir eşi almaya izin verilmiyordu. Ancak Tanrı'nın isteği ile insanların üstünde haşmetli iktidar verilmiş olanlar... Han, İmam Nureddin Harezmî ile Ortodoks papazların arasında çıkmış tartışmayı duymadı mı acaba?

Sartak Rume'y'a sorar gibi baktı.

- Bu tartışma Güyük Han'ın sarayında babanın büyük Batu Han'ın aleyhinde olmaya karar verdiği zaman oldu.

- Dinliyorum seni Rume'y.

Koyak aklına getirmeye çalışıyormuş gibi gözlerini kıstı.

- Bu iş böyle oldu... Güyük'ün, sizin gibi de vaktinde Hristiyan inancını kabul ettiğini herkes biliyor. Fakat o öfkeciydi ve yanında İslam'a bağlı olanları tahammül etmezdi, onun için de başka dinden olanları var gücüyle takip ederdi. Bahsettiğim tartışma da Müslümanları rezil etmek için düzenlenmiştir. Hepsini anlatmayacağım, bu bir bilgelik, nüktecilik, bilgi yarışmasıydı. Tartışma uzun ve tilki kuyruğu gibi karıştı. İşte şöyle... Hristiyanlar: "Muhammed nasıl bir insandı? Anlatın onu," diye imama sordular. Nureddin Harezmî: "Muhammed, Allah'ın tarafından dünyaya göndermiş son

peygamberdir. Azizlerin reisidir. İsa peygamber şöyle buyurdu: “Yüce Rabbim, benden sonra gelen peygamber için iyiliği esirgeme...”, diye cevap verdi. O zaman Hristiyanlar: “Sadece ruhu günahsız olan ve gözünü kadınlara çevirmeyen aziz sayılabilir... Muhammed peygamberin ise dokuz eşi vardı... Nasıl ermiş sayılabilirdi ki?”, diye sordular. İmam apışıp kalmadı: “Davut peygamberin doksan dokuz eşi, Süleyman’ın ise üç yüz üstelik bin cariyesi vardı. Buna ne dersiniz?” Hristiyanlar: “Davut ile Süleyman peygamberler değiller krallarlardı”, diye itiraz ettiler. Tartışma uzanıyordu, uzun bir yaz gününde bozkır yolunun sonunun gözükmediği gibi tartışmanın sonu da gözüküyordu. O zaman Ortodoks papazlar hileye başvurdu. Onlar Güyük Hanı, Müslümanlara dua okumasını yani tüm kurallara uygun olarak namaz kılmasını emrettiğini rica ettiler.

İmam Nureddin Harezmî, tartışmada bulunan İshanlarından biri ile namaz kılmaya başladı. Hristiyanlar elden geldiğince onlara engel oluyorlardı: çimdikliyorlardı, onların seccadesine eğildiği zaman kafalarına vuruyorlardı. Ama namaz kılanlar imanında güçlüydüler ve başladığı şeyin tamamlamasına hiçbir şey engel olmamalıydı yoksa cehenemme girilebilir diye Muhammed peygamberin sözleri son süre ile duasını bitirdi. Bu şekildeydi... Ertesi sabaha Güyük Han yüz binlik ordu ile Kıpçak bozkırlarına babasına karşı harekete geçti... Üç gün sonra kanlı kismaya neden olan bilinmeyen bir hastalık ile yakalanıp öldü. Müslümanlar o zaman: “Güyük Han dinimiz ile dalga geçmeye izin verdi. Muhammed peygamber onu cezalandırdı...”, dediler. Tabii ki tartışmadan dolayı ölmedi han...

Sartak son sözleri kulak ardı etti. Kurnaz Rumey ona gerekli bir fikri verdi. Gerçekten Davud’un doksan dokuz karısı, Süleyman’ın ise üç yüz ve bin cairesi vardı ise o, Altın Orda’nın hâkimi daha bir karıyı niye almasın? Metropolit Daniil Rumey’den işittiğine kulak verip Orusut kızı ile nikâhını kıymalıdır. Bu sefer de razı olmaz ise...

Sartakın gözlerinden kötü bir ışıltı geçti, eli kılıca uzadı.

- Git, dedi Koyaka, Yüzbaşı Sırmak yola çıkmaya hazırlansın...

Ama Sırmak kendi girdi. O esmer tenli, geniş omuzlu ve göğüslü bir savaşçıydı. Bozkır tilkisi karsak postu ile bezenmiş boriki, yakası su samuru kürkü ile bezemeli boz deve tüyü kısa çapanı, fotr çorapları onun Kıpçak soylarından birine ait olduğunu kelimelerle söylüyorlardı.

Sırmakın yanında yüzü sarı kuru bir adam vardı. Aynı yüzbaşının elbiselerinden hatasız olarak Kıpçak olduğunu teşhis edebildiği gibi yabancıların elbiselerinden aşağı İtil bölgelerinden geldiğini anlaşılabiliyordu.

Sartak kendi düşünceleri ile o kadar meşguldü ki yabancıya dikkat etmedi.

- Atları eyerle, diye emretti. - Novgorod’a gideceğiz. Orusut kızı Natalya için.

Yüzbaşı kolluyordu.

- Ey hünkârım...

Ancak şimdi han görebildi yabancıyı:

- Dinliyorum...

Yüzbaşının getirdiği adamın yakasına yapıştı, o da Sartakın karşısında dize geldi. Görünüşü tamamen korkuyu ve itaatı ifade ediyordu.

- Kim bu?

- Berke Han’dan kaçan adamdır.

Hayattan ayrılırken büyük Batu, Cengiz Han ile vasiyet edilmiş âdete göre arazilerinin çoğu onunla seferlere çıkan akrabalara yönetimine verdi. Onlar uluslarını bağımsız olarak yönetiyorlardı ama yanı zamanda Altın Orda hanının buyruk altına giriyorlardı. Oluşmuş geleneğe göre onlar ulus sahibi olarak adlandırılırdı ama Hülagû İran'ı ve Irak'ı fetettiği zaman emir olarak adlandırılmaya başladı. Sadece Türk kabileleri onlara hanlar demeye devam ediyorlardı.

Batu'nun küçük kardeşi Berke böyle hanlardandı. Karargâhı, Sarıkum <Sarıkum, şimdiki Volgograd'ın yakınında bulunan bir yerleşim yeridir. Şimdi bu yerin adı Tsarevo gorodişe (Kurgan).> şehrinin yakınında İtil kıyısında Aktübe tepesinde yerleşti.

Kara kışlar Berke'yi küçük bir sarayı kurmak zorunda bıraktılar. Soylular da ondan örnek aldılar: ahşaptan, tuğladan ve taştan evler ortaya çıktı. Aktöbe'de Altın Orda'nın ana karargâhı ile aynı Saray ismi taşıyan bir şehir oluştu.

Berke'nin güçlü bir ordusu vardı, Batu'dan sonra da o her zaman Orda'da birinci şahıs sayılırdı.

- Neden kaçtın?, diye, kaşlarını sertçe burun kökünde birleştirip sordu Sartak. - Kimsin sen ve adın ne? - Ben Sarı Böke, telaşlı telaşlı söyledi savaşı. - Moğol Bargut soyundan. Babam Esu Böke korkusuz Sübedey Bahadır'ın özlük muhafızlarının amiriydi. Berke Han'ın yanında Sulgişi <Sulgişi, namaz kılmak için han için su ve havlu hazırlanan bir köledir.> vazifelerini yerine getiriyordum

- Bize köle gerek yok!.., diye sabırsızca sözünü kesti Sartak. - Söyle: neden kaçtın?

Savaşı başını eğdi.

- Berke Han büyük Cuci'nin oğlu ve benim hünkârım... Ben onun kölesiyim. Ve ona itaat etmek zorundayım... Ama o Müslüman ben ise Hristiyanım... Din onu öyle etkilemiş ki her geçen gün daha hunhar ve zalim oluyordu. Ağzından Allah'ın adı düşmüyor, elinden ise kan. Ben dayanamadım... Özellikle son yaptığını...

- Ne yaptı o?

- Bir hafta önce Muhammed peygamberin isteğini ileri sürerek dördüncü karı olarak Novgorod'dan Orusut kızı aldı...

Uğursuz bir önseziden Sartak'ın kalbi sıkıştı.

- Bu kızın adı ne?, diye sordu yüksek sesle.

Savaşı alnını kırıştırdı.

- Na-ta-li-ya... , onun için yabancı olan bir ismi güçlkle telâffuz ederek dedi o.

Hanın benzi attı, savaşı ise Sartak'ın halini fark etmeden devam ediyordu:

- Onu saraya getirdiler, Berke onu kökenler ile kırbaçlamayı emretti ve zorla Müslümanlık kabul ettirdi. Kız öyle bir bağırıyordu ki, öyle bir ağlıyordu ki... Müslümanların uyguladığı şiddetlere dayanamayıp size kaçtım...

- Götürün onu!, Sartak yüzbaşıya seslendi. - Gözüm görmesin onu!..

O günden beri önceden de Berke'yi pek sevmeyen Sartak ona kin başladı. Babasının dili yumuşak ve sinsi kardeşinden intikam alma yolları aramaya başladı.

Daha yedinci ile sekizinci yüzlar arasında Maverünnehir'in ve Deşt-i Kıpçak'ın güneyinde İslam merkezleri oluşmaya başladı. Orta Asya'nın Semerkant ve Buhara gibi şehirlerin ahalisi farklı dinlere bağlılardı, onun için de İslam burada ciddi bir direniş ile karşılaşmadı. Farkedilmeden Müslümanlık burada egemen din haline geldi ve tüm kâfirlere karşı acımasız bir zulüm başladı.

On üçüncü yüzyılında, Moğolların Harezmi ve Deşt-i Kıpçak topraklarına geldiğinde, İslam burada artık temelli yerleşti. Küçük Hristiyan cemaatleri var olmaya devam ediyordu lakin günleri sayılıydı.

Gerçi Moğollar Cengiz Han'dan örnek alarak farklı dinlerin temsilcilerini aynı biçimde karşılıyorlardı. Dünya Sarısuçusunun emriyle tüm mezheplerin temsilcileri vergilerden muaf tutulmuştu.

Dünya Cengiz Han'ın ürkütücü adını duymadan önce Moğolların arasında Hristiyanlık oldukça yaygındı. Moğol soylarınca Hristiyanıydı. Cengiz Han'ın torunlarından çoğu karıları bu soylardan alıyordu, çocukları ise Hristiyanlık kurallarına göre yetiştiriyorlardı. İşte bu yüzden Harezmi ve Deşt-i Kıpçak Hristiyanları Moğolların şahsında himaye görmüş oldu.

Kereyler (Keraitler) soyundan olan kadından doğmuş ve anne sütü ile birlikte Hristiyan vasiyetleri emmiş Karakurumlu Güyük Han'ın yönetim zamanlarında sıradan destek Müslümanların azgınca ve uzlaşmaz baskısına dönüştü. Güyük sadece iki yıl saltanat sürüyordu ama Orta Asya, Ermenistan ve Gürcistan Hristiyanlarının sağlam bir birliğinin oluşması için yeterliydi.

Ondan sonra han tahtına çıkan Mengü dinlerden hiç birini yeğ tutmuyordu. Yönetimi zamanında Müslümanlar ve Budistler kendilerini daha güvende hissettiler. Batu Han'ın oğlu Sartak'ın Hristiyan olduğuna da Mengü hiç dikkat etmedi. Hiç tereddüt etmeden Sartak'ın Altın Orda tahtına çıkmasına rızasını gösterdi.

Berke'ye karşı olan kinden kör olmuş genç han onunla mücadeleyi başlatmaya karar verdi. Semerkant'ta Hristiyan çoktu, dindaşları onu destekleyeceğini biliyordu. Müslümanlara karşı ortak bir hareketi hazırlamak için oraya adamlarını gönderdi. Planları büyüktü: Sartak zamanla Semerkant'ı Hristiyanlık'ın ana karargâhına dönüştürmeyi hayal ediyordu.

Fakat Müslümanlar da aylak oturmuyorlardı. Takımı yavaş ama büyüyordu. Harezmi ve Maveraiünnehir topraklarında din mücadelesi güç kazanıyordu, yayılıyordu.

Ama genç hanın dikkatini çeken sadece güney toprakları değildi. Akıllı, giderek daha da sık Orusut Knezliklerine dönüyordu. Giderek daha da sık Orda'nın batısında ve kuzeyinde bulunan toprakları düşünüyordu...

Yanıkardan daha korkunçtu Moğolların Kiev Knezliği istilâsı. Ölen insanların sayısı hesaplanamazdı, şehirler tahrip oldu, sürülü tarlaları karapazına ve peline bürülüyü, köleciliğe sürülenlerin inleyişi yeryüzünde yayılıyordu.

Rus Knezlikleri Altın Orda'nın arazisinde değildi. Moğollar onları ağır bir vergiye tabii tuttu, bu da yavaş ve ıstırap verici bir ölüm ile eşitti çünkü ödemek için hiçbir şey yoktu: tarlalar verimsiz oldu, Moğollar hayvanlarını kaçırdı, savaşlarda geçindiren erkekler öldü.

Ama Moğol yağmacılıklarına ve şiddetine neden olan sadece keder ve yeis değildi. Kin olgunlaşıyordu, itaatsizlik büyüyordu. Rusya'da hayatı ve inancı korumak için mücadeleden başka bir çare olmadığını anlıyorlardı. Altın Orda sadece haraç almıyordu ama müfrezelerinin ayrı şehirlere ve knezliklere akınları düzenlenmediği bir yıl yoktu.

Kendine ev kurmaya başlar başlamaz, zanaatçılar ve toprak süren insanlar faaliyete geçer geçmez yeniden izbeler alev alev yanıyor, kan akıyor ve çok cefa çekmiş memleketin üzerinde inilti var. Tek bir güzergâh vardı, tek bir yol: ya kazanmak ya ölmektir.

Rus toprağına göz diken sadece Moğollar değildi. Almanlar ve İsveçliler de tetikte

fırsatını bekliyorlardı. Pskov ve Novgorod toprakları onlar için lezzetli lokmaydı çünkü Kuzey Avrupa'yı doğu ülkeler ile bağlayan yollar tam burada geçiyorlardı.

Orda ile fethedilmemiş Rus knezliklerinin çevresindeki çemberi daha da daralıyordu. Komşulardan yardım istemek anlamsızdı: Moğollar tarafından yağmalanmış onlar kendileri de çaresiz kaldılar.

Böyle bir zamanda çıktı tahta Altın Orda hanı Sartak. Bunu kullanarak Aleksandr Nevski Knezi kardeşine elçilerini gönderdi. Altın Orda'ya Daniil Boyarı gitti. Elçilerin vazifesi kolay değildi, Orda'nın tümenlerini kuzey rus şehirlerine sürmeyeceğine dair Sartak'tan teminat almaktır. Ürkütücü komşuya dönüp bakmadan tüm güçleri Almanlar ile mücadele etmek için toplama imkânı verirdi bu. Daha Aleksandr Knezi emrediyordu: Novgorod'un ve Pskov'un Orda'ya ödenen haraçtan en azından geçici muafiyeti elde etmek.

Kış ortasında Novgorod elçiliği ağır hediyeler ile Altın Orda'ya harekete geçti. Günlere süren tipiden sonra ormanlar beline kadar karlar içinde kaldı. Kürtünler ile yığınmış çökek haline geldi. Kısa bir don çözülmesinin yerini pek şiddetli soğuklar aldı. Kar köreşesi o kadar dondu ki onu ne insan ne hayvan kırabilirdi. Rus şehirleri ile Orda'nın arasında ulaklar ile açılmış patikaları buz kabuğu tuttu.

Endişe ile ve surat asarak bakıyorlardı elçiler kar kefeni ile örtülü toprağa. Epey zor bir vazife düştü onlara: Aleksandr Knezinin niyetlenmiş olduğu şey için hanın rızasını elde edebilecek mi? Memlekete dönmek hiç mümkün olacak mı? Knezin hanın kan kardeşi olduğu neye yarar ki? Rus elçileri, altındaki yer sanki derin bir çukur açmış gibi, yolda kaybolduğu çok kez olmuştu. Sinsidir tatarlar ve aklında ne olduğunu kimse bilmiyor.

Orda elçileri törenle karşıladı. Bozkırda şehirde uzak Orusutları hanın özlük muhafazalarından Telengitler kuşattı. Azgın, tam gözlerine kadar çekilmiş tilki malahayları ile onlar elçilik karavanına yaklaşmayı cesaret eden herkesi kırbaçlardı.

Sartak Han ta kendisi soylu Boyarı karşılamak için Gülistan Sarayı'ndan çıktı. Başında yumuşak tüylü susamuru tımağı vardı, omuzlarına pahalı kastor kürkü atılmıştı. Han misafirleri silahsız karşıladı, bununla büyük saygı ve güven göstererek. Sadece geniş altın kuşakta fiil kemiğinden sap ile altın kında küçük bir hançer asılıydı. Onunla han hiç ayrılmazdı.

Gelenlerin arasından Sartak knez akrabasını hemen tanıdı. Daniil uzun boylu, sağlam yapılıydı, dikkatli mavi gözlerinin keskin bir bakışı vardı.

Acele etmeden Han süvarilere doğru saray basamaklarından inmeye başladı. Onun göründe elçiler hızlıca attan indiler. Çevik Telengit savaşıları sessizce dizginleri eline alıp atları bağlama kazığına götürdüler. Hana yaklaşıncı Orusut elçileri âdetin gerektirdiği şekilde yere kadar eğildiler.

Daniil ile Sartak Moğol âdetine göre misafir göğüsünü göğüsüne bastırarak selamlaştı.

- Hoş geldin, Boyar, söyledi han.

- Nazik sözleriniz için teşekkür ederim Altın Orda büyük hanı, deyip Daniil eğildi. - Biz kankardeşinin Büyük Novgorod Knezi Aleksandr Yaroslaviç'in sözünü sana iletmek için uzaktan geldik.

- Sartak gülümsedi.

- Knezin sözü onu dışarıda dinlenecek kadar kısa değildir sanırım. Gel misafirim ol...

Han Daniil'in koluna girip elçilerin ve muhafazaların eşliğinde saraya doğru gitti.

Bir an için Sartak huzursuz oldu. Birinin kin dolu gözlerinin ensesine baktığını hissetti. Han ani başını çevirdi. Ve hemen onunla göz göze geldi. Genç Boyarın maiyet erkânında hanın çoktanberi ve iyi tanıdığı bir insan vardı. Onu başka birine benzetmek mümkün değildi. Zaman sanki acıyordu bu insana: uzun boylu, damarlı, derin karışıklar ile kesilmiş yüzü ile o bir bakıştan aklında kaldı. Sartak yanlısı olamazdı. O Svyatoslav'dı. Ve farkında olmaksızın han aniden zamanın sisi ile kapılış geçmişi hatırladı. O olayların Svyatoslav ile hiçbir ilgisi yokmuş gibi görünüyordu ama yine de...

Cengiz Han'ın orduları çiçekli Harezmi topraklarına istila ettiği yıl Otrar naibi yani şehrin hükümdarı Muhammed harezmsahın kuzeni Kadir Han Ulançık oldu. Otrar ürkütücü, iyi tutulmuş bir kale teşkil ediyordu. Naibin buyruğu altına iyirmi bin savaşçı giriyordu.

Ve Cengiz Han'ın genelde yaptığı gibi tümenlerini güçlü düşmana sürmeden önce oraya ticari kervanı gönderdi. Kılığını değiştirmiş dört yüzden fazla savaşçı Müslüman casus tüccarlarına eşlik ediyordu.

Otrar pazarlarında bir birinden korkunç söylentiler dolaşıyordu. Gelen tüccarlar, insanları, tanımadıkları Moğollar ile korkutuyorlardı, herekese acımasız olduğunu ve artık Harezmi topraklarını kan içinde bırakmak için geldiğini anlatıyorlardı. "Onlara dayanacak bir güç yoktur". Savaşçılar ve tüccarlar fısıldadıyorlardı.

Kadir Han naibi şehre gelen kervanın tam olarak sıradan bir kervanın olmadığını çabukça sezdi. Onun emriyle gece savaşçılar tüm casusları kılıçtan geçirdiler. Sadece biri kaçmayı başardı.

Başına gelenleri öğrenince Cengiz Han'ın öfkesi başına sıçradı o da Muhammed harezmsahına "karargâhına elleri ve ayaklarına zincir vurmuş Kadir Han naibinin göndermesi" talebiyle ulaşı gönderdi.

Muhammed akrabasını ele vermeyi cesaret edemedi. Ardı arkası kesilmeyen çekişmeler ile sarsılan Harezmi'de zadeğân onun davranışı anlamıyordu, emri altında güçlü bir ordu olan Kadir Han kendisi de öyle kolay kendini yakalatmazdı. Hükümdar emrindeki kişiyi sadakatı için cezalandıramazdı.

Harezmsah, Moğol elçilerini katletmeyi emretti. Karşılığında Cengiz Han tümenlerini sürdü. Çağatay ve Ögeday oğullarına Otrar şehrini yıkmayı, büyük oğlu Cuci'ye aşığı Seyhun bölgelerinde bulunan şehirleri ele geçirmeyi emretti.

Aynı yılın sonbaharında Moğollar Otrar duvarlarında durdular. Kadir Han naibi biliyordu, ne ona ne şehir sakinlerine merhamet olmaz, onun için de sonuna kadar savaşma kararı aldı.

Altın ay dayanıyordu muhasara edilmiş şehir ve kim bilir ihanet olmazsa ileride nolurdu. Muhasara arafesindeki bir gece önce Harezmi tarafından şehir yardımına gönderilen Karas Batır öncülüğünde göçebeler ölümü önceden sezerek kale kapılarının açıldılar ve bozkıra gittiler.

Moğollar ihanetten yararlanmayı başardılar. Bu sefer şehirde, dar küçük sokaklarda ve çarşı meydanlarında kanlı çatışmalar başladı. Sakinler mezbuhane bir şekilde savaşıyorlardı. Her ev, her avlu kaleye döndü.

Eşit değildi güçler. Gittikçe azalıyordu şehir savunucularının sayısı, Moğol savaşçıların sayısı ise hesaplanamazmış gibiydi. Kandan sarhoş, zengin bir avın beklentisiyle yanan gözleri ile onlar çelik disipline uyarak ısrarla ileri gidiyorlardı.

Silahı tutabilenler Kadir Han naibinin sarayına sığındı. Her bir yandan ateşe veren şehir alev alev yanıyordu. Siyah duman kümeleri güneşi bürüyordu, dayanılmaz sıcaktan kıvrıyordu, yapraklar ağaçtan dökülüyordu ve anklar kuruyordu.

Oklar bitince ve kılıçlar körleştiği zaman Otrar son savuncuları sarayın çatısında savaşmaya devam ediyordu. Hizmetçi kadınlar ağır fırınlanmamış tuğlaları getiriyordu savaşçılar ise onları düşmanların kafalarına atıyorlardı.

Nihayet Moğollar kuvvetten düşmüş, yaralarından can çekişen Kadir Han'ı yakalamayı başardılar. O yerde sürükleyerek Ögeday'ın büyük oğlu Güyükü çekildi.

- Halis muhlis asker çıkmışsın, o söyledi. - Moğollar yürekliliği takdir etmeyi bilirler. Ölümünden önce dile benden ne dilerse.

- Tek bir isteğim var, naib cevap verdi. - Domuz somaklarınızı görmeden ölmek isterim.

Güyük kılıcı sıyırıp Kadir Han'ın başını kesti.

Cengiz Han'ın oğullarının yüce emriyle Moğol savaşçıları ele geçirmiş şehri on gün boyunca yağma hakkı aldılar. Götüremeyeceği her şey ateşe verildi. Dev ateşlerde bütün Doğu'ya tanınmış Otrar kütüphanesinden paha biçilmez kitaplar alev alev yanıyordu, yüzyılların bilgisi yok oluyordu, küle dönüyordu. Rüzgâr ile su yıkmayı tamamladı ve bir zamanlar çok güzel, zengin ve güçlü şehir yerle bir oldu.

Otrar'ı zaptetmekten sonra Moğol ordusu bölündü. İki siyah kanat gibi Harezm üzerinde yayıldı. Onların biri korkunç bir gölgesi ile Semerkant'ı ile Buharayı, öbürü ise Kıpçak şehri Sığanak'ı kapladı.

Daha kısa bir süre önce yemyeşil olan vahaları çöle dönüştürerek Moğol tümenleri yaşayan her şeye ölüm getirirlerdi. Acayip motifler ile bezenmiş saraylar ve tapınaklar yıkılırdı; bir zamanlar binlerce insanın susuzluğunu gideren temiz ve duru su hazneleri cesetler ile yıgarak doldurulurdu. Vahşi bozkır merhameti bilmezdi ve ölüm çığlıklarına sağırırdı.

Yedi gün ve gece dayanıyordu düşmanların baskısına kale şehri Sığanak. İnatçı direniş ile kudurmuş Moğollar tüm sakinlerini kestiler.

Evet, böyleydi... Bunu, o seferlere katılma ve yaşlılığa kadar yaşama kısmeti olan babam ile eski savaşçılar anlatıyordu.

Sartak bir daha Svyatoslav'a bir göz attı. Savaşçının yüzü ifadesiz idi, sadece dikkatli ve soğuk gözleri gür kaşlarının altından kötü niyetle bakıyordu.

Orada, Harezm harabesinde, Kara Böke adlı bir insanın yıldızının doğacağını ve Svyatoslav ile görüşmesinden sonra Orusut topraklarında batacağını kim tahmin edebilirdi? Gerçekten bu fani dünyada her şey olabilir ve her şey oluyor.

Tam orada, Harezm'de Kara Böke'nin yıldızı doğdu... O zaman sadece on sekiz yaşındaydı. Kısa boylu, sağlam yapılı diğer savaşçıların arasında birden hemen ayrıştı. Ayrıca ne efsanevi kuvveti ile ne korkmazlığı ile değil, tehevürü ve zalimliği ile ayrıştırdı. Kızların ırzına ana babasının gözlerinin önünde zorla geçirdi ve biri arka çıkmaya ya da mani olmaya kalkışırsa itaatsız çakal öfkesi ile saldırdı. Özel, sadece Moğollara bilinen bir tekniği kullanarak Kara Böke boyun omurgalarını kırardı ve kurbanın boğazından oluk gibi fışkıran kanın altına avuçlarını koyup onu içirdi.

Zamanında Batu Han'ın ordusuna düştüğü oldu, onunla birlikte Orusut Knezliklerine giderdi, Almanlara karşı savaşlara katılırdı. Onun zalimliği hakkında Moğol savaş-

çıları bile yavaş sesle konuşurlardı. Batu Han Kara Böke'yi farkedip onu yüzbaşı olarak tayin etti.

Askerin Altın Orda'ya karşı olan özverili sadakatı Sartak'ın hoşuna gidiyordu. Kara Böke genç hanın gölgesi, sağ kolu oldu. Ve hanın vafitiz edilerek Hristiyanlığı kabul ettiği zaman o da sahibi ile birlikte Hristiyanlığı kabul etti. Ancak yeni din Kara Böke'yi değiştirmede. Eskisi gibi katı yürekli ve hunhar idi.

Ama Kara Böke'nin bir davranışı Moğol Noyanları ile savaşçıların tavırlarını görenleri bile silktirdi.

Bu olay, sayısız Moğol sürülerinin hayvanlarının körpe otların tadını öğrendiği, göllerin ve nehir kollarının üzerinden sıcak ülkelerden gelen kazların ve kuğuların altın ve gümüş trompetleri çalmaya başladığı bahar oldu. Kıtık kışı geçirmiş Orusutlar ekime başladılar. Moğol savaşçıların küçük bir müfrezesi Orusut köylerinden bahar vergi tahsilinden sonra Ordu'ya dönüyordu.

Müfrenin önünde siyah aygırın üstünde Kara Böke geliyordu. Üstünde siyah demirden pusat ve aynı miğfer vardı. Yıllar ile şişmanlamış Kara Böke uzaktan büyük siyah bir parçaya benzerdi. Müfrenin ardından, Orusut köylerinde alınmış ya da zorla alınmış şeyler ile yüklenmiş ağır iki tekerlekli kağnılar yavaş sürünüyordu. Yükünün esası kürk hayvanı derileriydi. Kurt, tavşan, tilki, kunduz ve sincap postları balyalara özenle bağlanmıştı ve fena havadan örtünmüştü.

Yol tanıdıktı, korkulacak kimse yoktu, savaşçılar da rahatladı, ağır tilki timaklarını çıkartıp başlarını sıcak bahar güneşine uzattılar.

Müfrenin gölü dolandıktan sonra biraz yan ormanın kenarında küçük bir köy açıldı. Uzun keten bezinden gömleklerle Orusut erkekleri ile avratları karasabanlar için siyah tarlarlar üzerinden gittiklerini gözükiyordu. Manzara alışmış ve tanıdıktı.

Aniden Kara Böke atını durdurdu. Gölü kucaklayan sık kamışlıklarından çocuk bir grubu fırladı: yedi ile dokuz arasında yaşlardaki bir erkek ile birkaç kızdan oluşun bir gruptu. Üzerlerinde büyüklerin de giydiği beyaz gömlekler vardı. Neşeli hayhuy sesizliği bozdu. Çocuklar eteklerinde bir şeyler taşıyordu: anlaşılan göl kıyısında toplanmış kuş yumurtalarıydı.

Ama işte onların biri Moğol müfrezesini fark etti ve canhıraş acı bir çığlık kulaklara vurdu. Avlarını bırakıp çocuklar köye doğru koştular. En önde sık altın sarısı saçlı uzun bacaklı zayıf bir kız koşuyordu.

Kara Böke çocukların arkasından bel bel bakıyordu, sonra gözlerinde merak kıvılcığını tutuşuverdi. Topukları ile atını vurdu, eyer kaşına kapanıp peşlerinden koştu.

Kızık son çabaları ile koşuyordu. Bazen dönüp bakardı ve kocaman mavi gözlerinde Kara Böke sadece dehşeti görüyordu. Kudurmuşçasına kızı saçlarından tutmaya çalışırken sırtıyordu ama o sıyrılıyordu, kovalama da yeniden başlıyordu.

Sonunda güçleri kaçak kızını bıraktı. Bir kere düştü, ikincikere de. Kara Böke sonunda onu yakalayınca attan atlayıp onu sırt üstü çevirdi, kızıcığın teni ihtilâç içinde titremeye başladı, kafasını geri etti ve aniden gevşedi, uzandı.

Çocukların çığlığı tarlada çalışan erkekler duyunca gölün kıyısında bir felaket olduğunu anladılar.

Ellerine ne geçtiyse alıverip insanlar çocukların yardımına koştular. İlk gelen kızın babası Svyatoslav'dı. Kehanet dolu kalbi ona güç vermiş gibiydi. Ama artık çok geç olmuştu. Kara Böke'nin sadece arkasını görüp gene de onu tanıdı. Çok iyi tanırlandı bu

civar Orusut köylerinde bu korkunç siyah adamı.

Konuşacak bir şey yoktu. Ağır bir sessizlik içinde ölü çocuğunun üzerinde duruyorlardı insanlar. Cinayet intikamı talep ediyordu. Çaresizlik insana neler yaptırılmaz? Ağır avuçları yumruk haline geliyordu, gözleri de nefretten parlıyordu.

Svyatoslav üstünden gömleğini çıkartıp ona kızının bedenini sardı, ellerine aldı. Sonra kin dolu gözlerini toplanmış olanları gezdirdi:

- Gidin... Çalışın... Ben Batu Han kendisine gideceğim.

Kimse yolunu kapatmadı, onu tutmaya cesaret etmedi. Veda olarak ta bir şey söylemediler. Herkesin tek bir fikri tek bir isteği vardı ama onları gerçekleştirme zamanı henüz gelmemişti.

Bilmiyordu Kara Böke kara işini yaptığı zaman büyük Batu Han'ın maiyeti ile üç gün önce yakın göllerden birine göçmen kuşları avına geldiğini.

Bütün gün gidiyordu savaşçı han karargâhına. Kocaman güneş sanki derdini bilerek dünyanın kenarına durup ormanları ve vadileri endişe verici kırmızı ışık ile doldurdu. Han karargâhının çadırları, Svyatoslav onları sonunda görünce bu ışıktan sanki üstüne kan sıçratılmış gibiydi.

Savaşçı sadece bir an için durdu. "Her gün ölmektense, acı ile düşündü o, hemen olsun bu daha iyi." Svyatoslav, pantolonun kırmalarında saklanmış bıçağı el yordamıyla bulup, bir şey olursa hızlı çıkartmak için kalçaya daha yakın çekti ve ileri bir adım attı.

Han Nükerleri, Svyatoslav'ı sıkı bir çember içine alıp onu Batu'ya getirdiler.

Avından yeni dönmüş han çadırının yanında duruyordu.

Korku olmaksızın uzanmış kollarında çocuğun vücudunu tutarak yaklaştı ona Svyatoslav. Kuru, yeis ve acı dolu gözleri ile hanın yüzüne bakarak başına geleni anlattı. Batu Han'ın yüzü katılaşmış eli de hançere uzandı. Telengitlerine el işaretle Kara Böke'yi bulup getirmelerini emretti.

Nükerler çeviklikle çadırın önünde hanın seyyar tahtını koydular. Kara Böke'nin getirileceği beklentisi içinde Batu Altın Ordu'da konuk olan Tibet Laması büyük Kakurum Ögeday Han'ın şifacısı Sakiya'yi çağırmaı emretti. Ve çok yaşlı bir adam ona yaklaştığı zaman şunu rica etti:

- Orusutun bize getirdiği kızın neden öldüğünü öğren ve bize söyle.

İtaat göstererek Lama yerlere kadar eğildi.

Dört Telengit Kara Böke'yi mızrakların uçları ile itererek Han çadırına süre süre getirdiler. Moğol savaşçısı yan bakıyordu. Siyah yüzü tümünden karardı ve sadece beyaz dişleri kindar ve yırtıcı bir şekilde kısılıyordu.

- Ellerini bileklerinden kısıvrak bağlayın!, emretti Batu.

Nükerler, Kara Böke'yi yere devirip ve kollarını arkasına büküp bileklerinden sınıksı sıkıştırıp ham deri kayışları ile bağladılar.

Çadırdan Sakiya Laması ve Svyatoslav çıktılar. Han tahtının etrafında insanlar toplandılar ve herkes yeni gelişmelerin bekleşiyle soluk almadan ya Batu'ya ya Orusutun tuttuğu kızın arkaya tılan kafasına bakıyorlardı.

- Peki kız neden öldü?, kaşlarını çatarak sertçe sordu han.

- Kalbi parçalanmış, ya büyük han.

Batu gözlerini diz çökmüş Kara Böke'ye çevirdi. Böylece han savaşçısını boşuna kır-

miş oluyordu. Onu, en sadıklardan birini bir Orusut kızının ölümü için rezil edip cezalandırmaya değer miydi?

Batu yine Lamaya doğru döndü:

- Demek Orusut, kızının üzerinden hakaret işlenmiş olduğunu iddia ederek yalan mı söylüyormuş?

Hanın kırpmayan gözleri daraldı, bakışı da yılan bakışına benzedi. İnsanlar dondu, başlarını indirdiler, sadece Svyatoslav öylece cesurca ve korkusuzca Batu'ya bakıyordu.

- Hayır. O doğruyu söylüyor, diye Lama sessizlikte düşürdü. - Taciz ölü bedeninin üzerinde edilmiştir...

Sağanak gibi yavaş bir soluk kalabalığın üzerinde gelip geçti. Moğol adetlerine göre Kara Böke'nin yaptığı büyük bir cürüm sayılırdı.

Kendisi hiç kimseye merhamet göstermeyen, yıkılmış düşmanların bedenlerinin üzerinde ziyafetleri düzenleyen ve kemiklerinin ağır tahtaların altında çatırdamasını ve kırılmasını kayıtsızca dinleyen Batu Han sarardı.

Bakışı Kara Böke'de dondu:

- Büyük şıfacı Sakiya doğru mu diyor?

- Evet, Kara Böke hırıldadı. Suratını korku yüzburuşturması bozdu. - Ama ben çocuğun ruhuna eziyet etmiyordum ya büyük han! Ölü vücut için fark etmez ki...

Sartak'ın aklına iğrenti duygusunun o an bütün varlığını kapladığı geldi.

Babasının kardeşi Mengü'ye dönüp şunu sorduğunu hatırladı:

- Bu insan için nasıl bir ceza uygun görüyorsun?

Zalimliği ile meşhur Mengü cevabını geciktirip sonra şöyle söyledi:

- Bu Moğol savaşçısına gölge bırak bir cinayettir. Ama Kara Böke Orusutların feth edilmesi için çok şey yaptı ve onun için ceza yumuşatılabilir. Yüz kere kırbaç vurmak...

Batu Han küçük kardeşi Berke'ye baktı:

- Sen ne dersin?

- Müslüman inancına göre böyle bir insan ölümünden sonra sonsuza dek ateşte yanmalıdır zira çocuğun ölü bedeninin üzerinde taciz etti. Böyle bir cinayet affedilmemelidir. Bin vuruş olsun.

Batu, gözlerini toplanmış insanların yüzlerinin üzerinde gezdirdi. Tahtının etrafında duran Noyanlar ve savaşçılar insan ölümüne alıştı, kan onları korkutmuyordu, kalpleri de başkaların ıstıraplarına acımayı bilmezdi. Ama Kara Böke'nin davranışı mubah ötesindeydi. Herkes her ne dinden olursa olsun, her hangi Tanrıya taparsa tapsın bunun bir suç olduğunu anlıyordu. Bundan dolayı insanların suratları asıktı.

- Sen ne isterdin?, ansızın Batu Svyatoslav'a soruverdi.

- Onu bana ver, Orusut hala hanın yüzünden gözlerini ayırmadan dedi.

Batu düşünceye daldı. Mengü haklı. Fethedilen halkın çocuğunun yüzünden Orda'ya ömür boyu sadakatle ve içtenlikle hizmet eden savaşçının canını almaya değer mi?.. Evet, korkunç bir davranışta suçludur. Belki Berke'nin tavsiye ettiği gibi mi yapsak, bin vuruş tayin etsek te mutluluk için ümit etsin? Tanrı onu koruyorsa Kara Böke hayatta kalır. Ama böyle bir kararı kalabalık adil görür mü? Yüzlerinden belli: savaşçılar idam hükmü bekliyorlar. Saptır ve budaladır halk. Milyonlarca masum insan yok edenebilir ama bir kere hakça davrandın mı herşey unutulacaktır ve affedilecektir. Adı Sayın Han

aidl han olacak. Bir yüzbaşının hayatı yüzbinlik halkın fikrini değmez mi?

Batu doğruldu ve başını kaldırıp Svyatoslav'a doğru baktı.

- Senin dediğin olsun Orusut.

Kalabalık coştı.

- Şan olsun! Batu Han adaletli handır!

- Sayın Han!, diye bağırmaya başladılar.

Kara Böke, dizlerinin üzerinde Batu Han'a sürüne sürüne yaklaşmayı çalışarak ileri atıldı ama Telengitlerin keskin mızrakları göğsüne dayandı. Korku ve öfke içinde tahtın kaidesinde yalvarış sözcükleri haykırarak yuvarlanıyordu ama hanın bilgeliğine övgü-yü tekrarlayan kalabalığın böğürtüsünden cıgıllıkları duyulmuyordu.

Svyatoslav kızın cesedini yere koyup Moğola doğru gitti. Muhafızlar, ona yol vererek önünden iki yana açıldı. Orusut Kara Böke'yi saçlarından tuttu ve elinde ince bıçak ağzı parıladı. Moğol'un kocaman siyah kafası yere yuvarlandı. . .

Svyatoslav bıçağı saklayıp kızının bedenini kaldırdı ve kimseye bakmadan uzaklaştı. Savaşçılar kalabalığı saygıyla açıldı.

Batu Han, babasının küçük erkek kardeşinin oğlu baş veziri Sauk'a döndü.

- Durdur onu!, buyururcasına emretti. - Atı ve kızı için fidye ver.

Batu'nun damadı Tülin Bahadır Altın Orda'nın en cesur büyük kumandanlarından biri, hanın kararı ile memnun kalıp onay işareti olarak başını eğdi ve alçak sesle şöyle dedi:

- Sayın Han! Adaletli han. . .

Sözleri duyuldu ve savaşçılar kalabalığı yeniden bağırmaya başladı:

- Batu Han Sayın Han'dır!...

Kararlarında kesin, acımayı ve merhameti bilmeyen Batu orduda saygıyı korumak için adil insanmış gibi davranmayı bilirdi. Cesur Kara Böke'yi kaybetmek istemiyordu, ama ne yaparsın ki anlaşılan Tanrı'nın isteği budur.

- İyi hatırlıyor Sartak o olayı. Şimdi ise Svyatoslav'a bakarak zamanın bu insanın üzerinde hiçbir gücü yok olduğunu düşündü. On beş yıl geçti ama o eskisi gibi sağlam ve kuvvetli, sadece saçları ve sakalı sık bir aklık içinde. Demek Svyatoslav şimdi Aleksandr Knezinin ordusundadır madem sefaret ile geldi ise. Gittikçe daha çok Orusut fethedilmemiş Novgorod bayraklarının altında toplanıyorlar.

Şu an Svyatoslav'ı düşenerek Sartak Rus elçiliğini karşılayan kalabalıkta gölün kıyısındaki o uzak olayları onun gibi iyi hatırlayan daha birinin olduğunu bilmiyordu. O siyah Kara Böke'nin küçük erkek kardeşiydi. Sartak'ın sarayında bakaulun yani yiyecek ve içecek yöneticisinin görevlerini yerine getiriyordu. Her şeyi hatırlıyordu, o da Svyatoslav'ı tanıdı ama elmacık kemikleri çıkık bronz yüzünde hiçbir kası oynamadı sadece gözlerinde kötü kurt ışıltıları bir an için yanıp hemen söndü.

Onlar saraya girdiğinde Sartak şunu dedi:

- Saygıdeğer elçiler bugün iş konuşmayacağız. Büyük Altın Orda'nın hanının misafirlersiniz. . .

Orusutlar hanın isteği ile rızalarını göstererek eğilip selam söylediler.

Sartak sert somurtuk yüzü kişiye doğru başını çevirdi.

- Baş vezirim karşı değil sanırım?

Adam baş işareti ile tasdik etti. O ta Batu Han'ın veziri görevlerini yerine getiren meşhur Sauk idi. Altmışını çoktan aştı ve bir zamanlar pürüzsüz yuvarlak yüzü buruşuklar içinde kaldı. Büyük Cengiz Han'ın torunlarından en büyüğüydü ve bu nedenle Altın Orda'nın işlerine özel bir etkisi vardı. Moğolların Orusut topraklarına seferi sırasında Sauk'un babası Kulkan ayrı bir orudusunun başındaydı. Tümenleri Kolomna şehrini zaptetti ama savaş sırasında Orusut okundan öldü.

Cengiz soyunun âdetine göre şehir ablukası sırasında soyundan biri öldüğü takdirde korkunç bir intikam alınmalıdır. Burada da âdetinden dönmediler. Bebeklerden tirit gibi ihtiyarlara kadar Kolomna'nın tüm sakinleri kılıçtan geçirilip öldürülmüştür.

Babasının intikamını almaya devam etme arzusu Sauk'un hal ve gidişi ile ömür boyu yönetiyordu. Batu'nun baş veziri olduktan beri Sauk Orusutları ile sadece kavisli Moğol kılıçlarının dili ile konuşmasının gerektiğini tekrar edip duruyordu. "Bahadırlar kavgalı olduğu sürece birleşmezler. Yağmala devlet hiçbir zaman sana dost olmaz. Dostluğu güç hissedildiği sürece ararlar. Sana karşı çıkmalarını istemiyorsan kuderitini daha fazla artır, zalim ve acımasız ol", yorulmadan tekrarlıyordu Sauk.

Orusut misafirleri için genç kısağı kestiler, şarap ve taze köpüren kımız dolu deri torbaları sabaları getirdiler. Tanınmış Kıpçak tayşısı Sulungut öykücü kendine dombıra çalarak eşlik ederek toplanmış insanlara büyük Cengiz Han'ın hayat hikâyesini anlattı.

Taycıgut soyundan insanların genç Cengiz Han'ı öldürmek istediği zaman onu kurtaran Torgan Şire hakkında gırtlaksı hırıltılı bir ses ile şarkı söylüyordu. Ayrıca sıradan bir Moğol, Temuçin'in, büyük Cengiz Han olup ona Moğol bozkırlarından Selenge Irmağı'na kadar uzanan Mekitlerin topraklarını hediye verdiğini ve örme zırh gömlek giymeye izin verip Tarhan ünvanı tayin ettiğini da anlattı <Cengiz Han'ın savaşçıları ne örme zırhları ne cebeleri giyerlerdi.> ne de başlığa kartal teleklerini takarlardı <Başlık-taki kartal telekleri iktidar işareti olarak kabul edilirdi>.

Dünya Sarsıtıcısının cömertliği büyüktü onun için Torgan Şire gelecekteki suçları için dokuz af bağışladı.

Hikâyeci dombıra tellerine vuruyordu gözleri de iham ve inanç ile ıslı ıslı parlıyordu. Orusut elçileri için anlatıyordu o Cengiz Han'ın, Sartak'ın dedesinin babasının hayatını, Dünya Sarsıtıcısının iyilik için iyilik ile ödemeyi nasıl bildiğini anlatıyordu.

Altay, Kuçır ve Seçey Beki Noyanları onun altın tahta çıktığı zaman ettiği yemini anlatarak tüm kabilelerin ve halkların Büyük Cengiz Han'a karşı itaati ve sadakatı hakkında konuşuyordu hikâyeci:

- Düşmana karşı hareket edersek eğer

Sarayına senin için en güzel kızları getireceğiz

Füsunkâr hatunları da getireceğiz,

Seçkin, boyunları ince olan Ahal Tekeleri,

Bozkırda en hızlı olanları getireceğiz.

Ava çıkarsak eğer o zaman bütün dünyayı dolaşıp

Senin için elde edeceğiz ve eyerine terkiye asacağız

En renkli hayvanları, siyah postlu samurları elde edeceğiz.

Yeminimizi bozarsak eğer

Bizi, nankör kölelerini

Sönmiş ateşin yanında bırak,

En sevdiğimiz eşlerimiz ve çocuklarımız ile ayır.

Şarkı söylemeyi bitirip hikâyeci zafer ve onur dolu gözlerini etrafa gezdirdi. Görünü-şü ile Orusut elçilerine onlarca yıl önce yaşayan insanların da sadık olduğu gibi büyük Cengiz Han'ın toruna Sartak Han'a dürüst ve sadık olmaya tavsiye veriyormuş gibiydi.

Bunu tüm toplanmış olanlar anladılar.

Sauk hikâyecinin söylediği sözlerini içinden onayladıysa Svyatoslav ise daha fazla somurttu. Böyle bir ağırlamaları sevmezdi, han karargâhının havası kendisi dayanılmaz görünüyordu. Nefretini zor saklayarak Svyatoslav, kurt ve kastor kürkleri, tilki mala-hayları ile giyinik, yağdan parlayan yüzleri olan insanlara bakıyordu. Kibirli; mağrur bir biçimde davranıyorlardı kendilerini pahalı kürkleri giyinmiş, silahlar ile yüklü, altın ile süslenmiş Moğollar. Bunların hepsi şu anda borusuz sobalar ile ısıtılan külübele-rinde aklıktan ölenlerden, perişan Rus toprağında gücünün üstünde olan boyunduruk altında inleyenlerden alınmıştı.

Yemek Svyatoslav'ın boğazından geçmiyordu, şaraptan ve kımızdan da sarhoş ol-muyordu.

Halini sadece Sartak değil keskin gözlü Sauk ta fark etti. "Orusutlardan ne kadar nef-ret ediyorsam o kadar da onlar benden nefret ediyorlar, diye birdenbire anlaşılmaz bir endişe ile düşündü o. – Anlaşılan yollarımızın keşişireceği zamanı gelir.."

Orusutların gelmesi vesilesiyle verilen ziyafet sona eriyordu. Cengiz Han'ın sadık no-yanlarının yeminine ne yanıt verdiğini okumak için dombrayı bir kez daha eline aldı Kıpçak hikâyecisi Sulungut:

- Düşmanın elinden aldığınız avı

Bana getirmeyin size kalsın.

Avda elde edilen samurları ve kurtları

Bana vermeyin. Siz alın.

Gece yarısı oldu. Torgutlar denilen gündüz koruyan muhafızlar, Koptegullar denilen han ailesinin huzurunu gece vaktinde gözetleyen savaşçılara yerini bıraktı. Güneşin ilk ışınlarına kadar hiçbir canlı saraya yaklaşmayı cüret edemezdi. Keşikten denilen muhafız birliği mensubunun kılıcı ve oku Altın Orda hükümdarının iradesine uyma-maya cesaret eden herkesin canını alırdı.

Cengiz Han'ın vefat ettiğinden beri kırk yıl geçti ama torunları eskisi gibi göstermelik bir biçimde nasihatlarına uyuyordu.

Sarayın korunması ve düzenin sürdürülmesi için Orda'da keşiktenlerden yani nö-betçilerden özel bir tümen oluşturulmuştu. Cengiz Han şöyle öğretiyordu: "Önceden emrimizde sekiz yüz Koptegul ve yedi yüz Torgut vardı. Keşiktenlerin tümeni eğitmeyi emrettik. Noyanın ve binbaşının oğlu, yüzbaşının ve ırgat başının oğlu ve halktan olan herhangi sıradan bir savaşçı nöbetçi olabilir. Bunun için askerlik sanatını iyi bilme-lidir ve yüzü alımlı olmalıdır. Binbaşının oğlu yanında on arkadaşını ile küçük erkek kardeşini, yüzbaşının oğlu ise beş arkadaşını ile erkek kardeşini, üstbaşının oğlu veya sıradan bir insan da üçer arkadaşını ile erkek kardeşlerini getirmeli. Keşikten olmayı is-teyen herkes önceki görevinde at veya silahı almalı. Savaşçıların keşiktenlere katılmayı kimsenin engelleme hakkı yoktur."

Cengiz Han'ın nöbetçisi olan herkes üzerine büyük yükümlükler alırdı ama büyük ayrıcalıklar da ona verilirdi. Dünya Sarsıtcısı şöyle öğretiyordu:

“Kimsenin Keşiktenen daha üstünde oturma hakkı yoktur. Kimsenin yanından geçerken adını söylememe hakkı yoktur. Keşikten tarafından muhafa edilen eve ya da çadıra girmeye ondan izin almadan kimse cüret edemez. Yanından geçerken onunla herhangi bir şey hakkında konuşmak yasaktır. Nöbetçiye, koruduğu yerin kişi sayısını sormak yasaktır. Keşiktenin izni olmadan gezen kişi tarafından tutuklanabilir hatta itaatsizlik ettiği takdirde öldürülebilir. Sıradan noyanlar ve yüzbaşılar er nöbetçisinden önemlice bir mesafede oturmalı.”

Cengiz Han'ın Ordasının dayanağı daima orduydu, içinde en iyisi ve en sadıkları ise Keşiktenlerdi. Onlar hana dış ve iç düşmanları ile mücadelede güvenli bir cop olarak hizmet ediyordu.

Cengiz Han: “Benden sonra tahta çıkacak torunlarım ve torunlarının torunları bana altın heykeli kurmak istiyorlarsa Keşiktenleri kendi gözlerini gibi korusunlar zira onlar her zaman kendi hayatından daha çok beni koruyorlardı,” diyordu.

Batu'nun Altın Orda hanı olduğu zaman büyük dedesi vasiyet ettiği gibi davrandı. Sadık muhafızlar tahtı kuşattılar. Yalnız Keşiktenler değil Telengitler olarak adlandırılırdı.

Uzun yolda ve şerefine Sartak tarafından düzenlendiği ziyafetten yorgun düşmüş Orusut elçileri odalarına geçirildi. Daniil kalacak odanın kapısında sıyrılmış kılıç ile Telengit durdu. Boyar soyundu ve kocaman kaplan postunda yapılmış yatağa girmek üzereyken kapı açıldı ve elinde meşale ile Sartak'ın müsteşarı Koyak Rumeı girdi. Alev yansımaları oda duvarlarını kaplayan halılara oynaşmaya başladılar ve onların karmaşık desenleri ha renkler ile dolarak ha sönükleşerek esrarlı bir ışık ile oynamaya başladılar.

Rumeı hiç konuşmadan eğilip selam verdi.

Daniil kollayarak girene bakıyordu, Koyak'ın ne söylediğini bekliyordu.

- Şimdi büyük hanın emri ile sizin için bir kıızı getirirler.

Boyar şaşkınlıkla kafasını kaldırdı.

- Kıız mı?

- Eski Moğol âdetine göre saygıdeğer bir misafir geldiyse her zaman öyle yaparlar. . .

- Ama Hristiyan inancı yasaklıyor bunu. Büyük han Sartak Hristiyan değil mi?

Rumeı'ın ince dudaklarına hafif bir tebessüm dokundu ama yüzünü hemen gölgede sakladı.

- Hayır, diye konuştu. - Han Moğoldür. . .

Sartak Hristiyanlığı kabul edip eskisi gibi Moğol adetlerine uymaya devam ettiği nereden bilsin ki boyar? Altın Orda'nın yeni hanının içinde her türlü şey karışık. Şahsında hem Cengiz Han'ın payen vasiyetlerine derin bir sadıklık hem Hristiyanlığın kurallarının ile dogmalarının iyi bilgisi birleştirmişti. İşlerinde ve davranışlarında her zaman onlara göre hareket ederdi. . .

Daniil, Koyak'a han hakkında daha ayrıntılı olarak sorup soruşturmak istiyordu ama Rumeı artık kayboldu ve arkasından kapanmış kapı yavaşça çarptı.

Çok geçmeden kocaman boydan bir Telengit içeriye ipek gibi sevecen ve çiçek gibi güzel yaklaşık on iki veya on üç yaşındaki bir kıızı itti.

Ta Cengiz Han ile kurduğu düzenine göre saray muhafızları sadece askerlik hizmetini taşımıyordu. Telengitlerin görevi Orda'da çeşitli törenlerin düzenlenmesini, hatta han karargâhını gıda malzemeleri ile sağlamasını da kapsıyordu. Han akrabaları dışından saraya bağlı olan erkeklerin ve kadınların kaderi onların elindeydi. Tam bu yüzden Sartak'tan emri aldıktan sonra muhafızların amiri han mutfağında çalışan dul kadının tek bir kızını kendi takdirine göre kullandı.

Kızı itip Telengit elini göğsüne basıp konuşmadan boyara eğildi ve kapının arkasında kayboldu.

Kız inanılmaz güzeldi. Bahar ot çöpü gibi ince, beyaz yüzlü, deve yavrusundaki gibi kocaman gözleri, gece gibi kara saç örgüleri vardı. Yaş dolu gözleri korku ile boyara bakıyordu.

Daniil sessizce ona yaklaşıp elini sırtına koydu. Kızın zayıf teni titremeye başladı. Yüzünü elleri ile kapatıp gürültüyle ağlamaya başladı.

Kızı şefkatle iterek boyar onu kapıya yaklaştırdı.

- Korkma. Sana dokunmayacağım, diye zorlukla Kıpçak sözlerini seçerek konuştu o.

Fakat kız görünüşe göre onu duymadı. O hala hıçkırığa hıçkırığa ağlamaya devam ediyordu.

Daniil kapıyı açıp Telengite şöyle dedi:

- Geri dönsün. Kadın istemiyorum.

Ertesi gün Sartak Han müzakere etmedi. Orusut elçilerine hızlı rahvan atını, zağar sürüsünü göstermek ve isabetli okçu savaşları ile övmek istiyordu. Bu yüzden ava girişti.

Orusutlar şafak sökerken kaldırıldı. Bu sene kış sert karlı çıktı ve han sürülerinin yanına Kıpçak bozkırının tümünden kurt sürüleri toplanmış gibi görünüyordu.

Sürülerin korunması için özel olarak ayrılmış savaşçılar yırtıcı hayvanlara hiçbir şey yapamazdı. Kar atların toynaklarının altında çöküyordu, kurtların da kovalamadan kaçmak için zamanı vardı. Sadece pek hızlı ve çevik zağar köpekleri ve mahir okçular boz rengi haydutlar ile başa çıkmaya yardım edebilirlerdi.

Akşam geç döndüler Orda'ya yorgun avcılar. Şansları yaver gidiyor: av büyüktü. Müzakerelerin sabah başlayacağına dair han ile anlaşmış Orusut elçileri kendilerine ayrılmış odalarına çekildiler.

Daniil yatağa girer girmez çünkü Telengit gene odasına deve yavrusu gözlü kızı getirdi.

Dünkü gibi ağlamıyordu sadece endişe ile ve ürkek ürkek kapıya dönüp bakıyordu. Boyar şunu anladı: kız bir şey söylemek istiyor. El işaretleri ile onu kendine çağırırdı.

Orusutun karşısında korkusunu aşarak kız ayak uçlarına basarak ona yaklaştı, tam yüzüne doğru eğilip ve sıcaklıkla şöyle fısıldadı:

- Yarın sana servis edileceği raşıyayı yani şarabı içme.

Daniil sadece "raşıya yani şarap" anladı. Genellikle Moğol hanlarının içtiği şarabın adı olduğunu biliyordu. Kalp aniden şöyle fısıldadı: kız onu uyarıyor. Boyar kötü bir önseziden donakaldı.

- Ne dedin? Tekrar eder misin?..

Kız Orusutun dilini anlamadığına şaşırırdı. Gözleri yeisten karardı ama aniden için-

de bir kıvılcım tutuşuverdi ve sözlerine el işaretleri ile eşlik ederek tekrar fısıldamaya başladı:

- Yarın şarap ile yani raşıya ile ikram edileceksin, diye kız boyarın göğsüne parmak attı. - Ama sen içme. - Başını sallamaya başladı ve tası kendinden nasıl ittiğini gösterdi. - İçersen eğer..., diye kız birleşmiş avuçlarını içeceği içer gibi ağzına yaklaştırdı. - Ölürsün! Canını verirsin..., diye kız ölen insanı tasvir etti.

Daniil anladı.

- Şarap yani raşıya..., diye kızın endişeli yüzüne büyük bir dikkatle bakarak tekrarlıyordu.

- Evet! Evet!

Boyar minnet ile gülümsedi.

- Teşekkür ederim..., ve saçlarını okşadı. - Şimdi git., Daniil kapıyı gösterdi.

Kız çeviklikle ve sessizce çıkışa doğru fırladı.

İnsanların hatta tüm ulusların hayatlarında gözle görülür bir yer her zaman şaraba ayrılıyordu. Tarih, devletin, uyrukluları şaraba fazla düşkün olduğu için küllere döndüğü ve sonsuza kadar yeryüzünden kaybolduğu birçok örnek bilir. Kudretli ülkeler kendinden daha kuvvetsiz olan komşularının topraklarını zaptederek silah ile yapılan şiddet ile birlikte her zamanki zulümden başka şarabı da getirirlerdi. İşgalciler istediğini silah ile alamayıp insanları kendilerine din, gelenekler ile ve gene de şarap ile itaat altına alıyorlardı. Devlet yapısı oluşmamış uluslar için şarap dehşetli bir felaketti. Bunu Cengiz Han iyi anlıyordu. Şunu biliyordu: düşmanı yenmek için demir bir disipline sahip olmak yeterli değildi. Bunun dışında, çokuluslu Ordası'nın savaşçılarının aklını ve duygularını ısıtacak ve dumanlacak başka bir güç olmalıdır. Bu nedenle Dünya Sarsıtıcısı talan etmeye, kadınların ırzına geçmeye ve sürekli içmeye izin veriyordu. Kendisi de şarabı severdi ve onu kullanarak çoğu zaman sınır bilmezdi. Bir keresinde karargâhta birkaç gün süren sarhoş bir sefahat, az kaldı hanın ölümü ile bitecekti, o zaman onun müsteşarı Şığı Hutug acı ile şöyle dedi:

- Ya büyük han, dünyada senden üstün gücünün olduğunu önceden bilmiyordum...

Müsteşarın sözleri ile incitilmiş Cengiz Han başından boriki çıkartıp onu tahta koydu ve karşısında alçaktan eğildi.

- Benden üstün sadece şapkamdır, diye kibirle söyledi o.

- Hayır, diye itiraz etti Şığı Hutug, senden üstün şaraptır.

Belki bu konuşma belki de sonraki olaylar birdenbire değiştirdi Cengiz hanın yaşam tarzını. Şaraba karşı ölçülü oldu ve aksine yapanları gaddarca cezalandırıyordu.

Ögeday'ın ile Çağatay'ın Muhammed Harezmsah'ı yenişinden sonra ordusu neredeyse öldürülüyordu. Harezmi'nin başkentini zaptedip ve saray şarap mahzenlerini bulup Moğol savaşçıları sarhoşluğa kapıldı. Cengiz Han'ın oğulları, noyanları, erler bir hafta, iki hafta bilinçlerini kaybedene kadar içiyorlardı. Yüzlerce şaraptan sersemleşmiş Moğollar Harezmi'nin hayatta kalan sakinleri tarafından katledilirdi.

Bunu öğrenince Cengiz Han öfke topuklarına çıktı. Harezme, öğütülmüş kükürt ve pamuktan oluşan Çin tozunun <Çin barutu.> aracılığıyla şahın şarap bodrumlarını patlatan özel bir müfreze gönderdi.

Böylece Moğol ordusu kurtarılmıştı.

Tarihçiler, Cengiz Han'ın, oğulları bütün avı kendine benimsediği için gazaba geldi-

ğini iddia ediyorlar. Ama anlaşılan mesela sadece bundan ibaret değildir. Dünya Sarsıtıcısını, çocukları ayyaşlığa kapılıp harezşahın bozguna uğratılmış ordusuna yetişip tamamen yok etmeyi beceremediği korkuttu.

Tam bu olaydan sonra sözlerini yazmayı emretti:

“Sarhoş insan sağır ve kördür, akli ve telâkkisi yoktur. Bilgilerinin ve yeteneğinin bir değeri yoktur. Rezaletten başka bir şeye ulaşmaz. Sarhoşluğa yatkın olan hükümdar büyük amelleri yapamaz. Şaraptan sersemlemiş ordu komutanı savaşçıları yönetmezler. Sarhoş Noyan oku nereye yolladığını ve hedefe isabet edip etmediğini anlamaz.

İçmemek mümkün değilse o zaman en fazla ayda üç kere keyfini çıkartmak gerekiyordur. Bir kere içmek iyidir. Daha iyisi hiç içmemektir. Ama içmeyenler zor rastlanır...”

Dünya Sarsıtıcısının gelecek kuşakları elinden geldiğince görevlerini yerine getirmeye çalışıyorlardı ama fethedilen ve bağlı devletlerin uluslarına içmeye yasaklamıyorlardı. Aksine zihinlerini ve duygularını dumanlamak için şarabın tükenmesini her türlü teşvik ederlerdi.

Güyük Han zamanlarında şöyle bir vaka yer aldı. Han İmam Nüreddin Harezmi'ye şunu sordu:

- Şarap yorgun düşmüş olana yorgunluğunu almaya yardım eder, mutsuzun acısını azaltır, ruh halini ve moralini yükseltir. Temiz darı ile buğday ve tatlı üzüm tanelerinden hazırlanır. Eğer Muhammed peygamber gerçekten insanları seviyorsa ve mutluluğunu düşünüyorsa o zaman izleyicilerine neden içmeyi yasaklıyor?

Nüreddin Harezmi ise şöyle yanıttı:

- Çok zaman önce uzun yoldan yorgun düşmüş sahib peygamberinin izleyicilerinden biri istirahat için yalnız bir kadından kalmaya karar verdi. Genç dul onu eve sokmadı. O şöyle dedi: “Eğer bende geceleme istiyorsan üç şarttan birini yap. Ya benim koynuna gir ya beş yaşındaki oğlumu öldür ya da bir bardak üzüm şarabı iç.”

Peygamberin takipçisi şöyle düşündü: “Kadın ile yatarsam günaha girmiş, masum çocuğu öldürsem cinayet işlemiş olurum. En iyisi ben bir bardak şarap içeyim ve bundan hayatta zevk alırım ve sevinç gelir.”

Kadına son şartını yerine getirmeye söz verdi. Kadın onu eve aldı. Fakat peygamberin takipçisi şarap içip sarhoş olunca kadının yatağına girdi ve çocuğunu öldürdü. Ne yapmaz ki sarhoş?

O zamandan beri Muhammed insanları severek Müslümanlara şarap içmeyi yasaklandı.

İşte bu şekildeydi.

Ertesi sabah Ordâda Orusutelçileri ile müzakereler başlanmıştır. Novgorod Knezliği'nin zor vaziyetini hesaba katarak Sartak Han iki yıl boyunca Orusutlardan şuleni <Şulen, hayvan sayısı vergisidir.>, yamanı <Yaman, kişi ve hayvan sayısına göre alınan su vergisidir.> ve undanı <Undan, faytoncu geçindirme vergisidir.>, yanı sıra avarizi yani hasat vergisini almamayı kabul etti. Vergilerden, Aleksandr Nevski Knezi'ni destekleyen diğer knezler de muaf tutuluyordu.

Almanlar Novgorod'da doğru hareket ettiği takdirde Altın Ordâ'nın Knezine yardım edip etmeyeceğine dair Sartak kesin olarak bir şey söylemedi.

Bunun belli nedenleri vardı. Cengiz soyunun büyükleri olumsuz olarak bakıyordu Orusutlar ile olan ilişkilerine. Hem Nogay'dan hem Sauk'tan hem Bahadır'dan hem Mengüden hem Temür'den sakınmak zorundaydı. Onlar, Orda'nın daha dün düşmanı olanlara yardım etmemek gerektiğini düşünüyorlardı.

Orusutlara yardım konusunda nihai karar ile acele edilmeyebilirdi. Alman şövalyeleri Novgorod'a doğru harekete geçerlerse o zaman Orusut Knezleri ile birleşme gerekliliğinde mutabık olmayanları daha kolay ikna edilebilirler. Novgorodluları fethedip Almanlar Altın Orda ile yüz yüze gelebilirler, bu düşman da güçlüdür ve çıkarları şüphesiz Moğolların menfaatleri ile karşı karşıya gelecek. Bu kanıtı Sartak Han gelecek için muhalifleri ile mücadele durumunda alıkoymaya karar verdi.

Orda'nın yarınını düşünmek zorunda kalıyordu. Hanlık hala kuvvetli ve sağlam gözüküyordu ama Kafkasya ve Azerbaycan artık ondan ayrıldı ve bu toprakları Cengiz Han'ın diğer evladı Hülagü yönetiyordu. Sartak Kırım'ı ve Horasan'ı ele geçirmek isteyenlerin çok olduğunu biliyordu. Ne olacak, beş, on ya da yirmi yıl sonra durumlar nasıl gelişecek? Altın Orda Orusut Kuzey Knezlikleri ile irtifağı reddetmemelidir. İç düşmanlar ile mücadele için onların yardımı gerekli olabilecektir.

Orusutlar ile müzakereler sırasında Sartak, onun Novgorod ile irtifağa karşı olan sadece Sauk ve Bahadır değildir. Svyatoslav da bunu sevmiyordu ama eski savaşçı kendini ele vermemek için her şey yapıyordu. Onu anlamak zor değildi. Moğolların memleketine nasıl korkunç bir yıkımı getirdiği gören bir insan onlar ile birliği arabilir miydi? Sadece büyük bir zaruret Orusutları buna tahrik ediyordu: sınırda Alman şövalyeleri duruyorlardı ve kötünün iyisini seçmek gerekiyordu.

Sadık insanlardan Sartak Han Svyatoslav'ın Novgorod'da basit millet tarafından büyük saygı gördüğünü ve Aleksandr Knezine etkisi olduğunu biliyordu.

Bu Sartak'ı tedirgin ediyordu.

Büyük Cengiz Han şöyle öğretirdi: "Düşmanın yarın dostun, dostunun ise düşmanın olacağına dair bir kuşkun varsa dostun dost, düşmanın düşman olduğu sürece onlardan vazgeç."

Bilgece bir fikirdir. Fakat ata tüm fethedilmiş memleketlerin tek hükümdarıydı ve bugün her anda boğazı kesmeye ya da bardağın içine zehir dökmeye hazır olan yakınlarından korkmak zorunda kalıyordu.

Müzakerelerden sonra yola çıkan elçilerin şerefine ziyafet düzenlenmiştir. Sarayın odalarında alçak dairesel masalar konuldu, üstünde Altın Orda'nın övünebileceği her şey ile diziniştir. Tahta tabaklarında et yığınları duman veriyorlardı, kepçelerde kıymız ile torosun yani Moğol şarabı köpürtürlerdi, gümüş taslarında şarap ve raşiya servis edildi.

Şeref yerinde hanın sağında baş müşaviri Sauk, solunda ise Daniil boyarı oturuyorlardı.

Ta Cengiz Han ile kurduğu geleneğe göre saray bakaulu Sartak'a yaklaşıp ona getirilmiş tabaktan bir et lokmasının tadına baktı sonra ise tasından bir yudum şarap içti. Hanın, yemeğinin ve içeceğinin zehirli olmadığından emin olması gerekiyordu.

Sartak ilk altın kadehini kaldırıp sonuna kadar içti. Aynı şeyi maiyeti de yaptı. Sadece Orusut elçileri kadehlerinden yudumlamayıp onları masaya koydular.

Han şaşırdı. Daha dün Orusutlar zevk ile şarap içiyorlardı, çok içiyorlardı ve sarhoş olmuyorlardı, bugün ise... Neden sakınıyorlar? Ya da bakaul sadece onun bardağından

olan şarabı tattığı için mi içmiyorlar? Fakat aynı şey de önceki günler de oldu... Demek bir sebebi vardır. Misafirlerin sahibe güvendiği kötüdür.

- Ne oldu?, somurtup sordu Sartak. - Misafirler neden şarabımızın tadına bakmak istemediler?

Han Daniil boyarına bakıyordu. O yanıtı yetiştiremedi. Svyatoslav kadehini yavaşça kaldırıp ve dikkatli bir şekilde şarabı dökmek için onu Sauk'un karşısında koydu.

Moğol savaşçılarının âdetine göre buzu torosunu içmeyi tercih eden vezir Orusut savaşçısının ne istediğini anladı. O acele etmeden kadehi aldı.

Sartak'ın aklından Orusutun doğru hesaplamış olduğu bir fikir geçti. Şarap zehirli ise eğer bunu pekâlâ Sauk yapabiliirdi. Vezir Novgorodlulara sevimsizliğini saklamıyordu.

Ama Sauk yüzü ile oyanamadan kadehini kaldırdı.

- Gençliğimden beri Moğol içeceği torosuna alıştırdım, Kıpçak şarabını hiçbir zaman sevmiyordum, dedi. - Ama misafir böyle istiyorsa..., diyerek vezir kadehi dudaklarına yaklaştırdı.

Han aniden hızlıca elini uzattı.

- Bekleyn... Raşıyayı kullanmadığınızı biliyoruz... - Sartak'ın gözleri toplananların yüzlerinin üzerinde dört dönmeye başladı. Hayır, anlaşılan Sauk'un bir suçu yok kadehi bu kadar cesurca aldıysa eğer... Şarabın masadan tamamen kaldırılmasını emredebilirdi ama o zehirli değilse bile Novrogolulara kuşkularından hatalı olmadıklarını ve şarabın zehirli olduğunu düşünmek için neden olurdu. Hainlikte en önemli şüphe hana düşer.

Eğer Sartak, o an bakaulunun yüzünü görseydi her şeyi anlardı. Kardan beyaz dondu o arkasında.

Hanın gözleri girişin bekçisi olan Telengitte durdu. Onu eli işareti vererek çağırdı.

- Gel buraya. İç, Sartak gözleri ile kadehe işaret etti.

Ürkmüş, han ellerinden lütfu kabul ettiği için mutlu savaşçı kadehi özenle iki eli ile alıp ona yapıştı.

Orda'da hiç kimse hanın emrine aykırı davranmaya cüret edemezdi ama Telengit aniden içmekten vazgeçti. Yüzü şaşkın ifadeyi aldı.

- Büyük han, dedi. - Müsade edin ki daha fazla içmeyim, ben Müslümanım ve..., diye Telengit sözünü bitiremedi. Yüzünü acı bir yüzburuşturma çarptı, kadeh titremeye başlamış ellerinden düştü, o da beceriksizce bir yana düştü, yere yıkıldı.

Çınlayan bir sessizlik han odalarını kapladı. Yüzlerce göz şimdi Sartak'ın nasıl davranacağını ve ne söyleceğini bekleyerek ona bakıyordu. Hanın burun kanatları titriyordu, gözleri daraldı, eli titremeyi gizlemek için hançere uzadı.

Sartak bir tek kelime söylemedi. Masanın başından kesinlikle kalkıp salondan çıktı. Han, birinin Novgorodlular ile arasını açmak istediğini anladı. Anlaşılan çok yıl önce Turokin Hatun Güyük Han'ın annesinin Karakurum'da Aleksandr'ın babası Yaroslav Knezini yolladığını unutmamış tek o değildi. Tam o zaman Güyük'ten hem Aleksandr hem ağabeyi Andrey yüz çevirip ve Batu Han'a geldiler.

Biri bunların hepsini hatırlıyordu ve bir keresinde yer almış olayı tekrarlamak istiyordu. Ama kim?

Han emriyle saray muhafızlarının tümü, şarap içeren kaplara şöyle ya da böyle eri-

şime sahip olabilen herkes kontrol edilmişti. Arayışlar boşunaydı. Saray bakaulunun şaraba kuçelaba diye zehirli çiçeğin suyunu döktüğünü görmüş Kunduz isimli bir kız ile annesi hayatları için endişe ederek susuyorlardı.

Şarabı kimin zehirlediği ve Orusutları bunun hakkında kimin uyardığı iki soru Sartak'a eziyet ediyordu. Demek ki Orda'da birlik yoktur, sarayda bile her anda ölümünü isteyenler vardır. "Olayda Sartak'ın parmağı mı var yoksa? Orusutları sevmiyor ama neredeyse bana zarar etmek mi istiyor? Eğer şarabın zehirli olduğunu bilseydi Sauk onu içmeye göze almazdı. Vezir tilki gibi kurnazdır ve onun için felakete sürükleyici kadehten vazgeçmek için bir oyunu bulurdu, bir bahane uydururdu..."

Şarabı tatmış genç Telengit bir gün ile bir gece baygın yattı. Saray hekimi ağzın içine bitkisel karışımları ve sütü dökerek şöyle konuştu: "Talihi varmış ki bu kadar az içti. Sonu yakındı." Demek ki bir yerlerde kindar ve sinsi bir düşman vardır. Burada ise Orda'da gerektiği zaman isteğini gerçekleştirecek insan gizlenip vaktini bekliyor. Altın Orda tahtına çıkacak olanın her zaman düşmanları vardı. Güçlü, zengindir Orda ve kıskanç kişi için lezzetli lokmadır.

Sartak uzun uzun düşündü ve yerine geçmek için ümit edebilecek tek kişi Berke Han'ın olduğuna karar verdi. Belki komplo ipi ona doğru uzanıyordur. Ama Orda'da onun adamları yokmuş gibi, bir zamanlar ondan kaçmış bakaul hariç ama o Berke'den nefret ediyor üstelik sarayda yaşadığı yıllar boyunca, birçok kez hanı zehirlemek için fırsatı vardı.

Kuşkulandırان Berke'nin de çoktan Aleksandr Knezi ile iyi ilişkileri sürdürmesiydi.

Baharın gelmesi ile Sartak Han maiyeti ile birlikte Saray şehrini terk etti ve Cayla'ya doğru göç etti. Toprağın biraz kuruduğu ve Sartak'ın ırmağın kıyılarına döndüğü zaman büyük Mengü Hanı getirmek ve ondan Altın Orda'nın işleri ile ilgili tavsiye sor-mak için Karakurum'a gitti.

Pek eskidenberi âdet olduğu gibi büyük Cengiz Han'ın torunları ile yönetilen ulusları geçerken karargâhlarını ziyaret edilirdi. Görmek istemediği tek Berke idi. Hanın gönlünde düşmanlığın yerini babasının erkek kardeşine nefret aldı, kuşklar ise kesin oldu.

Sartak'ın malikânesinin yanından geçtiğini öğrenince gazaba gelmiş Berke yüz nü-ker ile birlikte Altın Orda'nın hanı kervanına Yayık Nehri üzerinden geçidinde yetişt.

- Cuciden sonraki kuşaklarından Orda'da ben en büyüğüm!, öfkesini zor gizleyerek söyledi. - Neden beni başkaların karşısında rezil ediyorsun ki, neden Karakurum'da büyük Mengü Han ile neyi konuşacağına dair benimle danışmak için bana uğramadın?

Sartak gözlerini Berke'ye dikti.

- Gerçekten Cucinin soyundan kişililerin arasında siz en büyüksünüz... Ama siz Müslümansınız ben ise Hristiyanım... Sizin gibi bir Müslümanın yüzüne bakmak büyük bir günah olurdu...

- Öyle mi!, Berke nefretten irkildi. - O zaman elveda!

Semaya işaret parmağını kaldırdı ve üzerinde iri bir pırlanta olan yüzük çarpıcı bir biçimde parıldayıverdi. Sartak'ın bakaulu korku içinde gözlerini avuçları ile kapattı.

- Elveda!, diye Berke tehtid ile tekrarlayıp Nükerin ona yaklaştırdığı rahvan ata bindi.

Sartak cevap vermedi. Berke'nin müfrezesi titreyen bozkır serabında ortadan kaybolana dek uzun uzun arkasından bakıyordu.

Aynı gün han kervanı ile ona eşlik eden bin cesur Telengiti Yayık Nehri'nin üzerinden geçtiler, Sartak ta atını İrtiş Bozkırlarına doğru yöneltti.

İki gün sonra onlar Irgız kıyılarına ulaştı ve bir gün kalmaya karar verdiler. Sartak fenalaştı, kanlı ishali başladı. Han yanında hekimi almadığı için pişman oldu. Her geçen saat daha da kötü oluyordu. İki gün sonra ayılmadan Altın Orda hanı Hıristiyan Sartak vefat etti.

Sartak ile görüşmesinden sonra karargâhına dönmüş Berke Han'ın burnundan düşen bin parça idi. Attan inip Nükere dizgini atıp çadırına girip altın ve değerli taşlar ile bezenmiş kayışını çözdü kader ifadesi olarak onu boynuna atıp şöyle bağırdı:

- Ya! Allah! Muhammed peygamberin dini adılse o zaman öfken ve intikamın onu lekeleyen vefasız Sartak'ın başına gelsin!..

Han uzun uzun ve karargâhın yakınlarında olan insanlara duyulduğu bir biçimde yüksek sesle beddua ediyordu.

Allah isteğini gerçekleştirmeye acele etmiyormuş gibi görünüyordu. Bir gün geçti, bir gün daha ve bir gün daha... İşte şafak vakti elinde siyah sancağı ile karargâhın üzerinden ulak geçti. Şöyle bağıyordu:

- Millet! Altın Orda hanı Sartak vefat etti! Vay halimize!..

Berke'nin ağlayıp sızlamaları duyan Müslümanlar aralarında şöyle konuşturlardı:

- Şahımız, Hakk'ın gerçek takipçisidir. Allah onu duyup Sartak'ı cezalandırdı. İntikam oldu!

Berke bundan sonra Altın Orda tahtına çıkacak zamanının geldiğinde kesinlikle emindi ama büyük Karakurum hanı Mengü onu yeniden geçip han olarak Batu'nun küçük oğlunu Ulakçı'yı tayin etti.

Yarım sene bile geçmedi ki genç han ziyafetlerden birinde zehirli şarabı içtikten sonra vefat etti.

Kamerun Halk Masalı
EWONDO MASALI
TİMSAH NGANA VE MAYMUN KOÉ

Uzun zamanlar önce, timsah ve maymun arkadaş olmuşlar ve günlerini birlikte geçiriyorlarmış.

Bir gün, timsah üzgün bir vaziyette maymuna şöyle demiş:

- Çocuklarım hasta oldu. Ey arkadaşım, benimle evime gelip çocuklarımla bakımda bana yardım etmek istiyor misin?

İyi karakterli maymun bunu memnuniyetle kabul etmiş. Timsah, maymuna sırtına çıkmasını önermiş ve ikisi yola çıkmış. Nehrin ortasına varmışlar. Timsah, en güçlü olduğu yerde başını maymuna çevirmiş ve şöyle demiş:

- Ben sana söylemeyi unuttum. Doktor bana, çocuklarımla için bir maymunun kalbi gerektiğini söyledi!

Maymun, sakın bir şekilde ve fazlasıyla kurnazca cevap vermiş:

- Canım Ngana, beni sırtına almadan önce söylemeliydin bunu. Çünkü evimde, nehrin kıyısındaki ağacının tepesinde bırakmıştım kalbimi. Şimdi onu geri almak için sen beni kıyıya götürmelisin. Yoksa çocukların iyileşemeyecek...

Timsah yarım dönüş yapmış ve suyun kenarından birkaç metre kala Maymun Koé, sıçrayarak bir ağacın dalına tutunarak kurtulmuş.

O çağlardan beri timsahlar maymunlardan nefret edermiş ve maymunlar da timsahlara güvenmezmiş.

Nurmurat Sarıhanov

Yazarlık işine gazetecilikle başlayan Nurmurat Sarıhanov, otuzlu yılların başlarında hikâyeler neşreder. Özellikle onun otuzlu, kırklı yıllar arasında yazdığı Sonkı Öy (Son Ev), Ak Tam (Ak Dam), Söygi (Aşk), Şirin, Arzu (Arzu) gibi eserlerinde yazarın hiç kimseninkine benzemeyen, edebî geleneklerin kaynağından kanarak içtiği yeni tarzlılık yolları açık bir şekilde görülmektedir. Bu durum onun kırklı yılların başlarında yazdığı Giyev (Güveyi), Bayın Gaharı (Zenginin Öfkesi), Kitap gibi roman ve hikâyelerinde gittikçe gelişir. En meşhur eserleri Gızgın Günler (Sıcak Günler), Gırnak (Cariye), Şükür Bağşı adlı kısa öykülerdir. Savaş yıllarında yazar antifaşist temalı eserleri olan Yagtulıga Çıkanlar (Aydınlığa Çıkanlar), Ene (Ana), Teley (Talih)'i yazar.

Nurmurat Sarıhanov, İkinci Dünya Savaşı'nın şiddetli çarpışmalarının yaşandığı 1944 yılının Mayıs ayında Moldova'nın Benderi bölgesinin Dalekav köyünde vefat etmiştir. Yazarın eserleri pek çok kez kitap halinde yayımlandı, çeşitli dillere tercüme edildi. 1992 yılında N. Sarıhanov'a Şükür Bağşı adlı kısa öyküsünden uyarlanan aynı adlı film için Magtımguşi adındaki uluslararası ödül verildi.

ŞÜKÜR BAHŞI

I. Bölüm

Onu kendi obasına göndermezlerdi. Bugün bu obadan gelse ertesi gün bir diğer obaya götürürlerdi. Obadaşlarından sürekli "bir günlük" diye isteyip götürürlerdi. Yalnız bu "bir günlük" olarak götürülen bahşı bir ay sonra değil, iki ay sonra sonra da geri gelemezdi. Bu her zaman böyleydi. Bahşığı bir kere kendi obasından çıkarılseler sonra kolay kolay bırakmazlardı. Sırayla obadan obaya, evden eve, düğünden düğüne çağırılırdı.

Uzun boylu, yakışıklı, esmer, otuzunu yeni aşmış genç bahşının kişiliğinde ne kibirlik, ne yalan, ne nazını çektirme vardı. Bunun yanında yorulmak nedir bilmezdi.

Çağırılan yere giderdi. Gittiği her bir evin içi dışı hemen kalabalıklaşırdı. Bahşı duvarını çalmaya başlar, evi dolduran gençlerden, keçeyi açıp evin kenarında oturan gelin kızlardan ilham alırdı.

Şükür Bahşı dutarı zorlamadan, güçlü ellerini, uzun parmaklarını oynatıp onunla adeta yarışıyordu. Çoğu zaman ahenkli şarkıları kahramanlık ve yiğitlik hakkındaydı. Onu dinlemekte olanlar kendilerini sanki muharebe meydanındaymış gibi hisseder, yürekleri coşagelirdi.

Şükür Bahşı sadece bir sazendeiydi. Bahşılığı ile halka kendini kabul ettirmişti. Ancak halk arasında ona "Şükür Sazanda" değil, "Şükür Bahşı" derlerdi.

Bunun kendine göre sebepleri vardı. Şükür Bahşı hayatı boyunca yalnızca iki defa şarkı söylemiştir. Bu da henüz kendi yeteneğini, mesleğini seçemediği günlerindeydi. İşte bu iki şarkıyı okuması ile adı "Şükür Bahşı" olarak halk arasında yayılmıştı. Bu isim sadece halk arasında yayılmayıp, dilden dile dolaşarak meşhur olmuştu.

Bundan sonra Şükür Bahşı şarkı söylemeyi kesmişti. Şarkı söylemek ona kolay, zahmetsiz bir şeymiş gibi görünürdü. Artık şarkı söylemiyordu. O daha çok dutarın etkisi altında kalmıştı. Dutarın iradesini eline alıp kalbindeki hisselerini ona aktarmayı başarmıştı. Bu yüzden de diliyle, sesiyle vermek istediğini dutar aracılığıyla vermeye çalıştı. Öyle de oldu. Sürekli saz çaldı, yalnız, başkalarına öykünmeden yeni yeni ahenkler ortaya çıkararak çaldı.

Onun ezgisini halkın nasıl kabul ettiğini göstermek için şöyle denilebilir: Uzun kış gecelerinde şafak sökene kadar o saz çalardı. İlk akşamdan itibaren evi dolduran kalabalıktan hiçbiri kıpırdamadan ve hatta gözlerini bile kırpmadan, her ezginin arkasından hep birlikte:

— Çal Bahşı, iki elli yaşa!- derlerdi.

— Elllerinde güller bitsin!

Bahşıya öyle denmesi yetiyordu. Bu sözlerle garip gönlü erir, ruhu göğe kalkardı. Zira, o, kazanca bakıp, ortaya para atılmasa çeşitli bahaneler üretip keyif vermeyen, dutarın kırığını kopartan bahşıllardan değildi. Onun istediği halka keyif vermesiydi. Bu yüzden de garip fukaralar onu evlerine, düğün derneklere davet edip saz çaldırırlardı.

Ezgi istemeye imkânı olmayan, bundan ötürü de saz çalınan, şarkı söylenen yere gidemeyen, gitseler de kıyı kenarda oturan garipler, “Şükür Bahşı gelmiş, sazını çalıyor” sözlerini duyduklarında yapmakta oldukları işleri bırakıp her yerden gelir ve onun hoş sedasını telaşlanmadan, huzurla oturup dinlerlerdi.

Bahşı şimdi de obasında değildi. Her nerede ise, kalabalık dolup taşan o yerde saz çalıp halka keyif vermektedir.

Uzak bir obadan gelip iki atlının onu götürmesi üzerinden uzun zaman geçti. O obadan ayrıldıktan sonra geçen günlerin günleri parmak hesabıyla sayanlar hiç de az değildi. “Bahşımızı Keltelerin obasından gelen atlıların götürmesinden bu yana, bugünle birlikte iki ay on bir gün oldu” derlerdi.

İşte o günün akşamında bahşı obasına geri döndü.

O yıllarda Duşak'ın çoraklık alanında evlerin hepsi bir yerde toplandığı obası bahşının gözüne çok uzaktaymış gibi göründü. Obasını özlemişti. Bu sefer aramak için kendi obasından atlı gönderilmemiş olsa da, nöbete durup kendisini geri getirmemiş olsalar da, obadaşlarının da kendisini özlediğini biliyordu. “Bu akşam obanın büyük küçüğü, herkes eve toplanır”.

Böyle düşüncelerle onlara tan ağarana kadar saz çalmaya kendisini şartlandırırdı. Her zaman öyleydi; bu sefer de öyle olur diye düşünüyordu.

Bahşı obaya yaklaştı. Yaklaştıkça obası gözüne kaygılı, evlerin duruşu kızgınmış göründü. Obanın kenarında bir başına duran kendi kara evinin kaşları çatıktı sanki. Oraya giren çıkan yok. Diğer evlerin kapısında beyaz keçeli atlar arka arkaya dizilmişti; onun evinin bezeği olan atları ise şimdi kapının önünde değildi.

Böyle düşününe düşününe alacakaranlıkta evine girdi. Üç yaşını aşmış dördüne yeni basmış sarı kulpaklı kızını bir an önce görüp kucağına alma hevesindeydi..

Ama kızı evde yoktu. Herhalde annesi ile komşularına gitmiş olacak.

İçeride sadece yengesi var. Yengesi eski çüppesini başına geçirip sanki dondurulmuş gibi oturuyor; kayınbiraderinin geldiğine sevinmesine karşın yüzünü buruşturuyordu. Ne bahşının yüzüne baktı ne de selamını aldı..

Şükür Bahşı, “Nesi var acaba?” diye düşünerek yengesine baktı.

“Gamli kederli, ağlamaktan göz kapakları şişmiş. Bana da gücünmüş sanki. Ben darılacak ne yaptım?” Bahşı içinden bunları geçirerek yeniden düşüncelere daldı: “Herhalde ben gittikten sonra bir şey olmuş.”

Bahşının keyfi bir hayli kaçmıştı. Yengesinin vereceği cevaptan çekinerek durdu, sonra sordu:

— Yenge, ne oldu? Her şey yolunda mı? Berdi obada mı?

Yengesinin oturuşu değişmedi. Konuşsa veya biraz hareket etse ağlacak gibiydi. Buna şüphe yok; ağlamaya hazır. Yengesinin bu yüzden sessiz ve hareketsiz kaldığını bahşı sezmiş olmalı ki sonra onu konuşturmaya yeltendi; üstünden dutarını keyifsizce çıkar-
dı ve çadırın köşesinde bulunan ağaç askıya yöneldi..

O sırada yengesi kendine gelerek kalktı, homurdanarak, doğru dışarı çıktı.

“Ne oldu?” diye içeride tek başına kalan Şükür yengesinin bu davranışından hiçbir şey anlamamış halde aşına olduğu ev eşyalarına baktı. Her şey olduğu gibi duruyordu. Eksilen artan bir şey yok. Yalnız evin köşesinde her zaman asılı olan, ağabeyi Berdi’nin kılıcını göremedi. “Kılıç yok, kapıda at yok, bunların sahibi ağabeyim Berdi de yok. Bunun bir amması vardır. Yengem boş yere ağlayıp, göz kapaklarını şişirmiş olamaz.” Bahşı böyle diyerek yine kaygılı düşüncelere gömüldü.

Yengesi evin yan tarafına döndüğünde Bossan adlı orta yaşlı bir kadınla burun buruna geldi. Kadın Bahşı’nın yengesinin gözünden dökülen göz yaşlarını görünce durdu ve onu teselli etmeye çalıştı:

— Kardeşim, Dursun, sen niye ağlayıp kendini üzüyorsun? Neticede, o ölmedi, kaybolmadı. Sıhhati yerinde olsun, sağ salim gelir. Gelen az mı ne?

— Ah, kardeşim! Geleceğine inansam hiç ağlar mıydım? Ona artık gelmek yoktur. Ben biliyorum, diye Şükür’ün yengesi kadının sözünü kesti. Yengesinin dili artık çözülmüştü. Çözölmek ne kelime, az önceki bahşının yanında sessiz kalışlarının acısı çıkıyordu sanki. Şimdi derdini başkalarına duyurmak isteyip arka arkaya sıralayarak şikayet edercesine konuşuyordu.

— Canım kardeşim, Bossan, artık ona gelmek, gelip ailesiyle oturmak yoktur. Ben bunun böyle olacağını daha önce de biliyordum. Bunun için daha önce de ağlamıştım. Başkalarının hapse girip serbest kaldıklarında abileri, kaygılandıkları, elini nereye uzatsa yetişen akrabaları vardır. Nerede onun öyle akrabası? O yerden tek çıkmıştı ki. Onun kaygısını edecek var mı? O ağabeyinin kaygısını duymaz, halk içinde saz sohbet ona yeterli. Onun için ağabeyi de o, başkası da odur.

— Öyle değil, Dursun. Sen şu an hiçbir şeyi düşünmeden, boşa konuşuyorsun. Bahşı her şeyin üstesinden gelir. Bossan böyle söyleyerek yengesinin bahşıya laf etmesine karşı çıktı. —Akılsızlık ediyorsun. O yalnız mı, onu düşünen yok mu?! O tek başına değil kı, kardeşi, dostları, yarenleri var...

— Sen ne dersin de. O gelmez.. Ben..

— Bırak bunları, korkak. Oba her şeyini verir onu geri getirmek için.

— Boş ver demek dile kolay.

— Böyle ağlayıp sızlanmakla çare bulunur mu?

— Tamam, diye Şükür’ün yengesi evin kamışına yaslanıp oturdu. Gözyaşlarını dö-
küp ağlamaya devam ediyordu.

Yengesinin kendince planları varmış meğerse. Niyeti böyle yaparak Şükür Bahşı'yı üzme ve onu kızdırmakmış. Bahşı yengesinin inleyip sızlamasına dayanamayıp, ağabeyini aramaya gidecekmış.

— Eğer Şükür'ün adı Şükür ise bu bahaneler olmadan da öfkelenir. Onun at binmediğine ve Almanya'ya gitmediğine bakılmamalı. Onun dutarında çalınan kahramanlık ezgileri boş yerden çıkmıyordur. Ona sadece “gayret et” demek yeterli. Sonra ne yapması gerektiğini kendi iyi biliyor... Böyle diyerek Bossan ona yakındı.

Evin bir kenarına yaslanmış olan Bahşı, oturduğu yerden bu konuşmaların hepsini duydu. Yengesinin maksadını ve diğerlerini çok iyi anladı. “Haa, o Almanya'da esir olmuştur. Yengem bunun için tasalanıyormuş. Benim bunda ne günahım var? Yüzünü buruşturmadan doğrudan söylese olmaz mıydı?!” Bahşı içinden böyle söyleniyordu. Aklına geçen günler geldi: Kendisinin sazende olmasına vesile olan ağabeyi gözlerinin önüne geldi. Bahşı kendisini sazende olarak yetiştirdiği için ağabeyine minnettardı.

Dutar sevdasına henüz çocukluk yıllarında düşmüştü. O zamanlar akranları sopadan at yapıp oynar, o ise bütün gününü ağaçtan dutar yapmaya çalışarak geçirirdi. Annesinin ipliğinden azıcık aşırıp dutarına kirş yapardı. Komşularının dutarını çala çala bozardı. Annesi onu sabahın erken saatlerinde ota ya da oduna gönderirdiğinde meydana yaptığı kendi dutarıyla meşgul olur, akşam eli boş dönerdi. Kendi evinden çok dutarlı olan evlerde zaman geçirirdi. Kendisi çalmasa da kenardan oturup bakmakla gönlü hoş olurdu. Ona bir iş buyurmak istediklerinde veya yemek yemeye oturdukları zaman ortalıkta bulamayınca ilk olarak obanın dutarlı evlerine bakarlardı. Nasılsa orada bulunurdu.

Annesi, “Tembelin teki olacaksın.”; babası “Attan çok dutarı seviyorsun” diye iki taraftan çocuğa çıkışlardı.

Ona sadece ağabeyi kızmazdı; hatta bir gün ona eskice bir dutar aldı.

Bahşı o zamanlar 8-9 yaşlarında bir çocuktu. Fakat abisinin yaptığı bu iyiliği zihnine kazıyıp o zamandan beri unutmamıştı.

Anne babasından öne geçip, kendisinin eline ilk defa dutar verip sevindiren insan şimdi hapisteydi. Ağabeyini ordan çıkarmak için bahşı kafasında neler kuruyor acaba? Sersem sersem düşünüp duruyor işte. Ağabeyi küçükken ona at veya kılıç almış olsaydı, bahşının şimdi ne düşündüğü tahmin edilebilirdi. Fakat ağabeyi ona dutar almıştı. O hep dutarla meşgul oldu ve onu elinden bırakmadan otuz dördüne girdi.

— Can bahşı, sağ salım geldin mi? diyerek evin diğer tarafından bir yaşlı kadın, arkasından kovalayanı varmış gibi, evin içine attı kendini. – Sağ salım geldin ha. Çok oyalandın. Gözümüzü yollarda bıraktın, nerelerdedin? Can bahşı dün arkandan atlı da gönderilmiş. Giden Halık'tı. Sen belki onunla karşılaşmamışsındır. Can bahşı obanın yigitleri senin gelmeni bekliyorlardı.

Yaşlı kadın bahşının düşüncelerini dağıttı. Ama bahşının önceden de düşüncelere dalıp çözdüğü herhangi bir mesele yoktu ki. Boynu kıldan inceydi. Yaşlı kadının söylediği şeylere ne güleceğini ne kızacağını biliyordu.

Yaşlı kadının “Obanın yigitleri senin gelmeni bekliyorlardı” deyişi bahşının dikkatini çekmişti.

Bunun üzerine:

— Geldim evet, dedi ve yaşlı kadının kıvrılıp oturuşuna baktı.

— Gelmekle çok iyi ettin bahşı can! diye devam etti yaşlı kadın.

“Er başı endişeli gerek” diye boş yere söylenmemiştir. Bu erkeğin zor günlerin üstesinden gelebileceği için söylenmiştir. Ağabeyinin esir oluşunun sekizinci günü bugün. Üzüntüdeyiz. Ama üzülmeyin, kederlenmenin ne faydası var? Sen üzülme. Oba kendi bahşısına destek olacaktır. Sen artık belini sıkı kuşayabilirsin. Engelin olmasın...

Yaşlı kadının diyeceği çoktu. O, obadan haberdardı. Fakat söylediklerinden asıl maksat son üç cümlesindeydi. Şu üç cümleyi herkesten önce söylemek isteyip kaç gündür gözü yollarda kalmıştı. Doğru. “Oba bahşısına yardım edecektir” dedi. Yaşlı kadın bunu dediği vakit arkasından bahşının mertçe cevabını aldı:

— Belim iyi kuşalı, dutarım da sağlamdır, Kümüş anne.

Bahşı iyice düşünüp taşınmıştı. Yüzünden nihayet bir karara vardığı, bir hedefi olduğu anlaşılıyordu. Yüzü aydınlandı, gözleri keskinleşti. Aşağıya düşen cüppesi kaldı. Kolaylıkla gidip az evvel evin duvarına keyifsizce astığı dutarı yerinden aldı. Sonra evin ortasında, keçenin üstünde bağdaş kurarak oturuverdi:

— Kümüş anne, gel otur. Ben size saz çalacağım- diye, dutarının kapağına öfkeyle vurup çalmaya başladı.

— Gel, otur.

Bunun anlamı sabaha kadar saz çalacağıydı...

Peter Bichsel

1935 Luzern (İsviçre) doğumlu olan Peter Bichsel, modern Alman Edebiyatı'nın en sıradışı yazarları arasında yer alır. 1950'li yıllarda bir süre ilkökul öğretmenliği, sonraki yıllarda da muhtelif ülkelerde geçici öğretim üyeliği yapmış olan Bichsel, “Mevsimler”, “Çocuk Hikayeleri”, “Can Sıkıntısının Özeti” “Her şeyi Benden Öğrendi” vd. eserleriyle ülkesinde ve uluslararası ölçekte pek çok ödüle layık görülmüştür. Son olarak 2012 yılında Schiller Vakfı'nın *Büyük Schiller Ödülü'nü* alan Bichsel, halen İsviçre'nin Solothurn şehrinde yazarlık hayatını sürdürmektedir.

MASA MASADIR

Yaşlı bir adamdan bahsetmek istiyorum; tek kelime dahi konuşmayan, yorgun bir yüz ifadesine sahip, gülümseyecek, hatta sinirlenecek takati bile olmayan bir adamdan. Küçük bir şehirde, yolun sonunda ya da kavşağa yakın yaşar. Aslında ondan bahsetmenin pek de bir anlamı yok, etrafındaki insanlardan farklı bir özellik taşıyor. Gri bir şapka, gri bir pantolon, gri bir ceket giyer; kışın da o uzun, gri paltosunu. Derisi kuru ve buruşmuş incecik bir boynu vardır, bu yüzden de giydiği beyaz gömleklerin yakaları ona büyük gelir hep. Odası evin en üst katında, belki evliydi eskiden, belki çoluk çocuğu vardı, belki de başka bir şehirde yaşıyordu. Şüphesiz bir zamanlar o da çocuktu, ama çocukların yetişkinler gibi giydirildiği bir dönemde. Büyükannesinin fotoğraf albümünden de anlaşıyor bu. Yaşlı adamın odasında iki sandalye, bir masa, bir halı, bir yatak ve bir dolap vardır. Küçük bir masanın üzerinde çalar saat durur, yanında eski gazeteler ve fotoğraf albümü, duvarda ise bir ayna ve bir portre asılıdır.

Yaşlı adam sabahları yürüyüşe çıkar ve öğleden sonraları yürüyüşe çıkardı; komşusuyla birkaç kelime muhabbet eder ve akşamları masasına otururdu. Pazar da dahil bu hep böyledi, hiç değişmezdi. Ve adam masasında otururken çalar saatin “tiktak”larını, hep o tiktakları duyardı. Sonra olağanüstü bir gün gelip çattı, güneşli bir gündü, ne çok soğuk ne de çok sıcak, kuşların cıvıltıları arasında, dostane insanların, oyun oynayan çocukların olduğu bir gün- olağanüstü olan da bütün bunların birdenbire yaşlı adamın hoşuna gitmeye başlamasıydı.

Gülümsedi.

“Artık herşey daha farklı olacak” diye geçirdi içinden. Gömleğinin yaka düğmesini açtı, şapkasını eline aldı, yürüyüşünü hızlandırdı, hatta yürürken dizlerinin üzerinde neşeyle yaylanıyordu. Oturduğu sokağa geldi, çocuklara başıyla selam verdi, evinin önüne ulaştı, merdivenleri çıktı, cebinden anahtarlarını çıkardı ve odasının kapısı açtı.

Ancak odasında her şey olduğu gibiydi, bir masa, iki sandalye, bir yatak. Ve oturur oturmaz yine o çalar saatin “tiktak”larını duyunca bütün keyfi kaçtı, çünkü hiçbirşey değişmemişti. Yaşlı adam birden büyük bir hiddete kapıldı, Aynada yüzünün kıpkızıl kesildiğini gördü, gözlerini iyice kısımıştı. Sonra sinirden kaskatı kesilmiş yumruklarını havaya kaldırdı ve masaya vurmaya başladı, önce bir, sonra bir yumruk daha, yumrukların ardı kesilmiyordu, bir yandan da, “Bir şeylerin değişmesi gerek.” diye haykırıp duruyordu. Çalar saatin tiktakları duyulmaz olmuştu. Ellerinin acıdığını hissediyordu, sesi de iyice kısılmıştı, sonra çalar saatin sesini tekrar duymaya başladı, demek hiçbir şey değişmemişti.

“Hep aynı masa” diye söylendi adam; “aynı sandalyeler, aynı yatak, aynı resim. Ve ben masaya masa, resme resim diyorum, yatağa yatak, sandalyeye de sandalye deniyor. İyi ama neden?” Fransızlar yatağa ‘li’, masaya ‘tabl’, resme ‘tablo’, sandalyeye ‘şez’ diyor ve anlaşıyorlar. Çinliler de birbiriyle anlaşabiliyor. “Yatağa neden resim denmiyor?” düşüncesi adamı gülümsetti, hatta giderek kahkahalar atmaya başladı, taa ki komşular duvara vurup “Susun!” diye bağırınca kadar.

“Bundan böyle değişecek” diye bağırды ve o andan itibaren yatağa “resim” demeye başladı.

“Yorgunum, resme girmek istiyorum” dedi ve sabahları uzunca bir süre resimde kalıp sandalyeye ne isim verebileceğini düşündü. Sonunda ona “çalar saat” demeye karar verdi. Arada bir rüyalarını bu yeni dilde görüyordu; sonra okul döneminin şarkılarını kendi diline tercüme edip mırıldanmaya başladı.

Kalkıyor, hazırlanıyor, çalar saate oturuyor ve kollarını masaya dayıyordu. Ancak masa artık masa değil, halı idi. Yani yaşlı adam sabahları resimden kalkıp giyindikten sonra halıdaki çalar saate oturuyor ve neye ne diyebileceğini düşünüyordu.

Yatağa resim diyordu.

Masaya halı,

Sandalyeye çalar saat diyordu.

Gazeteye yatak,

Sandalye diyordu Aynaya,

Çalar saate fotoğraf albümü,

Dolaba gazete diyordu.

Halıya dolap diyordu.

Resme masa,

Ve fotoğraf albümüne ayna diyordu.

Yani:

Sabahleyin yaşlı adam uzun süre resimde kalıyor, saat dokuzda fotoğraf albümü çalınca kalkıyor ve ayakları üşümesin diye dolaba basıyor, gazeteden kıyafetlerini alıp giyiniyor ve duvardaki sandalyeye bakıyordu, sonra halıdaki çalar saate oturup annesinin masasını bulana kadar ve aynayı karıştırıyordu.

Adam bunu çok eğlenceli buldu ve gün boyunca yeni kelimeler ezberlemek için çalışmaya başladı. Artık her şeyin anlamı değişmişti: O artık bir adam değil bir ayaktı, ve ayak sabahtı, sabah da bir adam.

Şimdi bu hikayeyi kendiniz genişletip tamamlayabilir ve aynı adamın yaptığı gibi, kelimeleri birbirleriyle değiştirebilirsiniz:

Çalmak üzerine basmaktır,

Üşümek izlemektir,

Uzanmak çalmaktır,

Ayağa kalkmak üşümektir,

Üzerine basmak ise sayfaları çevirmektir.

Şu halde: Adamları yaşlı ayak uzun süre resimde çalışıyor, saat dokuzda fotoğraf albümü basıyor, ayak üşüyor ve sabahları izlemesin diye dolabın sayfalarını çeviriyordu.

Yaşlı adam mavi okul defterleri satın alıp onları yeni kelimelerle doldurmaya başlamıştı; bu iş o kadar çok vaktini alıyordu ki artık sokakta nadiren görülüyordu. Gitgide her şey için yeni isimler ezberlerdi ve eski anlamları unutmaya başladı. Sadece kendisine ait, yepyeni bir dili vardı şimdi. Ancak bir süre sonra çeviri yapmak ona da zor gelmeye başladı, çünkü eski dilini neredeyse tamamen unutmuştu ve doğru kelimeleri mavi defterlerinde uzun uzun aramak zorunda kalıyordu.

Haliyle insanlarla konuşmak da onu korkutur olmuştu, zira onların neye ne dediğini hatırlamak için uzun bir müddet düşünmesi gerekiyordu.

Onun resim dediğine insanlar yatak diyordu.

Onun halısına insanlar masa diyordu.

Çalar saatine sandalye diyorlardı.

Onun yatak dediğine gazete diyorlardı.

Saldalyesine insanlar ayna diyordu.

Onun fotoğraf albümü dediği insanların çalar saatiydi.

Gazete dediği dolap.

Onun dolap dediğine insanlar halı diyordu.

Aynası diğer insanların fotoğraf albümü.

Ve onun masa dediğine insanlar resim diyordu.

Adam insanların konuşmalarını duyduğunda kendisini gülmekten alıkoyamıyordu.

Birisinin bir başkasına “Siz de yarınki futbol maçına gidiyor musunuz?” ya da “Neredeyse iki aydır yağmur yağıyor” veya “Amerika’da bir amcam var.” dediğini duyduğunda kendini tutamayıp basıyordu kahkahayı. Güliyordu, çünkü olan biten hiçbir şeyi anlamıyordu.

Fakat eğlenceli bir hikaye değil bu, hüznü başladı ve öyle de bitecek. Gri paltolu yaşlı adam artık insanları anlayamıyordu ama bu o kadar da kötü değildi.

Daha kötüsü, artık hiç kimsenin onu anlamaması idi. Ve bu yüzden de tek kelime etmiyordu yaşlı adam.

Susuyor, sadece kendi kendine konuşuyor ve selam bile vermiyordu artık.

Sulayman Rısbayev

1978'de Kırgız Devlet Üniversitesi, Filoloji Bölümünden mezun olmuştur. 1995 yılında Eğitim Bilimleri konusunda doktor, 2000'de doçent, 2011'de de profesör olmuştur. Çocuklar için 30 civarında hikâye, masal kitapları yazmıştır. Kitapları Özbek Türkçesine, Rusçaya, Alıncaya, İngilizceye tercüme edilmiştir.

MELEĞİN GERİ DÖNMEŞİ

Yaz mevsiminin sıcak günleri geçiyordu. Adıl'ın çocuklarla sokakta top oynadığı günlerden biriydi. Top oynamaktan başka işi yoktu. Uzaktan elinde okul dosyası olan öğretmen geliyordu. Onu sadece okula giden çocuklar tanıyordu. Diğer küçük çocukların umurunda bile değildi. Fakat öğretmen umursamayan küçük çocuklar için gelmişti. Onların oyununa engel olmadan dolanarak geçti ve velilerinin evlerine doğru yöneldi.

- Hey, Adıl!
- Bektur!
- Gülay...
- Eve gelin... hemen!

Velilerinin sesini duyan çocuklar oyunlarını bırakıp eve doğru koştu.

Elinde dosyası olan öğretmene çocuklar hem merakla, hemde korkuyla bakarak yaklaştılar. Meğerse öğretmen çocukları okula kaydediyormuş.

- Deve kadar oldunuz hala oyunlarla uğraşıyorsunuz... Artık oyunu bırakıp okula gideceksiniz! dedi Sadır amca. Hadi, kızım kaydet ben sana tek tek isimlerini söylerim.

Kırmızı dosyalı öğretmen, çocukların isimlerini kaydedeceği defterini açtı ve Sadır amcaya yaklaşarak çocuklara merakla baktı. Çocukların teker teker başını okşadı. Çocukların onun şefkatli olduğunu gördü ve korkuları kayboldu.

- Ben sizin ilk öğretmeniniz olacağım... Okula başlayacak çocukların kaydını yapıyorum,- dedi kendini tanıtarak. - benim adım Nazgül. "Nazgül öğretmen" diyebilirsiniz. İşte şimdi tanıştık.

- Hadi, yaz. Bu benim torunum, ismi Bektur dedi Sadır amca.
- Soyadını söyleyiniz... Soyadı sizin isminizde mi?
- Tabii ki, "Sadırbekov Bektur Kadırbekoviç" diye yaz.

Sadır amca ilk defa torununun kaydını yaptırdığı için sevinci koynuna sığmıyordu.

- Akbaralı kızı Cazgül... - dedi sarışın gelin, kızının saçını düzelterek.

Nazgül öğretmen onu da kaydetti. Sıra küçük kızı kızı saçı çocuğa geldi.

- Sen kimin oğlusun?

Adıl babasının ismini nasıl söyleyeceğini bilemeden afalladı. Çünkü herkes babasına "Baykuş ağabey" derdi. Kendisine de "Kimin oğlusun?" diye sorulunca "Baykuşun" diye cevaplamaya alışmıştı. Duyan herkes "Oo, Baykuş ustanın oğluyumşun sen... Artık delikanlı olmuştun" diye şımartırlardı onu. Annesi de bugün misafirlığe gitmişti.

Adıl'ın düşüncelerini Sadırbek amca bozdu.

- Herkes ona Baykuş der. Belki görmüşsündür, diyerek öğretmene baktı.

- Aa. Baykuş Ağabeyin oğlu mu?

- Evet, ben usta Baykuş'un oğluyum, dedi gururla.

- "Baykuşev" diye yazabilir miyim?

Çocuk başını eğdiğini görünce herkes gülmeye başladı. "Evet, Baykuş'un oğluysa Baykuşev olur... Aferin sana akıllı çocuk."

İşte hayat dediğin böyleymiş. Herkes "Baykuş Ağabey, Baykuş usta" takma adını kullandığı için kendinin ezan okunarak verildiği "Cumanaalı" ismini unutmuşlardı bile. İki sene önce sağlıklı iken sabah uykusuna yatmış ve bir daha kalkmamış. Vefat etse bile herkes hala "Baykuş" ismiyle babasını anmıştı.

Mekanı cennet olsun, Baykuş yaşlandığında doğduğu aslan oğlu idi Adıl. Kendisi de oğluna "aslanım" derdi ve canından çok severdi.

Annesi Gülbü sesiz ve sakindi, Baykuş ustanın ikinci karısıydı. Evlendiklerinde karısı çok gençti. O da kocası gibi hiçbir zaman kendi ismini kullanmamıştı. Her zaman herkesin kullandığı "usta" takma adını kullanmıştı.

Böylece Adıl "Baykuş"un oğlu idi. Artık soyadı da Baykuşev oldu. Okul kayıtlarına da Baykuşev olarak geçti.

Günler hızla geçti. Adıl büyüdü delikanlı oldu. Babası gibi o da hünerli bir usta oldu. Her zaman elinde kalem bulunuyor ve babasının resmini çizceğini tekrarlayıp duruyordu. Elinde kâğıt varsa kâğıda çizer. Eğer çizecek bir şey bulamazsa, yere çizmeye başlardı. Annesi oğlunun "babamın resmini çizerim" sözlerine inanır. "baban böyle değildi, burnu yuvarlak değil, düz idi. Baksana gözleri çekik değildi, o patlak gözlüydü. Bıyıkları da ince değil, kalındı. Eh, haylaz oğlum sen babanı tanıyamamışsın. Eğer şimdi gelirse sen onu tanıyamazsın di mi?" derdi. Adıl'ın gururuna dokunurdu onun öyle söylemesi. Adıl durmadan "bu benzemiyor mu? O zaman düzeltirim"- diyerek tekrar çizmeye başlardı.

Annesi babası hakkında anılar anlatınca onu silüetini hatırladı. Kalın bıyıklı, şişkin dudaklı, patlak gözlü, düz burunlu, uzun boylu idi. Paltosunu sırtına atarak atölyenin etrafında gezindiğini...

Rahmetli Baykuş, usta yaşamını Allah'ın verdiği hünerle geçirdi. Atölye onun tek serveti idi. Eve çok nadir gelirdi. Bütün zamanını atölyesinde geçirirdi.

Bir gün Adıl babasını rüyasında gördü. Kartal başlı eyer yapıyordu. Sanki hayattaymış gibi; "Oğlum bu eyeri senin için yaptım. Babanın hediyesi diye hatırla."- diyerek gülümsedi. Adıl'ın ise tek isteği babasının resmini çizmekti. "Baba, eyeri tuttuğun halde dur ben senin remini çizeyim" dedi. Babası ise "oğlum dur, Müslümanlar resim çizdirmez. Benim resmimi çizme, olmaz" diyerek yüzünü çevirdi. Adıl dinlemeden "Baba senin resmini çizip evin duvarına asacağım seni özlediğimde bakmak için!" diyerek ağladı. Oğlunun söyledikleri babasını düşündürdü: "Tamam, oğlum ama önce meleklerden izin alınam lazım, eğer izin verilerse çizebilirsin" dedi. Adıl birden uyanırdı.

Uyandığında gözlerinden akan yaşlar yastığı ıslanmıştı. Bu rüya babasına olan özlemini daha da arttırdı. Dayanamadan ağlamaya devam etti ve uzun zaman yataкта kaldı. Annesi inekleri sağıp sürüyü götürüp, gelinceye kadar oğlu yataktan kalkmadı. Annesi

kahvaltı hazırlayıp davet edince geldi ve kahvaltı ederken annesine rüyasını anlattı. Babasının “ben melekten izin istemem lazım”- dediğini söyledi.

- Evet, dedi annesi düşünceli içini çekerek, babanın meleği vardı... Galiba o melek-tir...

- Melek nedir anne? O babama ne yapardı, diye soru sorarak annesinin sözün böldü.

- Melek, insanların koruyucusudur. O temiz, iyi insanları korur. Baban temiz ve çok iyi insandı... Baban gibi insan yoktur, oğlum. Annesi bundan başka bir şey diyemedi. Sadece içini çekti.

- Hadi oğlum okuluna git, dedi.

O gün Adıl'ın en çok sevdiği resim dersi vardı. Sadece babasının resmini çizmek istiyordu. Öğretmeni onlara masa, kova, testere vb. gibi değişik şeylerin resmini çizdirirdi. Fakat Adıl başka bir şey istiyordu. Tek arzusu yüz kere, bin kere olursa bile babasının resmini çizmekti. Eline kalemi alarak rüyasında gördüğü babasının silüetini gözünün önüne getirerek çizmeye uğraştı. Gözlerin kapatıp biraz durdu ve yine çizmeye başladı. Kalın kaşları... Evet, böyleydi... Sürme çekilmiş patlak gözleri... Düz burnu, üst dudak-ğını kapatan kalın bıyığı... uzun boyu...

- Baykuşev, sen hala resmini bitirmedin mi? diyerek öğretmeni Adıl'ın oturduğu okul sırasına yaklaştı ve elinden resmi alıp tahtanın olduğu tarafa geçti.

- Oo.. Baykuşev sen babanın resmini tıpkı kendisi gibi çizmişsin. İşte, bu yetenektir. Sen artık ressam olmuşsun.

Adıl öğretmenin bu deyişi üzerine utandı ve hiçbir şey diyemedi. Öğretmeni ko-nuşmaya devam etti öğrencilere bakarak:

- Çocuklar bakınız bu resme, tanıyor musunuz bu resimdekini, diye sordu.

- O eyer yapan usta değil mi, dedi bir kız öğrenci. Ben küçükken görürdüm.

- O Adıl'ın babasına benziyormuş. Bizim eve sık sık gelirdi. Babamın arkadaşıydı. Babama birkaç kere eyer yapıyordu.

- Evet, Adıl babasının resmini çizmiş. Benziyor dimi?

- Evet... dedi çocuklar hep beraber.

- Adıl, dedi öğretmeni, sen bunu fotoğrafına bakarak mı çizdin?

- Hayır, babamın fotoğrafı bende yok. Gece rüyamda gördüm ve resmini çizmek istiyorum dedim, o da “melelden izin isteyim, izin verirse çizebilirsin” dedi.

- Çok ilginç. Çocuklar bakın Adıl babasını rüyasında görerek çizmiş... Aferin sana. Bugün sana en yüksek puan veriyorum.

Öğretmeni gerçekten Adıl'a en yüksek puanı verdi.

-Başka kim resmini bitirdi?

- Öğretmenim, dedi Adıl sevinerek öğretmenin sözünü böldü. Babamın koru-yucusu var mıydı? Siz biliyor muydunuz? Annem de söyledi: “Babanın koruyucusu vardı” diye.

- He-ey, oğlum, diyerek öğretmeni düşünceli konuşmasına devam etti. Sana o halde baban hakkında duyduklarımı anlatayım.Baban harika biriydi. Onun her iyi yönünü

anlatırsam bir hikaye olur. Babanı çok iyi tanıyordum. Çünkü benimde çok uzaktan akrabamdı. Bazen ikimiz sırlaşırdık. Rahmetli baban haysiyetli idi. Koruyucusu onu her zaman kolladığı için bir eyeri bir gecede bitiriverirdi.

- Koruyucusu kimdi, anlatır mısınız? Siz de babamın koruyucusunu gördünüz mü?

- Hayır, koruyucusu ondan başkasına görünmez. Babanın ismi “Cumaalı” idi. Belki bilmiyordur. Cumaalı küçükken de yetenekli idi. Aynı köyde, beraber büyüdük. Oyan, kuskun, kamçı örerdik. Sonra baban eyer yapmaya başladı. Yaptığı eyerleri herkes almaya çalışırdı. Bir gün çok ciddi hastalandı. Üç gün yataktan kalkamadı. Kalkıp iş yapacak hali yoktu. Keser tutacak hali yoktu. Dördüncü gece uyurken birisi onu uyandırmış. Gözlerin açmış evde kimse yok. Yanında karısı uyuyormuş. Dışarı çıktığında her şey yerindeymiş. Atölyesinin içinde mum ışığı görünmüş. “Bu kim gece yarısında benim uyandıran, eyer istemeye gelmiştir belki” diye düşünerek atölyesine doğru gitmiş. Fakat kapı kapalıymış. Kapıyı anahtarıyla açınca hayatında hiç görmediği türden bir mum parlıyormuş içeride. Gördüklerine inanamayan Cumaalı, bu bir mucizedir diyerek, hemen olduğu yere oturmuş Kur’an okuyup şehadet getirmiş. O zaman kendine gelmiş ve vücudunda hiç bir ağrı hissetmemiş. Sanki iyileşmiş. “Allahın verdiği şifadır” diye düşünerek kaç gündür bitiremediği eyeri eline alıp sabaha kadar yine bir eyer bitirmiş.

- Öğretmenim, sonra melek ona görünmüş mü? .

- Hayır, o günden sonra hiçbir şey görünmemiş. Erkenden kalkan karısı kocasının atölyede çalıştığını görek şaşırmiş. “Üç gündür yataкта yatarak canın mı sıkıldı, iyileştin mi kocacığım?” diye sormuş. Hadi yat da dinlen, gene hastalanma.

Cumalı ancak karısının sesiyle kendine gelip gece yanan mumu gözleriyle arayınca mumu görememiş. Nerde durduğunu bile hatırlayamamış. Böylece, senin baban koruyucusu güçlü, kendisi de haysiyetli ulu bir insan olmuş.

Öğretmen hikayeyi anlatırken birdenbire zil çalar.

- Devamını sonra anlatırın çocuklar. Hadi şimdi dışarıda temiz hava alın.

- Hayır, öğretmenim sonuna kadar şimdi anlatabilir misiniz? diye Adıl elini kaldırdı.

- Neden onun ismi “Baykuş” olmuş? diye başka bir çocuk sordu.

- O zaman hadi çocuklar dinlemek istiyorsanız sonuna kadar anlatayım... Cumaalı ağabey ertesi gece uyumuş, gece yarısında “uyan, kalk” diye birisi uyandırmış. Uyandığında önceki gece gibi odada kimse yokmuş. Dışarı çıkarsa gene atölyesinde mum yanıyormuş. Kapıyı açıp içeri girince eline keseri alıp gene çoktandır yapamadığı eyeri yapmaya başlamış. Düşünceli etrafına bakınarak belki bu Allah’ın gönderdiği bir mucizedir diye düşünerek şükür edip, Kur’an okuyup şehadet getirmiş.

Olaylar bu şekilde tekrar edince ve kulaktan kulağa yayılınca Cumaalı ağabey hakkında çeşitli dedikodular çıkmaya başlamış. Birisi “hastalığından dolayı uyuyamaz olmuş, bu yüzden gece gündüz atölyesinde çalışıyormuş” derse öbürü “karısıyla kavga etmiş de karısı eve almıyormuş, gece gündüz atölyede yaşıyormuş” diyerek dedikodu etmiş. Bazıları ise “usta değil mi gündüz başka işlerden zaman ayıramıyordur, o yüzden geceleri çalışıyordur” derse, başka bir komşusu demiş ki “Baykuş gibi geceleri gözün kırpmadan çalışan mucize usta” demiş. Sonunda dedikodulardan dolayı Cumaalı isminin yerine “Baykuş” ismini takmışlar. Böylece herkes “Baykuş” ismini kullanmaya başlamış. Cumaalı ismini unutmuşlar, tek “Baykuş” ismini kullanmışlar. Köy halkı onun koruyucusu olduğuna inanmış.

Baykuş ağabey hakkında sonraları değişik dedikodular çıkmış. Güya bir defasında Baykuş atölyesinde baltasını bulamıyormuş da baltası kendiliğinden uçarak eline konmuş. Çalışırken hangi aleti kullanmak isterse kendiliğinden eline konuyormuş.

Baykuş ağabeyin bu mucizevi tarafını karısı Altınay biliyormuş. Altınay benim uzaktan akrabamdı. Bu yüzden bazen Baykuş ağabey evde yokken onunla sırlaşırdık. Cumaalı ağabey bana hiçbir zaman anlatmadı. Bazı olayları kısaca anlatmıştı. Öbür olayları Altınay ablamdan duydum. Sonradan ablam aniden hastalandı. Hastalığının sebebi belki Cumaalı ağabeyimin koruyucusudur diye bir düşünce ortaya çıktı. Ablam da öyle düşünüyordu.

Bir gün akşamüzeri ağabeyim erken uyumuş. “Zaten gece uyanacağım diye düşünmüştür” diye sanmış ablam. Altınay, o uyuyup uyandığında neler olduğunu anlamak için atölyenin arka tarafında bulunan kütüğün üzerine oturarak gelecek kişiyi –koruyucuyu- beklemeye başlamış. Fakat gece yarısı olmuş fakat kimse gelmemiş, Cumaalı ağabeyi de uyandırmamış ve atölyeye de mum yakmamış.

Neredeyse bütün gece bekledikten sonra kimse gelmeyince, kocasının bir koruyucusu olup-olmadığından şüphelenerek tam yerinden kalkacakken, kalkamamış. Epey zaman geçtikten sonra Cumaalı aniden uyanıvermiş ve dışarı çıktığında karısının atölyenin arkasındaki kütüğün üzerinde oturduğunu görmüş. Karısı konuşmaya çalışmış fakat sanki küçük dilini yutmuş. Cumaalı şaşkın halde karısını eve getirmiş ve yatağa yatırmış. Bir süre sonra da karısı Altınay vefat etmiş.

Bu olaya daha da değişik dedikodular eklenerek her tarafa yayılmış. Baykuş ağabey, gece karısına şiddet uygulamış da karısı vefat etmiş diye de konuşmalar ortaya çıkmış. Fakat bu olayı ablam bana kendisi anlatmıştı. Bundan başka dedikodulara inanmadım.

Çocuklar işte böyle, hadi artık hikâyeyi sonlandırayım diğer dersiniz başlayacak. Baykuş ağabey’in hikayesi bu kadar. O mucize insanın oğluda sınıfınızdaki Adıl’dır. Babası beş yıl önce vefat etti.. Adıl büyüüp artık on iki yaşına geldi. Belki Adıl babasından da hünerli olur. Beş yıl önce vefat etmiş babasının resmini tam kendisi gibi çizmiş ressam belki dünyada yoktur. Muhakkak senin de bir mucizen vardır. Belki babanın koruyucusu artık senin koruyucudur. Sen çok yetenekli bir çocuksun hünerin daha da gelişsin, dedi öğretmen saatine bakarak.

O anda zil çaldı. Çocukların hepsi Adıl’a baktı. Adıl’ın yüzü her gün olduğundan daha da değişik göründü. Sanki yüzünden ışık saçıyormuş, ruhunu da ulu bir duygu sarmış, gözlerinden ateş alevleniyormuş gibi göründü.

İki üç gün sonra köyde, Baykuş ustanın oğlu Adıl beş yıl önce vefat etmiş babasının resmini tıpkı kendisi gibi çizmiş diye köy halkı arasında konuşulmaya başlanmış.

Adıl ise konuşmalardan habersiz, çizdiği resmi odasının duvarına asmış. Annesi Gülbü ise oğlunu sınıksız kucaklayıp, Allah’ım oğlumu kendin koru deyip dua etmiş.. Bundan sonra Adıl kendisini Usta Baykuş’un oğluyum diye sevinçle tanıştırmaya başladı. Ve babası gibi hünerli olmak için gece gündüz çalıştı.

Usta Cumalı’nın koruyucusunun atölyeye geri döndüğünü Adıl da, annesi Gülbüde, hiç kimse bilmedi. Ta ki o zamana kadar.

BİR BOHÇA PARA

I.

Sabahın erken saatlerinde Talant okula gidiyordu. İlk otobüs duraktan yeni kalkmıştı. Talant durağın yanındaki geçitten geçerek okula doğru yürüyecekti.

Biraz yürüyünce, yolun kenarında yumruk gibi küçücük bohçayı gördü. Bohçanın içinde bir avuç para vardı. Parayı sayamadı ve bu kadar çok parayı görünce kalbi yerinden oynadı. Sanki birisinden çalmış gibi korktu. Paranın sahibi gelip: “Sen bunları benden çaldın?” diye gırtlğından sıkacakmış gibi oldu. Korkuyla, elindeki paraları az kalsın düşürecekti.

“Ne yapmalıyım?” diye düşündü. O sırada kendisinden yaşça büyük çocuklar arkasından yetmişti. Onlar öğrenirse elinden paraları alacaktı. Bu yüzden bütün paraları koynuna koyarak okula doğru yürümeye başladı. Okul yolu boyunca kadar paraların kime ait olduğunu, kime göstereceğini düşündü. 50 som ya da 100 som olursa bir şey olmazdı fakat bu kadar parayı nereye saklayacaktı? Bunca çok parayı ne yapacaktı?

Çaresiz ne yapacağını şaşırarak eli ayağı titreyerek yürüyemeden donup kaldı. Sonra “Babama götüreyim, anlatayım belki o sahibini bulur.” diye düşündü.

Böylece hızlıca evine koşarak babasına parayı gösterdi. Babası ilk olarak “sen bunları çaldın mı?” diye tepki verdiğinde Talant’ın morali bozuldu. Fakat bunu belli etmemeye çalıştı.

-Hayır, baba yolun kenarından buldum” dedi.

-Ne zaman?

-Biraz önce

-Nerden?

-Otobüs durağının olduğu yoldan.

-Gerçekten mi?

-Evet...

Babası pencereye doğru yürüdü ve dışarı baktı. Sonra oğlunun yanına gelerek oğlunu sınıksı kucakladı. Yanağından bir kere öptü ve kulağına fısıldadı.

-Bu parayı bulduğunu kimse gördü mü?

-Hayır, baba kimse görmedi.

-Gerçekten mi?

-Gerçekten.

Talant’ın eli ayağı daha fazla titremeye başlamıştı ve korkuyordu.

-O zaman sen bunun hakkında kimseye bir şey söyleme. Duydun mu? Ben birazdan kasabaya gideceğim ve sana palto, ayakkabı, bisiklet, kızak, paten satın alacağım...

-Duydun mu?

Bunları söylerken babasının da elleri titriyor nefesi daralıyordu.

-Duydun mu Talant, anladın mı?!

Oğlunu gene kucaklayıp yanaklarından öpünce uzamış sakalları Talant’ın yanaklarına battı. Babasının ağzından boza kokusu geliyordu.

-Talent duydu mu? – diye babası bir kere daha tekrarladı.

Babası uzun zamandır işsizdi. Talent evde parasız yatan babasının sana gerekli olan şeyleri alırım dediğini duyunca sevindi.

-Duydum baba, kimseye söylemem.

-O zaman kimseye fark ettirmeden okuluna git.

-Tamam baba.

II.

İkinci ders yeni başlayınca yakındaki mağazada çalışan bir bayan sınıfa girdi. Çok ağlamış, gözleri de şişmişti.

-Kurban olayım küçücük yavrularım. Durağın oradaki yolda para gördünüz mü? Biraz önce mağazanın bütün parasını kaybettim. Otobüse binmeden önce bendeydi. Yalvarırım çocukların siz o sıralarda okula gidiyordunuz. Para göreniniz...

Konuşmasını bitiremeden ağlamaya başladı. Mağazacı bayanı çocukların hepsi tanıyordu. Herkesin tanıdığı ve Raykan abla dediği kadındı.

Bir süre çocukların konuşmasını bekledi. Çocuklar birbirlerine bakıyordu kimsenin haberi yoktu. O esnada Talent yerinden kalkarak, paranızı ben buldum Raykan abla, dedi.

Raykan Abla koşarak Talent'ın yanına gelip kucaklayıp ve öpmeye başladı.

- Sahi mi?- dedi gözü yaşlı haliyle.

- Sahiden, eve götürüp babama verdim, sonra... sonra... Okula geldim. Biraz önce verdim ona. İnanın.

- Baban evde mi?

- Evdedir.

Raykan, Talent'ı sımsıkı kucaklayınca hoş kokulu parfümü burnuna geldi. Talent, ablasına acıdı.

- Hadi eve gidelim,- dedi.

Eve doğru yola koyuldular fakat evde ne olduğunu kimse bilmiyordu. Babası nerdeydi? Parayı ne yaptı? Biraz önce paranın kendisinde olacağını kimseye söyleyemeyeceğine dair babasına söz vermişti. Şimdi ne olacaktı? Talent'ın eli ayağı yine titremeye başlamıştı.

Çeviren: **Darkan Mamazhanova**

Kırgızistanlı. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Türk Dünyası Edebiyatı Anabilim Dalı doktora öğrencisi

Tatyana Tolstaya

(d. 3 Mayıs 1951, Leningrad), Rus yazar, gazeteci, edebiyat eleştirmeni, eğitimci ve sunucudur.

“Mühendis Garin’in Hiperboloidi” romanının yazarı Aleksey Tolstoy’un torunudur.

3 Mayıs 1951 yılında fizik profesörü Nikita Tolstoy’un ailesinde doğdu. 1974 yılında Leningrad Üniversitesi Klasik Filoloji Bölümü’nden mezun oldu. 1983’te ilk hikayesini yazdı. 1983-1989 yılları arasında hikaye türünde eserler vererek edebiyat çevrelerinde adını duyurdu. ABD’de yaşadığı 1990-1999 yıllarında Rus edebiyatı öğretmenliği yaptı, New York Review of Books, The New Yorker, TLS vb. dergiler için yazılar yazdı, çeşitli üniversitelerde ders verdi. Rusya’ya döndükten sonra 2000 yılında “Kıs” (“Кис”) başlıklı ilk romanını kaleme aldı. “Kıs”, kıyamet sonrası distopyadır. Eserde, nükleer savaş sonrası Rusya anlatılmaktadır.

(Kıs’ (Кис) romanından bir bölüm)

AZ/ALEF

Ayağına keçe çizmelerini geçiren Benedikt, iyice otursunlar diye olduğu yerde tepindi. Sobanın kapağını kontrol etti, fareler için yere ekmek kırıntılarını attı. İçeriye sıcak tutmak için pencereyi bezle tıkadı; sundurmaya çıkıp burnuyla soğuk temiz havayı çekti. Ah, ne güzel! Gece kopan fırtına dinmiş, toprağı beyaz, heybetli karlar örtmüştü. Koskocaman çmam ağaçları masmavi gökyüzüne yükseliyordu. Sadece siyah tavşanlar tepeden tepeye uçuşarak bu dinginliği bozuyordu. Benedikt, kumral sakallı yüzünü kaldırarak biraz durdu, gözlerini kısıp tavşanlara baktı. Bir ikisini yere düşürse de yeni bir şapka yapsa, ama ortada taş da yok.

Et yese de fena olmazdı hani; sürekli fare yemekten bıkmıştı.

Siyah tavşanın etini suda uzunca bekletsen, sonra yedi kere haşlasan, bir iki haftalığına güneşte biraksan, sonra da fırında pişirsen, bir bakarsın zehirden iz kalmamış.

Tabii dişiye denk gelirsen. Çünkü erkek tavşan, pişirsen de pişirmesen de hep aynı kalır. Eskiden bunu bilmeyenler aklıtan erkek tavşanları yedi. Şimdiyse öğrendiler; erkek tavşanları yiyenler hayatları boyunca hırıltıyla çağlıtından kurtulamıyorlarmış. Bu da yetmiyormuş gibi ayakları kurur ve kulaklarından siyah, kalın, pis kokulu saçlar fışkırır.

Benedikt içini çekti: Çalışma zamanı; kaftanını örttü, izbenin girişini bir kalasla kapattı, bir de kapıya değnek dayadı. Evde çalacak bir şey yoktu ama alışkanlık, alışkanlıktır. Merhum anası da hep böyle yapardı. Anası, eski zamanlarda, Patlama’dan önce yani, herkesin kapısını kilitlediğini söylerdi. Komşular da ondan öğrenmiş, böyle sürüp gitmişti. Artık kasabalarında herkes kapıyı değnekle kilitliyordu. Bu bildiğini okumak sayılabilir, tabii.

Yedi tepenin üzerine yayılmıştı öz yurdu Fyodor-Kuzmiçsk. Gidiyordu Benedikt, ayaklarının altında gıcırdayan kar, şubat güneşi, tanıdık sokaklar. Yer yer yüksek çitler ile ahşap duvarların arkasında sıralanan siyah izbeler; kazıklarda kuruyan taş çömler ile ahşap ibrikler; çatuları daha yüksek olanların ibrikleri de daha iriydi; kimileri ise:

“bakın, kuzularım, ne kadar zenginim!” dercesine kazığa kocaman bir fiçı oturtmuştu. Böyleleri işe yayan gitmiyor, her fırsatta kırbacını sallayarak kızağına atlıyordu; koşumdaki solgun yüzlü **sonradoğan** köpük içinde kalmış, dili sarkmış koşuyor, valenki içindeki ayaklarını yere vuruyordu. Çalışma izbesine hızla varır varmaz put gibi dört ayağı üzerine dikiliyor, sadece yünle kaplı göğsü deli gibi inip kalkıyordu: hı-hı, hı-hı.

Gözleri yuvalarından fırlamış, dişlerini gıcırdatıyor; durmadan arkasını kolluyordu...

Neyse ya, cehenneme kadar gitsin bu **sonradoğanlar**, onlardan uzak dursan iyi olur. Korkunçlar; insan olup olmadıklarını anlamak kabil değil, yüzleri insanlarınkine benziyor, vücutları ise yünle kaplı ve dört ayak üzerinde yürüyorlar. Bir de her ayakta valenki var. Bu **sonradoğanlar** Patlamadan önce de yaşarlarmış. Doğrudur, neden olmasın.

Hava dondurucu, ağızdan buhar çıkıyor, sakala kırağı düştü. Ama yine de huzur verici. Sağlam, siyah izbelerin yanında yüksek kar yığınları ve bütün kapılara uzanan kar patikaları. Beyaz, kavisli tepeler, yumuşakça inip çıkıyor; karla örtülü yamaçlardan kızaklar kayıyor, kızakların arkasında mavi gölgeler, karın gıcır gıcır renkleri.. tepelerin ardında doğan güneşe mavi gökyüzüne rengarenk ışıklar saçıyor. Gözlerini kışın mı, güneş ışınları hareleniyor, tüy gibi yumuşak karı valenki ile hafifçe dürttün mü olgun yanarcalar titriyormuş gibi parıldamaya başlar.

Yanarcalar aklına gelince Benedikt annesini hatırlayıp iç çekti: şu yanarcalar yüzünden göçmüştü kadıncağız. Meğerse yenmeyen cinstenmiş.

Yedi tepenin üzerine yayılmıştı Fyodor-Kuzmiçsk, kasabanın etrafında ise uçsuz bucaksız kırlar, bilinmedik memleketler. Kuzeyde kesif ormanlar, devrik ağaçlar, dallar biri diğerine dolanmış yol vermiyor, dikenli çalılar poturlara takılıyor, budaklar şap-kayı kafadan uçuruyor. Yaşlılar, o ormanlarda Kış'ın yaşadığını anlatıyorlar. Karanlık dalların üzerinde oturarak vahşi ve acıklı çığlıklar atıyor: kuuu'!. kuuu'! Ama kimse onu göremiyor. İnsan ormana uğrayacak olursa arkadan hop! diye boynuna atlayıp gırçç! diye dişliyor, sonra tırnağıyla atardamarı bulup koparıveriyor. O an insanın aklı başından gidiyor; eve döndüğünde bambaşka biri oluyor, gözleri farklı bakıyor, kollarını öne doğru uzatıp parmaklarını oynatarak yürüyen uyurgezerler gibi sağına soluna bakmadan yol alıyor. Onu yakalayınca izbeye götürürler, bazen de komik olsun diye önüne boş bir kase koyup eline bir kaşık tutuştururlar: ye! O da boş kaseden yiyormuş gibi kaşığını daldırıp ağzına alır, çiğner, sonra elindeki hayali ekmekle kaseyi sıyrır; akrabaları, anlaşılan, gülmekten yerlere yatar. Böyle biri tek başına bir şey yapamaz, helaya bile gidemez olur; her seferinde yeniden öğretirsin. Karısı ya da annesi acırsa kendi yanında ayak yoluna götürür. Bakanı yoksa gidici demektir, torbası patlayınca da ölür.

Kış'ın yaptığı budur.

Batıya da gidilmez. Gerçi orada patika gibi zorlu bir yol var. İlerledikçe kasaba gözden kayboluyor, kırlardan tatlı bir rüzgar esiyor, her şey güzel, her şey çok iyi, ama birden durup, “Ben nereye gidiyorum? Ne işim var orada? Orada görmediğim ne var? Orası daha mı iyi?” diye düşünerek kendi kendine acımaya başlıyormuşsun. İzbem geride kaldı, hanımım belki ağlıyor, elini gözlerine siper yaparak uzağa bakıyordur; avluda tavuklar koşuyor, onlar da özlemişti; izbede soba yanıyor, fareler dolaşüyor, dөşegim de yumuşacık... Sanki içine kurt düşmüş, kemirip duruyor... Bi tükürüp geri dönüyorsun. Bazen de koş koş. Uzaktan çitteki çömleğini görünce gözlerinden yaşlar fışkırıyor. Yemin ediyorum, bir arşına fışkırıyor! Vallahi!..

Güneye de gidilmez. Orada çeçenler var. İlk başta hep bozkırlar, baktıkça gözlerin

yuvalarından fırlar, bozkırların ardında ise çeçenler. Kasabanın ortasında dört pence-reli gözetleme kulesi duruyor, hepsinde nöbetçiler. Çeçenleri seçmeye çalışıyorlar. Ta-bii, gözlemekten ziyade bataklık pasından yapılmış sigaralar içiyor ve kıymık oyununu oynuyorlar. Biri avcunda üçü uzun biri kısa dört çubuğu sıkıyor. Kısa olanını çekene fiske vuruyorlar. Ama pencereye de baktıkları oluyor. Çeçenleri görür görmez, “Çe-çenler! Çeçenler!” diye bağırma-ları gerekiyor. O zaman bütün kasaba halkı koş-a koş-a sopalarla çömleklere vurarak çeçenleri korkutmaya başlıyor, çeçenler de ürküyor.

Bir seferinde kasabaya iki güneyli yaklaştı: bir ihtiyarla bir kocakarı. Çömleklere vu-rup tepiniyor, bağırıyoruz, çeçenler ise orali olmuyor, sadece kafalarını sallayıp duru-yorlardı. Cesur olanlarımız fırın çatalları ve iğlerle, artık ellerinde ne varsa, karşlarına çıktı. Neyin nesisiniz, niye geldiniz diye.

- Biz, cancağızlarımız, güneyden geldik. İkinci haftadır yoldayız, ayaklarımız mahvol-du. Güderi kayışları takas etmeye geldik, belki sizde de mal vardır diye.

Ne malımız olabilir ki? Fareleri yiyoruz. Sağ olsun Fyodor Kuzmiç, “Fareler, varlığı-mızın teminatıdır” diyor. Ama halkımızın yüreği elvermedi, izbeleri yoklayıp ne var ne yoksa topladı, kayışları takas edip çeçenleri uğurladılar. Bundan sonra daha uzun zaman onlardan bahsedildi: Herkes nasıl olduklarını, ne gibi masallar anlattıklarını, yanımıza niye geldiklerini hatırlıyordu.

Görünüşe göre onlar da bizim gibiydi: İhtiyar kır saçlı, hasır çarıklı; kocakarı başşör-tülü, gözleri mavi, kafasında boynuzlar var. Masalları ise uzun ve hüznünlüydü: Bened-ikt o zaman küçük olsa da can kulağıyla dinliyordu.

Güneyde camgöbeği bir deniz, o denizde de bir ada varmış. Adanın üzerinde bir saray, sarayın içinde altın bir yatak duruyormuş. Yatağın üzerinde bir kız uzanıyormuş; saçının bir teli altın, bir teli gümüş, bir teli altın, bir teli gümüş. Kız saç örgüsünü çözü-yormuş, hepsini çözdükten sonra dünyanın sonu gelecekmış.

Bizimkiler uzun uzun dinledikten sonra:

- Altın ve gümüş de ne? diye sordular.

Onlar da:

- “Altın” ateş gibidir, “gümüş” ise ay ışığına ya da parlayan yanarcalara benziyor, diye cevap verdiler.

Bizimkiler:

- He, anlaşıldı, dediler. Daha anlatın.

Çeçenler:

- Büyük bir nehir varmış, buradan üç yıllık yürüyüş mesafesi. O nehirde mavi tüy-lü bir balık yaşıyormuş. Balık insan misali ağlayıp gülerken bir oraya bir buraya yüzü-yormuş. Bir tarafa yönelip güldüğünde güneş doğuyor, yeni bir gün başlıyormuş. Geri döndüğünde ağlıyor, peşinden karanlığı getirip kuyruğunda ayı sürüklüyormuş. Yıl-dızlar da o balığın pullarıymış, diye devam ettiler.

Bizimkiler:

- Peki kışla yazın nereden geldiğini duymadınız mı?

Kocakarı:

- Duymadık, cancağızlarımız, yalan söylemeyeyim, duymadık. Birçok insan şuna şa-sırıyor zaten: Tatlı bir yaz varken, kış niye olsun. Muhtemelen, günahlarımız için ceza-landırılıyorz.

Ancak ihtiyar başını sallayarak:

-Hayır, dedi. Doğada her şeyin bir sebebi var. Yoldan geçen biri bana şöyle anlatmıştı. Kuzeyde, tepesi bulutlara değen bir ağaç varmış. Kendisi siyah, eğri büğrü, çiçekleri ise beyaz ve toz taneleri kadar küçücükmüş. Ağaçta yaşlı, sakalını kuşağına sokuşturmuş soğuk yaşıyormuş. Kış yaklaşıp da tavuklar sürü sürü güneye yönelince soğuk vazifesi-ne başlıyo, daldan dala atlayıp el çırparak “Du-du-du! Du-du-du!” diye söyleniyormuş. Sonra birden “Fışşşş!” diye ses verince, o anda rüzgar esip o çiçekleri üzerimize döktürüyormuş. İşte size kar. Siz de kış niye var diye soruyorsunuz.

Bizimkiler:

- Evet, doğru. Böyle olmalı. Peki dede, dere tepe gezmekten korkmuyor musun? Geceleri nâpıyorsun? Hiç orman yaratığına rastladın mı?

Çeçen:

- Rastladım tabii, dedi. Çok yakından gördüm, aynı sizi gördüğüm gibi. İsterseniz dinleyin. Hatunumun yanarca yiyesi gelmişti. İlla getir diye tutturdu. Yanarcalar da o sene tatlı ve macun gibiydi. Ben de gittim, tek başıma...

Bizimkiler:

- Tek başına nasıl gittin? diye afalladılar.

Yabancı:

- Gittim n'olcak, diye övündü. Devamını dinleyin. Ben böyle gidiyorken karanlık bastırdı. Gerçi ortalık pek karanlık değildi, grimsiydi. Yanarcaları ürkütmemek için parmaklarımın ucuna basa basa gidiyordum Birden, “şu-şu-şu!” diye ses geldi. Nedir bu? Baktım, kimse yoktu. Yine yola koyuldum. O anda yine, “şu-şu-şu!” Sanki biri elini yaprakların üzerinden gezdiriyordu. Arkama baktım, yine kimse yok. Bir adım daha attım, aniden karşımda beliriverdi. Az önce hiçbir şey yoktu, gözlerimi açıp kapayınca kadar zuhur etti. İşte karşımda, elimi uzatmam yeterli. Fazla büyük değildi. Ya belime, ya göğsüme kadar. Sanki çürümüş samandan yoğrulmuş, ayaklarının yerinde ise avuçlar. Avuçlarıyla toprakta tepinip duruyor ve, “tyapa-tyapa, tyapa-tyapa, tyapa-tyapa” diye söyleniyordu. Bir koştum, bir koştum! Eve nasıl vardığımı hatırlamıyorum. Böylece hatunuma yanarca yemek nasip olmadı.

İhtiyarı dinleyen çocuklar:

- Dede, anlatsana, ormanda başka hangi yaratıkları gördün, dediler.

İhtiyara yumurta bozasını verdiler, o da anlatmaya başladı:

- O zamanlar gençtim, kanım kaynıyordu. Hiçbir şeyden korkmuyordum. Bir keresinde üç tomruğu birbirine organla bağlayıp suya indirdim –ırmağımız da hızlı ve geniş– üzerine binip suyun akışına bıraktım kendimi. Valla! Karılar kıyıda toplandı, çğlıklar, bağırsılar, her şey olması gerektiği gibi. İnsanın suyun üzerinde yüzmesi görülmedik bir şeydi. Şimdi artık tomruğu uyup suya indiriyorlarmış. Yalan konuşmuyorlarsa tabii.

Bizimkiler,

- Hayır, yalan söylemiyorlar. Bunu Fyodor Kuzmiç icat etti, sağ olsun! diye bağırdılar. Benedikt de herkesten çok bağırdı.

- Öyle olsun. Biz bilemeyiz. Okumuş değiliz. Neyse konumuz başka. Dediğim gibi, bir şeyden korkmuyordum. Ne su kızlarından, ne kabarcık misali su yaratıklarından, ne taşaltı kıvılgalarından. Kovayla dönerdiş-balığ bile yakaladım.

Bizimkiler:

- Hadi be... dediler. Amma da attın ha!
- Gerçek söylüyorum, hatunum da şahit.

Kocakarı:

- Doğru söylüyor, dedi. Ne kadar da azarlamıştım onu! Kovayı kirletmiş, yakmak zorunda kalmıştım. Yenisini oyup ağaç sertleşsin diye evvela katran sürülür, tütsülenip üç kere kurutulduktan sonra bataklık pasıyla işlenir, mavi kumla ovana kadar öyle emek sarfedersin ki ellerin mahvolur. Herif içinse varsa yoksa gözüpeklik. Bütün köy halkı da ona bakmaya gelmişti...

Çeviren: **Anna Golinskaya**

Tataristan, Rusyalı. İstanbul Üniversitesi Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi

Vera Mutaŋçıyeva

Bulgar yazar, Osmanlı ve Bizans tarihi uzmanıdır. Bulgar Bilimler Akademisi'nin saygın üyelerinden biri. Bulgar tarihçi Petır Mutaŋçıyev'in kızıdır. 28 Mart 1929 doğumludur. 1951'de Sofya 'St. Kliment Ohridski' Üniversitesi'nin Tarih Bölümü'nden mezun olmuştur. 1958 yılında 'XV-XVI Yüzyılları arasında Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Derebeylik İcar Uygulaması' konulu doktora tezini savunmuştur.

Bulgaristan'da ve yurtdışında yayınlanmış otuzu aşkın edebî esere imza atmıştır. En ünlü romanları arasında Sofronius hakkında bir Kitap ("Книга за Софроний"), Cem Olayı ("Случаят Джем" – Türkiye'de Cem Sultan adı altında basılmıştır), Tedirgin Zamanların Vakayinamesi ("Летопис на смутното време"), Ben, Anna Komnene ("Аз, Анна Комнина" – Bulgaristan'da Türkçe olarak aynı başlıkla yayınlanmıştır), Pagane'nin Kehaneti ("Предречено от Пагане"). En çok izlenen Bulgar yapımlarının arasında yer bulmuş Han Asparuh filminin de senaryo yazarıdır. 1980 yılında Gottfried von Herder Yaşam Boyu Başarı Ödülünü kazanmıştır.

9 haziran 2009 yılında vefat etmiştir. Külleri 13 temmuzda Ege Denizi'ne dökülmüştür.

PAGANE'NİN KEHANETİ

Birinci Bölüm

Babamın (toprağı bol olsun) beni Paskalya kutlamaları için getirdiğı o eski zamanlardan beri hiç de değişmemiş Aya Sofya!.. Aşırı yüksek kubbesi bayram havasının loşluğunda kayboluyor, sütunlarının arkasında üç derin apsis kararıyor, dördüncüsünün önünde ise altar bulunuyor; altarın biraz ilerisinde – altın bir temelin üzerinde resmedilen kutsal suretler, zarif mozaikler... Her şey eskiden olduğu gibi. Aya Sofya'ya gelmeyeli neredeyse çeyrek asır geçmiş. Bir daha asla, ama asla dönemeyeceğime o kadar emindim ki. Oysa işte buradayım. Ve şimdi ayrılışımdan başlayarak geri dönüşüme kadar yaşadıklarım hayal ürünü gibi geliyor bana. Yabancılar arasında geçirdiğim yirmi yıl rüyaymış sanki.

Yabancılar mı dedim? Eğer gerçekten Konstantinopolis'te kendi halkımın arasındaysam, o zaman neden katedralin kubbesi bir tabutun kapağı gibi üstüme basıyor? Gözlerimi yukarıya kaldırmam yeter; bakışlarım sanki göğe değecekmiş gibi geliyor hep: o gök ki kışın bulutlu ve kasvetli, yazın akkora kesmiş, baharlarda ise sözlerle dökmüleyecek kadar berrak olur. İçimde durmadan şehir surlarının dışına çıkma arzusu var, tekrar güneşin altında olmak istiyorum.

Eğer birisi bana dalgın bir bakış atacak olursa (ki ben özel bir dikkate de layık değilim zaten: Ekümenik Konsil'de hazır bulunmalarına izin verilen yüzlerce strategoslar, ruhani liderler, saray mensupları arasında sadece bir temsilci daha işte) yaşımı tahmin edebileceğinden bir hayli şüpheliyim. Büyük ihtimalle bunun sebebi, yıllarımın yarısını barbarların arasında, özgürlük ve samimiyet içinde geçirmemdir; orada en azından

kimin dost, kimin hasım olduğu açıkça belliydi.

Böylece, iki yanımda yer alan Valerian ve Evstatios'a nazaran, çocukken ikisiyle beraber oynayıp aynı okulda okumamıza rağmen bariz bir şekilde genç duruyorum (Valerian'ın yetenekten yoksun ama şaşırtıcı derecede kurnaz olduğunu hatırlıyorum). Onlardan farklı olarak saçlarım kırlaşmış olmasına karşın iki büklüm değilim, refaktan gevşemiş olmadığım gibi. Ata binmek omurgamı kuvvetlendirdi, kıt yemeklerden dolayı da ağırlaşmadım. Yüzümün ifadesiyle bile etrafımdakilerden ayrı duruyorum – kar fırtınaları ve kavurucu kasırgalar sarstı beni, damım gök, kandilim güneşin ta kendisi oldu hep...

Hayret, değişmez anılar daima peşimde, habire davetsizce çöküyorlar üstüme. Güya kutsal senato toplantısına açılış konuşmasını dinlemek için gelmiştim, fakat bütün bu siyahlık, aydınlık gündüzün ortasında bu karanlık beni öyle geri itti ki!

Siyahlık ve karanlık. En önde senato oturuyor; hiç değilse piskoposlar altın sırmalı esvaplarıyla bir renk cümbüşü katıyorlar. Arkalarında kara gömlekli keşişler kaynıyor: metropolitlerin protosingelleri olan papazlar ve protoyeruslar.

Aya Sofya'nın altarcının önünde, çok yakın zamanda 'ekümenik' sıfatına yükseltilen patriğin tahtı duruyor. Tarasios'u tanımıyorum; gençliğinde onun yerinde başkası oturuyordu. Daha yüksek bir tahtın üstünde basileusun kendisi oturmakta. Dönüşümden beri bir kez görüştüm onunla, beni huzura kabul etmişti. Orada daha canlı, hatta neredeyse telaşlı görünüyordu, şimdi ise sanki tüm dünyaya küsmüş gibi kalın astarlı palyumuna sarılıp sinmişti. Haklıydı da – başından öyle musibetler sağanağı geçti ki!..

Tam da şu anda hiçbir şey duymadığımı farkına vardım, gene dalmışım. Kalın kollu şişman bir adam olan Nicaea metropolitinin yerine geçtiğini görüyorum. Hemen üç kişi sıçrayıp:

- Söz istiyorum! diye bağırarak birbirlerinin sesini bastırmaya çalışıyorlar.

İki tanesi piskopos oldukları için asalarını sallıyorlar. Üçüncüsü, hasta bir adamınkini andıran çöp ellerini ümitsizce çarpıyor:

- Söz istiyorum!

Ekümenik Patrik gözlerini kısıyor. Büyük şamdan tam önünde olduğu için gözleri kamaşıyor, ötesinde ise tam bir loşluk hakim. Patriğin bakışı senatonun üstünden geçip bir köy kilisesinde görebileceğiniz zamanla çürümüş çarmıha benzeyen kara gömlekli papazı buluyor.

- Konuş, kardeşim!

Burası her zaman öyleydi, her zaman da öyle kalacak: tam bir tiyatro sahnesi!... Daima bir şeyleri taklit eden, bir şeyleri resmeden, fakat asla basit ve ilkel, gerçekçi olmayan bu hayattan nasıl da kopmuşum...

Kutsal Babamız (burada toplanan herkes bilir) bu sıkı ve galiba az çok çatlak keşişin söyleyeceklerini dinlemek istemiyor; Kutsal Babamız için oy hakkına sahip olmaları sebebiyle sadece piskoposlar önemlidir. Fakat Tarasios bu garibanı dinliyormuş gibi yapıyor, hem de söz vermeden önce şöyle söyleyerek:

- İzin verelim de, mütediyyin Konstantin kendinden ve buraya gelme sebeplerinden bahsetsin!

Büyük şamdan bahis konusu Konstantin'i aydınlatıyor: yaşlı sayılamayacak, ancak kemikleri itici derecede çıkmış ve münzevi kişilere benzeyen bir adam. Onlar da bu

adam gibi, inziva ve kendi kendilerine çektirdikleri işkenceler dolayısıyla cin çarpmışlara benzemeye başlıyorlar; onları meczuplardan ayırt etmek çok zor.

Keşiş, çatlak bir sesle konuşmaya koyuluyor:

- Adım Konstantin, Tanrımızın, İkinci Suriye Eyaleti'ndeki Epemiye'de bulunan kutsal kilisesinin papazıyım. Zamanında beni dinlemiş olsaydınız Bulgarlarla savaşta yaşadıklarımızı yaşamayacaktık. Bunu tembih etmek için Kutsal Senato Toplantısı'na geldim. Çünkü ben daha başından beri toplantıya gelip iki tarafı da birbirine bağlayabilecek bir şeyler yaptırarak barışın sağlanması için yalvaracaktım. Öyle ki barış ve sevgi hüküm sürsün, çünkü Tanrı bu dünyadaki her şeyden daha çok barışı ve sevgiyi sev...

- Yeter! diye kesiyor basileus, alçak ama sert bir sesle. Sonra da çılgın münzevinin bağlamak için boynunu uzattığını görünce Konstantin Pogonatos daha da keskin bir sesle tekrarlıyor:

- Yeter!

Basileus tahtından ayrılmaktan çekiniyor (çünkü en küçük hareketi bile eklemlerinde acıya sebep oluyor), fakat şimdi Suriyeli keşişin yakışsız içtenliğinden incinmiş olarak zıplıyor. Belli ki acıları kendilerini hatırlatmış; yüzü buruşmuş bir şekilde dişlerinin arasından konuşuyor:

- Bir savaşın sonucu belli olduktan sonra kehanetlerde bulunmak hainliktir. Her hükümdar için en ağır talihsizlik, bir muharebeden zafersiz dönmektir ve ben bu ağırlığı üstüme aldım. Eğer İsa'nın topraklarını işgal eden bu kafirlerin karşısında kılıcımın gücünü denememiş olsaydım, işte o zaman affım olmazdı. Ve eğer dün onlar bizi yendiyse de, ant içerim, yarın zafer bizim olacaktır. Mesih'in asla olmasına izin vermeyeceği bir şey var ki...

Mesih'in neyin olmasına asla izin vermeyeceğini duymadık, çünkü basileusun ani öfke patlaması papaz Konstantin'i ürkütüp hızlıca kendine getirmişti. Papaz, adeta yalpalayıp düşecekmiş gibi tören şamdanına sarılmış, artık tiz ve güçlü bir sesle bağırıyordu:

- İktidarımızı hep ateş ve kanla mı insanların ruhuna dayatacağız?.. Tanrı, adına işlediğimiz tüm şiddet yüzünden bizi cezalandırsın!... Barış ve sev...

- Çıkarın şunu buradan! diye usulca emir verdi imparator hazretleri.

İki genç rahip adayı papazın ellerini arkasına büküp onu yan apsise doğru sürüklemeye çalışırken Konstantin tüm vücuduyla karşı koyuyor ve sayısız tehdit savuruyor:

- Beni dinlemezseniz... Geç olacak!... İsa'nın topraklarında bir barbarlar ülkesi – bu sadece bir başlangıç, çoğalıp gider bunlar!.. Tanrı benim aracılığımla uyarı gönderdi...

Son sözlerini sadece en dipte oturan bizler duyuyoruz – ve işte papaz Konstantin artık dışarıda. Valerian dişlerinin arasından:

- Nahoş bir olay!.. diye tıslıyor. Tanrı ile konuştuklarını sanan ruhanileri bu toplanlılara almamalıyız.

- Kimlerin olduğunu anlayabilmemizin bir yolu var mı?.. diyerek henüz lafımı söylemeden Valerian sözümü kesiyor:

- Bize tüm yollar malumdur!

Bu cevabı beni hiç şaşırtmıyor – eski okul arkadaşım, anlayışsız fakat hünerli Valerian, imparatorluktaki gizli saklı her işin başındadır. Bunun içindir ki ona asla karşı çıkmam. Saklamayacağım, Valerian'dan korkuyorum.

Basileusun dairesine giden merdivenleri tırmanıyorum. Yukarı çıkarken, büyük ihtimalle niceleri de benim gibi orada kendilerini bekleyen bir şölen değil, bir görev olduğunu düşünmüştür.

Kemerli kapının önünde tepeden tırnağa silahlı bir muhafız duruyor; ayrılmaktan hiç hoşlanmadığım kısa bıçağımı ona teslim etmek zorunda kalıyorum. Kapıdan girerken azıcık eğiliyorum, malum atalarımız bizden kısaymış.

İmparator Konstantin Pogonatos, odasına attığım ilk adımlardan itibaren beni ihtiyatlı bir şekilde takip ediyor; gözleri yapı itibarıyla hep öyleler zaten: sınavcı ve zeki. Hastalığının hareketlerini yavaşlatıp ağırlaştırmasına rağmen, tüm varlığıyla tetikte.

Nedenini bilmiyorum (aslında gayet iyi biliyorum), ama huzurunda içimi bir suçluluk duygusu kaplıyor. O kadar uzun yabancı bir hükümdarın hizmetinde bulundum ki, artık Pogonatos bana yabancı geliyor sanırım. Ona karşı düşmanlık beslediğimi söyleyemem, fakat takındığım tavırda böyle bir şey var sanki.

Kurallara uygun olarak diz çöküyorum. Basileus sadece 'kalk!' anlamında işaret parmağını oynatıyor. Doğrulup ayağa kalkıyorum. Konuşmamız uzun sürerse alçak gönüllülüğün kök salarım. Sözlerine,

- Velizarius, tahminim delikanlıyken Strategikon'u okumuşsundur, diye bir hükümdara yakışır, etkileyici bir şekilde; yavaşça, ihtirassızca başladı Konstantin.

- Okudum onu, diye cevap veriyorum. Tüm asilzadelerin oğulları için mecburi bir okumaydı.

- Büyük ihtimalle kitabın yazarını da hatırlıyorsunuzdur?

- İmparator Mavrikios, şanı daim olsun!

- Hayır, Velizarius! diye yalanladı beni Konstantin. Babam, Mavrikios'u büyük bir yazara dönüştüren adamı tanıyormuş; tarih için tamamen meçhul, Anastasios adında birisi.

Susuyorum, ama sürprizden değil – daha gençken söz konusu eseri ezberlediğimiz zamanlarda, rahmetli basileus tarafından yazılmadığı kulaktan kulağa fısıldanıyordu. Yine de bu saçmaca geç kalmış sınav da neyin nesi diye merak ediyorum.

Pogonatos sessizce gülüp devam ediyor:

- Basileus olmak zordur, Velizarius. Fakat olduktan sonra seni büyük bir yazara dönüştürecek Anastasioslar her zaman bulunur... Neden seni çağırdığımı tahmin edebiliyor musun?

Neredeyse tahmin etmiştim, ama omuzlarımı silktim.

- Tarih geçmişin kendisinden ibaret değildir, diye hep aynı şekilde bana nutuk çekmeye devam ediyor Konstantin Pogonatos. Ya da geçmiş hakkında bildiklerimizden. Bir ay evvel o murdar ve yeni türemiş halkla sürdürdüğüm savaşı kaybettim ben. Fakat aynı savaşta hanı yaşayacağı bir de mağlubiyet bekliyor, çünkü düşmanı olarak kayıtsızlık duruyor karşısında. Tüm Bulgar zaferlerini unutkanlık bürüyecek; barbarlar tarih yaratmasını bilir, ama tarih yazmasını bilmez. O zaman? Geçmiş hiç olmamış gibi olur. Haksız mıyım?

Bu uzunca nutkunun sonunda basileus hararetle konuşmaya başlıyor, parmakları huzursuzca kıpırdanıyor, siyaha boyanmış ve kocamış yüzüyle hiç uyumlu olmayan sık sakalı sallanıyor.

- Büyük hükümdarımız tamamıyla haklıdır, diye kurallara uyarak onaylıyorum.

- Hâlâ seni neden çağırdığımı tahmin etmediğini mi iddia edeceksin? diye soruyor imparator, fakat cevap beklemeden sözlerine devam ediyor: Sen tam yirmi yıl o murdar halkın arasında yaşadın. Şimdi onu tarif et, fakat benim onu tarif edebileceğim gibi tarif et! Geleceğin, bugünkü insanları ve olayları değil, senin yani benim yazımı bileceğini aklından çıkarma sakın! Kelimeler... Tüm insanlık bilgisi, birisinin kelimeleridir... Eee?

Söylememe izin olan tek şey:

- Baş üstüne, efendim.

- Gerçekleştirmen gereken görev hakkındaki sessizliğinden bir başkası sorumlu olacak, diye haber veriyor basileus.

Kasvetli bir teslimiyetle:

- Müsterih olunuz, ölü gibi sessiz olacağım hükümdarım, diye rahatlatıyorum onu.

O da bana güven veriyor:

- Bu sana da yarayacak. Bu denli adsız işin karşılığında alacağın ödülü niye sormuyorsun?

- Siz artık ne istediğimi bilirsiniz, efendim, diye hatırlatıyorum.

- Hmm, evet... diye doğruluyor Konstantin. Eğer Asparuh'un suretini bu yerden gözüktüğü gibi tarif edersen (şu anda sandalyesinin altındaki mermeri işaret ederek) manastıra gitmene izin vereceğim. Huzur, kitaplar ve tefekkür... Ve de belki hatıralar?

Tekrar sessizce ve aslında gülünecek bir şey bulmadan gülmeye başlıyor. Bense suşuyorum.

- Ama eğer olur da yazında başka bir şey sezecek olursam... benim düşmanlarım hakkındaki görüşlerimden farklı herhangi bir şey, o zaman...

Basileus, dönüşümden beri defalarca cevaplamak zorunda kaldığım soruyu sormadan önce manidarca sessizliğe bürünüyor.

- Bütün açıklamalarına rağmen hala anlayabilmiş değilim, Velizarius: düşmanın ordugâhından neden canlı döndün? Bu o kadar gayri tabii ki...

'Anlaşılan, hükümdarım için ölü olarak geri dönmem daha tabii bir durum olurdu..' diye düşünüyorum eve dönerken. 'Tangra, hayatım boyunca peşimi bırakmayan bunca şüpheden nasıl da yoruldum! Daima birilerine sadakatimi ispatlamak zorunda bırakıyorum, oysa gerçek şu ki, her zaman kendime sadık kalmışımıdır.'

Doğup büyüdüğüm şehrin engebeli kaldırımlarından yürüyorum, arkamda ise değişmez askeri nizamda adım sesleri yankılıyor. Görevimin sonuçlanmasına dek gayretimi ve sessizliğimi sağlamakla yükümlü muhafız bu. Belki de görevimin sonuna dek değil de, hayatımın sonuna dek...

Muhafız, kılıcının yanı sıra kocaman bir parşömen tomarı, mürekkep dolu bir testi ve bir deste ince tüy taşımakta.

Uzun yokluğumdan sonra döndüğüm ev, Konstantinopolis'teki en gösterişli evlerden biri değildi. Ailem yok benim, akranlarımın artık torunlarını büyötmeye başlamalarına karşın. Sonuçta sevdiğim kadın ve onun bana doğurduğu çocuklar o murdar ve yeni türemiş halka ait kaldılar. Rahim olana tâbi bu dünyada onlara yer yoktu...

Muhafız, küçük, mütevazı odamın kapısına kadar geçiriyor beni (bir zamanlar bu babamın çalışma odasıydı) ve eşğinde duruyor. Bense, tuzağa düşmüş bir yaban hayvanının hissiyatıyla içeriye giriyorum. Hapsedilmiş gibi voltalar atıp neredeyse duvar-

lara tosluyorum. Sonra alınımı Haliçe bakan küçük mazgalın parmaklıklarına dayıyorum: Sonbahar gecesi ne kadar da sıcak bir hüznü yayıyor, siyah sularının üstünde ne güzel huzur yüzüyor!... O zaman şu huzursuz düşünce nereden çıktı: 'Bir daha dışarıya çıkınama izin verirler mi acaba?'

- Kapıdaki şu asker de ne anlama geliyor?

Cevap olarak 'sus!' der gibi işaret ediyorum.

Bu küçük kız kardeşim, Agripina. Bugün ona 'küçük' diyemem – dudaklarının etrafında acı bir kırışık bulunan, saçları kırışmış bir kadın. Siyah giymiş bir kadın.

Ona sarılıyorum, artık bana yabancı olan bu şehirde, bu ıssız evimizde yakın birine ihtiyaç duyuyorum. Avcumun altında Agripina'nın omuzları titriyor. Göğsüme alınını yaslıyor ve bir an için böylece kalakalıyoruz: bir zamanlar mutlu ve kalabalık olan bir ailenin yapayalnız kalıntıları. Tüm rüzgar ve fırtınalar üstümüzden geçip alabildiklerini yanlarında götürdü...

Sonra Agripina bana zorlama bir gülümseme gösteriyor, kapıdaki askeri unutmak için kendini zorluyor. Fakat bundan böyle burada fısıldayarak konuşacağız:

- Babamızdan bahsetmeni istemiş, öyle mi? Odasındaki her şeyi bilerek yerli yerinde bıraktık zaten. Sözde seni ölü kabul etmiştik, ama içimde bir yerlerde geri döneceğinden hiç ümidimi kesmemiştim...

Bunca yorgun ve mutsuz olduğum için cevap veremediğimden Agripina ikonostaza gidip şamdanının kandilini yakıyor. Fısıldayarak:

- Senin azizin... Annem seni koruması için her gece ona dua ediyordu, diyor.

- Yapma, kardeşim! diye mazinin akınaya hazırlanan dereciğini durduruyorum. Bu eve zaten fazlasıyla anı ve ölüm hükmediyor...

- Yine mi ona üzülün sen... diye fısıldayarak bir konuşmaya başlıyor Agripina, bana çok tanıdık bir konuşma, bana çok tanıdık bir ısrarla.

- Söyleyeceklerine dikkat et! diye karşılıklı fısıldayarak onu uyarıyorum ve kardeşim kendini, sözlerinin yönünü değiştirmeye mecbur görüyor.

- Dinlenmen lazım! diye öğütüyor. Bunca yıl sürekli hizmetten sonra kim perişan olmaz ki?

- Benim dinlenmem şimdi başlamıyor, kardeşim, tam da şimdi bitti... diye cevap veriyorum ve bilerek, belli belirsiz bir şekilde devam ediyorum: Yarından tezi yok işe koyuluyorum.

Kardeşim korku içinde mırıldanarak:

- Kabul etme! Seni kim bilir nereye sürecekler yine! diyor.

- Endişelenme, deyip yüzüme eğreti bir gülümseme takınıyorum. Bu kez görevim sessiz olacaktır. Beni zengince besleyecekler, hem de küçücük bir bedel karşılığında: hatıralarım...

1.

Bunca yıldır süregelen garip yolculuğumdan ilk hatırladığım, babamdır. O sabah, şehrimiz ve ailemizle vedalaştıktan sonra, bizi Boğaziçi'nden geçirerek Pont Evksine götüren geminin pupasında duruyorduk.

Güzdü. İyice alçalmış gök, gri sisin içinde sırlıklam kalmış iki sahile güçlkle yaslanıyordu. Ayaklarımızın altında kurşun kadar ağır, opak su ise bükülüp duruyordu.

Babama gelince; kendisi kelimenin tam anlamıyla dört dörtlük adamdı – bütün varlığında heybet, akıl ve çeviklik taşıyordu. Vasilios, Velizarius'un oğlu, imparatorumuz tarafından çeşitli yabancı hükümdarlara gönderiliyordu; en çok da farklı Türk boylarının reislerine. Hal böyle olunca babam için Kuzeydoğu'da hiç sır kalmamıştı.

O zamanlar yirmili yaşlarımdaydım, sakalsız, kıvrıkcık saçlı, hiçbir şekilde çevik olarak nitelendirilemeyecek bir delikanlıydım. Çok küçükken bana sıra sıra ilmin derinlerine kadar yol göstermesi için deha sahibi diyakoz Patrenios'un ellerine vermişlerdi beni. Gelecekte yabancı önderlere gönderilecek olan bir Bizans elçisine uyacak şekilde okuyor ve öğreniyordum; babam, bilim alanındaki başarılarımdan gururlanıp beni yardımcısı olarak yetiştiriyordu.

İlk kez görev sırasında ona refakat ediyordum, aslında ilk kez evimden de, şehrimden de ayrı kalıyordum. Galyotun küpeşesine yaslanıp küreklerin muntazam şırtlıtısına kulak veriyor, Boğaz'ın sahillerine bakıyordum, dikkatimi en çok çeken ise boğazın yavaşça genişlediği noktaydı. Hayaller içinde:

- Yakında Pont Evksin'in rüzgarları bizi yakalayacak, diye mırıldandı babam.

Canı tez ve aşırı yıpranmış babamı böyle bilmezdim: evdeyken hep dalgın ve suskundu. Bugün ise olağan dışı görünüyordu: sönük ışığa rağmen yüzü garip bir şekilde ışıltılı, açıklanamayacak bir sebeple yükünden sıyrılmış, gözümün önünde gençleşmişti.

- Pont'a varmadan önce de sana uzağından geçtiğimiz kayaları göstermek istiyorum.

İşaret ettiği yöne doğru baktım. Kıyıdaki sıra sıra tepelikler arasında sarımtırak pas renginde bir kayalık yamaç yapayalnız yükseliyordu. Tıpkı önceki gibi hayallere dalmış:

- Kolhis'ten dönüşlerinde Argonotlar'ın gemisi o kayalarda parçalanıp batmıştır, diye sözlerine devam etti. Etrafindan dolanarak Argoslu Theseus'un yolundan geçip Kuzey'e yöneldiğimiz her seferde bu kayalar sanki bizi uyarıyormuş gibi geliyor bana: yola çıkmak neşe doludur, hey yolcu, fakat geri dönüş ölüm dolu maceralarla süslenmiştir!...

Gönül rahatlığıyla,

- Yola daha yeni çıktık baba, dönüş yolunda değiliz ki, diye belirttim.

Enginlere akşamüstü vardığımızı hatırlıyorum. Pont Evksin bizi yüksek ve karanlık dalgalarıyla, tuzlu köpük silleleriyle karşıladı. Dudaklarımdaki tuzu yalayarak:

- İlk kez açık denizdeyim... diye sevinçli haykırdım.

Babam, sert ifadesini koruyordu:

- Bugünden itibaren, Velizarius, hep açık denizlerde yolculuk yapacaksın, dedi. Her ne kadar acelesi olmasa da, insan er ya da geç olgunlaşır. Bazen okuldan sıkılıyordun; ne de olsa dört barbar dili, tarih ve belagat öğrenmek kolay iş sayılmaz... Bense bundan sonra barbarların yanında hayatın senin için daha da zor olacağını düşünüp durdum...

Çocukluğumdaki gibi babamın korumasına sığınarak, safça:

- Senin yanımdayken korkacak bir şeyim olmaz! dedim. Göreceksin, en çalışkan yardımcın olacağım.

İnsanların gençken geleceğe itimatlarının tam olması bu demektir.

2.

Hani Konstantinopolis'in evleri, sarayları, kiliseleri ve duvarları hep tuğla ile harçtan yapılmıştır ya, Büyük Bulgar Hanlığı'nda beni ilk hayrete düşüren şey, binaların yapıldığı düzgünce işlenmiş açık renkli taşlardı. Biz, Hristiyan diyarındakiler, sanki

binalarımızı anca yarına kadar ayakta durabilecek şekilde yapıyorken, Bulgarlar inşaatlarında ebediyete karşı sorumluluklarının farkında olarak işe koyuluyorlar diye düşündüm. Saray kapısının önünde, barbar reinin huzuruna kabul edilmeyi beklerken gizlice taş surlara dokunduğumu hatırlıyorum; harç olmadan nasıl dik duruyorlar diye kafa yoruyordum.

Babamla ikimiz şaşaalı giyinmiştik. Maiyet olarak kılık değiştirmiş tayfamız, meşin torbalar taşıyordu. Taranmış saçlarıyla ve müeddep kıyafetleriyle nasıl beceriksizce hareket ettiklerini seyretmek gülünçtü; sonuçta hayatlarının tamamını farklı gemilerde yarı çıplak gezinerek geçirmişlerdi.

Beni afflatan ikinci şey (elle işlenmiş taştan sonra), silahlı adamların çok fazla oluydu. Sarayın önünde beklerken, arkalarında bir ya da iki at çekerek ağır adımlarla geçip gidiyorlardı. Belli, kurt gocukları, sert çizmeleri ve silahları ağır geliyordu onlara. Burada yabancılar kendilerini sanki ordugâhtaymış gibi hissediyorlardı.

Bihaber ve meraklı, kafamı her yöne çevirip duruyordum, babamsa beni gözden kaybetmemeye çabalıyordu. Bir ara şakayla karışık sordu:

- Ellerinin duvarda ne işi var, oğlum?

- Taşların arasında harç yok, böyle kupkuru bir sur hiç görmemiştim şimdiye kadar, dedim. Nasıl yapıyorlar acaba?

- Güçle, diye açıkladı babam. Güçlerinin ayarı olmadığı için onu taşla kavga ederek sarf ediyorlar.

Bulgar bir soylunun sarayın en üst basamağına çıktığı an gözümden kaçmış; tabaklanmış deriden yapılma kısa bir kıyafet giymiş, geniş bir bıçağı beline bağlamış endamlı bir adamdı bu. Taştan yontulmuş gibi duran yüzünde anlam taşıyan herhangi bir ifade yoktu, herhalde basileusun elçileri kendisine bir şey ifade etmediğinden olsa gerek. Kalın kapının sürgüsünün çekerek eliyle bizi çağırdı.

Dilmaçlar için alışlagelmiş olduğu gibi babamın iki adım arkasında yürüyordum. Onun da en az o Bulgar soylusu kadar endamlı görünebilmek için omuzlarını nasıl dikleştirdiğini gördüm. Taş menholde adımlarımız etkileyici bir şekilde yankılanıyordu. Heyecandan kulaklarım yanyanıyordu.

Soylunun bizi geçirdiği sahanlık, beni sadeliğiyle şaşırttı: sadece çıplak duvarlardan ibaretti. Yerleri, garip bir karmaşıklık sergileyen parlatılmış mermerlerden yapılmıştı. Mazgalsız duvarlara, yanan meşaleler tutturulmuştu. Ne kadar acayip bir taht odasıydı bu – içinde taht bile yoktu! Buna rağmen Büyük Bulgar Hanlığı hükümdarının kim olduğunu hemen anladım, çünkü tüm adamların içinde oturan bir tek kişi vardı; diğerleri ayakta durmuş onun arkasında yarım daire oluşturmuşlardı.

Kendini yabancılar arasında bulmuş eğitilmiş bir Bizanslının başına gelebilecek tehlikeler aramızda hep konuşulmuştu. Soğukkanlı görünmeyi başarabildiğimi hiç sanmıyorum; her tarafım titriyordu –korkumdan olduğu kadar merakımdan da.

Bulgar hanının hiçbir yanıyla yabaniyi andırmadığını hemencecik tespit ettim. Kır saçlı, yaşlıca bir adamdı; geleneklere uygun bir şekilde kesilmiş bıyıkları da kırıldı, yüzü ise kudret ile birlikte sakince bir kibir yayıyordu. Başında ne taç ne de diadem vardı; buna rağmen aşına olmadığım bir tür deriden yapılmış örtüsü zengince süslenmişti. Kuvvetli omuzlarından aşağıya düşüyor, mermerin üstünde kat kat kıvrılıyor, reislerinin etrafında toplaşan adamların ayaklarına kadar uzanıyordu. Evimizde büyük insanların üstünde çokça altın bulunmasına alışmıştım, bunun için Bulgarların sara-

yında hiç altın bulunmaması beni bir hayli şaşırttı; her yer ustalıklı dövülmüş gümüşlerle doluydu. Bulgarların gümüşün dolgun parıltısını, ucuz buldukları altınınkinden daha asil kabul ettiklerini sonradan öğrendim.

Hana yakın adamları şimdi burada tanıtmayacağım, çünkü onlarla daha çok karşılaşacağız; ayrıca tam o sırada dikkatim tamamıyla Han Kubrat'a odaklanmıştı. Sadece şunu söylemek istiyorum: sahanlığın en karanlık köşesinde tuhaf bir çift diz çökmüştü – saçları ağarmış ve anlayabildiğim kadarıyla kör bir ihtiyarla, süten kesilmemişi andıran toy bir delikanlı. Onlar tepeden tırnağa siyahlar giymişlerdi ve ziyaretimiz boyunca kıpırtısız, sessiz kalarak neredeyse görkemli karanlıkla bütünleşmişlerdi.

Ben hanı incelediğim sıralarda o da babamı incelemekle meşguldü. Babamın Bulgarlarla müzakerelerde dilmaçı olmak üzere titizlikle öğrendiğim dilde han:

- Bunca yılda ikimiz de gençleşmemişiz be, Vasilus, dedi. Selam!

Ben babamın sırtına yapışarak, hanın sözlerini fısıltıyla (devlet görüşmelerinde dilmaçların sesi duyulmamalıydı) tercüme ettim.

- Aydınlık hükümdarım, İmparator Konstans'ın da size selamını getirdim! diye cevap verdi babam.

Hanın adamlarından biri babamın iletmiş selamı çevirmek için hızlıca ayaklarına kapandı (ve konuşmamızın sonuna dek orada öylece kaldı).

- Basileus, topraklarına barış ve refah içinde mi hükmetmekte? diye nazikçe sordu han.

Babam da yol boyunca dikkatle ezberlediği konuşmasına üzgün bir edayla başlayıp:

- Maalesef, Patrici Kubrat!.. dedi.

Ancak burada han, babamın sözlerini kesti:

- Benim eski müttefiğim, İmparator Heraklius, yıllar önce bana bu Bizans unvanını vermişti, evet. Ben de kabul ettim, çünkü sana armağan edilen gocuğu, vücuduna tam oturmasa bile, geri çevirmek doğru olmaz. Konstantinopolis'te benden istediğiniz unvanla bahsedin, fakat burada Büyük Bulgaristan'ın hanıyım ben. Sınırlarını Doğu istilalarından defalarca kurtarıp türlü türlü işgalcilerin karşısında her zaman meşru yönetimden yana durduğum için Bizans bana hürmet borçludur.

Kubrat öfkeli konuşmuyordu, hayır. Bizim nedimlerimizin sözleri ve hareketlerindeki aceleci tavırlara kıyasla Bulgarlarda usul çok farklıydı. Onların önde gelenleri düz, sert ve soğuk konuşurdu, sanki sözler değil de o açık renkli, ağır taşları diziyor gibiydiler; sanki onları dik açıyla yerleştiriyorlarmış gibi.

Hanın bu tarzı babama tanıdık gelmiş olacak ki Kubrat'ın sözlerini kesmesi onu hiç, ama hiç huzursuz etmedi. Hızlıca devam etti:

- Maalesef, ulu hanım, çok çekmiş imparatorluğumuz için barış yok. İstros'a kadar tüm topraklar Slavlarla dolup taşı, böylece Avarların talanlarına maruz kalmadığımız bir ay bile geçmiyor artık. Üstelik, aydın efendim, güneyden yeni tehlike belirmeye başladı – Araplar. Basileus, hükümdarım, beni eski anlaşılmamızı hatırlatıp yenilemek için sana yolladı.

Diz çökmüş dilmaç hanın kulağına fısıldadığı sırada, Kubrat'ın düşüncelerinin oluklu alnından nasıl ileri geri koşuşturduklarını görebiliyorduk. Han, cevabı gayet açık olan bir soru sorarak zaman kazandırdı kendine:

- İmparator Konstans'ın benden istediği nedir?

- Basileusun rica ettiği, bunca yıl yaptığın gibi ileride de bizim kuzey sınırımızı rahat-sız etmemeleri için Asya'dan akın eden boyları savuşturmandır.

- Bütün boyları ben durduramam ki, diye sağduyulu bir şekilde belirtti Kubrat. İşte bak, Avarların Hanlığı'nı mağlup ederek Bulgar boylarını özgür kılıp Büyük Bulgar Hanlığı bayrağının altında birleştirdim, böylece Avarlar kuzeyde uzaklara çekildi. Şimdi onların size rahat vermemesi bu nedenledir.

- Avarlar zalim komşudur, orası gerçek, diye onayladı babam. Fakat onların yolunu Hazarlar da takip ederse ne olacak? Dünyanın en verimli toprakları hasata kadar bekleyemiyor, tebaamız katledilmiş çocuklarını gömmeye yetiştiriyor. Tam da halkını korkunç bir esaretten kurtarabilen sen, ulu hanım, Hazar haşerelerini zapt edebilecek güce sahipsin.

Burada Han Kubrat beklenmedik bir kahkaha patlattı. Sonraları Bulgarların gülme racununa alışacaktım – gülünce gönülden gülüyorlardı onlar. Hem de eğitilmiş bir insanın hiçbir şekilde gülünç bulamayacağı vesilelerle...

Doyasıya güldükten sonra han,

- Konuşmak kolaydır, Vasilius, diye sözlerine devam etti. Niye dünyanın yarısına hakim olan basileus düşmanlarını topraklarından kendi kovmuyor acaba? Çünkü yapamaz... Ben avuçlarımda tutmadığım bir şeyi vadedmeye alışık değilim.

Bu sözleri söylerken de ağır el ayasını uzatıp yumruk olacak şekilde sıktı.

Babam sözlerine tekrar başlayarak:

- Ulu hanım, dedi. Yabanileri Asya'nın gerilerine kadar kovamazsanız siz nereye sığınacaksınız?

- Duyduğum kadarıyla siz bize de yabancı diyorsunuz zaten, diye kesti Kubrat. Bunu yapmanızın tek sebebi de Bizanslılardan farklı yaşamamız ve farklı tanrıya sahip olmamız. Dilimizi anlayamadığınız için bize barbar diyorsunuz. İnsancıl bir davranış mı bu?

Tercüme yaparken şaşırıp karıştırdım! Babam 'yabaniler' sözcüğünü kullanarak hata yapmıştı; çocukken de okumuştum: barbarlar kibirli, alıngan ve asabilermiş.

Babam içerler gibi:

- Bizde herkes savaş erdemleriyle ünlenmiş halkına saygı duyuyor, diye siteme karşı koydu. Saygı ve dostluk işareti olarak da basileus sana ağır armağanlar gönderdi.

Sonra eliyle kılık değiştirmiş tayfamıza bir işaret yaptı. İki bir dağarcığı kaldırıp içindekileri yüksekte yere döktüler. Çıplak taşlar, mermere düşen altın yağmurunun çınlamasını aksettirdiler. Daha bu yankı dinmeden ikinci meşin torbayı, sonra da üçüncüsünü boşalttılar. Hanın ayaklarında bir altın yığını parlayıverdi. Öksülerin ateşi altınlarda yanmaya başlayıp hanın heyetinin taştan kesilmiş benzeyen yüzlerini aydınlattı. Yine de çoğu Bulgar kıdılmıyordu.

Han Kubrat ise son solidusun dairevi koşusunu durdurmasını bekledikten sonra onu eline alıp merakla inceledi ve konuşmaya koyuldu:

- Bizim için altının değeri olmadığını söyleyemem de, sizin ona biçtiğiniz kadar yüksek bir değeri yok diyebilirim...

Elindeki altını gerisin geri yığına atıp doğrudan babamın gözlerinin içine bakarak:

- İkna oldum! diye ilan etti. Bizanslılarla anlaşmamızı yenileyeceğim. Haklısın, kuzey sınırımızı koruyarak kendi kentlerimizi, çoluk çocuğumuzu, tarlalarımızı ve sürülerimizi de güvende tutuyoruz.

- Ve koşulların nelerdir, aydın efendim?

Babamın sesinde endişe seziliyordu.

- Bu konuyu düşünüp taşınmamı bekleyeceksin, Vasilius!

Ertesi gün aynı yer hiç değişmemiş olarak karşıladı bizi; han, Bizans elçisini ağırlıyordu. Barbarların sofrası hakkında aramızda masalsı palavralar dolaşıyordu, fakat bir elçi her türlü yemeği yemeye hazır olmalı. Pişkin bir adam olan babam, lokmalarının arasında gülümseyecek gücü bile bulabiliyorken ben zar zor yutkunuyordum.

Bugün han ender rastlanan bir canavarın kürkünden yapılan örtüsünü takmamıştı; tabaklanmış deriden basit bir kıyafet vardı üstünde. Böylece karşımızdakinin bir hükümdar olduğu sadece gümüş kolyesinden, yüzüklerinden ve çok kıymetli kınında duran kısa kılıcından belli oluyordu.

Yere serilmiş kaba ham çadır bezinden oluşan sofranın etrafına kalın minderler dizilmişti. Akşam yemeğimiz ustaca yapılmış kaplara koyulmuştu: aşırı miktarda kısırak eti kavurması ve çok az haşlanmış darı. İnce belli, uzun kaplarda ise içecek bir şey vardı; tahminimce bu kımızdı, çünkü Bulgarlar arasında mayalanmış kısırak sütü içmenin iğrenç bir gelenek haline gelmiş olduğunu duymuştum. Onlar şarabı bilmezdi, büyük ihtimalle daima mülayim, soğuk ve ölçülü olmaları her zaman ayık olmalarından kaynaklanıyordu.

Ziyafette hazır bulunanlar çünkü beş kişiydi. İkisinin takıları hanınkinden daha mütevazıydı. Onlar sofranın yanında dizlerinin üzerinde oturarak (bence fazlasıyla rahat-sız bir pozisyonda) duruyorken han bağdaş kurup gayet rahat yerleşiverdi.

Babamın da dizlerinin üzerine çöktüğünü görünce onu takip ettim. Han Kubrat eti kopararak iki parçaya ayırmadan önce hiç kimse yemeye kalkışmadı. Han da bu hareketi kuvvetini gösterecek şekilde yapmıştı adeta. İlk koparılmış et parçasını babama elden ele uzatıp cömertçe:

- Afiyet bal şeker olsun, sayın konuğum! dedi.

Bundan sonra han, iki yanında oturan delikanlılara ve kalan üç Bulgara birer et parçası verdi. En sonunda bize, dilmaçlara et parçaları dağıtıldı. Kubrat, basit siyah elbiselerine bürünmüş ak saçlı kör adamı ve genç çocuğu gördüğüm köşeye dönüp bakmadı bile. Ziyafette bulunmalarına izin verilip verilmediği muğlak bir konumda bulunan bu insanlar kimdi acaba?

Kart lokmalarını azimli bir şekilde çiğneyen han,

- Oğullarımı tanır mısın bilmem, Vasilius, diye sözlerine başladı. En son ziyaretimize geldiğinde genç oğlanlardı, oysa şimdiki hallerine bir bak!

İyice sıyrıldığı kemikle ilk önce yaşça daha büyük olanı, sonra da daha küçüğünü göstererek gururlu bir ifadeyle,

- İşte bu Kotark'tır, aha bu da – Kuber... Ne yazık ki en büyüğü yok. Tays nehrinin ötesinde Hazarlarla savaşıyor kendisi... artık aylardır...

Oğulları yüzlerinde bir tebessüm izi olmaksızın kafalarını salladılar. Bulgar hükümdar, hep aynı gururla,

- Daha da fazla var bende, ama devlet işlerine burunlarını sokacak kadar büyümediler, diye ilave etti.

Babam da hızlıca konuşmaya koyuldu (hayatımda ilk kez onun olağan konuşma tarzı bana rahatsız edici bir şekilde yaltakçı geldi):

- Benim ise bir tek oğlum kaldı, işte bu. İki tanesini Avarlarla olan savaşlarda kaybettim... Buna karşılık olarak Velizarius üç oğula bedeldir – çok sayıda dil konuşur, hafızası iyidir, akıllıdır. Tek tesellim, bir gün onun benim halefim olacağı düşüncesi.

Dilmaçı kulağına tercüme ederken Kubrat düşüncelere daldı. Belli bir zaman sustuktan sonra kase kadar büyük kırmızı bardağından bir yudum alarak sözlerine beklemediğimiz kadar sert bir şekilde başladı:

- Kontratımızın gerçekleşmesi için koşulumu söyleyeyim sana, Vasilius, dedi. Anlaşmamızın teminatı olarak bana oğlunu bırakacaksın! Eğer yarın öbür gün Bizans yeni bir müttefikini Büyük Bulgar Hanlığı'na karşı kıskırtacak olursa, sen biricik oğlunu kaybedeceksin. Her babaya böyle bir önlem acımasız gelebilir, fakat görenekler de acımasızdır – bizimkilerin olduğu kadar sizinkiler de. Basileusun, halkları başka halklar karşısında kullanarak gücünü muhafaza etme alışkanlığı var. Sen sözünün arkasında durması için en sağlam arabulucu rolünü üsteneceksin. Diyeceğimi dedim!

Diz çökmüş olmama rağmen yerden destek almam gerekti – şuurumu kaybeder gibi oldum. Kahrolası Bulgarların dilini bilmediğinden, babam hep aynı nazik tebessümle oturup hanın koşullarını tercüme etmemi bekliyordu. Fakat benim boğazım öyle düğüm düğüm olmuştu ki tek bir ses bile çıkaramadan dilsizcesine duruyordum. O arada babam bana döndü ve yüzümde beliren dehşet bir anda ona da bulaştı.

- Ne oluyor? diye sordu. Bizi zehirlemiş olmasın bunlar, oğlum!

Hanın buyruğunu iletme üzere var gücümü topladım. Ve yüksek sesle, çünkü artık korkumu dizginleyemiyordum, bağırdım:

- Verme beni, baba!

Aynı yüksek sesle babam,

- Sus! Onların ellerindeyiz biz! diye bağırdı.

Bulgarlar galiba hanın gözlerinin önünde yabancı bir dilde sürdürülen bu bağırış çağırış içindeki konuşmaya karşı anlayış gösteriyorlardı. Katı bir sessizlik içinde haşlanmış darılarını yutup bizim için korkunç olan sürprizin yatışmasını bekliyorlardı.

Babam gözlerini kıstı, idam sehpası önünde dikilmiş gibi beti benzi atmıştı. Kısık sesle,

- Emrin olur, hükümdarım! diye sızlandı.

Han, artık sertlikle değil, merhametle ona dönerek,

- Tanrı bize yaşanacak günler verirse, Vasilius, bir sonraki elçilik görevinde bize başka bir Bizans soylusunun oğlunu bırakarak kendi çocuğunu alırsın, dedi. En azından temennim budur!

- Biliyorum, bunu senden istemem doğru olmayabilir, sonuçta farklı tanrılara tapıyoruz, diye sessizce konuşmaya koyuldu babam. Ama yine de sözünü isterim: çocuğuma babalık yap!

- Anlaşmamız geçerli olduğu müddetçe Velizarius kendi oğullarımdan biri olacaktır! diye resmiyetle yemin etti han.

Böylece, Konstantinopolisli soylu nesillerin torunu olan ben, kendimi, beni özgür bir bireyden bir köleye çeviren konuşmayı tercüme ederken buldum. Nesiller boyu asil ailem kölelere insan türü değil de bir hayvan türüymüş gibi bakmaya alışmıştı. Bundan böyle ben de o türe ait olacaktım... Dehşetten kendime gelemiyordum.

Dışarıda hüküm süren kara gecede, beni sarsan her şeyi sözlere dökemedim:

- Başka çare yok muydu, baba? diye ümitsizce sorguladım. Beni nasıl bu yabancılar arasında bırakabilirsin? Bensiz nasıl eve döneceksin? Hiç düşündün mü bunları?

- Basileusun benimle gelmeni emrettiğinden beri düşünüp duruyorum zaten, diye kasvet dolu cevap verdi babam. Seni alınamazlık da yapamazdım – yukarıdan gelen bir emirdi bu... Soylu elçilerin kaderi çoğu zaman böyledir, oğlum – elçilik rehinlikle bitebilir.

- Ant içerim, kaçacağım buradan!

Babam kararlı bir şekilde durdurdu beni:

- Sakın! dedi. Kaçan rehinelere cezası çok ağır olur... Sık dişini!

- Ne kadar beklemem gerekecek?

Karanlık gecenin içinde babam yavaşça konuşuyordu:

- Tanrı bilir... Onun yolları bizim için saklıdır. Ama aklından çıkarma: çetin sınavının süresi ne kadar olursa olsun bir Hıristiyanın sen ve dünyadaki tek imparatorluğun askerisin... Barbarların arasında öğrendiğin her şey ise senin kıymetini yükseltecektir. Biriktireceğin bilgiler bu çileden sana kalan kazanç olacaktır.

- Çok güzel bir kazanç, sorma!

Her sözcüğün altını çizerek,

- Bilgiden daha yüce kazanç yoktur! dedi babam ve devam etti: Dinle beni, oğlum, bugünlerde tüm dünya barbarlarla doldu. Bizi ölümüne savaş bekliyor: yüce karşısında alçaklar, Bizans herkese karşı! Bu savaşı kaybetmek istemiyorsak, düşmanımızı inceleyip bellememiz lazım. Her şeyi izle, her şeye kulak ver, oğlum. Bizim buradaki gözlerimiz ve kulaklarımız ol! Bu şekilde birkaç güne kalmaz Bulgarlar hakkında herhangi bir Bizanslıdan daha fazlasını bileceksin.

Dört gündür korunağımız olan obaya yaklaşmıştık. Tam içeriye girmeden önce babam bana sıkıca sarıldı ve bu hiç de genç olmayan, çok yaşamış ve görmüş adamın bastırılmış hıçkırıklarını duydum. Ah, gençlik, ne kadar da hodgamsın! Acımadım babama, onun çektiği acı benimkinden kat be kat ağır olmasına rağmen. Sarılmasından kurtulup gaddarca:

- Bana böyle kolay kıyacağını düşünmezdim, baba! diye haykırdım. İsteseydin beni kurtarabilirdin...

Babam bir şey demeden üstüme ıstavroz çıkarıp içinde İsa'nın çarmıhının bir parçası bulunan altın kutucuğu boynundan aldı ve boynuma astı.

- İsa seni korusun, evladım!

Bana ait her şeyden ayrılışımın şu an olduğuna inanmak istemiyordum hâlâ...

BAB'AZİZ FİLMİNDEN BİR KESİT

Yönetmen: Nâsır Khamir (Tunus)

-Hasan... Seni bekliyordum.”

-Beni mi bekliyordun?”

-Ölümüne şahit olman için.”

-Neden ben? Ben ölümünden çok korkarım...”

-Kesinlikle. Anne rahmindeki karanlıkta bebeğe şöyle söylenecekti: “Dışarıda pırıl pırıl bir dünya var, orada yüksek dağlar, geniş denizler, dalgalı düzlükler ve çiçekli güzel bahçeler, dereler, yıldızlarla dolu bir gökyüzü ve parlak bir güneş var...Ve sen, bu harikaların farkında iken, karanlıklar, zulümâtlar içinde haps olmuşsun. “Doğmamış çocuk, bu harika şeyleri bilmediğinden onların hiçbirine inanmaz.” Tıpkı ölümü karşısında bizim hâlimiz gibi... Bunun için korkarız.

-Fakat ölümden hiçbir aydınlık bulunamaz, zira o her şeyin sonudur.

-Ölüm nasıl olur da başlangıcı olmayan birşeyin [rûhun] sonu olabilir? Hasan, oğlum, düğün gecemde kederli olma. (atıf, şeb-i arus, Rûmi)

-Düğün geceniz mi?!

-Evet, ebediyetle evliliğim. Vakit geldi, şimdi beni kendimle başbaşa bırak. [Daha sonra] bedenimi kumla örtmek için gelirsin.

Yûsuf İdrîs

Mısırlı yazar Yûsuf İdrîs, 19 Mayıs 1927 tarihinde Mısır'ın Eş Şarkiye ilindeki Fâkûs'a bağlı Bayrûm köyünde doğdu. Babasının müfettiş olması sebebiyle öğrenim yıllarında ailesinden ayrı olarak yaşamak zorunda kaldı. Bu durum, Yûsuf İdrîs'in küçük yaşlarda kendine güvenmesini ve olgun bir kişiliğe sahip olmasını sağladı. Aynı zamanda, edebiyata ve sanata olan kabiliyeti de bu dönemlerde gelişti.

Muhtelif zamanlarda Rûzel Yûsuf, Eş-şab, El-mısırî ve El-cumhûriyye adlı gazete ve dergilerdeki edebiyat köşelerinde editörlük yaptı. 1961 yılında ise El-ehrâm gazetesinde çalışmaya başladı.

Yeni bir edebiyat okulunun önderi olarak kendiliğinden anlatım hatta lehçesel anlatım, ruhbilimsel çözümleme ve duyarlılık üzerinde durdu; ülkesinin kaygı verici toplumsal ve demografik sorunlarını ele aldı.

1991 yılının Ağustos ayında Londra'da hayata gözlerini yumdu. Geriye roman, kısa öykü ve tiyatro türlerinde çok sayıda eser bıraktı.

ÇUKURLAŞMIŞ DÖŞEK

'Gerdek' gecesinde yatağın 'döşeği' yeni, yüksek ve bir güzel düzeltilmişti ki döşegin üstüne serdi uzun ve iri vücudunu, onun görkemi ve yumuşaklığı hoşuna gitmişti. O sırada pencerenin yanında duran karısına:

- "Bak bakalım, dünya değişmiş mi?" dedi.

Karısı, pencereden bakıp:

- "Hayır, değişmemiş." dedi.

- Bir gün uyuyayım bari.

Bir hafta uyudu, uyanınca vücudu döşeği biraz çukurlaştırmıştı.

Karısına gözünü dikerek:

- "Bak bakalım, dünya değişmiş mi?" dedi.

Karısı, yine pencereden bakıp:

- "Hayır, değişmemiş." dedi.

- Bir hafta uyuyayım bari.

Bir yıl uyudu, uyanınca vücudunun döşekte yaptığı çukur biraz daha derinleşmişti.

Karısına:

- "Bak bakalım, dünya değişmiş mi?" dedi.

Karısı, pencereden tekrar bakıp:

- "Hayır, değişmemiş." dedi.

- Bir ay uyuyayım bari.

Beş yıl uyudu. Uyanınca vücudu, döşeği daha fazla çukurlaştırmıştı ve her zamanki gibi karısına:

- "Bak bakalım, dünya değişmiş mi?" dedi.

Karısı, pencereden bakıp:

- “Hayır, değişmemiş.” dedi.

- Bir yıl uyuyayım bari.

On yıl uyudu. Döşek de onun vücuduna göre derin bir çukur oluşturmuş. Meğer adam ölmüş ve üstüne bir çarşaf çektiklerinde döşegin yüzeyi sanki üstünde hiçbir oyuk olmaksızın düzleşmiş.

Ölü adamı saran ve mezar haline gelmiş olan döşegi taşıyıp pencereden sokağın sert zeminine atmışlar.

Mezar haline gelmiş olan döşegin tamamen yere düştüğünü seyreden karısı, pencereden bakıp gözlerini gökyüzünde dolaştırarak:

- “Allahım! Artık dünya değişmiştir.” dedi.

Zekeriya Tamir

Zekeriya Tamir, Suriyeli edebiyatçı, gazeteci ve kısa öykü yazarı. 1931 yılında Şam'da doğdu. 1944 yılında eğitimini bırakmak zorunda kaldı. Bir atölyede demirci olarak hayatını sürdürdü. Hiciv eserlerine ve çocuklara yönelik öykülere yöneldi. İngiltere'de ikamet eden yazarın öykü kitapları İngilizce, Fransızca, İspanyolca, Rusça ve Almanca'ya çevrildi.

GÜLECEĞİZ, ÇOK GÜLECEĞİZ

Bir varmış bir yokmuş... Günlerden bir gün, polisler zorla ve izinsiz evimize girip beni ile eşimi aradılar, ama bizi bulamadılar. Çünkü ben bir elbise askısına, eşim de rahat bir kanepeye dönüşmüştük. Evden hüsrarla çıkmalarına çok güldük.

Yine günlerden bir gün, gökyüzü maviydi, hiç bulut yoktu. Biz de bir bostana gitmiştik. Bir kaç dakika sonra polisler bostanı basıp bizi tutuklamayı istiyorlardı ancak muvaffak olamadılar. Çünkü ben sürekli öten siyah bir kargaya, eşim de dallı budaklı yemyeşil bir ağaca dönüşmüştük. Ve başarısızlıklarına çok güldük.

Ve günlerden bir gün kalabalık geniş bir yolda yavaşça yürüyüp dükkanların vitrinlerindeki ürünlere bakıyorduk ki polisler yolu kesip yüzlerce erkek ve kadını tutukluyorlardı ama bizi tutuklayamadılar. Çünkü ben bir duvara eşim de duvardaki renkli afişe dönüşmüştük. Ve aptallıklarına çok güldük.

Ve günlerden bir gün annemi ziyarete mezarlığa gittik. Polisler mezarlığı bastılar ve annemi yakaladılar ama bizi yakalayamadılar. Çünkü ben mezar taşında siyah mürekkeple yazılmış bir ağıta, eşim de solmuş bir demet güle dönüşmüştük. Ve saflıklarına çok güldük.

Ve günlerden bir gün telaşla hastaneye koştuk, zira eşim hamileliğini dokuzuncu ayındaydı ve doğum zamanı gelmişti. Daha çocuğumuzun ağzı annesinin memesine yaklaşmıştı ki polisler hastaneye baskın yaptılar ama bize ulaşamadılar. Çünkü ben kirli beyaz bir önlüğe, eşim de elbise dolabının aynasına ve çocuğumuz da hızlı bir ambulansın kornasına dönüşmüştü. Ve ahmaklıklarına çok güldük ve gülmeye devam edeceğiz.

Çeviren: **Manar El Mısıri**

Suriyeli. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yüksek Lisans öğrencisi.

Zoya PİRZAD

LEKE

Kadın örgüyü dizinin üstüne koydu. Başını arkaya eğip boynunu yavaşça sağ ve sola çevirdi. Sol eliyle sağ omuzunu ovaladı. Oturduğu yerden sokağı görüyordu. Çocuklar sokakta top oynuyorlardı. Hava sıcak ve boğucuydu. Kadın başını minde-re yaslanıp gözlerini kapattı. Çocukları tek tek seslerinden tanıyordu. “pas ver!” diye bağırان Ali, kahkaha atan Muhammed, “mızıkçılık yapma! Gol olmadı” diye haykıran Bihruz’dı. Ve “canım benim, hadi şut at” diye bağırان da Hüsrev. Ağlama sesi geliyordu. Muhammed’in kardeşı Masume, erkekler onu oyuna almadıkları için sürekli ağlı-yordu. Bisiklet zilinin sesi geldi. Akşam gazetesini getirmişlerdi. Kadın başını minderin üzerinde hareket ettirdi. Sokağın tanıdık sesleri yazın sıcak havasını ince bir yorgan gibi üzerine çekip uyumuştı.

Otuz sene önce de kocasıyla sokak gürültüsünün ortasından geçmiş ve ilk defa bu küçük eve girmişti. o gün de çocuklar sokakta oynuyorlardı. Belki Muhammed, Bihruz ve Ali’nin babaları. Küçük bir kız kenarda durup ağlıyordu. O sıralarda evin avlusunda Hanımeli yoktu. Odadaki rafta küçük çini heykeller de yoktu. Bütün bunlar sonradan yavaş yavaş ortaya çıktı; önce bir tane Hanımeli vazosu ve bir vazo daha. Önce küçük bir ceylan heykeli ve bir heykel daha ve sonra hortumu iğne kadar ince olan küçük bir fil . Ve yıllar geçtikçe kadın yavaş yavaş küçük evini hanımeli vazoları, küçük heykeller ve diğer şeylerle doldurdu.

Sokak, günün sesi ve gecenin sessizliğiyle, ince yaldızlı bir kağıt gibi bu tanıdık ve sa-mimi mecmuanın üstünü örtüyordu. Hayatı düz bir çizgi gibi, halının üzerine düşmüş olan örgü yumağı gibi (virgül yok) otuz senedir aynı şekilde devam ediyordu. Hiçbir değişiklik olmadan bütün yılları, ayları ve günleri birbirine benzeyen otuz sene. Kadı-nın bundan hiçbir şikayeti yoktu. Olaydan korkuyordu. Kendisi veya kocası normal soğuk aldıkları zaman bile tedirgin oluyordu. Hastalık korkusundan değil, hayatında oluşan program değişikliğinden. Her gün ve her saat neyle karşılaşacağını bilmek istiyordu. Her yeni değişikliğe alışması için uzun zaman gerekiyordu. Bir defasında yeni bir tencere aldığı zaman kendisini onda yemek pişirmek için ikna edene kadar tencere uzun bir müddet mutfağın köşesinde durdu. Ve sonunda da yeni tencerede pişirdiği yemekten lezzet alamadı.

Hayatının tek olayı evlenmesiydi. Ondan önceki zamanları zorlukla (güç bela da ola-bilir) hatırlıyordu. Hafızasında, evlenmesine iki yıl kala vefat eden anne ve babasına dair silik bir hatıra vardı. Hayat onun için evliliğinin ilk gününden başlıyordu. Ama şimdi, o günü bile hatırlayamıyordu. Sanki doğum gününde evlenmiş veya evlendiği gün doğmuştu. Evlenmeden önceki günleri nadiren düşünüyordu. onları düşünmek onun için zordu. Hiç var olmamış bir şey hakkında, sanki başka bir insanın hayatı hak-kında düşünüyormuş gibiydi. Geçmişten kalan az sayıdaki fotoğraflara baktığı zaman kendisini tanıyamıyordu. Fotoğraflardaki soluk kız ve şişman, sıcak bedenine yaslanıp fotoğraflara bakan olgun kadın birbirlerine yabancıydı. Ve kız, kadının zihninde her-hangi bir duygu uyandırmıyordu. Evlenmeden önceki hayatı ne kadar uzak, silik ve yabancıysa da rahatlıkla net olarak hatırlıyordu. Sanki bütün yılları bir yıl, o yılın bütün ayları bir ay ve o ayın bütün günleri de bir gün gibiydi. Bütün anları tanıdık ve samimi olan bir gün.

Sabahları kalkarken her şeyden önce radyoyu açıyor sonra kahvaltıyı hazırlıyordu. Radyo spikeri haber sunuyordu. Kadın hiçbir zaman haberleri dinlemiyordu ama spi-

kerin sesi tanıdık ve huzur vericiydi. Kocasını işe gittiğinde bulaşıkları yıkıyordu. Sonra kendine bir fincan çay dolduruyor, evde dolaşıyordu. Odalara göz atıyor, avluya gidiyor ve çay içerken zihninden günün işlerini sayıyordu. Sonra giyinip alışveriş için dışarı çıkıyordu. Döndüğünde evi temizliyor, çamaşırları yıkıyor, ütölüyordu. Kocasını öğle yemeği için eve gelmiyordu. Kadın genelde akşam yemeğinden kalan yemeği yiyordu. Akşamları bazen komşulara ve tanıdıklara gidiyordu; annesini kaybeden Süreyya, çocuğu yeni doğan Mehin Hanım.

Çocukları olmamış ve (ama da olabilir) kadının bundan hiçbir şikayeti yoktu. Belki razıydı bile. Evde canlı ve yeni bir yaratığın olmasını tasavvur etmek ona zor geliyordu. Çocuk için üzülməsi, sevinmesi gerekiyordu. Sevinmeyi ve üzülmeyi sevmiyordu. Çocuk hayatının huzurunu kaçıyordu ve kadın bu huzuru her şeyden daha çok seviyordu. Akşamları yemek pişirdikten sonra minderin üstüne oturup sokaktaki sesleri dinliyordu. Saat yediye yaklaşırken, sokağa bakıp kocasının gelmesini bekliyordu. Evleri sokağın sonundaydı ve pencereden bütün sokak caddeye bağlanana kadar görülebiliyordu. Genelde saat yedide sokak karanlık, sessiz ve boştu. Yalnızca pencereden görünen kısım her zaman aydınlıktı ve uzaktan, kadının oturduğu yerden neon tabelalar, mağazalar ve arabaların ışığı birbirine karışıp büyük bir aydınlık leke oluşturuyordu. Sokağın ağır ve sürekli gürültüsünden oluşan bir çember bu aydınlık lekenin etrafında dönüyordu.

Kadın bu lekeyi sevmiyordu. Ona çok baktığında leke korkunç, acayip şekillere dönüşüyor ve kadının kulağı anlamsız gürültülerle cınlıyordu. Bazen leke onu yutacakmış gibi yaklaşıp büyüyor ve anlamsız gürültü korkunç kahkahalara dönüşüyordu. Ama kadın lekeye bakmaya mecburdu. Er yada geç ondan siyah bir nokta kopup ona gelecekti. Noktanın yaklaşmasıyla kadının korkusu azalıyordu. Nokta yavaş yavaş şekil değiştiriyor kadın yavaş yavaş eve yaklaşan kocasını görüyordu. Bu, gününün en iyi anıydı. Minik siyah nokta, küçücük dünyasının tanıdık ve samimi mecmuasını tamamladığı andı. Artık büyük aydınlık lekeden korkmuyordu.

Kadın gözlerini açtı. Hava kararmış ve sokaktan herhangi bir ses gelmiyordu. Akşam saat yediydi. Sokağa baktı. Minik siyah nokta sokağın ortalarına ulaşmıştı. Kadın derin bir nefes aldı ve yerinden kalktı. Yemeği hazırlamalıydı...

II. BÖLÜM

YAZILAR, MAKALELER

ENDONEZYA EDEBİYATININ DÖNEMLERİ

Aldila Widad Fatawa*

A. ESKİ EDEBİYAT

1. Tarih Öncesi Dönem

Tarih öncesi dönem, edebiyatın Hintlerin etkisine girmeden önceki gelişim dönemidir. Bu dönemde edebiyat, kutsal nesnelere, ölen insanların ruhlarına, hayalet ve cinlere, tanrı-tanrıçalara ve benzerleri olan inançların ektisi altındaydı.

Bu dönemde Endonezya halkının okur yazarlığı seviyesi düşüktü. Bu yüzden o dönemin edebiyatları daha çok sözlü edebiyat şeklindeydi. Bu dönemin edebiyatı dua, büyü ve silsileyle ilgili hikayelerden oluşur.

2. Hinduizm-Budizm Etkisi Altında Edebiyat Dönemi

Dinlerin Endonezya topraklarına girmesiyle birlikte edebiyat da etkilenecek yeni bir döneme girilmiştir. Bu dinlerden ötürü de yukarıda bahsi geçen inançlar terk edilmeye başlanmıştır.

Hinduizm-Budizm döneminde, o kültürlerden getirilen okuma-yazma geleneği çok büyük bir etki göstermiştir. Öyle bir etki olmuştur ki Endonezya halkları 'Tarih' dönemine girmiş, yazı ve harflerle tanışmaya başlamıştır. Onlar Pallava harfleri ve Sanskritçe'yi tanımaya başlamışlardır. Ondan sonra Majapahit döneminde Kawi (eski Cava) harfleri ve dili gelişmiştir.

Bu dönemde Endonezya topraklarında krallıklar kurulmaya başlanmıştır. Stelalar, palmye yaprağın üstünde eski el yazmaları (palmye kitapları), *gancaran* (eski Cava *syair* ve *slokalari*), eski Cava şarkıları (*kidung*), eski Cava şiirleri (*kakawin*), *Kropak* (Bali eski nesirleri), öyküler, masallar ve mitler bulunmaktaydı.

3. İslamiyet Etkisi Altında Edebiyat Dönemi

İslamiyet etkisinde Endonezya topraklarında edebiyat daha da gelişmiştir. Malakka bölgesi ve Malay Krallığı'na İslamiyet girdikten sonra Pasai bölgesine de İslam dininin gelmesi Endonezya topraklarındaki edebiyatları etkilemiştir. Bu dönemde Arapların hegemonyası çok yoğundu. Bu dönemde de *Hikayat* diye yeni bir edebiyat kültürü gelişmiştir. Bu tarzda yazılmış *Hikayat Hang Tuah* ve Hamzah Fansuri'nin 15. yüzyılda yazdığı *Hikayat Raja-raja Pasai*'yi örnek olarak gösterebiliriz. Bunun yanı sıra Tasavvuf öğretileri içeren *Suluk* kitapları da bulunmaktaydı. Bunun örnekleri *Suluk Sukarso* ve *Suluk Wijil*'dir. Aynı zamanda Mataram İslam Saltanatı'nda *Gending*, *Nitisastra* ve *As-tabrata* isimli edebî eserler ve Nuruddin ar-Raniri'nin Aceh Krallığı döneminde yazdığı *Bustanussalatin*I kitabı bu dönemin eserlerindendir.

B. GEÇİŞ DÖNEMİNDE EDEBİYAT

Bu dönemde Malay kültürünün ektisi yoğundu ve Malay edebiyatı hızlıca gelişmiştir. *Hikayatlar*, *pantunlar*, şiirler; *gurindam*, *bidal talibun*, *masnawi*, *seloka*, *rubai*, *teromba* gibi eski şiirler; yine Hinduizm-Budizm ve İslam krallıklarından kalan kitapların etkisi altında yeni eserler ortaya çıkmıştır. O zamanın en meşhur edebiyatçılarından Raja Ali Haji ve Abdulkadir al-Munsiy'dir. Raja Ali Haji, *gurindam* yazarlarından en meşhu-

* Endonezyalı, İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü öğrencisi

ruydu, Abdulkadir al-Munsiyi ise ilk başta prensesler ve krallar fantezisinden, günlük hayatını anlatan hikâyelere çevirerek Malay edebiyatına yeni akım getirmiştir.

Endonezya topraklarına Avrupalıların gelmesi de Endonezya edebiyatına yeni katkılar getirmiştir. 18 ve 19. yüzyılda Avrupa edebiyatında çok ama çok bulunan romanlar, Endonezya topraklarında da çoğalmaya başlamıştır. Bu dönemin roman örneği, G. Francis'in 1896 yılında yazdığı *Cerita Nyai Dasima*; Hadji Moekti'nin *Cerita Nyi Paina*, *Nyai Permana*, *Hikayat Siti Mariah*; F. Wiggers'in yazdığı Wiggers'in yazdığı *Si Jamin*, *Si Johan* vs.

Nesir halinde edebi eserlerden başka şiir şeklinde edebi eserler de Endonezya topraklarında beğenilmiştir. Sanusi Pane, Rustam Efendi, M. Yamin vd. gibi Endonezya edebiyatçıları Hollanda'da ve İngiltere'de de beğenilen ve İtalya'dan gelen sonelerle de tanışmışlardır.

Bu dönemin eserleri daha çok düşük Malayca ile yazılmıştır. Malayca, Endonezya topraklarında asırlardır kabileler arasında bir *lingua franca* (geçer dil) olarak kullanılmıştır.

C. YENİ EDEBİYAT

1. Balai Pustaka Kuşağı (1920-1933)

Balai Pustaka 1908 yılında kurulmuştur fakat faaliyetleri ancak 1920'li yıllarda okuyucular tarafından bilinmiştir. Bu Hollanda hükümetinin yerli halkın eğitim seviyesini yükseltecek yerli okullar (HIS: Hollandsch-Inlandsche School / Sekolah Bumi Putra) için Kralın rızasıyla ayırdığı 25.000 Frank yıllık bütçesinden kaynaklanmıştır. Daha sonra *Balai Poestaka* ismiyle anılan *Commissie voor de Inlandsche School en Volkslectuur*, Batı eğitim sistemiyle okulu bitiren yerli halklar için uygun okuma kaynaklarını sağlamak amacıyla kurulmuştur. Edebî eserlerin üretim merkezi olarak *Balai Poestaka*, önemli stratejiler geliştirmiştir. Bunlar:

- a) Yayın kuruluşunu seçici bir şekilde işe almak
- b) Kitap dağıtım ağını sistematik bir şekilde oluşturmak
- c) Edebî kriterleri belirlemek
- d) Edebiyat eleştirisinin dünyasına hakim olmak

Bu dönemde Riau Malaycası, Malaycanın standardı olarak Betawi, Cava veya Sumatra gibi diğer Malay lehçelerine göre daha iyi kabul edilmiştir. Okulu Minangkabau'da bitirenler yüksek kuruluna çağırılırlardı çünkü onların Riau Malaycasını daha iyi öğrenebileceği kabul edilmiştir. Onlardan birkaçı Armjin Pen eve Alisjahbana idi. *Balai Pustaka* Kuşağı 1920'lerde ilk olarak Merari Siregar'ın *Azab dan Sengsara* (Azap ve Izdırap) romanını ortaya çıkarmıştır. Zoraki evlilik fenomenini anlatan o roman, edebiyat dünyasında yeni bir moda olmuştur. Benzer konulu romanlar da o dönemde ortaya çıkmaya başlamıştır.

Balai Pustaka döneminde edebî eserlerin özellikleri şunlardır:

- a) Dil Tarzı: Klişe atasözler
- b) Plot: Düz
- c) Karakter: Hikayeci tarafından doğrudan tasvir edilir

- ç) Anlatım Merkezi: Birinci ve üçüncü kişide bulunur
- d) Konudan ayrılmalar bulunur.
- e) Konu: Duygusal romantik
- f) Sıfat: Eğitici
- g) Sosyal Altyapı: Yaşlı ile genç kuşağı arasındaki karşıtlı görüşler
- ğ) Olaylar insanların hayat gerçekliği doğrultusunda anlatılır
- h) Şiirler, *syair* ve *pantun* halindedirler
- ı) Yaşlılar ile gençler arasındaki çatışma, örf-adet-arası çatışmalar, zoraki evlilikler, çok eşlilik meseleleri anlatır
- i) Yöresel ve bölgeseldir; milliyetçilik akımı daha ön plana çıkmamıştır.

Önde gelenlerin isimleri ve eserleri:

- Marah Rusli (*Siti Nurbaya* romanı)
- Merari Siregar (*Azab dan Sengsara* romanı)
- Nur Sutan Iskandar (*Apa Dayaku Karena Aku Seorang Perempuan* romanı)
- Hamka (*Di Bawah Lindungan Ka'bah* romanı)
- Tulis Sutan Sati (*Sengsara Membawa Nikmat* romanı)
- Hamidah (*Kehilangan Mestika* romanı)
- Abdul Muis (*Salah Asuhan* romanı)
- M. Kasim (*Teman Duduk* kısa hikaye koleksiyonu)

2. Pujangga Baru Kuşağı (1933-1942)

1933 yılında Armijn Pane, Amir Hamzah ve Sultan Takdir Alisjahbana *Poedjangga Baroe* (Yeni Şair) adı altında bir dergi çıkarmışlardır.

Poedjangga Baroe dergisi, özellikle sanattaki yeteneklerini gerçekleştirmek isteyen sanatçı veya şairler için bir yer olmuştur. Bir edebî kurum olarak *Poedjangga Baroe* yeni edebiyatçılara yöneliktir. Bu dergi *Balai Poestaka*'da eserleri yayımlan(a)mayan edebiyatçıları koordine etmek için bir alan olarak düşünülmüştü.

Bu dergi edebî eserleri yayımlamaktan başka Alisjahbana ve Armijn Pane'den esinlenen kültürel veya sanatsal deneme yazılarını yayımlamakta öncülük etmiştir. *Poedjangga Baroe* dergisinin doğuşu, Endonezya edebiyatının canlanmasında bir dönüm noktası olmuştur. S.T. Alisjahbana, *Menudju Masjarakat dan Kebudayaan Baru* (Yeni Toplum ve Kültüre Doğru) makalesinde Endonezya edebiyatı 20. yüzyılın öncesi ve sonrasında 'Endonezyalılık'ı canlandırmak ve değişmek için büyük bir isteğin olduğuna dayandırarak bir farklılık gösterdiğini anlatmaktadır.

Bu dönemin edebiyat eserlerinin özellikleri romanların çok verimli ve halk tarafından yaygın kabulü olduğundan anlaşılmaktadır. Önde gelenlerin ismi Hamka ve Alisjahbana'dır. Hamka, *Mengarang Roman* (Roman Yazmak) yazısında romanın, *hikayat*'ın modern hali olduğunu anlatmaktadır. Roman, önceden çok karışık olan dili sadeleştirmiştir ve onun için dolaylı olarak bu romanlar Endonezya halkının okuma kültürünü yaygınlaştırmakta başarmıştır.

Hikâyenin konusuna göre var olan temalar, yazarların ölümle sonuçlanan hikâyenin

karakterlerini yarattığına meyilli olduğunu göstermektedir. *Pujangga Baru* döneminde Endonezya edebiyatının gelişmesine Batı'nın yoğun etkisi o dönemin yazarları arasında farklı görüşler çıkmıştır. Örneğin, bu derginin ilk yayımladığı *Belenggu* romanı, milliyetçilik ve kırılgan evlilik konusunu taşıdığı için *Balai Pustaka* tarafından reddedildi. Didaktik gerekçesiyle o iki kültürel konunun sömürge hükümet politikasına uygun olmadığı düşünülmüştür.

Özellikleri:

- a) Modern Endonezya dili kullanılır,
- b) Konusu sadece örf ve adet veya zoraki evlilik ile ilgili değil, aynı zamanda kadın özgürlüğü, entelektüel yaşamı gibi karışık meseleleri de kapsar,
- c) Şiirin şekli serbest şiidir, dilin güzelliğini önemser ve sone beğenilmeye başlamıştır. Bu sone, iki dörtlük ve iki üçlükten oluşan 14 dizelik bir nazım şeklidir.
- d) Batı'nın özellikle '80'li Hollanda'nın etkisi oldukça fazladır,
- e) Romantik idealizm akımı benimsenir ve
- f) Sömürge toplumunun ortamı öne çıkar.

Önde gelenlerin isimleri:

- S. T. A. Syahbana (*Layar Terkembang* romanı ve *Dian Tak Kunjung Padam* romanı)
- Amir Hamzah (*Nyanyi Sunyi*, *Buah Rindu* ve *Setanggi Timur* şiir koleksiyonu)
- Arinin Pane (*Belenggu* romanı)
- Sanusi Pane (*Manusia Baru* tiyatrosu)
- M. Yamin (*Ken Arok dan Ken Dedes* tiyatrosu)
- Rustam Efendi (*Bebasari* tiyatrosu)
- Y. E. Tatengkeng (*Rindu Dendam* şiir koleksiyonu)
- Hamka (*Tenggelamnya Kapal Van Der Wijck* romanı)

3. 1945 Kuşağı

Chairil Anwar'ın Yüksek değerli şiirleriyle Endonezya edebiyatının tarih sahnesine ortaya çıkışı, Endonezya edebiyat dünyasına yepyeni bir katkı sağlamıştır. Kullanılan dil canlı Endonezya dilidir yani artık kitap dili değil, yerine edebiyat yüklü günlük dili kullanılmıştır.

Bu nedenle birçok kişi edebiyatın yeni bir döneme girdiğini düşünmüştür. Bu dönemin birkaç adı bulunmaktadır; '45 Kuşağı, Bağımsızlık Kuşağı, Chairil Anwar Kuşağı, Savaş Kuşağı, *Pujangga Baru* Sonrası Kuşağı, Özgürlük Kuşağı ve *Gelanggang* Kuşağıdır.

'45 Kuşağı, *Pujangga Baru* döneminin bitişinden sonra ortaya çıkmıştır. Bu kuşak, *Pujangga Baru* Kuşağı'nın görevini yerine getirmediği suçlamakla oluşmuştur. *Pujangga Baru*'nın ilk nosyonu Endonezya edebiyatını Batılılaştırmak iken, gerçekte sadece Hollandalılaştırdığı görülmüştür. Başka bir deyişle sanat ve edebiyat eserleri ve karakterlerinin referansı ve ilham kaynağı olarak tüm Batıdan değil sadece Hollanda'dan alındığı görülmüştür. Bu algıyı düzeltmek için de yerine '45 Kuşağı gelmiştir.

Bu kuşağın varlığı, *Surat Kepercayaan Gelanggang* (Gelanggang İtimatnamesi) ile yakından alakalıdır. *Gelanggang* derneği evrensel hümanizm konseptini referans olarak göstermiştir çünkü onlar *Pujangga Baru* Kuşağının yaptıkları eserlerin çok gerçekçi olmadığını iddia etmişlerdir. *Pujangga Baru*'nın romantizm akımı çok ütopyacı ve sadece estetiğe önem verdiğini eleştirmişlerdir. *Pujangga Baru*'dan farklı olarak '45 Kuşağı, ekspresyonizm-realizm akımını benimsemiştir. Üretilen eserler ise çok ifadedi, sanatçısını tasvir eder ve gerçekçidir. Bu bağlamda gerçekçi, toplum için işlevsel veya faydalı anlamına gelmektedir. Bu nedenle de '45 Kuşağının toplum için sanat; *Pujangga Baru* Kuşağının ise sanat için sanat anlayışına tabi olduğu sonucuna varılabilmektedir.

'45 Kuşağının sanat eserlerinde görülen konular daha çok bağımsızlık mücadelesi ile ilgili konulardır. Bu bağımsızlık mücadelesi konulu eserlerden, bağımsızlığın sadece siyaset veya silahlı güç yoluyla değil sanat eserleri yoluyla kazanılabileceği ifade etmek istediği anlaşılmıştır. '45 Kuşağı öncü Chairil Anwar'ın ölümü ile birlikte sönmeye başlamıştır. Ayrıca bu kuşakta bir başka öncü olan Asrul Sani'nin film senaryo ile yoğunlaştığı için de bir sebep olmuştur. Bu iki kişinin kaybıyla da bu kuşağın artık yürüyemeyeceği anlaşılmıştır. Nihayet '45 Kuşağı sona ermiş yerine '50 Kuşağı gelmiştir.

'45 Kuşağı, *Pujangga Baru* Kuşağıyla belli başlı farklı tarzları vardır. Bu her dönemin siyasi koşullarının farklılığından kaynaklanmaktadır. *Pujangga Baru* Kuşağı, romantizm-idealizm akımını benimsemiştir, çünkü bağımsızlık mücadelesinin '45 Kuşağının yaşadığı kadar sert olmadığı görülmüştür. Bağımsızlık mücadelesinin en sert döneminde oluşan '45 Kuşağı, topluma faydalı olsun diye ekspresyonizm-gerçekçilik akımını benimsemiştir.

Özellikleri:

- a) Şiirin şekli serbest şiidir
- b) Gerçekçilik akımı benimsenmiştir
- c) En göze çarpan konu istiklal konusudur
- d) Dilin güzelliğine değil içeriğine önem verilmiştir
- e) Önceki dönemlere göre daha az roman türünden eser üretilmiştir.

Önde gelenlerin isimleri ve eserleri:

- Chairil Anwar (*Deru Campur Debu* şiir koleksiyonu)
- Achdiat Kartamiharja (*Atheis* romanı)
- Idrus (*Surabaya* romanı)
- M. Lubis (*Sedih dan Gembira* tiyatro koleksiyonu)
- Pramudya Ananta Toer (*Keluarga Gerilya* romanı)
- Utuy Tatang Sontani (*Sejarah Tambara* romanı)

4. 1950 Kuşağı

Bu dönem, Endonezya edebiyatının krizi olarak anılmaktadır. Chairil Anwar'ın ölümünden beri '*Gelanggang Seniman Merdeka*' kültürel çevresi canlılığını bir nevi kaybetmiştir. Bu dönemin kriz olarak anılmasının en önemli sebebi de bu dönemde yayımlanan kitapların az olduğudur. 1953 yılından itibaren, eskiden beri edebiyat kitaplarının yayımını yapan *Balai Pustaka* artık belirsiz haline gelmiştir. Bu dönemden

sonra edebiyat faaliyeti sadece *Gelanggang/Siasat*, *Mimbar Indonesia*, *Zenith*, *Poedjangga Baroe* vs. gibi dergilerden ibarettir.

Dergi sıfatından dolayı ancak şiir veya kısa hikâye gibi çok uzun olmayan eserler yer alabilmiştir. Zira dergilerin ihtiyacına göre hareket eden yazarların sadece kısa eserleri üretmesi hiç de şaşırtıcı değildir. İşte bu nedenle ‘*sastra majalah*’ (dergi edebiyatı) terimi ortaya çıkmıştır.

Soeprijadi Tomodihardjo’nun ‘*Sumber-sumber Kegiatan*’ (Faaliyetin Kaynakları) makalesinde şöyle ileri sürmüştür:

1. Niceliksel ve niteliksel sıkıntılarla edebiyat kriz dönemine girmiştir.
 2. İdeolojinin sanat dünyasına genişlemesi, siyasi ideolojilerin güçlenmesine ve insanların has sanat değerlerini terk etmesine neden olmuştur.
 3. Sanat ve politika, o dönemin durumundan doğan bir karışımdır.
 4. O dönemde de etkinliklerini edebi sanata ve tiyatro sanatlarına sevk eden sanat örgütleri kurulmuştur.
 5. Bu durum sanatın dikkat edildiğini gösterir.
 6. Edebiyat etkinlik yerlerinin varlığıyla yakından ilgilidir ve Cakarta bu etkinliklerin merkezi olarak düşünülmüştür. Halbuki Cakarta sadece üretim ve yayım merkezidir.
- Bu nedenle, 1950 Kuşağı eserlerden yoksun bir kuşak olduğu sonucuna varılabilir, çünkü Endonezya edebiyatının kendi kimliğini kaybettiği, kötümserliği yaratan hem niteliksel hem de niceliksel krizin gerçekleştiği ve sanatın siyasi alanda kötüye kullanıldığı düşünülmüştür.

5. 1966 Kuşağı

Tarihsel bir gerçektir ki başından beri Endonezya edebiyatçıları politikaya çok ciddi bir ilgi duymuştur. Bu dönemin edebiyatı, *Lekra* ve *Manikebu* (*Manifes Kebudayaan* – Kültür Manifestosu) gibi kültürel kurumlar tarafından çok etkilenmiştir. 1961 yılında komünizm için mücadele eden PKI (Endonezya Komünist Partisi) bir organı olan *Lekra*, “siyaset komutandır” sloganını haykıran kültürel kurum olarak ilan edilmiştir.

Diğer yandan *Manifes Kebudayaan*, kültür alanında bir düşünce veya konsept ve o dönemde *Lekra*’cılarının başlattığı kültür terörüne karşı bir tepkidir. *Manifes Kebudayaan*, *Manipol*’a karşı ve devrim karşıtı olduğundan suçlanarak Endonezya’dan silinmesi gerektiği düşünülmüştür. *Manifes Kebudayaan*’nın kısıtlanması ile beraber *Manifes Kebudayaan*’cılar köşeye sıkıştırılacak siyasi eylemler de bulunmuştur. Bu siyasi eylemlerden biri de *Manifes Kebudayaan*’cılarının kitaplarının yasaklanmasıdır. Bu yasaklanan kitapların arasında ise;

- Pramudya Ananta Toer’un *Percikan Revolusi*, *Keluarga Gerilya*, *Bukan Pasar Malam*, *Panggul Aku Kartini Saja*, *Korupsi* ve diğer kitapları,
- Utuy T. Sontani’nin *Suling*, *Bunga Rumah Makan*, *Orang-orang Sial*, *Si Kabayan* ve diğer kitapları,
- Bakri Siregar’ın *Ceramah Sastra*, *Jejak Langkah*, *Sejarah Kesusastraan Indonesia Modern* kitapları bulunmuştur.

H.B. Jassin’e göre bu dönemin eserlerinin özellikleri:

- a) *Pancasila* konseptine sahip
- b) Siyasal ve toplumsal protestoyu yansıtır

- c) İnsan vicdanının farkındalığını gösterir
- d) Ahlak ve dine yer verir

Önde gelenlerin isimleri ve eserleri:

- W. S. Rendra (*Blues Untuk Bnie* şiir koleksiyonları ve *Ballada Orang-orang Tercinta* şiir koleksiyonları)
- Taufiq Ismail (*Tirani* şiir koleksiyonları ve *Benteng* şiir koleksiyonları)
- A. A. Navis (*Kemarau* romanı)
- Toha Mohtar (*Pulang* romanı)
- Mangunwijaya (*Burung-burung Manyar* romanı)
- Iwan Simatupang (*Ziarah* romanı)
- Mochtar Lubis (*Harimau-harimau* romanı)
- Miriange Katopo (*Raumannen* romanı)

6. 1970'lerden Bugüne Kadarki Dönem

Bu dönemde sanat eserleri, kültür gibi diğer düşüncelerle kaynaşarak Endonezyalılıkla ilgili düşünceleri oluşturmada rol oynar. Düşünce, felsefe ve diğer yeni eylemler bu dönemde ortaya çıkmıştır. Birkaç eser dini tartışarak meydana gelmiş, dergi sanatı ve popüler sanat kaleleri ortaya çıkmıştır. Bu dönemde de absürd (saçma) nitelikli eserler ortaya çıkmaya başlamıştır.

1980-90'lı yıllarda çok yetenekli Endonezyalı yazarlar vardı, maalesef ki onlar sadece yayınevinin ideolojik gözünden bakıldılar. Şimdiye kadar en bilinen yayınevlerinden biri de *Gramedia*'dir. *Gramedia* sanata önem verir ve tüm sanat çeşitlerine yer verir. Böylece Endonezyalı yazarlar popüler, yöresel veya kentsel nitelikte çalışmalarından öğrenerek kendilerini geliştirebilirler. Reform döneminin sonrasında yani 2000'li yıllardan sonra ise Endonezya'da edebiyat şöyle tasvir edilebilir:

- a) *Orde Baru* (Yeni Düzen) rejiminin eleştirileri
- b) Kentsellik ve absürdite (saçmalık) söylemleri
- c) Hükümetin eleştirileri devam etmekte
- d) Edebiyat, sadece edebî dergilerden değil başka dergilerde yer almakta
- e) Edebiyat, diğer sanatlarla yan yana dizilmekte, araç değişimi daha sık meydana gelmekte
- f) 1970'li yıllarda yayın için yasaklanan kitaplar, 2000'li yıllarda yayınlanmaktadır.

Bir çocuk gibi, edebiyat da gelişiyor. Gelişen edebiyat olgunlaşana kadar durmayacaktır. Edebiyat, edebiyatçıların eserleri ve düşünceleri vasıtası ile sürekli kendi dönemlerini değer biçer. 1970'li yıllarda edebiyat, ahlaki değerlerden çıkmış bir karaktere sahiptir. 1980-90'lı yıllarda edebiyat popüler kültür akımının karakterine sahiptir. 2000'li yıllardan bugüne kadarki edebiyat ise popüler, eleştiri, yansıtıcı gibi çeşitli akımların karakterlerine tekrar sahip çıkmakta, erotik ve absürdite (saçmalık) alanına yayılmaya başlamıştır.

LINGSIR WENGI MİTİ

Aldila Widad Fatawa

Endonezya'da 2006 yılında çekilen korku filmi olan *Kuntilak*², *Lingsir Wengi* (*Gece-nin Gelişi*) şarkısının yanlış değerlendirilmesine yol açan nedenlerin başında gelir. Bu filmde Julia Estelle, *Kuntilanak*'ı çağırmak için *Lingsir Wengi durmosunu*³ söyler. Dolayısıyla insanlar, bu şarkıyla mistik olaylar arasında bir bağlantı kurar.

Lingsir Wengi şarkısı aslında (ilahi) aşk konuludur. *Lingsir Wengi Durmosu* ise, hayaletleri insanların ölümüne sebep olmasın diye uyararak içindir. *Lingsir Wengi durmosu*, cin ve şeytan gibi sözcükler barındırsa da aslında insanların düşündüğü gibi cin çağırmak için değil, onları, insanları rahatsız etmesinler diye uyarma amacıyla söylenir.

Bu noktada *Lingsir Wengi* şarkısı ve durmosunun farkını belirtmemiz gerekiyor. *Lingsir Wengi* şarkısının orijinal sözleri şöyledir:

Lingsir wengi

Sepi dhurung biso nendro
Kagodo mring wewayang kang ngreridu ati
Kawitane mung sembrono njur kulino
Ra ngiro yen bakal nuwuhke tresno
Nanging duh tibane
Aku dhewe kang nemahi
Nandang bronto kadung loro
Sambatsambat sopo?
Rino wengi sing tak puji ojo lali
Janjine mugo bisa tak ugem

...

Endonezya Dili Çevirisi

Menjelang malam
Sepi belum bisa tidur
Tergoda oleh bayangan yang membuat rindu hati
Awalnya hanya bercanda kemudian terbiasa
Tidak menyangka kalau akan melahirkan cinta
Tapi ternyata
Aku sendiri yang mengalami
Jatuh cinta terlanjur sakit
Mau mengeluh kepada siapa?
Siang malam yang aku harap jangan lupa
Janjinya semoga bisa saya pegang

² Endonezya ve Malay kültüründe bir hayalet. İsminin aslı Pontianak'tır. Po (puan = kadın), ti (mati = ölen), anak (beranak = doğum yapan) yani doğum sırasında ölen kadın anlamına gelir.

³ Durmo, Cavalıların geleneksel şiir ve şarkıları olan Macapat'ın bir türüdür.

Türkçe Çevirisi

Gece çöktüğü vakit sakindi,
fakat uyuyamadım.
Kalbimi hasrete salan gölgeler tarafından
baştan çıkarıldım.
Evvelce alay ettim,
aşka düşeceğimi hiç sanmamıştım.
Derken
birden değişti her şey
aşkı bizzat tattım ben,
şimdi derdimi kimlere anlatayım.
Gündüz gece tek duam unutmasın,
sözünü tutsun istiyorum.

Kuntilanak filmindeki söylenen *Lingsir Wengi durmosu* ise şu şekildedir:

Latinize edilmiş hali

Lingsir wengi
Sliramu tumeking sirno
Ojo tangi nggonmu guling
Awas jo ngetoro
Aku lagi bang wingo wingo
Jin setan kang tak utusi
Dadyo sebarang
Wojo lelayu sebet

Endonezya Dili Çevirisi

Menjelang malam
Dirimu akan lenyap Jangan bangun dari tempat tidurmu
Awas jangan menampakkan diri
Aku sedang dalam kemarahan besar
Jin dan setan yang kuperintah
Menjadi perantara Untuk mencabut nyawamu
Türkçe Çevirisi
Kaybolup gideceksin
gece çöktüğü zaman.
Kalkma yattığın yerden
kendini de gösterme sakın.
Senin canına kıyma hırsı içindeyim,
Ey cinler şeytanlar
bana yardımcı olun!

Lingsir Wengi şarkısı aslında *Sunan Kalijaga* tarafından yazılmıştır. *Sunan Kalijaga*, Cava adasının bilinen dokuz valisinden (Wali Songo) biridir. Tebliğ faaliyetleri yürüten *Sunan Kalijaga* İslam'ın halk tarafından kabul edilmesini sağlamak için kendine has yöntemler geliştirmişti. *Sunan Kalijaga*, o zamanda Hinduizm dinini benimsemiş olan halka yaklaşabilmek için sanatı ve kültürü kullanmıştır. İşte onlardan biri de *Lingsir Wengi* şarkısıdır. *Sunan Kalijaga* bu şarkıyı yazarken *durmo* tarzını kullanmıştır. *Durmo* Cavalıların en eski geleneksel şiir ve şarkı söyleme biçimi olan Macapat'ın bir türüdür. Macapat biçimindeki her şarkı farklı farklı özellikler yansıtır. *Durmo*, çetinlik, vahşilik, karanlık ve hüznü temsil eder. Hatta bazen, bu hayatta var olan tüyler ürpertici şeyleri dile getirir. Bu yüzden *Lingsir Wengi* şarkısı, insana kalbini durduracakmış gibi hissettirir ve yavaşça söylenir.

Sözlerine iyice bakılacak olursa şarkının aslında belayı uzak tutmak için söylenilen bir tür dua olduğu da düşünülebilir. Çünkü içinde başa kötü şeyler gelmesin diye bir takım dualar yer alır. Bu şarkı bize veba ve felaketlerden kurtulmak için Tanrı'ya her zaman yakın olmamız gerektiğini hatırlatmaktadır. Dolayısıyla *Lingsir Wengi* 'nin Kuntılanak'ı çağırarak için bir aracı olarak kullanıldığının zannedilmesi tamamen yanlıştır.

Aslına bakılırsa, eskiden anneler *Lingsir Wengi* şarkısını çocuklarına ninni olarak söylemekteydiler. Yahut gece vaktinde kılınan namazdan sonra çekilen zikirlerin yerine okuyanlar da vardı. Eğer gerçekten bu şarkı Kuntılanak'ı çağırarak amaçlı olsaydı, anneler çocuklarını uyutmak için söylemezlerdi, değil mi?

ENDONEZYA ŞİİRİNE KISA BİR GİRİŞ

Aldila Widad Fatawa

Öyle ya da böyle, sadece modern Endonezya şiiri var. Mesela Ortaçağ Endonezya şiiri diye bir şey yok. Çünkü bırakın ortaçağı, 19. yüzyılda bile Endonezya diye bir ülke yoktu. Oldukça genç bir gelenek olan Endonezya şiiri, sömürgecilikten kurtulmak için başlatılan ulusal bağımsızlık mücadelesinin güçlü bir ivme kazanmasıyla birlikte 20. yüzyılın başlarında ortaya çıktı. 1928 yılında düzenlenen Milliyetçi Gençlik Kongresi, diğer şeylerin yanı sıra Malaycanın bir lehçesi olan Endonezya dilinin Endonezya'nın ulusal dili olduğunu ilan eden tarihi "Gençlik Andı"nı yayınladı. Yüzyıllarca adalar arası ticaret dili olan Malaycanın, daha sonra Endonezya olarak adlandırılacak yaklaşık 17.000 adanın bulunduğu takımadalarında bir lingua franca yani genelgeçer dil olarak kullanıldığı bilirse de, basılı medya yayıncılığının yayılmasıyla birlikte, Endonezya dilinin bir edebi anlatım aracı olarak daha bilinçli kullanımı üzerinde en önemli etken bu milliyetçi hareket olmuştur.

Ulusal dilden başka, 255 milyon küsur Endonezyalının birçoğu yerel anadilini konuşuyor. Bunun sayısı resmi bir rapora göre 726'ya kadar varmakta. Bu dillerden bazıları, Bugicede yazılmış bir destan olan I La Galigo ve Cavacada yazılan Sutasoma ya da Centhini (Çıntini) gibi bazı ünlü eserler üreten çok eski edebiyatlara sahiptir. Ancak nasıl ki Cava edebiyatının Cavacada, Bugis edebiyatının ise Bugicede yazılmış eserlerden oluştuğu kabul edilirse, "Endonezya edebiyatı" terimi de genel olarak Endonezya dilinde yazılmış eserler olarak kabul edilir.

Dilin kendisine verdiği isim olan Bahasa Indonesiâda yazılan en eski şiirlerden bazıları 1920'lerde ortaya çıktı. Mohammad Yamin (1903-1962) günümüze göre oldukça eskilere dayanan bir sözcük dağarcığında hareketle, milliyetçi düşüncenin yanı sıra huzurlu ve nostaljik bir dizi şiir yazdı. Sanoesi Pane (1905-1968), onun Doğu ve Batı sentezini gerçekleştirme girişiminde, klasik Hint ve Cava kültüründen ilham alarak şiir yazarken; belirgin bir yenilikçi olan Roestam Efendi (1902-1979), karışık bir sözcük dağarcığı kullanarak yani Cavaca, Sundaca ve Minangkabau dili gibi yerli dillerden parça parça alarak bir takım eserler üretti. Bu şairler, farklı şekillerde, sonraki nesiller için farklı ifade etme yollarına şekil verdi.

1930'lar, daha genç bir grup yazar tarafından yayınlanan etkili bir edebiyat dergisi olan ve 'Yeni Yazar' anlamına gelen Poedjangga Baroe'nun (Pucanga Baru) yükselişine tanık oldu. Sone ve dörtlülükler, bu 'yeni şairler' tarafından modern Endonezya'nın yeni duyarlılığının düşüncelerini ifade etmek için sıkça kullanılan iki favori formdu. Derginin editörü ve en anlamlı sözcüsü Sutan Takdir Alisjahbana (1908-1994), Endonezyalıları modern Batı'yı nihai rol modeli olarak kabul etmeye çağırdı. Eski gelenekten kopma çabalarında, Hollanda'nın 80'li şairleri -örneğin de Tachtigers- gibi edebi etkilerini yurtdışından çekmeyi iddia ettiler. Bütün bunlar olup biterken en büyük şair olarak tanınan Amir Hamzah (1911-1946), Sufi'ye ve diğer mistik geleneklere atfedilen ahenkli ve anlaşılması güç şiirler yazdı.

Chairil Anwar'ın (1922-1949) modernist (yenilikçi) çalışmalarıyla büyük bir atılım yapılmıştır. Chairil Anwar'ın şiirleri umuttan umutsuzluğa, ciddiyetten şımarıklığa, sakinlikten isyankârlığa kadar geniş bir duyguyu yelpazesine yayılan, canlı, hareketli, kısa ve özlü şiirlerdir. Bugün bile yarım asırdan sonra şiirleri, Endonezya dili kullanımında tazelik ve yenilik hissini bir şekilde korumakta. 1950 *Gelanggang* Amentüsü yazarları

olan Chairil Anwar ve arkadaşları Asrul Sani (1926-2004) ve Rivai Apin (1927-1995), kendilerini dünya kültürünün mirasçısı olarak görüyorlardı.

Chairil Anwar'ın ardından Endonezya şiiri, Sitor Situmorang (1923-2014), Subagio Sastrowardoyo (1924-1995) ve Rendra'nın (1935-2009) çalışmalarında belirgin yeni sesler buldu. Sitor Situmorang, şiirperest olarak uzun süren kariyerinde, Endonezya dilinde yazılan şiirlerinde, soluk alarak uçup giden anılarda üzüntüsünü hafifletecek teselli bulmaya çalışan bir gezginin yalnızlığı ve bıkınlığı hakkında canlı ve tiz satırlar yazdı. Subagio Sastrowardoyo'nun samimi ve zaman zaman esrarengiz şiirleri, sıradan adamın bilinçaltı arzuları ve özlemleri ile bilginin ona has düşünceleri arasında dengelenir. Aynı zamanda büyük bir aktör olan Rendra, gazel, menkıbe ve dram şiirinden protesto şiirlerine ("broşür şiiri") kadar uzanan geniş bir şiirsel dağarcığa sahiptir ki Endonezya edebiyatında eşi olmayan 'anlatı şiirler' onun özel mirasıdır.

1970'ler, gösteri sanatı, somut şiir ve sesli şiirleriyle kuşkusuz on yıllık bir deney-selciliğin parçasıydı. Avangard şair Sutardji Calzoum Bachri (1941-...) mantranın başlıca gücünü ve şiirsel çılgınlık eşiğinde imleyicilerin rolünü nazma katarak, Endonezya edebiyatına eşi benzeri olmayan bir yenilik getirdi. Afrizal Malna (1957-...) ise 1980'lerden itibaren kitlesel olarak pazarlanan arzuların kaotik şehir yaşamı ve hoşnutsuzluklarında doğan, birbirine uyumsuz imgeler ve ritimler içeren bir çeşit 'melez' şiir yazdı.

Günümüzde Endonezya şiiri, daha ziyade genç şairlerin eserlerini yayınlamak için geleneksel kitap yayıncılığından gazetelerin ve internetin edebi bölümüne kadar geniş çaplı ve daha çeşitli mecraları bulmasıyla birlikte, hâlâ güçlü ve zengin görünmekte. "Eski ustalar" tarafından hâlihazırda tüketilmiş görünen bir alanda yeni şiirsel ifade imkânları bulmak için arayışlar devam etmekte ve öyle görünüyor ki bu arayışın bir sonu yok...

RUS EDEBİYATINDAN İLGİNİZİ ÇEKECEK 10 ROMAN

Alina Minsafina*

• Evgeniy Zamyatin; Biz (1920)

Zamyatin'in 1920 yılında yazdığı Biz adlı romanı, Rusya'da ancak 1988 yılında yayınlanabilmiştir. Aleksandr Soljenitsin tarafından "benzersiz bir yeteneğin parıltısı" olarak görülen Biz, büyük sinemacı Andrey Tarkovskiy tarafından ise "son derece zayıf" bir roman olarak nitelendirilmiştir. Biz, İngiliz yazarları Aldous Huxley ve George Orwell'i etkilemiş; hatta bu etki Huxley'in Cesur Yeni Dünya ve Orwell'in 1984 romanlarına da yansımıştır. Zamyatin'in Biz'i, totaliter, insan özgürlüğünü yok eden iktidarları betimleyen distopik romanların ilk örneği sayılmaktadır.

• Aleksey Tolstoy; Mühendis Garin'in Hiperboloidi (1927)

Soyadı sizi yanıltmasın, hayır; Savaş ve Barış'ın dev yazarı Tolstoy değil bu romançı: XX. yüzyıl Rus yazarı Aleksey Tolstoy, kont Nikolay Tolstoy ailesinde, 1849 yılında doğmuş. 1927 yılında tamamladığı bu romanı yazabilmek için Tolstoy moleküler fiziği bizzat öğrenmiş; akademi üyesi P. P. Lazarev'den eğitim almış. Eserde rus mühendisi Piyotr Garin, Sibirya taygasında seyahat sırasında kaybolmuş hocasının çalışmalarını kullanarak hiperboloid'i icat etmiştir. Bugün lazer olarak bildiğimiz hiperboloid, son derece güçlü ısı ışınımı yayar ve önüne çıkan her tür engeli yok eder. Mühendis Garin bu icat sayesinde rakipleri olan Alman firmalarını yıkıp geçerek Amerikalı sanayici milyoneri Rolling'i kazanır ve altın çıkarmaya başlar, ki bu da dünya çapında bir krize yol açar.

• Aleksandr Belyaev; Amfibi İnsan (1927)

Rusya'nın Jules Verne'i olarak ün kazanan Aleksandr Belyaev'in acılar ve hastalıklarla boğuşmakla geçen hayatı, yine trajik bir sonla noktalanmış; yazar, Alman işgaline uğrayan Puşkin şehrinde, 1942 yılında açlıktan ölmüştür. Belyaev, en önemli romanlarından olan Amfibi İnsanın kahramanı, biyoji alanında araştırmalar yapmakta olan Arjantinli cerrah Salvator'dur. Bu araştırmaların temel konusu organ nakli, türler arası geçişlerdir. Bir gün Salvator'a akciğerleri çökmüş, ölmek üzere olan bir çocuk getirirler. Çocuğun hayatını kurtarabilmek üzere cerrah, ona genç bir köpekbalığının solungaçlarını nakleder. Bu şaşırtıcı ameliyatın ardından cerrah Salvator, anne-babasına çocuklarının öldüğünü söyleyecek ve yeni doğan amfibi canlıya İhtiyandır adını koyarak onu kendi evinde yetiştirecektir.

• Vladimir Nabokov; İdama Davet (1938)

Büyük yönetmen Stanley Kubrick'in sinemaya uyarladığı Lolita isimli romanıyla dünya çapında üne kavuşan Vladimir Nabokov, Rusya'da Bolşeviklerin iktidara gelmesinin ardından ailesiyle birlikte Londra'ya yerleşti. Çocukluğundan beri Rusça, İngilizce ve Fransızca konuşan yazar böcekbilim alanında da çalışmış ve bir sürü kelebek türü keşfetmiştir. Bugün otuza yakın kelebek türü, Nabokov'un verdiği isimleri ve onun roman kahramanlarının adlarını taşımaktadır. İdama Davet, Tsintsinna'ta kanuna uygun olarak ölüm cezasının fısıldanarak söylenmesi ile başlar. Sembollerle dolu, etkileyici bir anti-ütopya romanı olan İdama Davet, adeta metafizikten arınmış bir felsefe kitabı sayılabilir.

• Mikhail Bulgakov; Usta ile Margarita (1940)

Sovyetler döneminde eleştirel üslubu nedeniyle sakıncalı yazarlar listesinde yerini alan Bulgakov, Kiev Üniversitesi'nde tıp eğitimi almış ve romanlarında bu alandaki bilgilerinden yoğun bir biçimde istifade etmiştir. İlk baskısı büyük çaplı bir sansürle yayınlanan, yazarın en ünlü ve önemli eseri Usta ile Margarita, bir mayıs günü Patriar-

* Rusyalı. İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Doktora öğrencisi

şi göllerinde gezinirken İsa'nın gerçekten yaşayıp yaşamadığını tartışan Moskovalı iki edebiyatçının yanına bir yabancıнын yaklaşmasıyla başlar. Geleceği okuma yeteneğine sahip olan ve edebiyatçılardan birine yakında öleceğini, öbürüne de delireceğini haber veren Woland isimli bu yabancı, sovyet toplumunda cirit atan İblisten başkası değildir.

• **Aleksandr Soljenitsin; İlk Çember (1968)**

1918-2008 yılları arasında ömür sürmüş Nobel ödüllü Rus yazar Aleksandr Soljenitsin, komünist ideolojiyle olan bitimsiz mücadelesi sırasında yaşadığı hapisler ve uzun sürgünlerin ardından, ancak 1990 yılında vatan topraklarına geri dönebilmiştir. İlk Çember romanı, Soljenitsin'in matematikçilerin ve bilim adamlarının çalıştırıldığı özel Marfino hapishanesinde yaşadıklarına dayanarak kaleme alınmıştır. Roman, bir Sovyet diplomatı olan İnnokentiy Volodin'in ABD büyükelçiliğini arayıp Sovyet istihbaratının atom bombası ile ilgili bilgilerini teklif etmesi ile açılır. Marfino enstitüsünde, Stalin'in özel yönergesiyle Gizli Telefoniya makinesi üzerine araştırmalar yapılmaktadır. Araştırmanın bir diğer yönü ise insan sesinin tanınmasıdır.

• **Boris ve Arkadiy Strugatskiy; Yol Kenarında Piknik (1971)**

Rus bilimkurgu yazınının öncü isimlerinden olan Strugatskiy kardeşlerin Türkçe'ye Uzayda Piknik adıyla çevrilen bu romanı, 2000'li yıllar itibarıyla 22 farklı ülkede yayınlanma başarısını yakalamıştı. Ayrıca ünlü yönetmen Andrey Tarkovskiy'nin 1979 yılında çektiği Stalker filmine de kaynaklık eden Piknik, uzaylıların yeryüzünü ziyareti sonucu oluşan 6 zonda meydana gelen sıradışı hadiseleri konu alıyor. Genel fizik kanunlarına aykırı birtakım olayların cereyan ettiği bu bölgelerde, ne insan ne de hayvan yaşamaktadır. Stalkerlar ise, zonlardaki kimi eşya ve cisimleri bulundukları yerden çıkartmak için hayatlarını tehlikeye atan, cesur fakat "paraya muhtaç canbaz"lardır. Romanın kahramanı Redrik Şuhart da, yaşadığı Harmont şehrine yakın bir bölgede iz sürücü olarak çalışmaktadır.

• **Viktor Pelevin; 'P' Kuşağı (1999)**

Pelevin'in postmodernist romanı Generation P, 90'lı yılların siyasi ve ekonomik reformları sırasında yetişmekte olan Rusyalılar kuşağını konu ediniyor. Edebiyat fakültesi mezunu Vavilen Tatarski'nin reklam yazarı olmasıyla birlikte yaşadığı çelişkileri ve ruhsal gel gitleri anlatan son derece mizahi ve zamanın ruhunu kavrayan romanda kahramanımızın işi, yabancı ürünlerin reklamlarını Rus mentalitesine uydurmaya çalışmaktadır.

• **Tatyana Tolstaya; Kıs' (2000)**

Tatyana Tolstaya, yukarıda andığımız Aleksey Tolstoy'un torunudur. Pek çok yabancı dile çevrilmiş Kıs' isimli romanında nükleer savaştan sonra Rusya'nın muhtemel geleceğini karanlık ve ironik bir biçimde tasvir eder. Bu distopik gelecekte, dünyada nükleer mutasyona uğramış bitki, hayvan ve insanlar yaşam sürmektedir. Kitlelerde izine rastlanmayan eski kültürü artık sadece savaştan önce yaşayan "eskiler" korumaktadır. Kıs'ise, "karanlık dallarda oturmakta, yabani ve hazin bir ses çıkarmaktadır: k1-ıs', k1-ıs'!" Fakat bu yarattığı kimse göremez. Yolu ormana düşenlerin arkasından bir tırnak darbesiyle şahdamarını koparıverir Kıs; geriye kalansa artık bir insan değil, aklı başından gitmiş bir yaşamın ölüdür.

• **Dmitriy Bıkov; İmlâ (2003)**

1967 yılında Moskovada dünyaya gelen Dmitriy Bıkov, Rus edebiyatının son döneminde yetiştirdiği en önemli ve tanınmış yazar, şair, gazeteci, eleştirmen ve hocalarındandır. İmlâ romanı ilk bakışta genel hatlarıyla ciddi bir akademik konuyu -1918 Rus imlâ reformu- ele alıyor gibi görünse de, diğerlarıyla ilginç bir macera bir romandır. Roman kahramanı Yať, dünyada yerini bulmaya çalışan birisidir. İmlâ, XX. yüzyılda Rus aydınlarının yaşadıkları varoluş macerasını dile getirmeye çalışan hem hazin, hem de neşeli bir anlatıdır.

KAZAN TATAR EDEBİYATI'NIN GELİŞİMİ

Alina Minsafina

Tatar edebiyatı kökleri eski asırlara uzanan bir gelişim sürecinden geçmiştir. Tatar söz sanatının başlangıcı olarak Runik yazı ile kaydedilen Orhun-Yenisey yazıtları, Balasagunlu Yusuf'un "Kutadgu Bilig" isimli eseri ve Kaşgarlı Mahmut'un "Divanü Lügati't-Türk" kitabı sayılabilir.

Tatar yazılı edebiyatının ilk dönemi olarak, ünü dünyayı tutmuş İdil boyunda yerleşen Bolgar Devleti'nin hüküm sürdüğü devir kabul edilir. Bu devirdeki edebiyatın temel ürünleri efsaneler, masallar, menkıbeler ve türkülerdir. 922 yılında resmi olarak İslam'ı kabul eden Volga Bolgarları'nın edebiyatı, bu hamleyle birlikte değişikliklere uğrar. Bu dönem Tatar edebiyatının gelişimini en açık biçimde sergileyen en önemli dil ve edebiyat yadigarlarından biri, Kul Ali'nin, Bolgar-Tatar yazılı edebiyatının temeli sayılan "Kıssayı Yusuf" adlı eseridir.

XIII. yüzyıl ile XV. yüzyılın ortaları Tatar edebiyat tarihinde Altın Ordu devri olarak geçer. Bu devir yazarları felsefi ve dini eserlerini Arapça, şiirlerini ise Farsça veya Türkçe yazıyorlardı. Bu dönemde Altın Ordu şairleri, Fars şiirinin meşhur klasikleri Nizami ve Sadi'yi kendilerine örnek almışlardı. En usta şairlerden sayılan Seyfi Sarayı'nın eserleri, dönemin en çok okunan eserlerindendir. Yazılı edebiyatın yanı sıra sözlü edebiyat örnekleri de halk arasında canlı bir şekilde yaşar. Günümüze ulaşan "Han Kızı Altın Çeç", "Cik Mergen", "Büşman Kıpçak", "Çura Batır" gibi destan ve efsaneler, Altın Ordu devletinin geleneklerini ve kahramanlıklarını dile getirir. Ortaçağ Tatar edebiyatında bir diğer önemli eser de "Edigey" destanıdır. Altın Ordu hayatının resmini çizen bu klasik ortaçağ destanı, XX. yüzyıl Tatar şair ve yazarlarının aynı olayları içeren yeni eserler yazmalarına ilham kaynağı olmuştur.

Kazan hanlığı döneminde eserler veren pek çok şairin adı ise günümüze ulaşmıştır. Bugün bu döneme has Tatar edebiyatı daha ziyade Kazan hanlığını yöneten Han Muhammet Emin, han türbesinin bekçisi ve elçi Muhammedyar, Seyit şair ve hem imam hem şair olan Kul Şerif'in isimleriyle birlikte anılır.

1552 yılında Moskova Çarı Korkunç İvan Kazan'ı işgal edip Kazan hanlık devletine son verir. Kazan alınmadan önce esir edilen Süyümbike Hanbike, o dönemde ortaya konan eserlerin en önemli teması ve imajıdır. Kazan Hanlığı yıkıldıktan sonra toplumsal ve kültürel hayatta baş gösteren büyük durgunluk ancak XVIII. yüzyılın ikinci yarısında aşılır ve böylelikle Yeni Devir Edebiyatı başlamış olur. Bu dönemde Tatar halkının millî bilinci uyanır ve millî bağımsızlık hareketleri yayılır. Bu devir edebiyatının en belirgin özelliği eserlerin "çar taraftarı ve çar karşıtı" olmak üzere iki ideolojik temele dayalı olarak yazılmış olmasıdır.

Kendini yeniden toparlamaya başlayan Tatar şiirinde de, XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren toplumun gelişimini maddi planda arayan, eğitimi ve aklı öne çıkaran eğilimler görülmeye başlar. XVIII-XIX. yüzyılda şiir vadisinin en yetkin isimleri olarak anılan A.Kargaly, Ş.Zeki, A.Kandalıy ve Akmolla, bugün hâlâ birçok Orta Asya Türk boyunca ortak şair kabul edilir. Örneğin Akmolla hem Tatar, hem Başkırt, hem de Kazak boyları tarafından millî şair sayılmaktadır. Aynı durum XX. yüzyıl başı Tatar şiiri için de geçerlidir. Ş.Babiç ve Mecit Gafuri gibi şairler hem Tatar hem de Başkırt edebiyatının gurur kaynağı olmuşlardır. Bu dönemde ilginç bir diğer gelişme olarak Tatar

edebiyatının artık sadece doğuya değil batıya da yönelmeye başladığı gözlenir. Tatar edebiyat ve şiiri bu evrede doğrudan doğruya ‘Ceditçilik’ hareketine bağlı fikri-estetik ilkelerle gelişip Avrupa’nın eriştiği medeniyeti örnek alarak yoluna devam etmiştir. Tatar edebiyatını yeni temeller üzerinde geliştirmede matbu kitabın rolü çok büyüktü. Bu dönemde Tatar Türkleri neredeyse bütün Türk dünyasını aydınlatmış, medreseler açmış, dergi ve gazeteler yayınlamış ve edebiyatta birçok Türk boyuna rehberlik rolünü üstlenmiştir.

XIX. yüzyıl Tatar edebiyatı, Ayaz İshaki’nin “İki Yüzyıldan Sonra İnkıraz” adlı eseri ile başlar. Yazar, milletin gelişmesini engelleyen sebepler arasında din adamlarının gelişmeci fikirleri savunmamasını, medreselerde dünyevi ihtiyaçları gözetilen bilimlerin okutulmamasını ve zenginlerle aydınların halk yararını gözetmemesini sayar.

Edebiyatın hikaye ve drama türleri de Tatar toplumunda doğan uyanış, özgürlük mücadelesi ve yeni sanatsal büyüklükleri yakalama isteğini bütünüyle yansıtır. Fatih Emirhan, Alimcan İbrahimov, Şerif Kamal ve Mecit Gafuri gibi edipler eserlerinde yeni psikolojik derinliklere açılır ve karakterlere hayat vermede peyzajdan yararlanırlar.

Tiyatronun doğuşu da dramın gelişmesine ve yayılmasına katkı sağlamıştır. İlk adımlarını marifetçilik fikirleri ile atan Tatar dramları (Aliasker Kamal’ın “Birinci tiyatro”, “Bizim şehrin sırları”, Ayaz İshaki’nin “Muallim”, “Aldım-verdim”, “İki aşık” gibi eserleri) artık toplumun siyasi-sosyal meselerine de el atmaktadır. Piyeslerde şahsi özgürlük veya kadın özgürlüğü meseleleri, daha geniş planda halkın kaderi, millet kaderiyle sıkı bağlantıda olan özgürlük için mücadeleye bağlı olarak tasvir edilir. F.Emirhan’ın “Eşitsizler” ve M.Feyzi’nin “Galiyabanu” dramları; A.İshaki’nin “Züleyha” ve F.Burnaş’ın “Tahir-Zuhre” trajedileri bu tarz örnekler arasında sayılabilir.

1920’li yılların sonunda edebiyat, ideoloji ve sanatta serbestlik yavaş yavaş kısıtlanmaya başlar ve yazarlar giderek partinin belirlediği ideolojik savaşta birer araca dönüşür. Muhtelif merkezlerdeki Tatarca yayın organlarının kapatılmasıyla Ş.Kamal, F.Burnaş, H.Taktaş, N.İsanbet, M.Celil, A.Feyzi ve A.Niğmeti edipler Kazan’da toplanmaya başlarlar. Bu dönemin yazarları yaşamlarını ve eser yazmayı sürdürebilmek için, kendilerinde bir tür otosansür geliştirmiş; yer yer daha alegorik ya da didaktik bir üsluba yönelmişlerdir. M.Gafuri’nin “Kara Yüzler”, “Şairin Altın Madenlerinde”, “Hayat Basamakları” adlı uzun hikayeleri; K.Tinçurin’in “Sönmüş Yıldızlar” melodramıyla “Mavi Şal” ve “İl” adlı dramları; N.İsanbet’in “Mirkey ile Aysılı” ve “İdegey” adlı dramları ile “Hoca Nasreddin” adlı komedisi; M.Feyzi’nin “Asılyar” ve “Ak Kalfak” adlı piyesleri; T.İzzet’in “Taşkınlar” ve “Kıvılcımlar” adlı dramları; A.İbrahimov’un “Kazak kızı” ve “Bizim Günler” adlı romanları ile “Tatar Kadını Neler Görmez” adlı uzun hikayesi Tatar Sovyet edebiyatının altın arşivine girmiş eserlerdendir.

1941-1945 arasındaki II. Dünya savaşı toplumdaki ve edebiyattaki ruhi kuraklığı bir nebze ortadan kaldırmış; Tatar edipleri vatani savunmak için hep beraber ayağa kalkıp savaşın en ön saflarında yerlerini almışlardır. Böylelikle edebiyat yeniden günlük hayata girmiş; hikaye alanında A.Yeniki, İ.Gazi, F.Hüsni, A.Şamov, A.Apsalamov, A.Kutuy, şiirde de F.Kerim, A.Feyzi, S.Hakim, Ş.Mudarris savaşı merkeze alan eserler üretmeye başlamışlardır. Savaşın da etkisiyle bir idole dönüştürülen şair-kahraman figürünü, dönemin Musa Celil, F.Kerim ve H.Tufan gibi şairlerinin kaderinde açıkça görmek mümkündür.

Psikolojik nesir ustası olarak tanınan E.Yeniki’nin “Yürek Sırı”, “Serap”, “Vicdan”, “Doğan Toprak”, “Gece Damlaları”, “Güzellik”, “Kuraray”, “Söylenmeyen Vasiyet” gibi pek

çok hikayesinde toplumun ve insanın kaderi, kuşakların birbirine bağlanması, insanın doğduğu yere, ana diline olan sevgisi, vicdani saflık, sadakat, günahlardan arınma ve tövbe gibi ciddi ahlaki meseleler ele alınır. Aynı şekilde Ö.Başırov, M.Emir, A.Rasih, A.Apsalamov, R.Tuhfatullin, A.Ahunov, F.Husni, A.Gıylacev, M.Mehdiyev, A.Bayan, M.Malikova gibi ediplerin hikaye, uzun hikaye ve romanlarında da Tatar köyünün günlük hayatı, örf-adetleri, savaş sonrası zorlukları, köy insanının berrak gönlü uzun uzun mercek altına alınır. Bu dönemde 1917 Ekim ihtilalini, iç savaşı, kolhozların kuruluşunu ve malı mülkü olan köylüler tabakasının faciasını yansıtan, İ.Gazi'nin "Unutulmaz Yıllar"ı, S.Rafikov'un "Birinci Bahar"ı ve A.Ahunov'un "İdil Kızı" romanları gibi eserler de kaleme alınmıştır.

Altmışlı yıllar Tatar edebiyatının en belirgin özelliği, işçilerin dünyasının tasvir edilmesidir. Bu yöntemde yazılan eserlerin birçoğu petrol çıkarma işleri ile uğraşan işçilerle ilgilidir. S.Hakim'in "Bir Onurluk Hisi" şiiri, A.Ahunov'un "Hazine" ve Ş.Bikçurin'in "Çetin Nesil" adlı romanları ile T.Minnullin'in "Burada Doğduk Burada Yetiştik" adlı dramı bu cins örnekler arasında zikredilebilir.

1960'lı yıllar, felsefi ve lirik şiirde ustalaşmış R.Fayzullin, R.Gataş, S.Süleymanova, G.Rahim ve R.Haris gibi isimlerden oluşan bir şair kuşağının yetişmesine de vesile olmuştur. Bu kuşağın ardından önce R.Ahmetcanov, F.Yarullin, Zülfet, M.Aglamov, L.Şakircan, İ.Möeminova, R.Minnulin, K.Bulatova, daha sonra da R.Zaydulla, H.Eyüp, N.Gambar, L.Zülkerney, Z.Mansurov, G.Murat, R.Rahman gibi isimlerin başı çektiği yeni kuşak hareketleri görülür. Yeni dönem şairlerinin şiirlerinde bir yandan tabiat ve insan gönlünün güzelliği, halk ahlakını kurtarma gibi genel moral değerler işlenirken, bir yandan da aşk, sevginin yüceliği, arkadaşlık gibi daha kişisel temlere de yer verilmeye başlanmıştır.

80'li yılların sonunda Sovyet toplumunda yaşanan çalkantı ve değişimler doğal olarak edebiyat alanında da yansımaları göstermiş ve Tataristan'ın bağımsızlık mücadelesinin edebi ifadelerine yeni bir ruh üflemiştir. Tatar yazarları artık bu yeni yaratıcı enerji sayesinde fikirlerini örtük ya da dolaylı bir dil kullanmadan, daha net bir biçimde ortaya koyma imkanına kavuşmuştur. Bu dönemde bir nevi din işlevi gören komünist ideoloji ve sistem pek çok eserde yerilmeye, eleştirilmeye; işçiyle idareci arasında var olduğu iddia edilen "eşitlik" maskesi düşürülmeye başlar. Bu bağlamda R.Muhammediyev'in "Kanarya Kafes Kuşu", T.Galiullin'in "Tövbe" ve "İlmek", A.Gıylacev'in "Balta Kimin Elinde?" adlı romanları dikkatleri üzerine çeker.

Günümüzde Tatar edebiyatı yaşanan devasa teknolojik ve sosyal değişimler neticesinde bir tür ideolojik arayış dönemine girmiş görünüyor. Globalleşme rüzgarının etkisi altında bütün dünyada olduğu gibi Tatar edebiyatında bir tür reaksiyon biçiminde ortaya çıkan milliyetçi cereyanlar ve birtakım millileşme adımları gözlenmekte. Geçmişteki zengin edebi geleneğini koruyup zamanın ruhuna uyum sağlayan edebiyatçılarla Tatar edebiyatı zaman içerisinde daha da zenginleşecektir.

MAKEDONYA TÜRK EDEBİYATINA DAİR Mümin Ali*

Makedonya Türk edebiyatı, Makedonya’da yaşayan Türklerin tarihe not düşmeleri ve tanıklık etmeleri açısından son derece önem arz eden bir konudur. Edebi türlerin devamlılığını sağlayacak zeminlerin oluşturulması gerekmektedir. Bu zeminler de süreli yayınlardır. Çağdaş Makedonya Türk edebiyatında dair ilk süreli yayınlardan bahsedecek olursak,

1944’ten itibaren Türkiye’de olduğu kabilinden Latin alfabesiyle kendi dilinde eğitim ve yayın hakkını elde eden Makedonyalı Türkler, ilk olarak “Birlik gazetesini” neşrettiler. Devamında “Sevinç dergisi”, “Sesler dergisi” gibi yayın organları birbirini izledi ve bu yayınların çevresinde Necati Zekeriya, Fahri Kaya, İlhami Emin ve daha burada ismini sayamayacağım birçok yazar yetişmiştir. Makedonya Türk edebiyatında şiir, deneme, hikâye ve az da olsa roman gibi ürünler verilmiştir.

Makedonya Türk Edebiyatı genelde şu başlıklar altında ele alınır.

1. Osmanlı Dönemi Makedonya Türk Edebiyatı
2. Balkan Savaşları’ndan Sonra Makedonya Türk Edebiyatı
3. Çağdaş Makedonya Türk Edebiyatı

Yazımızda daha çok ‘Çağdaş Makedonya Türk Edebiyatı’ üzerine durmaya çalışacağız.

İkinci dünya savaşından sonra Makedonya Türk Edebiyatı belirli aşamalardan geçerek ve nesiller yetiştirerek bu duruma ulaşmıştır.

Makedonya Türk Edebiyatında ilk göze çarpan araştırmacılar ise, Mustafa İsen, Abdulkadir Hayber, Suat Engüllü ve Ertuğrul Karakuş olmakla beraber, Makedonya Türk Edebiyatı sahasına çalışmalarıyla emek vermiş, ışık tutmuş başka aydınlarımızda vardır. Ancak burada hepsinin ismini vermek mümkün olmadığından dolayı bunlarla yetiniyorum.

Ancak yine de bugüne kadar yapılan araştırmalar yeterli değildir. Tabii bir de edebî marifet açısından verilen eserlerin kalitesi de tartışmaya açıktır. Dünya edebiyatı içerisinde Çağdaş Türk Dünyası edebiyatı noktasında bugün itibarı ile bilimsel olarak Çağdaş Makedonya Türk edebiyatı istenilen noktaya gelememiştir. Bunun birçok nedeni vardır; Savaşlar, göçler, baskılar ve tabii ki beyin göçleri edebiyatımızın belini bükmiştir. Ama artık bahane değil, çözüm üretilmesi gerekir.

Kısacası, bir konuşmamızda “Yeni Yahya Kemal Beyatlı’lara ihtiyaç vardır.” diyen Kazım Yetiş hoca da burada dikkat çekmektedir.

Kökü mazide olup, atiyi arzulayan... Milli düşünen, evini-yurdunu terk etmeyen kalemli yetiştirmelidir.

1994 - 1999 yıllarında “Üçüncü” diye zikrettiğimiz bir dergi etrafında toplanarak yeni bir söz söyleme çabasına girmiş gençleri görüyoruz. Ancak bu teşebbüs çok uzun sürmedi. “Üçüncüler” girişimi ve “Üçüncü” dergisi sustu. Ama arkalarında Çağdaş Ma-

* İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Modern Türk Edebiyatı Yüksek Lisans öğrencisi

kedonya Türk Edebiyatı için “unutulmaması gereken” bir girişim örneği bıraktılar.”⁴ Yeni yazar-çizerlere bir nevi yol açıp ivme kazandırdılar.

Üçüncüler dergisi yazarlarından Rıfat Emin’in de ifade ettiğine göre: Üçüncüler “*avangardizm*” *yapma çabasına girmişlerdir*” ve “*Hür; müdahalesiz*” *“yazmayı savundular.”*⁵ Bu ifadelerinden anlaşıldığı üzere bağımsız ve özgürce yazmayı tercih etmişlerdir.

Burada artık bizlere büyük bir sorumluluk düşmektedir. Genç kalemlerin daha fazla çaba göstermeleri gerektiğini düşünüyorum. Büyüklerimizin tecrübelerinden yararlanarak kendi enerjimizle yenilikler ortaya koymalıyız. Üsküp sokaklarında Yahya Kemal’in kulaklarına okunan ezanları unutmadık. Şevket Rado’nun memleketi Radoviş bölgesinde var olan değerlerimize ve edebî ürünlere yeniden hayat üflelemeliyiz. Türkçe yayınlarımız ise şu anda “Yeni Balkan” gazetesi, “Köprü” dergisi, “Kardelen” çocuk dergisi v.b. gazete ve dergilerde edebî ürünler neşredilmektedir. Bu yayın organlarımızın bulunmasına rağmen yeterli değildir.

2002 yılında gençlerin girişimi ile Türkçe olarak çıkarılmaya başlayan “Köprü” dergisi ise Balkanlı Türkçe yazarlara yer vermektedir.

Bu yayınlarda ürün veren genç kalemlere bakacak olursak, Leyla Şerif Emin, Mehmed Arif, Seyyid Emin, naçizane bendeniz Mümin Ali ve daha burada ismini zikre demeyeceğim birçok şahıs yer alır. Biz konumuza devam edelim. Çağdaş Makedonya Türk Edebiyatının bugünkü durumunu değerlendirecek olursak eğer, bugün itibarı ile gelmiş olduğu durum çok iç açıcı değildir. Bunu üzülerek zikrediyorum.

Çünkü hepimizin malumu olduğu üzere Makedonya Türk Edebiyatı’nın bazı dönemlerinde içe kapanıp sessiz kaldığı zamanlar olmuştur.

Bugün artık yeni bir cümle kurmak mecburiyeti içinde, kısırılmış olduğumuz bu sessizliği bozup, dar halkadan sıyrılmalıyız.

Dikkatinize arz ederim! Mecburuz diyorum. Neden mi?

Nedeni şu: Makedonya Türk Edebiyatı, “Türkiye Edebiyatı”ndan çok etkilenmiş olmasına rağmen Türkiye’de pek bilinmiyor. Makedonyada Türkçe yayın yapan gazeteler ve dergilerde Türkiyeli yazarlardan ve şairlerden yayınlanan birçok ürün vardır. Buna rağmen birkaç akademisyenin, araştırmacının dışında, Türklerin varlığı, kültürü ve edebiyatı bilinmiyor. (Hatta daha ilerisi, Makedonyadan Türkiye’ye eğitim için gelmiş Türk olanlara bile “Makedon’denecek kadar.) Sadece Makedonyada değil, Çağdaş Balkan Türk Edebiyatları da bilinmiyor.

Bu durumu yakinen görüyoruz.

Türkiye’nin Makedonyadan uydu, tv aracılığıyla çok yakından takip ediliyor olmasına rağmen, yayınlarımız insanımızı batıya yönlendirip özendiriyor. Türkiye de farklı bir şekilde batıyı takip ediyor. Durum bu şekilde olmasına rağmen Türkiye’nin eski Başbakanlarından Bülent Ecevit, yazarımız İlhami Emin’e bizzat: “*Türkiye sınırları dışında gelişen en iyi edebiyat, Makedonya Türk edebiyatı.*” demiştir.

Fakat bu söylemi tartışmamız gerekiyor. İyisine- kötüsüne varın siz karar verin!

⁴ Bkz. Ertuğrul Karakuş, Makedonya Türk Edebiyatı’nda Üçüncüler, Yeni Balkan Yayınevi, Üsküp, 2014.

⁵ Bkz. Ertuğrul Karakuş, age. s.5.

Peki, edebiyat bize ne anlatır?

Edebiyat hikâye anlatır.

Edebiyat hayata, insana, yaşama ve topluma dair her şeyi anlatır.

Bir mezar taşına baktığınız zaman, yolculuk ettiğiniz diyarları görürsünüz.

*“Yüzyıllara meydan okuyan mezar taşları, Balkanlar’daki Türk ve Müslüman topluluklar için “tapu” değeri taşısa da, bu taşlardaki ifadelerin Türk edebiyatı için de önemli bir kaynak olduğunu unutmamak gerekir.”*⁶

Ötüken Dağlarından, Tanrı Dağlarına, Altay Dağlarına, Tunaya, oradan Sakaryaya ve oradan da Balkanlara akan edebiyatımızı anlatır.

Ve bir hatırlatma! Hikâye deyip geçmeyin, bizim hikâyelerimiz insandır.

Kısacası: Edebiyat, bize unuttuğumuz her şeyi hatırlatır.

Türkçenin köklerinden biri olan Yunus Emre’yi unutamayız.

“Yunus ki süt dişleriyle Türkçenin

Ne güzel biçmişti gökekinini” Cemal Süreya

⁶ Bkz. Ertuğrul Karakuş, Taşlara Akseden Edebiyat-Makedonya Debre-Jupa Bölgesi Kitâbeli Mezar Taşları, Sedir Yayınları, İstanbul 2016.

MANCO CAPAC VE MAMA OCLLO EFSANESİ

America Rocio Quinteros Condorety*

Manco Capac ve Mama Ocllo Efsanesi Titicaca Gölü Efsanesi olarak da bilinmektedir. Bu efsane, İspanyol kaptan Sebastián Garcilaso de la Vega ve Tupac Yupanqui'nin torunu İnkalı prenses Isabel Chimpü Ocllo'nun oğlu, tarihçi İnkalı Garcilaso de la Vega (1539-1616) tarafından aktarılmıştır. Garcilaso de la Vega, İnka kültürünün kökenleri hakkında tüm bilgileri bir İnka soylusu olan annesinin ailesinden edinmiştir.

Efsaneye göre, Titicaca Gölü yakınlarındaki bölgelerde hiçbir din, yasa ya da birleştirici bir yapı olmadığından erkekler vahşi hayvanlar gibi yaşarlarmış. Buradaki insanlar tarımın ne olduğundan habersizmiş. Dokumacılık teknikleri gelişmediği için çıplak geziyorlarmış. Mağarada yaşıyor; yiyecek toplayıp, avlanarak besleniyorlarmış.

Güneş Tanrısı İnti, bu insanların haline acımış. Bu barbar halkları medenileştirmek ve kendi namına yakışır bir imparatorluk kurmak adına oğlu Ayar Manco'yu, kız kardeşi Mama Ocllo ile beraber buraya göndermiş. Ayar Manco erkeklerle toplumda yaşama kurallarını ve İnti'ye nasıl ibadet edileceğini öğretirken, Mama Ocllo da kadınlara dokumacılık ve ev işlerinin nasıl yapılacağını göstermiş.

Manco Capac ismiyle de bilinen Ayar Manco'nun evvela dünyanın merkezi olacak bir şehir kurması gerekiyormuş. Babası, İnti, ona vaadedilmiş toprakları araması için altın bir çubuk vermiş. İnti, oğluna Titicaca Gölü'nün kuzeyinde seyahat edip geçtiği topraklarda bu altın çubuğunun kolaylıkla batacağı yeri bulana kadar gezmesini ve bulunduğu yere de İmparatorluğunun yöneteceği Cusco şehri kurmasını öğütlemiş.

Manco Capac ve Mama Ocllo, Titicaca Gölü'nün kuzey bölgesine geldikleri vakit yerel halk onların, parlak giysileri, takıları yüzünden tanrı olduğunu zannetmiş. Günler aramakla geçiyormuş amma velakin Manco Capac çubuğun kolayca batacağı yeri bir türlü bulamıyormuş.

Derken günlerden bir gün güzel dağlarla çevrelenmiş görkemli bir vadiye varmışlar. Manco Capac ve Mama Ocllo hayretle çubuğun buradaki toprağa battığını fark etmiş. En nihayetinde bu bölgenin İnka İmparatorluğu'nun başkenti ve dünyanın merkezi olacağını anlamışlar.

Manco Capac derhal Cusco vadisinde medenileştirme görevi üstlenerek, erkeklerle tarım, balıkçılık, inşaat, bilim, din, ve benzeri değerleri öğretmiş. Mama Ocllo ise kadınlara çıplaklıklarını kapatmaları için dokumacılık ve ev işlerini.

Böylece Manco Capac ve Mama Ocllo, torunlarının giderek genişleteceği büyük bir imparatorluğun kurucuları olmuşlar...

* Bolivyalı. İstanbul Teknik Üniversitesi Endüstri Mühendisliği Bölümü Doktora öğrencisi

İRAN'DA ŞİRAZ TÜRKLERİ

Ashkan Rahmani*

İran'ın güneybatısında yer alan Fars eyaletinde Türk soylu çeşitli göçebe toplumlar yaşamaktadır. Kaşkaylar, Hamseler, Lorlar, Halaçlar, Bolverdiler bu toplumlardanlardır. Bu toplumların arasında en belirgin ve tanınmış olanı, Kaşkay aşiretidir. Kaşkaylar; Huzistan, Isfahan, Buşehr ve Kohgiluyeh-Buyer Ahmed eyaletlerine de dağılmışlardır ama yoğun olarak Fars eyaletinde bulunmaktadırlar. Bu yazıda bu Türk soylu topluluklar hakkında kısaca bilgi verilecektir.

Kaşkay

Fars eyaletinde; Şiraz (Fars eyaleti merkezi), Firuzabad, Kazerun, Faraşbend, Abade şehir ve yörelerinde, Kaşkay Türklerine daha fazla rastlanır. Türk kökenli bu toplumun nasıl, ne zaman ve nereden Fars eyaletine geldikleri hususunda kesin bir bilgi yoktur. Bu konuyla ilgili araştırmacılar tarafından çeşitli fikirler ileri sürülmüştür. Bazıları, Kaşkayları Oğuz Türklerinden bilmiş; bazıları ise onları, kaşka (alın beyaz) atlara ve koyunlara sahip olanlar diye yazmıştır.

Bazıları Kaşkayların geldikleri yeri Kaşgar diye bilirler. "Dehkhoda" yazdığı lugatname de, kelimenin Türk dilindeki (Kaşkay) kaçmak kelimesinden geldiğini açıklamıştır. Başka bir yazar Kaşkayların XI. ve XII. yüzyıllarda Orta Asya'dan göç ettiklerini söylemiştir.⁷ Bu toplumun Fars eyaletinde bulunması hakkında en eski bilgi XV. yüzyıla dayanır. Taceddin Hasan İbn-i Şahab-ı Yazdi, "Câmi'ut-Tevârih" kitabında (855-857 H. / 1451-1453 M.), "Gendoman" yöresindeki (Fars eyaletinin kuzeyinde) Kaşkay aşiretinden bahsetmiştir.⁸ Sonraları, farklı zamanlarda çeşitli etnik kökenlerden -Türk, Lor, Kürt, Lak, Arab, Fars, Beluç ve Çingenelerden- topluluklar, farklı yerlerden - Orta Asya, Kafkas, İran, Türkiye - gelerek Kaşkaylara katılmışlardır.

Safevi döneminin sonuna doğru, ilk defa Kaşkaylar bir boy olarak tanınırlar. XX. yüzyılda hemen hemen hepsi, bir Türk toplumu olarak kendisini göstermiştir.⁹ Bu toplumun çoğunun kökeni Türktür ve hemen hemen hepsi, Batı Oğuz Lehçesiyle Türkçe konuşurlar. İran göçebe toplumlarının sosyal yapısına bakıldığında bir sınıflandırma gözlenmektedir. İl (boy); birkaç taifeden (oymak) oluşmaktadır. Taife (oymak); birkaç tireden ortaya gelir ve her tire birçok bonkudan (oba) oluşur. Her ili bir han yönetir. Kaşkaylar altı büyük taifeden (oymak) oluşmaktadır; Amele, Dereşuri, Şışboluki, Farsimedan, Küçük Kaşkullu, Büyük Kaşkullu.

Yaşam biçimi olarak günümüzde Kaşkay ilinin (boy) bir kısmı şehirler ve köylere yerleşmişken, bir kısmı ise hala göçebe hayatı devam ettirir. Göçebeliği devam edenlerin kışlakları Huzistan eyaletinden Fars eyaletinin güneyine kadar uzanır. Yaylaları ise Fars eyaletinin kuzeyi ve kuzeybatısındaki Zagros dağının eteklerinde yer alır. Anadolu Yörüklerinin birçoğunda görüldüğü gibi, göçebe Kaşkaylar da karaçadırdı yaşarlar ve toplum kadınlarının kendilerine has geleneksel kıyafetleri vardır. Fars eyaletinin aşi-

*İranlı. Marmara Üniversitesi, Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı Mezunu, Şiraz Üniversitesi Öğretim Üyesi.

⁷ Pier Oberling, *The Qashqai Nomads of Fars*, Farhad Tayyebipoor (Farsça Çev.), Tehran: Shiraz Publication, 1383/2004, p.11.

⁸ İraj Afshar, "Konye, Laghab, Nesbate Ashayer ve Zekre Anha dar Motune Farsi (Nickname, Title, and Mention of the Tribes in Persian Literature)", *Tribes and Nomads*, Tehran: Agah, 1362/1983, p.244.

⁹ Lois Beck, *Nomad: A Year in the Life of a Qashqa'i Tribesman in Iran*, Los Angeles: University of California Press, 1991, p.9.

retleri ve köyleri, Buşehr, Kohgiluyeh - Buyer Ahmed, Çaharmahal Bahtiyari eyaleti kadınlarının bazıları da aynı kıyafetleri kullanırlar ve Kaşkaylar etkisi altında kaldıkları söylenir.

Yayla ve kışlak bölgeleri çoğunlukla birbirinden çok uzakta bulunmaktadır. Bahar aylarında kışlaklardan yola çıkarak yaylalara göç ederler. Bu göç bazen bir aydan fazla sürer. Üç dört ay yaylada oturarak yazın son ayında düşük yüksekliklerdeki yerlere doğru geldikleri yoldan tekrar dönüş yaparlar.

Göçebe Kaşkayların gelir kaynaklarını hayvancılık oluşturur. Hayvancılık dışında çiftçiliğe ve diğer zanaatlara yönelenler de vardır. Hayvanlar arasında en çok beslenen koyun, keçi, deve ve bazı yörelerde inektir.

Kaşkaylarda ve diğer konar- göçer toplumlarda hayvanlarla uğraşmak dışında hemen hemen bütün işler kadınlar tarafından yapılır. Bir ev hanımı olarak aynı zamanda çocuk yetiştirmek, süt mamullerini elde etmek ve dokumacılıkla uğraşmak veya herhangi bir ev işini yapmak kadınların vazifesidir. Bu kültürde kızlar dokumacılığı öğrenmek zorundadır. Sadece dokuma değil bütün ev işlerini öğrenir. Evlenirken bu dokumalarla çeyiz olarak evlerini oluşturacaktırlar. Gençken dokumacılığı öğrenmezse sosyal hayatta beceriksiz bir kız olarak tanınırlar. Dolayısıyla belki hiçbir zaman evlenemezler. Yerleşik hayata geçtikçe daha çok yerleşen şehir ve köy kültürü etkisinde kalırlar. Eskiden Kaşkaylar dokumalarıyla meşhurdur. Bu toplum kendine özgü dokumalarıyla tanınır. Halı, kilim, gebbe, cacım, mafraş ve heybe Kaşkayların kaliteli ve tanınmış dokumalarındandır.

Kaşkay ilinden (boyundan) tanınmış kişiler:

Mohammad Bahmanbeigi (1919-2010): İran'ın göçebe toplumları için milli eğitimi başlatan kişidir. Bu bu toplumlar için çadırlarda eğitim ilk kez Bahmanbeigi tarafından başlatıldı. Okullarının mezunları çoğunlukla başarılıydı. Günümüze kadar İran'da, binlerce yörük çocuğu, bu tarz çadır okullarında, dağlarda ve çöllerde eğitim aldılar. Behmenbeigi'nin kurduğu okulların verdiği mezunların birçoğu öğretmen, doktor, üniversite hocası, memur, avukat vb. olarak görev yapmaktadır.

Mezun Kaşkay (1246-1313 H.): Kaşkayların en meşhur şairidir. Asıl adı Muhammed İbrahim'dir. Mezun, Kaşkay Türkçesi ve Farsça dilinde şiir söylemiştir. Mezun'un birçok mistik ve romantik şiiri vardır. Şiirleri kitap halinde yayınlanmıştır.

Hekim Mirza Cehangirhan Kaşkay (1243-1328 H.): Mirza Cehangirhan zamanının ünlü Şii din adamlarından birisidir. İlahiyat, felsefe ve tasavvuf bölümlerinde uzmandır. Cehangirhan uzun süre İsfahan dini okullarında hocalık yapmış ve orada vefat etmiştir.

Fars eyaletinde Kaşkay ili (boy) dışında başka küçük Türk kökenli iller (boy) de bulunmaktadır. Birçoğu uzun zamandır ya diğer gruplarla birleşmişler veya Fars eyaletinin farklı yerlerine küçük küçük gruplar halinde yerleşmişlerdir. Bu yüzden hem İran'daki halk arasında tanınmış değil ve hem de günümüzde bir aşiret olarak belirli kışlak ve yaylalara sahip değillerdir. Onların kısaca tanıtılmasına ihtiyaç duyulmuştur.

Nafar:

Bu ilin (boy) geçmişi ile ilgili çok bilgi yoktur. 18. Yüzyılın ikinci yarısında iktidarda olan (Afşar 1736-1747, Zend 1750-1794) hükümetleri dönemlerinde etkili olmuşlardır.¹⁰ Bu Türk kökenli toplum Fars eyaletinin farklı yörelerine (Ramjerd, Marvdaşt, Lar) yerleşmişlerdir. Bazıları da Kaşkayiline (boy) katılıp birleşmişlerdir.

¹⁰ Cyrus Parham, Destbaft haye Aşayeri ve Roostayi Fars (Tribal and Village Rugs from Fars), Vol. 2, Tehran: Amir Kabir, 1991, p.295.

Baharlı ve İnalı:

Bu iki Türk soylu ilin (boy) Fars eyaletine gelmeleri hakkında, Fars eyaletindeki diğer Türkler gibi belli bir tarih yoktur ama Kaşkaylardan en az yüz yıl önce Fars eyaletinde bulundukları kesindir. Baharlı ve İnalı Karakoyunlu aşiretinden oldukları bilinir. Sonralarda Şah İsmail Safevi döneminde bu iki il (boy) Kızılbaşlar ordusuna katılmışlardır.¹¹ Göçebelik zamanında kışlakları Fars eyaletinin güney ve güneydoğusunda olan bu iki ilin (boy) yaylaları ise Marvdaşt, Ramjerd, Fars eyaletinin kuzey ve kuzeydoğusunda yer almaktaydı. Baharlı ve İnalı illeri (boy) yerleşik hayata geçeli yaklaşık yüz yıl geçmiştir. Göç ettikleri yollar üzerindeki köylerin ve Darab, Fasa gibi şehirlerin yörelerine yerleşmişlerdir.

Halaç:

Fars eyaletindeki diğer Türk kökenli toplumların birisi de Halaçlardır. Halaçlar 11. Yüzyılda Orta Asya'dan çıkarak günümüz Afganistan'ının güneyine yerleşmişlerdir. Sonra Gazneli döneminde bir kısmı Hindistan ve bir kısmı da İran'a doğru göç etmişlerdir. Afganistan'dan Fars eyaletine doğrudan geldikleri de tahmin edilir.¹² Fars eyaletine gelenlerin çoğu göçebeliliği terk edip, kuzeydoğusundaki Bavanat yöresine yerleşmişlerdir. Az sayıdaki kısmı da konar-göçerliği devam ettirmişlerdir. Sonra birçoğu Kaşkay ilinin (boy) içinde dağılmışlardır. Başlangıçta Kaşkay ili (boy) altında Halaç adına tafeleleri (oymak) vardı. 20. Yüzyılın başından beri Kaşkaylarda, Halaç diye bir taife (Oymak) bulunmamaktadır.

Abiverdi (Abulverdi):

Bu toplumun Türkistan'dan İran'a geldiği söylenir. Asıl yurtları Horasan eyaletinin kuzeyinde İran ile Türkmenistan sınırında "Deregez" diye bir yerdir. Bu ilin (boy) adı Horasan Abiverdi'sinden (Baverdi) alınmıştır. Günümüzde bu yer Türkmenistan topraklarındadır. Abiverdiler, Nadirşah (1736-1747) ordusunun bir kısmını oluşturmuştur. Bu dönemde Fars eyaletine gelerek Şiraz şehrine yerleşmişlerdir¹³. Bu toplumun bir kısmı Kaşkaylara katılmışlardır.

Kaynakça

Afshar, İraj. "Konye, Laghab, Nesbate Ashayer ve Zekre Anha dar Motune Farsi (Nickname, Title, and Mention of the Tribes in Persian Literature)". Tribes and Nomads. Tehran: Agah, 1362/1983, pp.241-245.

Beck, Lois. Nomad: A Year in the Life of a Qashqai Tribesman in Iran. Los Angeles: University of California Press, 1991.

Oberling, Pier. The Qashqai Nomads of Fars. Farhad Tayyebipoor (Farsça Çev.). Tehran: Shiraz Publication, 1383/2004.

Parham, Cyrus. Destbaft haye Aşayeri ve Roostayi Fars (Tribal and Village Rugs from Fars), Vol. 1. Tehran: Amir Kabir, 1985/1364.

Parham, Cyrus. Destbaft haye Aşayeri ve Roostayi Fars (Tribal and Village Rugs from Fars), Vol. 2. Tehran: Amir Kabir, 1991/1371.

¹¹ Cyrus Parham, Destbaft haye Aşayeri ve Roostayi Fars (Tribal and Village Rugs from Fars), Vol. 2, Tehran: Amir Kabir, 1991, pp.123-125.

¹² Cyrus Parham, Destbaft haye Aşayeri ve Roostayi Fars (Tribal and Village Rugs from Fars), Vol. 1, Tehran: Amir Kabir, 1985, pp.72-73.

¹³ <https://fa.wikipedia.org/wiki/ابوَرَدی>

OKUNMASI GEREKEN 10 UYGUR ROMANI

Ayixianguli Yimiyer*

Halen Çin Halk Cumhuriyeti idaresi altındaki ana vatanları Doğu Türkistan'ın Şin-can Uygur Özerk Bölgesi'nde yaşayan Uygurlar, en kadim Türk boylarından biri olup 8. yüzyılda kurmuş oldukları devlet ve geliştirdikleri kültür, edebiyat ve sanatla Türk tarihinde son derece önemli yer tutmaktadır. Uygurların işleyip incelttiği dil ve edebiyat, pek çok Türk boyunun kendi lehçelerine dayalı yazı dillerinin ve edebiyatlarının şekillenip serpilmesinde ciddi rol oynamıştır. Zengin bir kültüre ve edebiyata sahip olan Uygurların, genel itibarıyla Türk dünyasının oluşumuna ilk çığır açıcı katkıyı sağladıkları söylenebilir.

Her edebiyatta olduğu gibi, Uygur edebiyatında da tarihin ve kültürün aktarımında roman büyük yer işgal etmektedir. Uygur edebiyatı içerisinde roman, bilhassa 1980'lerde baharını yaşamıştır. Bu tarihten önce siyasi koşullar ve sansür yüzünden fazla eser verememiş olan Uygur yazarları, Mao'nun ölümünü müteakip Çin'in baskı rejimini bir nebze esnetmesi ve 1980'lerden itibaren yayıncılık faaliyetlerinin artması sonucu Uygur toplumunun tarihini, yaşayışını, geleneklerini ve kültürünü hikaye eden çok sayıda ürün ortaya koymuşlardır. Uygur edebiyatında gözle görülür bir ilerlemenin kaydedildiği bu dönemde Uygur şair ve yazarları, Doğu Türkistan tarihindeki önemli tarihi olayları ve kahramanları konu edinerek toplumsal hafızanın diri tutmaya çalışmışlardır.

Bahis konusu eserlerden öncelikle adı anılması ve okunması gereken 10 romanı şu şekilde sıralayabiliriz:

- **Zordun Sabir**'in, Doğu Türkistan Urumçi Halk Neşriyatı tarafından 1983 yılında yayınlanmış 530 sayfalık **"İzdiniş"** ve **"Ana Yurt"** isimli romanları. Kendi millî kültürlerine bağlı, halkının manevi isteklerine cevap vermekten kaçmayan, özgürlük, eşitlik ve insan hakları doğrultusunda yeni ve özgün edebi eserler ortaya koyarak Uygur Türkleri arasında büyük bir sevgi ve ilgiye mazhar olan yazarlar içerisinde, istisnai yeteneğiyle sıvırlan Zordun Sabir'in ayrı bir yeri vardır. Vatanına büyük bir aşk ve tutkuyla bağlı olan ve sanatını bu uğurda işleten Zordun Sabir'in yüreği, komünist Çin yönetiminin Doğu Türkistan'da Uygur Türklerine uyguladığı çağdışı işkence ve zulüm siyasetinin ortaya çıkardığı akibetlerine dayanamamış ve büyük yazar, 1998 tarihinde kalp krizi sonucu vefat etmiştir. Yazarın ölümünden on beş gün önce Doğu Türkistan Halk Neşriyatı'na teslim ettiği **"Ana Yurt"** adlı 3 ciltlik romanı, 2000 yılında yayımlanmış ve büyük beğeni kazanmıştır.

- **Abdullah Talip**'in, 1944-1945 yıllarında cereyan eden kurtuluş ve hürriyet ayaklanmasında şehit olmuş mücahit şair Lutpulla Muttelip'i anlattığı, Doğu Türkistan Urumçi Gençler Neşriyatı tarafından 1981'de yayınlanmış **"Kaynam Örküş"** ve Urumçi Halk Neşriyatı tarafından 1986 yılında basılmış **"Çala Tekken Ok"** (Tam İsabet Etmeyen Kurşun) isimli romanları.

- **Abdurrahman Kahar**'ın Doğu Türkistan'ın İli, Altay ve Çovçek vilâyetlerinde 1944-49 yılları arasında vuku bulmuş üç vilâyet inkılabını hikaye ettiği, Urumçi Halk Neşriyatı tarafından basılmış **"İli Nehri Dalgaları"** adlı romanı.

* Uygur Türkü, Marmara Üniversitesi Yeni Türk Edebiyatı Yüksek Lisans öğrencisi

- **Hevir Tümmür**'ün Abdülhalik Uygur'un hayat mücadelesini anlattığı 1985 tarihli **"Baldur Oygangan Adem"** ve Doğu Türkistan Halk Neşriyatı tarafından 1980 tarihinde yayınlanmış **"Molla Zeyd'in Kissesi"** başlıklı romanları.

- **Teyipcan Hâdi**'nin, Mançu-Çin hükümdarlarının zulmüne karşı 1864-1867 yıllarında Doğu Türkistan'ın İli ayaklanmasının mücâhit kahramanı Sadır Palvan'ı anlattığı ve **"İli Deryası"** edebî mecmuasının 1981 yılı, 3. sayısında yayınlanan **"Palvan Geldi"** başlıklı hikâyesi.

- **Gayret Abdullah**'ın Doğu Türkistan Gençler Neşriyatı tarafından 1983 yılında neşredilen **"Taş Abide"** adlı romanı.

- **Türdi Samsak**'ın Doğu Türkistan Halk Neşriyatı tarafından 1986 tarihinde yayınlanmış **"Ahiretten Gelenler"** isimli romanı.

- Şair **Abdurrahim Ötkür**'ün Doğu Türkistan Urumçi Halk Neşriyatı'na 1985 tarihinde yayınlanmış **"İz"** ve Şıncan Halk Neşriyatı tarafından 1993-1994 yıllarında basılmış iki ciltlik **"Oygangan Zimin"** (*Uyanmış Zemin*) isimli romanları.

- **Ahtam Ömer**'in **"Yegane Ada"** adlı romanı.

- **Memtimin Huşur**'un Uygurların çöküş tarihini anlattığı **"Kumlar Altında Kalan Şehir"** adlı romanı.

AYGÜL ÇİÇEĞİ Cholpon Openova*

Kırgızistan'ın güneyinde yer alan Batken İlindeki ufak Karabulak köyü son birkaç yıl içerisinde ün kazandı.

Yerel halkın aktardığına göre bu tepeler, iki yüreğin masum ve sadık aşkının şahitleridir. Yöre halkı burada her bahar açan muhteşem bir çiçeğe dair bir efsane anlatır.

Efsaneye göre vakti zamanında burada bir adam yaşıyormuş. Bu adamın Aygül isminde ay yüzlü bir kızı varmış. Aygül öyle iyi kalpli, öyle akıllı bir kızmış ki annesi babası onu çok sever, onunla gurur duymış. Aygül büyüdüğünde aynı köyde yaşayan Kozulan adlı bir asker çocuğa aşık olmuş. Gençlerin ana babaları çocuklarının aşklarını fark ederek onlara hissettirmeden düğün hazırlıklarına girişmişler.

Ne var ki cesur Kozulan günün birinde savaşta namusu uğruna son nefesine kadar düşmanlarla mücadele ederek hayatını kaybetmiş. Arkadaşları onun kalbini alıp köyüne getirmiş. Üzücü haberi duyar duymaz gözyaşlarına boğularan Aygül deryanın kıyısına doğru koşmuş. Kozulan'la ilk defa tam da bu deryanın kıyısında karşılaşan Aygül'ün gözünde hatıralar canlanmış. Bu acıya dayanamayan Aygül, arkadaşlarına sığınmış. Birlikte dağlara doğru yola çıkmışlar. Dağın tepesine ulaşınca da arkadaşlarıyla vedalaşıp kendisini uçuruma atmış. O tepede, Aygül'ün kanının bulaştığı taşların dibinden, çok güzel bir turuncu bir çiçek açmış. İşte o günden beri bu güzel çiçeğe Aygül çiçeği, üzerinden atladığı taşa Aygültaş, taşın karşısındaki dağa da Kozulan dağı denilmiş. Cesur Kozulan'ın kalbi ve Aygül'ün bedeni birlikte gömülmüş. Böylece bu dünyada birleşemeyen iki gencin ruhları, öbür dünyada birbirine kavuşmuş. Onların verdiği candan ve döktüğü kandan da Aygül çiçeği doğmuş.

Günümüzde Aygül çiçeğinin yetiştiği bölgede onlarca ev kurularak, Aygül Taş köyü ortaya çıkmıştır. Aygül çiçeği her yıl Nisanın ortasından Mayısın ortasına kadar çiçek açıyor. Diğer çiçeklerden farklı olarak Aygül, çiçeklerini 20-25 gün muhafaza ediyor. Çiçeğin içine baktığınız vakit büyük damlaları görmeniz mümkün. yöre halkı bu damlaları sevgililerin gözyaşlarına benzetiyor.

* Kırgızistanlı. Marmara Üniversitesi İşletme Bölümü öğrencisi.

KARABAĞ VE ‘KARABAĞNAME’LER

Gülnisa Usubova*

İster inkılabdan önce, isterse de Sovetler zamanı Karabağ’ın tarihi ile ilgili ilginç fikirlerle ve düşüncelere rastlıyoruz. Karabağname’lerde de Karabağ’ın uzak ve yakın geçmişinden yeri geldikçe bahsedilmiştir. Lakin bu eserlerde bazı yanlış düşüncelere, tek taraflı fikirlere de rastlamaktayız.

Örneğin, Mirze Yusuf Nersesov Karabağ’ın “Tarihi-safı” isimli eserinde Karabağ’ın tarihi ile ilgili konular yanlış değerlendirilmiştir.

M. Y. Nersesov, eserinde Karabağ’ın farklı ilçelerini, sınırlarını, coğrafi koşullarını, şehirleri vs anlatmıştır. Eserde Karabağ’ın Kafkas Albaniya’sı devrindeki tarihi coğrafyası dikkat çekmekte. Yazar, eski Uti ili ve Aran bölgesi ile ilgili bilgiler de vermiş. Ona göre, Uti ilinin sınırları Murov dağından Kür sahiline, ayrıca Haçınçay’dan Kürekçay’a kadar olan bir sahayı kapsıyor. Bu arazinin büyük şehirleri arasında yazar, özellikle Berde’ye dikkat çekerek buranın zengin geçmişiyle ilgili Nizami Gencevi’nin İskendername eserinden örnekler vermekte. Bu bilgiler zaten Azerbaycan okuyucularının malumudur.

M. Y. Nersesov, Karabağ, Şamahı, Şeki arazilerini hep birlikte Agvanistan olarak adlandırmış. Ona göre bu yerler kadim Ermeni arazisi imiş(!)

Şunu belirtmek isteriz ki yazar, Karabağ tarihini anlattığı sayfalarda XVIII. yüzyıl Ermeni tarihçisi Çamçıyan’ın yanlış fikirlerine dayanarak, hem Kafkas Albaniyası hem de Karabağ tarihi hakkında okurlara yanlış bilgi vermekte. Yazar, Alban devletinin içinde Türk boylarının olduğunu unutuyor; halbuki Alban devletinde Türk boyları önemli bir yer tutmuştur.

Sovyet tarihçileri Kafkas Albaniyası tarihini incelemişler ve kadim Alban tarihçisi Musa Horenli veya Alban çarlarının sülalesini yazmış olan Mihitar Goş’un (Muhtar Goç) bu ülkeyi Ermenistan’la hiçbir alakası olmayan devlet gibi kaleme aldıklarını kanıtlamışlar. Yamposki’nin “Albaniya” eserinde akademik 3. Bünyadov’un “VII-IX yüzyıl Azerbaycan Tarihi” monografisinde Kafkas Albaniyası’ndan bağımsız bir devlet gibi bahsedilmiştir. Gürcü bilim adamı Şanidze, arkeolojik araştırmalar neticesinde elli iki işaretten ibaret Alban alfabesini tespit etmiştir. O devirde Ermeni alfabesi de mevcuttu. Alban alfabesindeki fonemlerin Ermeni dilinin ses sistemine uygun olmadığı görülmüştü.

Kafkas Albaniyası’nın siyasi tarihi ve tarihi coğrafyası hakkındaki son bulgular bu probleme az da olsa açıklık getirmişti.

Mirze Yusuf Karabağ’ı, hanlıklar devrinde ve ondan önce mevcut olan Karabağ Hamse beyliklerinin kökenlerini de yanlış kaleme almıştır. F. Memmedova’nın araştırmaları ve tertip ettiği haritalar sonucu, şimdiki Dağlık Karabağ Özerk Cumhuriyeti arazisinde Arsak denilen bir vilayetin olduğu tespit edilmiştir. Bu vilayetin ahalisi Karkarlar (Harharlar), Utiler (Udinler), Hunlar ve Hazarlardan oluşmaktaydı. O zamanlar Arsak’da putperestlik yaygındı. Albaniya’da Hristiyanlık devlet dini olduktan sonra Arsak’a da yayıldı. Burada piskoposluklar oluşmaya başladı. Hatta Alban katolikoslarından birkaçı Arsak din adamları arasından seçildi.

* Azerbaycanlı, İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi.

VIII. asırda Araplar, Albaniya'daki Mehraniler'in hakimiyetine son verdiler. Arsak da Albaniya'nın bünyesindeki Emevi Hilafeti'ne katıldı. IX. yüzyılda Grigor Hüman, yıkılmış Alban çarlığını yeniden kurdu. Yeni kurulan beylik içinde Arsak vilayeti de vardı. Arap istilasından sonra Arsak, Albaniya'nın diğer arazilerinden farklı olarak Hristiyan olarak kalmıştır. Sonradan Alban Kilisesi ile Ermeni Kilisesi arasında itikat ve ibadet şekillerinde büyük farklılıklar görülmüştür.

Bugün kiliselere baktığımızda da ciddi farklılıklar görüyoruz. Alban kiliselerinin merkez çatısı ve kubbeleri Müslüman camilerinde olduğu gibi yuvarlak ve yüksek. Gregoryen Kilisesi ise Roma Katolik kiliselerine benzer bir şekilde Gotik mimarinin izlerini taşımakta.

Mardakent ili arazisinde yerleşen Haçın Knyazları zamanından kalmış olan anıt Ganzasar kilisesi ile Şuşa şehrinde XIX. asırda yapılmış meşhur Kazancesos kilisesi de Alban kilisesinin mimarlık üslubuna uygun bir şekilde yapılmıştır.

Malumdur ki, sonraki devirlerde Arsak ilinde yaşayanların bir kısmı Ermeni dilini kabul etti ve burada Ermeni dilinin Karabağ şivesi yayıldı. Bu şivenin lugat içeriğinde Türkçe kökenli kelimeler çok fazladır. Bu dönemde yerli Albanlarla Ermeniler arasındaki medeni ve ideolojik asimilasyon da gittikçe güçlendi.

Transkafkasya Rusya'nın egemenliği altına girdikten sonra da Arsak'da Alban kilisesinin adetleri devam etti. Çarlık, Ermeni katolikosunun isteğine uyarak 1836 senesinde Alban katolikosluğunu imha etti ve onu Ermeni kilisesi ile birleştirdi. 1909-1910 yılları arasında sinodun talimatı ile Alban dönemine ait eski kilise arşivi yok edildi.

Kafkas Albaniyası'nın tarihi coğrafya haritalarına bugün itiraz edenlerin, M.Ö. II. yüzyıl Yunan Tarihçisi Klaudyos Batlamyus'un yapıtlarına dikkatlice bakmaları gerek. Zira Batlamyus, Kafkas Albaniyası'nın sınırlarını kuzeyde Sarmatiya, batıda İberya, güneydoğuda Atropatena ve Ermenistan'ın bir bölümü, doğuda ise Hazar Denizi diye tarif etmektedir. Büyük coğrafyacı ve tarihçinin yazdıklarını Sovyet Tarihi'nin Moskova yayınlarında da bulabiliriz. V. yüzyıl Ermeni tarihçisi Musa Horenli de, Albaniya'nın daha çok Kuzey Kafkasya'yı kapsadığını ve Ermenistan'la Sarmatiya'nın komşu olduğunu nakleder.

Azerbaycan tarihi ve Karabağ'ın harikulâde doğasıyla tarihi geçmiş hakkındaki bilgilere Katran Tebrizi (XX yüzyıl), Hakanî Şirvanî, Nizami Gencevî, Mücizeddin Beylâganî (XII yy) ve başkalarının eserlerinde de sıkça rastlıyoruz.

M.Ö. V. ve X. yüzyıllar arasındaki dönemde Azerbaycan arazisinde bazı Türk boyları yaşamış, bu bölgeye hükmetmişlerdir. Bunlar Bulgarlar, Hunlar, Sabirler, Hazarlar, Oğuzlar, Sakalar, Kaşkaylar, Karkarlar, Karabanlar, Akbanlar vd. Bu boyların Kafkas Albaniyası ve Azerbaycan'ın soy kütüğündeki önemli büyüktür.

Bu Türk boylarından Sakalar, sonraya sırasıyla Guarlar, Pasianlar, Bulgarlar, Şiraklar, Gargarlar, Peçenekler, Kengerler, Aranlar, Sadaklar, Koruslar, Cinliler, Hazarlar bugünkü Ermenistan topraklarında hüküm sürmüşlerdir.

Bu coğrafyada hüküm süren bir diğer Türk boyu da Kıpçaklardır. Kıpçakların Ermenistan'a ilk defa ne zaman geldiklerini kesin olarak tespit etmek çok zordur. Fakat XI. ve XII. yüzyıllarda Güney Rusya çöllerinde bulunan kabilelerden bazılarının Albanya'da, özellikle de Arsak'ta yaşadığını biliyoruz. İbnü'l Esir'in belirttiğine göre Moğollar XIII. asırda Kıpçak çöllerini ele geçirdikten sonra Kıpçakların bir kısmı Derbent'e, Şirvana ve Gence'ye çekilmişlerdir. Bazı araştırmacılar da Kıpçakların M.Ö.

Azerbaycan'a gelen Hunlar arasında yer aldıklarını; bu itibarla Kıpçakların Azerbaycan topraklarına söz konusu dönemde yerleştiklerini dile getirmiştir.

Bugün Karabağ'da kullanılan yüzlerce Türk menşeli yer isimlerinin (Allahverdiyev, Sürmeli, Davutlu, Kemal, Köroğlu, Mahmutlu, Armutlu, Yılanlı, Kavunlu, Çağatay vb.) tarihi çok eskilere dayanır. Kara sözü yüzyıllar boyunca "büyük", "muhteşem", "geniş" manasında kullanılmıştır: Karabağ (büyük bağ), Karapınar (büyük pınar) vs. 20. yüzyıla dek arazisinin % 50'den çoğu orman ve bahçelerle kaplı bu bölgeye Karabağ adının verilmesi tesadüf değildir. Dağlık Karabağ terimi ise yalnız 20. yüzyılda, 1920 yıllarında Dağlık Karabağ Özerk Cumhuriyeti oluştuktan sonra kullanılmaya başlamıştır.

1916 yılına ait demoğrafik bilgilere göre Ermenistan'da yaşayan halkın çoğunluğunu Azerî Türkleri teşkil etmektedir. Erivan'da yaşayan nüfusun 74 bini, yani halkın %48'i Azerî Türkü'dür. Zengezur kazasının 119,5 bini, yani %53'ü; Yeni Beyazıt kazasının 50,7 bini, Sürmeli kazasının da 45 bini Azerî Türklerinden oluşmuştur.

TUNUS SİNEMASI... GERÇEĞİ YENİDEN BULMAK

Huda Trabelsi

Çeviren: Fatma Maari*

Son iki yılda, Tunus sinemasında büyük bir değişim yaşandı. Yapım miktarı, cüretle seçilmiş konular... Bu dönüm noktası belgesellerden başlayıp roman uyarlamalarına ulaştı.

Dolayısıyla, Tunuslu filmlerin festivallerde çoğalmasına ve hatta ödül için yarışmasına sebep oldu.

Geçtiğimiz aylarda “Seni seviyorum, Hedi” isimli Tunus yapımı film, Berlin Film Festivalinde en iyi film ödülünü aldı. Filmin baş rol oyuncusu ‘Majid Sattura’, en iyi oyuncu ödülünü aldı. Film, 20 yıldır bu festivalde yarışan az sayıdaki Arap filmlerinden biriydi. “Seni seviyorum, Hedi” uluslararası ünü Leyla Buzid’in “İlk uyandıgımda” filminden devralmıştı. Yakında, Venedik, Toronto ve Bozan festivallerine de katılacak olan “Seni seviyorum, Hedi” 2011 devriminden önceki son anları seyirciye konu alıyor.

Farah, bitmek üzere olan bir polis sistemi ve kapalı bir toplumun karşına çıkan, müziği seven genç bir kızın hikayesini anlatıyor.

« Yeni Arap » sitemize bir açıklamasında, sinema eleştirmen Khmayyes Alkhayati görüyor ki Tunus sinemasındaki bu değişimler Tunuslu izleyicine yeni gelmez. 80’ler ve 90’larda böyle bir dönüm noktası da yer almıştı. O yıllardaki değişim, yönetmenler Ahmed Baha Eddin ile Ennuri Buzid ‘in işlerini birleşip yapımaya yardım etmelerinin sayesinde olmuştu. Buna sonuç olarak « Rih Essid », « Altın Plakalar », Farid Bugdir’in « Halfewin », Mufida Tletli’nin « Sarayların Sessizliği » ve Monsef Duib « Şehrin Sultanı » gibi filmler yapıldı.

2011 yılından sonraki filmler hakkında, Khayati diyor ki devrimden sonraki filmler konuları seçimi özgürlüğünden ve yeni teknolojilerin yapım masraflarını düşürdüğünden faydalandı.

Ayrıca, Tunus eleştirmen Khayati, bu filmlerin Tunusta büyük hayranları olmadığını söyledi. Buna sebep olan şeyler, Tunus kanallarının bu filmleri almadığı, Tunus seyircile- re sunmadığı ve Tunus’ta sinema salonların az olduğunu açıkladı.

Bununla birlikte, bize Hamze Uni’nin « Barruta’nın devi », Isınail & Alaeddin & Fahreddin üçlü’nün « Babil », Lamin Buhris’in « Hayattaki olan geri döner » (ingilizcesi : War Reporter) ve Kavther Bin Hniyye’nin « Tunus’un serserisi » gibi bazı filmleri hatırlattı.

Tunus basınında son zamanlarda ortaya çıkan eleştirmen yazıları, devrimden önce ve devrim sonraki Tunus sinemasının önemli farklılığı tanınmasını belirtiyor.

2015 yılı sonu ve 2016 başı arasında, yaklaşık on film çıktı. Bazılardan : Sonya Semkhi’nin « Kendisini Seven », Muhtar Lajimi’nin « Dehşet Sarayı », Fadil Jeziri’nin « Tutulma ».

Bu sene de beklenen büyük filmlerin bazılarından : Rıza Elbehi’nin « Halep Çiçeği » ve Lutfi Asur’un « Tunus, Blues ».

* Tunuslu, İstanbul Üniversitesi Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümü öğrencisi

Tunuslu yönetmen, Nuri Buzid (1945) diyor ki « devrimden sonra, yeni nesil sinemacılar ve yönetmenler çıktı » ve ekliyor « başlangıç belgesel filmlerdeydi, düşük maliyeti ve hızlı yapılabileceğine göre yönetmenler ona yöneldi ».

« Çamur Kuklalar » filmin sahibi, Nuri Buzid ekliyor : bu genç sinemacılar, diktatörlük yüzünden eski nessimlerde bulunmayan yeni bir bakışla roman filmlere yönelmektedirler.

2015 yarısında Arap festivallerde ödül alan « Cennetin Pencereleri » filmin yönetmeni , genç yönetmen Faris Nane diyor ki : Tunus sinemasında, konuları seçmek konusunda artık bir engellik yoktur. Sadece bazen elimizle koyduğumuz engellikler kalır. Ve ekliyor : Günümüzde Tunus genç yönetmenleri rekabetini merak etmeyip daha rahat bir şekilde düşünebiliyorlar.

Faris Nane ekleyerek açıklıyor : devrimden önceki filmler, Tunus toplumunun gerçeğiyle hiç bir alakası yokken, devrimden sonraki filmler daha da yakındı. Büyük yapıım miktarı hakkında ise, diyor ki : yeni teknolojiler prodüksyonu, film dağıtımı ve tanıtımı kolaylaştırdı. Dolayısıyla, filmlere ulaşan seyirci sayısı da arttırdı.

Bu sinemadaki değişim, şüphesiz ‘Yedinci Sanat’ın senelerdir bildiği engelliklerle karşılaşacaktır. Bu engelliklerin en önemlisi, sinema salonlarının az olduğu. Yapımcıların ya Kültür Bakanlığından ya da yabancılardan destek istediklerinden dolayı, seyirciler ancak televizyonların sunduğu filmlere alıştırmak zorunda kalcaktır.

Bu arada, Tunus Kültür Bakanlığı, filmler yapıma özel, yıllık 4 milyon Dinar (2.6 milyon Dollar) tahsis eder. Bu maliyet, yaklaşık 20 uzun metraj roman filmler ve belgesellere dağıtılıyor. Fakat, meğer ki yeni neslin iştihayı bu rakamdan daha çok yüksek olanı beklemekteymiş.

AFRİKA GÜCÜNÜN YENİLENMESİ

Lamine Thiam

Çeviren: Fahatie Doumbia*

Dün onu hatırlıyordum, yine ve hep hatırlayacağım! Var oldukça da...Bu kargaşayla ve ehlileşmiş faciayla, kusursuz ahenkle birlikte sürüp giden özellikle barışı, kaygısızlığı, hürriyeti ve bu neşeyi yâd edeceğim. Dünyadaki tüm zorluklara rağmen, beni mutlu etmek için senin mümkün olan her şeyi yaptığını asla unutmayacağım. Sadece seni tanıyordum ve sensiz bir istikbal tahayyül edemiyordum. Tâ ki gıpta ile bakılan, bu güzel yabancıya katılma fırsatı bana sunulana kadar... Dürüstçe söylemek gerekirse ben de zırnık kadar bile tereddüt oluşmadı. Bedenim hâlâ seninleydi fakat aklım hep başka diyarlarda. Ben hep onu arzulardım; ayakta, otururken, uzanınca, uykuda, tamamen uyanıkken ve yürürken... Onun hayâlini kurardım; selvi boylu, güzel, cömert, misafirperver, güler yüzlü, zarif ve şatafatlı... Uzun sözün kısası benim için bugün geldiğin hâlin tam zıddıydı her şey. Sen âniden bana yaşlı, çirkin, gariban, siyah, pespaye, feci, mahzun ve zavallı göründün... Artık bu hayatta tek dileğim sana veda etmekte.

İşte bugün on sekiz senedir eskiden o kadar hayalini kurduğum meşhur bilinmeyenle beraber yaşıyorum ve onda gördüğüm kıymetin benim yanımda çok büyük ve senin yanında yaşamak için tüm dünyayı verirdim. Bu kargaşa ortasındaki güzelliğe, mutluluktan uçuran sevince, sendeki kadim zamanları hatırlatan bu mizaca derinden hasret kalırım... Bu kavrayış, uzun zamandır kısmen ataletli hâlde ve bir gün zirvesine ulaştığında onu görmeyi hayal ediyorum! Affet sevgili, beni affet! Çünkü biliyorum [artık] bugün! Bağışla beni ey sevgilim, affet beni! O bilinmeyen, bana senin kim olduğunu belletti. Meleğim üzgünüm, beni affet, senin lanetli olduğuna inandığım için, ama biliyorum artık mukaddes olduğunu! Affet beni hazinem, fakir zannettim seni, lakin senin hâlâ ihtişamlı bir servetin varmış. Affet sultanım, inkıraza uğradığına inanmıştım. Fakat seni haritadan silmek için zamandan daha fazlası lazımmış. Affet ey dilber, zira “siyah olma”nın bir “günah” değil iftihar olduğunu bugün biliyorum. Bağışla beni tevazu sahibi, yeryüzünde gördüğüm tek cennet sensin! “Kalbim üzgünüm, beni affet, kesinlikle cazibene yenik düştüm. Güneşim beni bağışla, gün gün, saat saat, dakika dakika, saniye saniye benden uzakta olan sıcaklığını özlüyorum.

Yarının kolay olmayacağı çok açık! Fakat tüm kalbimle inanıyorum ki zaman senin zamanın olacak! Birçok kıskançlığa sebep bu hoş mizacını muhafaza etmeyi bilmişsin. Özellikle para kokusuyla seni artık asla kandramaması için bugün kadar yakın mazinin, acımasızca verdiği derslere dikkat kesil. Ey Afrika, Afrika, benim Afrika'm! Nihayetinde bir gün seni hakiki yerinde, prenseslerin kraliçesi yerinde görmek isterim. Ey Afrika, cesur Afrika! Kaç ana hâlâ tebessümünü koruyabilir bu kadar evladını kaybettikten sonra? Ey Afrika, atalar toprağı Afrika! Artık kendi tohumundan yetişen mahsullerden faydalanma vaktidir! Senin sömürgeciliğin her türlüyle derin yüzüldükten ve kölelikle uzvun kesildikten sonra ne cüretle hâlâ senden borçlarını istemeye kalkışabilirler? Ey Afrika, gençliğin Afrika'sı! Ne “annemizi” benzer şartlarda yaşamaya terk edebiliriz, ne de böyle yapmamız gerekir! “Annemizi” ümitsiz burhanlara terk etmeyi bırakalım! Çoğu bu felaketin kökeninde olan, sebep olmuş, hâlâ olmaya devam

* Fildişi Sahili, İstanbul Üniversitesi İşletme-Pazarlama Bölümü öğrencisi

eden diğerlerini beklemeyi bırakalım! Yenilenme! Güzelce söylediğim gibi yenilenme! Hangi yenilenme? Burada Afrika gücünün yenilenmesinden bahsediyorum. Ey Afrika, tatlı Afrika! Uyan artık, işte bu hürriyet vaktidir! Ey Afrika, uyanıkların Afrika'sı! Afrika'nın birkaç çılgın aşığı olduğumuzdan bahseden (David Diop' a tüm hürmetlerimle) bu ağacın filizleri olduğumuza sadakatle inanıyorum. Bu kuvvetli ve genç ağaç filizlenmekte, sabırla ve ısrarla filizlenmekte ve meyveler hürriyetin tadını yavaş yavaş bize sunmakta!

(Bizi hafife aldıkça biz büyüyeceğiz! Bizi dikkate aldıkça hep birlikte daha fazla büyüyeceğiz!)

FUZULİ MUSİKİSİ

Namık Babayev

Çeviren: Lale Bayramova*

Azerbaycan musıkîsinin gelişiminde Fuzuli gazellerinin müstesna bir rolü olduğunu dilbilimciler gibi musıkîşinaslar da özellikle vurgulamışlardır. “Bizim tüm klasik şiiri-miz kadar Fuzuli de muğamla özdeşleşmiştir.” (Yaşar Karayev) düşüncesinin bilimsel bir temeli bulunmaktadır. Klasik muğamlarımızın Fuzuli gazelleri ile daha çok söy-lenmesi, öncelikle bu şiirlerdeki duyguyla, manevi değerlerin sanatkârane bir şekilde kaleme alınmasıyla ilgilidir. Fuzuli şiirlerinde aruz vezninin incele kullanılmış olması, şairin sadece klasik Şark poetikasının kaideleri kapsamında hareket etmediğinin gös-tergesidir. Fuzuli aruz vezninin kurallarına uyarken, aynı zamanda Azerbaycan dili-nin imkânlarını yansıtmayı da başarmıştır. Büyük şair gazellerinin musıkî eşliğinde söyleneceğini, muğamlar aracılığıyla yayılacağını iyi biliyordu. Bu yüzden şiirlerinin muğam icra edilirken duygusallık arz etmesine dikkat etmiştir. Fuzuli şiirlerinin vezin açısından kendinden sonra gelen Kışveri, Habibi, Gazi Burhaneddin hatta Nesimi şiir-lerinden farklı olduğunu anlamak için uzman olmak gerekmez. Fuzuli kendinden ön-ceki şairlerden, öncelikle eserlerindeki vezin çeşitliliğiyle ayrılır. Bu çeşitlilik ise Azer-baycan dilindeki ünlü seslerle özdeşleşir, bütünleşir, onu daha kabarık şekilde musıkî eşliğinde dinleyiciye sunar.

Aruz vezninin Azerbaycan diliyle birleşip kaynaşması iki şekilde gerçekleşmiştir: Nazım ve muğam. Muğam sanatının tüm güzelliğini musıkî aracılığıyla yansıtmak, aruz olmadan imkânsızdır. Üzeyir Hacıbeyov’un da belirttiği gibi: “Aruz veznindeki gazelin vezni, muğama daha yatkındır.” Her tür kıyaslama kusurluysa bile, bu soruyu anlamada kıyaslama kaçınılmazdır. Neden muğamlarımızda Fuzuli’den önce Azer-baycan dilinde eserler vermiş şairlerin, özellikle Hatai’nin şiirleri kullanılmamaktadır? Oysa ki araştırmalarda Hatai’nin Azerbaycan dilinde kaleme alınmış şiirler arasındaki müstesna yeri, hiçbir araştırmacıda kuşkuya yer bırakmayacak kadar sağlamdır. Bu-nun ilk nedeni Fuzuli şiirinin duygusal etkisiyken, diğer sebebi ünlülerin dizimindeki uyumdur. Muğam sanatında büyük önem arz eden ünlülerin dizim şekli, uyumu Hatai ve Nesimi’nin gazellerinde Fuzuli’den farklıdır. Bazı araştırmacılar bile Hatai’nin hece vezninde gazel yazdığını iddia ederler. Oysa Hatai’nin hece vezninde tek bir gazeli dahi yoktur ve olamazdı. Çünkü klasik nazım kaideleri buna izin vermemektedir. Aruz vez-ninde yazsa dahi Hatai gazellerinde imale ve zihafaların (ünlülerin vezne uydurulmak üzere uzatılıp kısaltılması) çoğunluk teşkil etmesi araştırmacıları yanıltmakla birlikte bu, şiirlerin musıkîye yatkınlığını olumsuz etkiler. Fuzuli şiirlerindeyse imale ve zi-hafalara neredeyse hiç rastlanmaz. Bu açıdan aruz vezninin (ve de muğam sanatının) Azerbaycan diliyle kaynaşmasının Fuzuli sayesinde gerçekleştiği söylenebilir. Üzeyir Hacıbeyov, Şark’ın musıkî sanatının gelişim ve çöküşünden bahsederken, 16. asrın sonlarına doğru yıkılmış muğam binasının parçalarını kullanarak her halkın kendine has bir musıkî ortaya çıkardığını göstermiştir. Azerbaycan halkının onardığı musıkînin tüm süslemeleri, Fuzuli gazellerinin güzelliği sayesinde gerçekleşmiştir. Fuzuli gazel-lerindeki vezin çeşitliliği, vezin içerisinde musiki seslerinin özel hesaplamalar yapılmışçasına simetriye uyarak oluşturulmuş olması, muğamlarımızın gelişim yönünü de

* İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi.

belirlemiştir. Fuzuli gazelleri bu açıdan halkın inşa ettiği “muğam abidesinin” ölçüsü haline gelmiştir. Fuzuli gazelleri sayesinde Azerbaycan dilinin güzelliği aynı zamanda musikinin güzelliğine dönüşmüştür. Bir konuya daha dikkat çekelim: Yüzyıllardan beri muğam icra eden sanatçının sesi, ustalığı, gırtlak sesleriyle ölçülür. Bu yüzden muğam icra eden sanatçının hangi sesi vurguladığı, hangi ünlü sesi uzattığı ve titrettiği gazelin mısra ve beyitleri içerisinde ünlülerin diziliş simetrisine de bağlıdır. Fuzuli gazellerinin muğam sanatını ne kadar güzelleştirdiğini görmek için onlardan bir örnek verecek inceleme yapmak yerinde olacaktır. Azerbaycan muğamları arasında Fuzuli’nin en çok söylenen şiirlerinden bir tanesi meşhur “*Beni candan usandırdı...*” gazelidir. Bu gazelin avantajları, meziyetleri, halk şiiriyle ortak yönleri (*ikiye bölündüğünde geraylıya uygunluğu*), dilinin sadeliği, kafiyelerinin Azerbaycan kelimelerinden oluşturulmuş olması gibi birkaç özelliği muğam icra eden sanatçıların şiiri severek söylemesine neden olmuştur. Fakat bu gazelin çeşitli muğamlarda kullanımı Fuzuli’nin bu gazelde aruz vezninin kaidelerinin gereksinimleriyle muğam sanatının taleplerini sanatkârane bir şekilde birleştirmesiyle ilgilidir.

*Gül-i ruhsarına karşı, gözümde kanlı akar su.
Habibim fasl-ı güldür, akar sular bulanmaz mı?!*

Bu beyitte şair “karşı”, “bu”, “su” kelimelerindeki “u” sesini kafiyeleştirir, böylece “u”sesinin uzaması, mısra sonunda kullanıldığından gırtlak sesi makamına uygun oluşturma dikkat çeker. On dört sözcükten oluşan bir beytin dokuzunda (*Gül, ruhsar, gözümde, su, güldür, bu, sular, bulanmaz mı*) “u” ve “ü” seslerinin kullanımı ve bu dokuz kelimeden yedisinin de gırtlak sesine denk gelmesi, beytin musikiisini etkiler. Fuzuli’nin bu ve diğer gazellerindeki uzun ünlülerin dizilişi musikiye, muğama canlılık katar. Fuzuli şiirlerinin muğamlarımızla bu kadar kaynaşması, muğam sanatının yüzyıllar boyu Fuzuli gazelleriyle yan yana ilerlemesi, bu uzun ünlülerin dizilişi sayesinde mümkün olmuştur. Geniş ve uzun hecelerin Fuzuli gazellerindeki yoğunluğu bu hecelerin aynı zamanda uzun ünlülerde bulunması, muğamların icrası esnasında icracıların tüm becerilerini ortaya çıkarmalarına olanak tanımıştır. Uzun ünlülerin sadece Azerbaycan sözlerinde bulunmadığı bilinmektedir; gerçek Azerbaycan dilindeki kelimeler hecelenirken, hecelerin açık veya kapalı oluşu vezin ölçüsündeki uzunluğu ve kısalığı da belirler. Fuzuli vezinle ilgili olarak, bu açıdan kendine özgü bir yol izler. Sanatkâr sadece Azerbaycan dilindeki kelimelerin müzikalitesini daha bariz ortaya çıkarmak için farklı bir yöntem kullanır. Eğer bir mısranın içerisinde aynı kelime yinelenirse, Fuzuli o kelimeleri aynı vezinde kullanmaz. Örneğin: *İki satr eyleyib ol iki meygün laller vasfın / Görenler her birin bir çeşm-i gevherpare yazmışlar*. Bu beyitte “iki” kelimesi iki ayrı yerde kullanılmıştır. Fuzuli kelimeye özel ahenk katmak amacıyla birinci “iki” kelimesindeki ilk heceyi (“İ”) kısa, ikinci heceyi (“ki”) ise uzun hece olarak kullanmıştır. Mısradaki sonraki “iki” sözündeysé vezin durumu diğerinden tamamen farklıdır; bu sefer birinci hece uzunken, ikinci hece kısa olarak verilmiştir. Fuzuli’nin gazellerinde aynı kelimeler bazen birbirinden uzakta değil, birleşik kelime gibi arka arkaya kullanılır. Bu durumdayken bile kelimeler, farklı hecelere uygun kullanılır: *Ey Fuzuli, olubam gerge-i girdab-i cünun / Gör ne kahrın çekirem, döne döne devranın*.

İkinci mısrada “döne döne” kelimesi tekrar edilerek yan yana kullanılmıştır. Yukarıda anılan özellikler bu beyit için de geçerlidir. Birinci “döne” kelimesinin ilk hecesi (“dö”)uzun, ikincisi (“ne”) kısa iken, ikinci “döne” kelimesinde durum tam tersidir:

yani ilk hece kısa, ikincisi ise uzundur. Bu tarz örneklerle Fuzuli'nin eserlerinde sıkça rastlanmaktadır ve şüphe yok ki bu, şairin kelimeye, ordaki ünlü seslere müzikalite katmak amacının yansımasıdır. Ünlü edebiyatçı Salman Mümtaz, Fuzuli şiirlerindeki bu musikiyi duyduğundan, onun güzelliğini aruz vezniyle ilişkilendirmiştir: "Dört yüz yıldır Fuzuli'nin şiirlerinin ünü tüm Şark'a yayılmıştır. Herkes onun şiirlerini ezbere bilir ve istedikçe okur. Oysa ki bu şiirler aruz vezninde kaleme alınmıştır. Sadi'nin, Hafız'ın gazellerinin önüne sadece gazelle çıkmak mümkündür; Fuzuli bunu duymuş, çıkmış ve onların önüne geçmeyi başarmıştır."

Fuzuli'nin eserleri üzerinde yapılan çalışmalar, onun ortaya koyduğu teorilere sadık kaldığını göstermektedir. Fuzuli gazele önüne kolay okunma, söylenme kaiesini getirmek ve bu kaideye de bizzat uymakla bir şair olarak kudretini bir kez daha ispatlamıştır.

Muğam: *Azerbaycan`a özgü halk müziğidir.*

XX. YÜZYILIN BAŞINDA KAZAK EDEBİYATI

Nurgül Tazhkuran*

XX. yüzyılda meydana gelen siyasi olaylar hayatın tüm alanlarını derinden etkiledi. Kazakistan'ın da dahil olduğu Rusya İmparatorluğunun çökmesi ve devrimci hareketlerin güçlenmesi, Kazak edebiyatına yeni boyutlar kazandırdı. Böylece Rus İmparatorluğu döneminde azınlık halinde olan halklar, bağımsızlıklarını kazanmak ve Rus Çarının zulümünden kurtulmak için derin bir uykudan uyanmaya başlamıştı. Aydınlar, halkı bağımsızlık yolunda mücadeleye girmeye, okumaya, öğrenmeye davet ettiler; eğitim, sanat ve bilim dallarındaki gelişmeleri teşvik etmeye çalıştılar. Bu dönemde yazılı Kazak edebiyatı yeni eserlerle zenginleşti. Kazak yazarlarının çoğunluğu, Abay Kunanbayev'in aydınlatma, eğitim ve demokrasi geleneğine sahip çıkarak onun fikirlerinden sömürüye karşı mücadelede yararlandılar. Bu dönemde millî mücadele hareketleri güçlendi. Ahmet Baytursunulu ve Mirjakıp Dulatov gibi aydınlar, ulusal kurtuluş fikirlerini sadece yaratıcı faaliyetlerinde değil, aynı zamanda toplumsal ve siyasi faaliyetlerinde de sürdürdüler. 1913-1918 yıllarında çıkarılan Kazak gazetesinde yayımlanan ulusal mücadele ve bağımsızlık hakkındaki makaleler Rus İmparatorluğu'nun çöküşünden sonra Alaş Özerk Cumhuriyeti'nin kurulmasına zemin hazırladı.

Ahmet Baytursunulu (1873-1938) Kazak edebiyatını millî mücadele fikriyle zenginleştirenlerden birisidir. Ünlü eseri *Masa (Sivrisinek)* nazım tarzında kaleme alınmıştı. Eserinde cehaleti ve sosyal eşitsizliği kıyasıya eleştirdi. Yazar, toplumun değişim ve gelişiminin ancak eğitim yoluyla gerçekleşebileceğinin ısrarla altını çizdi. Diğer eseri *Kırıkmısal (Kırık masal, 1909, Saint Petersburg)* ise, Rus şair ve yazarı Krilov'un masallarından derlenmiş Kazak toplumuna uygun fabllardan oluşmaktadır. Ahmet Baytursunulu aynı zamanda Kazak dilinin reformcusu da sayılır. Yazar, Arap alfabesini temel alarak Kazak alfabesini oluşturmuştur. Baytursunulu, fonetik, morfoloji ve söz dizimi bölümlerinden oluşan 'Oku kuralı' (*Okuma kitabı*) ve 'Til kuralı' (*Dil kitabı*) adlı ders kitaplarını hazırlamıştır. Tursunulu bunun yanı sıra edebiyatla ilgili ilk eserlerden birisi olan *Adebiyat Tanıtışının (Edebiyatı tanıtış)* da yazarıdır.

Mirjakıp Dulatov (1885-1935) 1909'da Ufa'da çıkarılan 'Oyan, Kazak' (*Uyan Kazak*) derlemesinin yazarıdır. Eserde Kazak toplumunun güncel sorunlarını ele almış, yaşadığı dönemin acılarını dile getirmiştir. Onun sosyal, siyasi ve millî mücadele fikirleri ve yaklaşımları halkı derinden etkilemiştir. Dulatov:

"Gözünü aç, uyan Kazak, kaldır başını,
Geçirmeden karanlıkta boşuna hayatını.
Toprak gitti, din aciz düştü, halimiz harap,

"Kazak'ım, şimdi uyumanun değil zamanı" diyerek, Kazakların tembelliğini eleştirmiş ve halkı karanlıktan aydınlığa çıkmaya davet etmiştir. Mirjakıp Dulatov aynı zamanda iyi bir romancıdır. Yazdığı 'Bakıtsız Jamal' (*Mutsuz Jamal*) ilk Kazak romanı kabul edilir. Dulatov'un ayrıca Şiller, Lermontov, Puşkin gibi Rus ve diğer yabancı klasiklerinden Kazakça'ya çevirdiği pek çok eser bulunmaktadır.

* Kazakistanlı, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi.

Sultanmahmut Toriaygırov (1893-1920). “Halk kaderini kendisi belirler; bu yüzden de gelişmesi, eğitim alması gerek.” düşüncesini ortaya atan Toriaygırov, Kazak edebiyatının gelişimine önemli katkılar sağlamış bir yazardır. *Kamar Sulu (Güzel Kamar)*, *Kim jazıktı (Kim suçlu)* romanlarını, nazım tarzında kaleme almış olan Toriaygırov’un ayrıca Adaskan ömür (*kaybolmuş hayat*) ve Kedey (*Yoksul*) gibi uzun şiirleri bulunmaktadır. Eserleri propaganda ve slogan çerçevesinden uzak bir lirizmle yazılmıştır. Romanlarının kahramanları ise yeni bakış açılarına sahip insanlardır. Sultanmahmut Toriaygırov’un eserlerinde, büyük şair Abay tarafından oluşturulan realizm akımının etkileri görülmektedir.

XX yüzyılda Kazak edebiyatı yabancı klasiklerle daha bir zenginleşti. Bu dönemde süreli yayınların rolü artmaya başlamıştı. Kazak dilinde çıkarılan Türkistan ualayatı ve Dala ualayatı gazetelerinde yabancı klasiklerin tercümeleri yayımlandı. Puşkin’in ‘*Evgeni Onegin*’ adlı eseri Naymanbayev ve Tanirbergenov; ‘Yüzbaşının Kızı’ Bekimov ve ‘*Dubrovskiy*’ isimli eseri de Kudayberdiyev tarafından Kazakça’ya tercüme edildi. Muhamedjan Seralin (1872-1929) ise Firdevsi’nin Şehnamesi Kazakça’ya aktarmıştı. ‘Kazak’ ve ‘Aykap’ gazetelerinde Batı Avrupa, Fars, Arap ve Rus edebiyatından ünlü eserlerin tercümeleri yayınlandı. Örneğin Lord Byron’un ‘*Şilyon Mahbusu*’, ‘Binbir gece masalları’ndan bölümler, Tolstoy ve Çehov’dan çeviriler bu gazeteler aracılığıyla Kazak okuyucularına ulaşmıştı. Ayrıca 1916 Milli Mücadelesi sırasında milli kahramanlar hakkında tarihi romanlar yazıldı. Böylece milli ayaklanma döneminde yeni bir kahraman tipi ortaya çıktı.

Sonuç olarak, bu dönemde Kazak edebiyatı büyük bir gelişim göstermiş, eski siyasi sistemin çöküşü Kazak yazarları ve aydınlarının geleceğe dönük ümutlerini beslemiştir. XX. yüzyılın başında yetişen Kazak yazarları kuşağının farklı edebi yönelimleri ve yaratıcı yaklaşımları olmasına rağmen, aydınlatma ve demokrasi düşünceleri bu dönem yazarlarının ortak noktasıdır.

YEDİGEN'İN SON YILDIZI: MOLLAVELİ KEMİNE

Maksat Annataganov*

Kemine, Büyük Ayı takım yıldızının Türkmence'deki karşılığı olan "Yedigen" tabiriyle anılan yedi büyük Türkmen şairi arasında yer alır. 19. asır Türkmen edebiyatında Mahdumkulu ekolünün en önemli temsilcisi olan Kemine'nin gerçek adı, kimi halk edebiyatı kaynaklarına göre "Mollaveli" veya "Allaguli"dir.

Türkmenlerin Teke boyunun Togtamiş aşiretinden olan şairin, 1700'lerin son çeyreğinde Seraks'ta doğduğu tahmin edilmektedir. Hive ve Buhara medreselerinde eğitim gördüğü düşünülen Kemine'nin şiirlerinde Anadolu'ya ve İran'a seyahat ettiğine dair birtakım işaretlere rastlanmaktadır.

Doğum yeri olan Seraks'ta, 1840 yılında âlem-i bekaya göçen Kemine'nin yaşamı, fakirlik içerisinde ve gayet ağır şartlar altında geçmiştir. Geçimini temin etmek üzere yük taşımaktan diken toplamaya sayısız meşakkatli işle uğraşan şairin bütün varı yoğu, birkaç parça ıvrı zıvrı eşya, bir cılız eşek ve iki tavuktur.

Klasik Türkmen şairleri arasında hayatın zorluluklarını ve fukaralığı Kemine ölçüsünde yaşamış bir başka şair yoktur. Şairin yırtık postu hakkında halen halk arasında anlatılagelen hikaye ve nükteler, onun kişiliğini ve yaşayışını açık bir biçimde ortaya koymaktadır.

İki oğul sahibi olan Kemine'nin soyundan gelenler bugün, Ağa-Molla ve Berdi künyesiyle Merv ve Bayramalı bölgelerinde yaşamaktadır.

Döneminin toplumsal meselelerini mizahi bir dille aktardığı için zaman zaman "Türkistan'ın Nasreddin Hocası" diye de anılan Kemine, Türkmen edebiyatında nüktedan ve satirik üsluplu şiirleri ve fıkraları ile sivrilmiştir.

Şiirlerinde fakir halkın toplumdaki yerini ve onların zor hayatlarını daha önce hiçbir şairin aktaramadığı kadar derinlikli bir biçimde dile getiren Kemine, Türkmen edebiyatının gelişip kalkınmasına büyük bir katkıda bulunmuştur. Bunun yanı sıra Kemine'nin külliyyatı içerisinde aşk şiirleri de önemli bir yer tutar. Ancak şair bu tarz şiirlerinde bile fakirliğin aşka zarar verdiğini, "Derdinden" başlıklı şiirinde olduğu gibi, kendi hayatından örneklerle göstermiştir:

*Ne yazık öpüp sarmadım,
Elinden şarap içmedim,
Ölene dek senden geçmedim,
Bir yırtık çulun derdinden.*

Kemine'nin Türkmen toplumunca bu denli benimsemesinde hiç kuşkusuz fıkralarının rolü büyüktür. Bu nükteli sözlerde Kemine'nin eski topluma, köhnemiş âdetlere ve yozlaşmış ilişkilere bakış açısı çarpıcı bir biçimde yansıtılmıştır. Halkı sömürenlere karşı kendisinin de içerisinde bulunduğu fukara toplumunun sesi olan Kemine'nin bu veciz sözleri bugün bile halk arasında yaşamakta; "Piri Kemine" ve "Kemine'nin postu" gibi sözler hâlen kullanılmaktadır.

Kendi el yazısıyla yazdığı veya istinsah edilmiş bir divanı bugüne gelmemiş olan Kemine'nin şiirleri halk ağzından, şifahen derlenmiştir.

* Türkmenistanlı. Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü öğrencisi

BİZİM AİLEMİZ

Shouxin Zhang*

Dedem 2009 yılında mide kanserinden dolayı vefat etti; ben o sıralarda Şanghay'da okuduğumdan cenaze için memleketeye döneemedim. Memleketimi sonraki her ziyaretimde, cuma namazı ardından babamla mutlaka dedemin mezarına giderdik. Kış boyunca kalın ve bembeyaz karlar, sükunet içindeki kabristanla birlikte orada gömülü olanların hikayelerini de örtüyordu. İlk defa memleketimden ayrılıp üniversiteye giderken dedemin bana söylediği şey hep kulağımda çınlar: “Ramazan, hiçbir zaman HUİ olmaktan utanma!” O zamanlar dedemin saçmaladığını düşünür, ne demek istediğini hiç kavrayamazdım. Ne utanması? Neden utanayım ki? HUİ olmak kötü bir şey midir?

Memleketim, XİN JİANG İLİ’de HUİlerden başka kimsenin yaşamadığı küçük bir köy. Bütün sakinleri HUİlerden oluştuğu için, çocukken HUİ’den başka ne var ya da başka bir şey var mı hiç bilmedim. “Öteki”nin olmadığı bir ortamda kimlik kazanmak da gerekmiyor zaten. Ailemizde çok yaşlı bir nene vardı; biz ona yaşlı nene diyoruz. Ben ve benimle aynı yaştaki kuzenim, küçükken yaşlı nenenin odasında ‘ilginç’ şeyler olduğunu bilir, merak içinde onları almak için sık sık odasına girerdik. Yakalanınca yaşlı nene bize dini bilgiler öğretirdi. Kelime-i şehadet ve besmeleyi yine böyle bir yakalanma esnasında öğrenmiştik; sonraları bu ifadeler ne zaman zor duruma düşsem ilk kullandığım sözler oldu; adeta tılsımlı bir güçleri vardı. Yaramazlık yaptıktan sonra veya kıyafetim kirlenince annemden acı veren bir terlik yememek için eve dönerken hep bu sözleri mırıldanır, içimden “Allah’ım bana yardım et” diye yalvarırdım. Annem tarafından cezalandırılmadığım zamanlarda bu sihirli kelimelerin gücüne duyduğum inanç daha da artıyordu.

Arkadaşlarla oyun oynarken de İslam hakkında, pek çoğu kendi ailelerimizden duyduğumuz şeyleri konuşurduk. İçimizden biri günah işlersek cehennemde yanacağımızı anlatır, bir diğeri hayretler içerisinde sırat köprüsünün kıldan ince kılıçtan keskince olduğunu söylerdi. Sonra da hepimiz içimize döner, “ne kadar günah işledim acaba, kaç sene yandıktan sonra cennete geçebilirim” diye hesap kitaba, derin düşüncelere dalar-dık. Duyduğum en ürkütücü şey herkesin omzunda iki meleğin olmasıydı; biri sağda durup yaptığımız sevapları yazar, diğeri solda durup tüm günahlarımızı kaydedermiş. Bunu öğrendikten sonra en rahatsız olduğum şey, kendimi sanki sürekli izleniyormuş gibi hissetmemdi; fakat tabii bu da çok uzun sürmez, oyun başlayınca unutturdum. . .

Dedem, 1956 yılında “Büyük Kuzey Batının İnşası” çağrısına cevap vererek ailesini toparlayıp Hebei’den QingHai’ye göç etmiş. Burada Posta ve Telekom idaresine tayin edilip güzel bir iş sahibi olmuş. Eğer orada kalabilseydi sonraki hayatı daha kolay olurdu ama maalesef ‘Kültür Devrimi’ Çin’in her köşesinde başlamıştı. Ardından ‘Dinin Yok Edilmesi’ süreci gelmiş ve babam bundan direkt etkilenenler arasında yerini almıştı. Çünkü anaokullarında artık herkesin domuz yemesi emredilmişti. Müslüman çocuklarının anaokulunda kalması artık imkansızdı. O zor yıllarda dedemin babası Xinjiang’a kaçmış ve burada dine yönelik baskının daha az olduğunu görünce de dede-

* Çin vatandaşı. İstanbul Üniversitesi Felsefe ve Din Bölümü Doktora öğrencisi

me bir telgraf yollayarak bütün aileyi toplayıp Xinjiang'a gelmesini istemiş. Nenem bir keresinde bize Xinjiang'a gelmek üzere Xining otogarında bir akrabasının kaybolmasını anlatmıştı; adamcağız karmaşa içinde adeta yok olmuş ve kaderini hiç bilememişler. Tabii biz bütün bu hikayeleri efsane gibi dinler, onların yaşadıkları zorlukla asla tam olarak anlayamazdık.

Dedem ve ailesi inançları için Çin'in en doğusundan en batısına göç etmiş; rahat yaşam koşullarını bırakıp elleri boş beş parasız Xinjiang'a yerleşmişti. Xinjiang'a ilk geldiklerinde maddi durumları o kadar kötüymüş ki, çocukları beslemek için bile yetecek gıdaları yokmuş. Bir amcam çocukken ölmüş, dedem dilenci olmuş! Zaman içerisinde şimdiki köyümüze yerleşmişler; dedemle nenem çiftçi olarak bütün çocuklarını büyütüp yetiştirmiş, sonra da biz doğmuşuz. Böylelikle ömrü boyunca göçebe yaşamaktan sonra buradaki toprağın bir parçası olmuş olan dedem, nihayet ailemizin kökünü İli'ye dikmiş oldu.

İli'deki tüm HUİler Çin'in başka yerlerinden buraya göçmüşlerdir; aralarındaki tek fark kiminin daha erken, kiminin de daha geç gelmiş olmasıdır. Herkesin buraya göç etme sebebi ayrı ayrı önemli bir tarihsel olaya dayanıyordu. HUİ kelimesine gelince: HUİ, Çince 'dönmek' demektir; bizim gibi Xinjiang ve Orta Asya'ya yerleşenlere 'tungan' denir. Tungan, büyük ihtimalle Türkçe kökenli bir kelimeden türemiştir (töngen) ve 'dönen' anlamına gelmektedir. Peki, "HUİ insanları nereye dönüyorlar" sorusuna ise, "somut, fiziksel bir yere değil, Müslüman olarak özlere dönüyorlar belki" diye cevap vermenin daha makul olacağını düşünüyorum...

**OKYANUSTAN KÖRFEZE
BU ARAPLAR NE YAPAR?**
(*Vatanıma ihanet edeceğim adlı makaleden*)

Muhammed Al Magut
Çeviren: Manar El Mısri*

Bize saatler verdiler ve zamanı aldılar,
ayakkabı verdiler ama yolları aldılar,
parlamentolar verdiler ama özgürlüğü aldılar,
parfüm ve yüzükler verdiler ama aşkı aldılar.
Bize salıncaklar verdiler ama bayramları aldılar,
süt tozu verdiler ancak çocukluğu aldılar,
kimyasal gübre verdiler ancak baharı aldılar,
camiiler ve kiliseler verdiler ama imanı aldılar.
Bize gardiyanlar ve kilitler verdiler ancak emniyeti aldılar,
bize devrimciler verdiler ancak devrimi aldılar.

* Suriyeli. Marmara Üniversitesi İlahiyat Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi.

TOĞRAĞA EMANET

Bijen Necdî

Çeviren: Abdullah Abdal*

Yazar ve şair olan Bijen Necdî 24 Âban 1320'de (21 Şubat 1903) Zahidan'ın Hâş şehrinde dünyaya geldi. Aslen Gilan'lıdır. İlköğrenimini Reşt şehrinde tamamladı. 1339 (1922) yılında liseden mezun olup üniversiteye başladı. 1343 (1926) yılında matematik bölümünden muzun oldu ve Lahican liselerinde öğretmenlik yaptı. Asker olan ve Horâsan'da askerlerin ayaklanmasında rolü olduğu düşünülen babası birkaç jandarma tarafından öldürülmüştür.

Bijen Necdî 1349 (1932) yılında Pervane Mohseni Azad ile evlenmiştir. Bu evlilikten bir kız ve bir erkek dünyaya gelmiştir. Bijen Nejdi edebi faaliyetlerine 1345 (1928) yılında başlamıştır. Bijen Nejdi hayatında sadece "Yüz pelengâni ki bâ men deveideend" öykü kitabını 1373 (1956) yılında bastırmıştır. Bu eseri "Altın kalem" ödülünü almıştır. Geri kalan eserleri ise eşi tarafından bastırılmıştır.

Bijen Necdî 1376 (1959) yılının Eylül ayının dördünde akciğer kanseri hastalığından vefat etmiştir. Mezarı Lâhicân şehrinde dir.

Tahir banyo sesini bitirdi ve suyun sesini dinledi. Sıksa kollarından iri damlalar şeklinde akan suya baktı. Saçlarından sabun kokusu yayılırdı. Su, Tahir'i kucaklamıştı. Havluyu omuzlarının üzerine attığında yaşlılıktan dolayı cildinin o uzun ve kırmızı havluya biraz yapıştığını ve ayak topuğunun artık hiç ağrımadığını hissetti. Yüzünü de havluya örttü, ve banyoda o kadar uzun süre kalmıştı ki, artık üşüyordu.

Kendini bir an evvel odadaki aynanın önüne attı ve evet artık gerçekten yaşlanmış olduğunu gördü. Aynada kahvaltı sofrasının yarısı ve Meliha'nın yüzünün yarısı görünüyordu. Semaver sessiz odadaki aynada fokur fokur kaynıyordu ve tüm bunlarla birlikte Tahir ve aynadaki görüntüsü ısınıyordu. Meliha; "Dikkat et." dedi, "Pencere açık olmasın." Cuma pencerenin arkasındaydı.

Odanın perdesi çekilmişti ve odun sobası odadaki serçe sesiyle birlikte yanıyordu. Tahir sofranın kenarına oturdu ve radyoyu açtı. "... sıfırın altında eksi 11 derece ile ülkenin en soğuk bölgesi" Çay bardağını aldı. Meliha yüzünü pencereye döndü:

- "Dinlesene, sanki dışarıda bir şey olmuş."

Odalarının, köyün kaldırımli tek sokağına bakan, üzerinde haftada bir iki kez üzerinde tren sesi yankılanan bir balkon vardı Tahir'in eski gazeteleri okumaya gönlü olmadığı, eski kağıt kokusunun canını sıktığı ve Meliha'nın da takma dişlerinin arasından Kamer'den unutulmuş bir şarkıyı okumaya niyetinin hiç olmadığı günlerde, görünmeyen trenin sesini dinlemek üzere balkona çıkarlardı.

- "Tahir sana söylüyorum, dışarıda ne olmuş bir baksana."

Tahir, çay bardağını sofraya bırakıp ağzı ekmek peynirle dolu balkona çıktı. Bir grup caddenin sonuna doğru koşuyordu.

- "Ne olmuş?"

* Afganistanlı. 29 Mayıs Üniversitesi İslam ve Din Bilimleri öğrencisi.

Neredeyse altmış yaşındaydı. Sıska. Dudakları ağlayacakmış gibi büzülmüştü. Artık, yüzünün son kırışıklığını hatırlayamıyordu.

Tahir: “Bilmiyorum” dedi.

-“Yine ceset olmasın? Kesin başka bir ceset daha buldular..”

Meliha “bir ceset daha..” demeseydi güzel bir sonbahar gününü yad ederek kahvaltı ediyor ve bir isim seçme mevzusunda tartışıyorlar olacaktı. Güneşin, Horasan sınırını geçip, Kabus Anıtı’nda biraz bekleyip, oradan Meliha’nın ipe astığı elbiselere sabahın tatlılığını serpmek üzere köye geldiği bir gün...

Pazar gününün tüm ışıklarıyla dolu yatakta yatan Tahir, Meliha’nın alışlagelmiş ayak sesi ile uykudan uyandı ve biraz sonra Meliha, ahşap kapıyı açtı, elindeki yiyecekleri sofraya koymadan evvel:

-“Hadi Tahir, kalk” dedi.

-“Ne oldu?”

-“Fırındakiler köprünün altında bir ceset olduğunu söylüyorlar.”

-“Bir ne?!”

-“Bir ölü... Herkes ölüyü görmeye gidiyor. Kalk artık.”

Yürüyerek köprüye doğru gittiler. Küçük bir grup köprünün üstünde durup aşağıyı izliyordu. Çıkardıkları gürültü, sayılarından azdı. Dutçular dut ağacına doğru gidiyorlardı. Birkaç genç köprü üzerinde oturmuş, ayaklarını suyun şırıltısına sarkıttıyordu. Jandarma jipleri etrafı sarmıştı. Tahir ve Meliha köprüye ulaşana kadar onlar cesedi jipe yükleyip gittiler.

Meliha genç kıza bir kıza; “Kimdi O?” diye sordu.

-“Bilmiyorum.”

-“Genç miydi?”

-“Bilmiyorum.”

-“Görmedin mi?”

Genç kız Meliha’dan uzaklaştı ve köprünün çitine yaslanan adam;

“Ben gördüm, şişmişti, siyahlaşmıştı, küçük bir oğlandı, Anne.” dedi.

Tahir Meliha’nın kolunu tutup köprü, nehir ve adamdan uzaklaştırdı ve Meliha’nın gözünden kayboldular. Jipin ardından köye doğru gidiyordu bir toz bulutu görünüyordu.

-“O adam bana anne dedi. İştittin mi Tahir? Anne dedi.”

Güneş alçalmıştı. Ter Tahir’in gömleğinin arkasını küçük bir üçgen şeklinde ıslatmıştı. Meliha;

“O oğlanı nereye götürüyorlar?” dedi. “Öldürmüşler miydi? Ya da belki de yüzmeye gitmişlerdi...”

Dutçular, dut ağacı bulamadan dönmüşlerdi ve çarşafı Meliha’nın üzerine silkiyorlardı.

-“Kaç yaşında olduğunu bilmiyorum! Elimi tut Tahir.”

-“İstersen bir dakika oturalım.”

Keşke ağaçlardan birisi Tahir’in oğlu olsaydı diye düşünüyordu Meliha.

- "Birine sor, nereye götürmüşler."
- "Kesin jandarma hastanesine."
- "Keşke görseydim."
- "Neyi göreceksin? Bir oğlandı işte."
- "Ben de onu söylüyorum."
- "Bir doktora gidelim ister misin?"
- "Evet."

Doktor, Tahire; "Geceleri iyi uyuyor mu?" diye sordu.

Meliha doktora; "Bir çocuk bulmuşlar, duydunuz mu?" dedi

- "Evet."
- "Peki şimdi nerede?"
- "Depoya koydular."
- "Depo mu? Bir çocuğu depoya mı koydular?"
- "Bildiğiniz üzere bizim burada morgumuz yok."
- "Sonra ne yapıyorsunuz?"
- "Ertesi güne kadar bekliyor, eğer birisi gelmez ise de gömüyoruz."
- "Eğer gelmezse? Diyelim ki hiç kimse gelmedi bize verir misiniz?"
- "Ne yapayım?!"
- "Çocuğu bize verin de ne demek Meliha?!"
- "Gömeriz. Biz kendimiz gömeriz, belki sonra da severiz."
- "Sanki şimdi de biraz biraz seviyorum..."

Meliha, köprüden hastaneye kadar üzerine gözyaşlarını akıttığı çarşafına gömüldü, sırtına aldı, bazı kısımları ıslanmıştı.

Tahir bardağı suyla doldurdu. Doktor, Meliha'yı ahşap sedyeye uzattı. İnce iğneyi Meliha'nın derisine geçirdi. İki damla kan ile bir parça pamuk sedyenin yanındaki çöp kutusuna düştü. Meliha, o gün, tren gelinceye dek gözlerini açıp bir kelime dahi konuşmadı.

Cumaydı, odanın perdesi çekilmişti, soba serçe sesi ile yanıyordu. Beyaz kış, pence-
renin ardında beyaz soğuğunu estiriyordu.

- "Bu isimlerin sonu boş" dedi Meliha.
- "Eninde sonunda bir isim buluruz."
- "Eğer gününde yapmazsak, başka gün yapamayız. Hangi gündü o gün?"
- "Köprüye gittiğimiz gün mü?"
- "Hayır hani ertesi gün hastaneye gitmiştik ya, o gün."

O Pazar gününün ertesine kadar kimse cesedi almaya gelmedi. Pazartesi cesedi ke-
fene sarıp bir tabut ile mezarlığa doğru gönderdiler. Meliha ve Tahir hastane avlusu-
nun dışında, siyah giyinmeden, hava ne güneşli ne de yağmurlu, tabutu taşıırken ara
sıra yere bırakıp yeniden yüklenen ve bazen de bir kütüğün üzerine bırakan adamdan
daha yavaş onun arkasından gittiler. Köy meydanını dolanarak, köyün tek caddesine
girdiler. Kahvehanenin önü, tabutlu adamı yeryüzündeki hiçbir ağaca benzemeyecek
kadar uzamış ağacın gölgesine çekti. Kahveci sürahiyle su döktü ve adam elini yıkadı

ve oracıkta dikilerek porselen bir fincandan sıcak sütünü yudumladı. Meliha sanki bir şey olmuşçasına yüzünü çevirip tabutun yanından geçti. Tahir ayaklarını dinlendirdi. Evlerinden birkaç adım uzakta tabutçu gelip onların önüne koyulsun da cenazeyi uğurlarken saygısızlık olmasın diye uzun bir müddet beklemişlerdi. Meliha küçük yüzü ve kınalı saçı ile yağmurda yürüyordu. Adam tabut ile mezarlığa girerken yağmur epey yağmıştı. Tahir ve hanımı ölünün yıkanacağı yerden uzakta, çimenlerin üstündeki mezar taşlarının arasında yürüyorlardı. Defin merasimi o kadar uzadı ki ıslak çimenlere oturmaya mecbur kaldılar. Mezarı kazanların gitmesine rağmen kürek sesleri hala duyuluyordu.

Tahir; “Haydi kalk, gidelim.” dedi.

-“Yardım et, kalkayım.”

Birbirlerine iyice sokuldular. Kimse, onlardan hangisinin öbürüne yardım ettiğini anlayamazdı. O kadar ki zor ayakta durabiliyorlardı. Meliha:

-“Artık o bize ait değil mi? Şimdi bizim, ölen bir evladımız var.”

Etrafları ölüm ve doğum tarihleri yazılı mezar taşları ile doluydu.

-“Söyleyelim de, ona da bir mezar taşı yapsınlar.” Dedi Meliha.

-“Olur.”

-“Ona isim de vermemiz gerek.”

Tahir konuştu... Meliha konuştu...

Cumaydı. Odun sobası serçe sesi ile yanıyordu, ve caddenin sonundan dönen insanların sesleri balkondan duyuluyordu. O kadar gürültü yapıyorlardı ki Tahir ve Meliha trenin geliş gidiş sesini duyamadı.

DÜNYANIN EN BÜYÜK HAZİNESİ, BAHTER¹⁴

Çeviren: Khatera SADAT*

Bahter hazinesinden seçkiler dünya ülkelerinde sergileniyor.

1978 yılında Afgan-Sovyet bir arkeolog grubu tarafından bulunan Afganistan'ın Şi-birgan şehrinde Altın Tepesi'nde bulunan dünyanın en değerli hazinesinin nerede olduğunu kimse bilmiyordu. Yaklaşık iki bin yıl boyunca bu bölgede pek çok imparator, padişah ve maceracı bu hazinenin peşinde koştu. Bir kısmı Afganistan'ın Belh şehrinde bu hazinenin peşine düşmüşken diğer bir kısma böyle bir hazinenin var olmasının efsaneden öte bir şey olmadığını düşünüyordu. Rus arkeolog Viktor Sarianidi, Altın Tepesinin yanında bulunan üç bin yıllık tapınağın kenarında padişahların ve şehzadelerin mezarlarının olması gerektiği sonucuna vardı. Miladi 1978 yılı kış mevsiminin başında Afganistan oldukça kritik bir vaziyettedir. (29 Mayıs) 7 Sevr Devrimi'nden ve Muhammed Davud Han'ın iktidarı yıkıldıktan sonra bir sene içerisinde iki devlet adamı öldürülmüştü. Ülkenin her yerinde hükümet karşıtı militan gruplar ortaya çıkmıştı ve inkılapçı hükümet, Sovyet Birliği'nden yardım talep etmişti. Sarianidi, Sovyet savaşı başlamadan bir gün önce altın hazinelerinin bir parçasını bulmuştu. Bu hazineyi bulmakla dünyanın en büyük ve en değerli iki altın hazinesinden birini keşfetmeyi başarmıştı. O gün Sarianidi, üzeri hayvan postuyla örtülmüş açık bir tabut olan birinci mezarı bulmuştu. Tabutun içinde baştan ayağa altın ile bezenmiş bir Hatun (kadın sultan) bulunuyordu.

Mezarlar peşi sıra yer alıyordu. Sarianidi'nin grubu, içlerinde defin olmuş yaşları on beş ila kırk beş arasında olan altı Hatun ve bir Şehzade bulunan yedi mezar buldu. Hepsinin aynı zamanda öldüğü sanılıyordu. İncelemek için mezarlara girdiklerinde cesetlerin yanında olan altınları gördüler. Yalnızca bir-iki tane değil 20618 tane saf altını kendileriyle birlikte mezara götürmüşlerdi. Bu mezarlardan Hatunların kıyafetleri üzerine sağlamca işlenmiş yüzlerce çeşit altın parçası elde edildi.

Fakat esas soru şuydu: Eşi benzeri olmayan bu kadar sanat eseri saf altından nasıl yapılmıştı?

Tarihi bilgilere göre, Bahter'in Büyük İskender tarafından fethedilmesinden sonra M.Ö. 327'de Bahter Yunan Medeniyeti kuruldu ve bu bölge zaman içerisinde döneminin en gelişmiş beldesi oldu. Bu topraklarında gücü ele geçirip büyük Koşani imparatorluğunu kurdular.

Zaman geçtikçe çöl yerlileri rahat yaşam tarzına alışıp Suriye'den Çin'e giden tüccarlar ile vergi anlaşması yaptılar ve ipek yolundan geçen tüccarlar ile ticarete başladılar. Bu yoldan çokça altın elde edip kuyumculuk ve oymacılık sanatını yaydılar. Bu şekilde keşfedilen Bahter hazinesinin ne denli çok olduğu tüm dünyada duyuldu. Fakat bu hazine çok kötü bir zamanda keşfedilmişti. Afganistan emniyeti gün geçtikçe kötüleşiyordu ve onlar hızlı bir şekilde çalışmak zorundaydılar. Arkeologlar eserlerin fotoğraflarını çekmeye ve kayıtlarını tutmaya başladılar ve işin sonunda elde ettikleri eserleri ciddi bir şekilde güvenlik altına alınmış küçük ve gizli bir odada muhafaza ediyorlardı.

¹⁴ Çeviride yardım eden İstanbul Üniversitesi Fars Dili ve Edebiyatı öğrencisi Müberra Karataş'a teşekkür ederim.

* Afganistanlı. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yüksek Lisans öğrencisi.

Ama savaş işlerini sona erdirmelerine müsaade etmedi. Onlar 7. mezarı daha yeni keşfedecekleri sırada işi yarıda bırakıp eldeki eserleri alıp Kabile gitmek mecburiyetinde kaldılar. Ama kimse bu 7. mezarda ne olduğunu öğrenemedi. Çünkü arkeologların alanı terk etmesinden hemen sonra bu mezar hızlı bir şekilde talan edildi ve teknik olmayan diğer bir aramada bu alan tamamen viraneye çevrildi. Böylece arkeologlar bulunan çok sayıdaki mezarda kazı ve araştırma yapamadıklarından Koşanililer'in yaşamları ve inançları hakkında incelemede bulunamadılar.

Bahter Hazinesi Kabil Müzesi'ne taşınıp koruma altına alındı. Sarianidi bu hazinenin savaş bitene kadar UNESCO'ya teslim edilmesi ve tarafsız bir ülke tarafından muhafaza edilmesi yönünde her ne kadar ısrar ettiyse de bu talebi kabul edilmedi ve Sarianidi Sovyetler Birliği'ne geri döndü. 1989 senesinde bu keşiften on sene geçmesine rağmen Afganistan'ın durumu gün geçtikçe kötüleşiyordu. O dönemin Cumhurbaşkanı Dr. Necibullah bu hazineyi müzeden, ülkenin en güvenli yerine, Cumhurbaşkanlığı'na bağlı olan Milli Bank Hazinesi'ne, taşıdı. Bu banka Alman bir şirket tarafından Nadir Han zamanında yapılmıştı. Hazine 7 ayrı kilidi bulunan bir kasada muhafaza ediliyordu. Bu kilitlerin her biri diğerine bağlı olup sırayla açılması gerekiyordu. Aksi halde kasa kilitli açılmıyordu.

Bu hazinenin satılıp yerine silah alınması gibi haberler öne sürüldü. Bu haberler dünyayı, en çok da Sarianidi'yi rahatsız ediyordu. Ve nihayet 2003 yılında Afganistan'ın Cumhurbaşkanı Hamid Karzai ve Maliye Bakanı Eşref Gani Ahmetzai, Merkez Bankası Hazinesi'ne gitti. Anahtarları muhafaza eden ülke temsilcilerinden hiçbiri Afganistan'da olmadığı için Almanya'dan uzman çağırdılar. Kilitlerin hepsi açıldı. Kilitler açılırken en çok, saçları ağarmış Sarianidi'nin kalbi hızla atıyordu. Çünkü neyle karşılaşacaklarını bilmiyordu. Fakat sandık açıldıktan sonra üzerinde Dr. Necibullah'ın imza ve mührü olan altın parçaları görünce hayrete düştüler. Hazinenin asıl gözcüsü olan Dr. Necibullah artık hayatta değildi ve Taliban tarafından öldürmüştü. Mısır firavunlarından Tutankamon'un hazinesiyle mukayese edilen bu hazinenin ondan aşağı olmadığı görülmüştür.

Afganistan kültürünü tanıtmak amacıyla bu hazine şu an tüm dünyada gezdiriliyor.

Her boydan

DÜNYA
EDEBİYATINDAN
ÖYKÜ ve YAZILAR

Bu kitap, iki yıllık bir çalışmanın, emeğin ürünü. Anadolu Yazarlar Birliği olarak Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nca gerçekleştirilen Uluslararası Öğrenciler Akademisi kapsamında yürüttüğümüz "Çeviri Atölyesi" faaliyetlerinin bir toplamı. Kitap iki bölümden oluşuyor. İlk bölümde öyküler, bazı masal ve anlatılar var. İkinci bölümde ise çoğunluğu öğrencilerin "Dil ve Edebiyat Atölyesi" kapsamında yaptıkları çalışmaların meyveleri diyebileceğimiz makale ve yazılar yer alıyor. Farklı ülkelerin edebiyatları hakkında genel bir izlenim edinmemizi sağlayacak metinleri ilgiyle okuyacağınızı düşünüyoruz.

iyi ki ÜSKÜDAR var!